☾☆

Kuvayımilliye Efeleri

Şahin Efe Yılmaz

Sertifika No:

Isbn: 978-605-66404-9-0

Genel Yayın Yönetmeni:
Şahin Efe Yılmaz

Kapak ve Sayfa Tasarımı:
Şahin Efe Yılmaz

Baskı ve Cilt:

Basım Tarihi:
Düzenlenmiş 2. Baskı- T. C. Efeler Belediyesi

© ŞAHİN EFE YILMAZ
Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında bütünü ya da bir bölümü yazarın ve yayın evinin yazılı izni olmadan çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

İçindekiler:

Sunuş ……...14

Kuvayımilliye ……..…..26

Zeybeklik Geleneği …….....42

Şehit Efeler ……..…..55

-Şehit Karazeybek Mehmet Efe ……..57

-Şehit Çapraz Hüseyin Efe ……..58

-Şehit Giritli Caferaki-Sökeli Cafer Efe ……..59

-Şehit Gökçen Hüseyin Efe …….....64

-Şehit Gördesli Makbule Efe ……...70

-Şehit Halil Efe ……72

-Şehit Hortunalı Hamit Efe …….....74

-Şehit Karapınarlı Kara Osman Efe ……75

-Şehit Kako Mehmet Efe …….....82

-Şehit Kelin Süleyman Efe ……...……...84

-Şehit Kınalı Dokuz Efe …..……86

-Şehit Küçük Mustafa Efe …….……88

-Şehit Nazmi Efe ……....89

-Şehit Poslu Mestan Efe …….....91

-Şehit Sinekçilerli Hasan Hüseyin Efe …….....94

-Şehit Sökeli Ali Efe ……..98

-Şehit Yabaayak Mehmet Efe ……100

-Şehit Yanık Halil İbrahim Efe ……102

-Şehit Yatağanlı Hüseyin Efe …….....104

Milli Mücadelenin Zeybek Reisleri…….....107

-Demirci Mehmet Efe …….....108

-Yörük Ali Efe ……...198

-Durmuş Ali Efe ……210

-Sancaktarın Ali Efe ……..225

-Arslanyürekli İsmail Efe ……..236

-Mesutlulu Mestan Efe ……..246

-Dokuzun Mehmet Efe ……..253

-Tekeli İsmail Efe …….....258

-Çete Emir Ayşe Efe ……..270

-Ayşe Çavuş ……..282

-Çiftliklili Kübra ……285

Milli Mücadeleye Katılan Zeybekler ……286

Demirci Mehmet Efe ve Nazilli Bölgesi ……287

-Arslanlılı Ahmet Çavuş ……288

-Danişmentli İsmail Efe ……289

-Demirci Ahmet Efe ...……...309

-Demirci Ali Efe ……...…….....311

-Dokuzgil …….....312

-Farsak Ali Efe ……..313

-Kahya Hasanoğlu Koca Mustafa Efe ……...314

-Karapınarlı Molla Ali Efe …….....315

-Kınoğlu Süleyman Efe…….…….316

-Kızılcaköylü Mustafa Efe ……318

-Kör Bayram Mehmet Çavuş …….....319

-Köpekçi Nuri Efe ……320

-Köyceğizli Cemil Efe …….....323

-Ispartalı Mahmut Efe …….....325

-Mahmut Esat Bozkurt, Mehmet Şükrü Saraçoğlu,

Çam Mehmet Efe …….....326

-Selcenli Hüseyin Efe ……330

-Sinekçilerli Ali Efe ……...332

-Yergenlili Bahri Efe …….334

-Zurnacı Ali Efe …….335

-Tahir Efe ……..336

-*Yörük Ali Efe ve Aydın Bölgesi*-Dede Efe,

Kıllıoğlu Hüseyin Efe…….340

-Germencikli Sarı Mehmet Efe ……..342

-Gurbetin Ali Efe …….....344

-Kozalaklı Mehmet Efe …….345

-Ger Ali Efe……348

-İsabeylili Ese Efe ……..349

-Uzun İbrahim Efe …….351

-Yılmazköylü Mehmet Efe ……352

-Orhaniyeli Kara Durmuş Efe ……...354

-*Gökçen Hüseyin Efe ve Tire, Ödemiş Bölgesi,*

Abalı Zeybek Hasan Çavuş ……..…357

-Ali Orhan Efe ……..359

-Çakır Bayram Efe …….……364

-Çaylılı Koca Mehmet Efe ……365

-Çamlıcalı Hüseyin Efe …….367

-Çete Mehmet Efe …….369

-Dikkulak Halil Efe ……...372

-Karaerkek Mehmet Efe ……373

-Kara Musa Efe …….……375

-Kamalı Mehmet Efe …….376

-Kemerdereli Ali Efe …….……378

-Kemerdereli Çete Ahmet Efe ……...379

-Kemerdereli Halil Efe ……..380

-Kirazlı Murat Efe …….381

-Kirazlı Musa Efe ……..383

-Koca Ahmet Efe ……..…….384

-Süleyman Efe……...….385

-Sürselan Cemal ……387

-Mursallılı İsmail Efe …….....389

-Yörük Hacı Halil Efe …….....392

İsimsiz Kahramanlar …….....400

* Avcı Mustafa

* Ayan'ın Hazım

* Bakırlı Hasan

* Başörenli Kel Ahmet

* Başörenli Abdi

* Çete Tahir

* Dıkıleç Koca Mustafa

* Emin Çavuş

* Gökçeoğlu Mehmet

* Gökdeli Ahmet

* Hacı Ahmet

* Hacı Hasan

* Halil İbrahim Çavuş

* Hartlak Koca Mehmet

* İzmirli İsmail

* Kalek Mehmet

* Kara Hüseyin

* Keçeci Ali

* Kurucuovalı Mustafa

* Kuyucu İsmail

* Küçük Hasan

* Kolbaşı Kara Hüseyin

* Korgalı Ali

* Kostak İsmail

* Köselerli Ahmet

* Mendegümeli Hüseyin

* Musalarlı Ali Zeybek

* Nasuh Efe

* Oğuzlarlı Sabri

* Ömer Çavuş

* Siyekli Mehmet

* Sandıkoğlu İbrahim Ethem

* Sarılarlı Çete İsmail

* Şemsilerli Mustafa

* Topal Halil

* Umurcalı Ese

* Yetim İbrahim

Durmuş Ali Efe ve İncirliova Bölgesi ……412

-Alioğlu Mehmet Efe …….....413

-Çobanın Kerim Efe ……..414

-Giritli Osman Efe ……415

-Dereli Mestan Efe ……416

-Halil Kavas Efe ……418

-*Balıkesir, Bursa, Kütahya ve Çanakkale Bölgesi*,

Borazancı İsmail Efe…….....419

-Canip Efe ……..421

-Çanakkaleli Rüstem Efe ……...423

-Çolak Halil İbrahim Efe ……...424

-Kabakçı Salih Efe …….426

-Pıtır Hüseyin Efe ……..427

-Püskülsüz İsmail Efe ……429

-Simavlı Ali Haydar Efe ……430

-Yağdığınlı Halil Efe …….....431

-*İzmir Bergama Bölgesi*/Adalı Mehmet Efe ……..446

-Mavro Ali Osman Efe …….....448

-Tuzcu Mustafa Efe ……...449

-*Muğla, Manisa Bölgesi*/İbrahim Ethem Akıncı ……...451

-Bakırlı Saçlı Mustafa Efe …….....457

-Kamalı Ahmet Efe ……...459

-Kırgızlardan Kara Murat Efe …….....460

Son Söz ……..461

Fotoğraf Arşiv Bilgileri ve Teşekkür……..465

Kaynakça ……..…….467

☾☆

Not: Kuvayımilliye'nin birkaç farklı yazım şekli var. Fakat Türk Dil Kurumu (TDK)'ya göre düzgün Türkçe kullanımı için ''Kuvayımilliye'' olarak yazılması gerekiyor. Bu sebeple kitap isminde ve içeriğinde ''Kuva-yı Milliye'' değil, ''Kuvayımilliye'' olarak yazıyorum…[1]

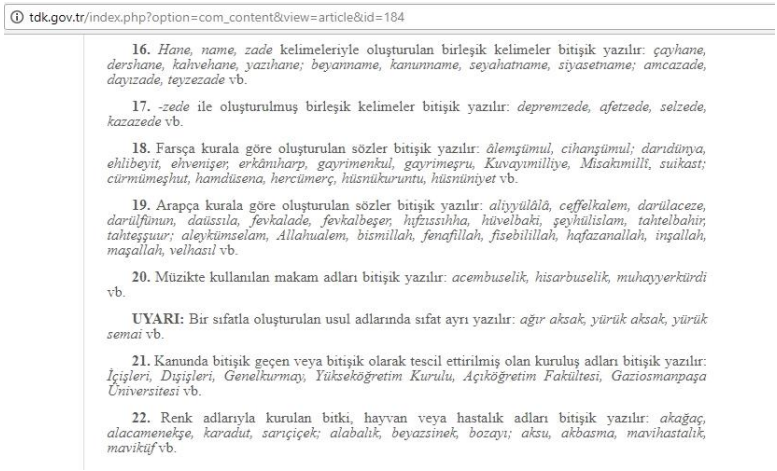

tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=184

16. *Hane, name, zade* kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır: *çayhane, dershane, kahvehane, yazıhane; beyanname, kanunname, seyahatname, siyasetname; amcazade, dayızade, teyzezade* vb.

17. *-zede* ile oluşturulmuş birleşik kelimeler bitişik yazılır: *depremzede, afetzede, selzede, kazazede* vb.

18. Farsça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır: *âlemşümul, cihanşümul; darıdünya, ehlibeyit, ehvenişer, erkânharp, gayrimenkul, gayrimeşru, Kuvayımilliye, Misakımillî, suikast; cürmümeşhut, hamdüsena, hercümerç, hüsnükuruntu, hüsniniyet* vb.

19. Arapça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır: *aliyyülâlâ, ceffelkalem, darülaceze, darülfünun, daüssıla, fevkalade, fevkalbeşer, hıfzıssıhha, hüvelbaki, şeyhülislam, tahtelbahir, tahteşşuur; aleykümselam, Allahualem, bismillah, fenafillah, fisebilillah, hafazanallah, inşallah, maşallah, velhasıl* vb.

20. Müzikte kullanılan makam adları bitişik yazılır: *acembuselik, hisarbuselik, muhayyerkürdi* vb.

UYARI: Bir sıfatla oluşturulan usul adlarında sıfat ayrı yazılır: *ağır aksak, yürük aksak, yürük semai* vb.

21. Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır: *İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim Kurulu, Açıköğretim Fakültesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi* vb.

22. Renk adlarıyla kurulan bitki, hayvan veya hastalık adları bitişik yazılır: *akağaç, alacamenekşe, karadut, sarıçiçek; alabalık, beyazsinek, bozayı; aksu, akbasma, mavihastalık, mavikuş* vb.

[1] *http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=184*

☾☆

"Her şeye rağmen muhakkak bir ışığa doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki sonsuz sevgim değil, bugünün karanlıkları, ahlaksızlıkları, şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ışık serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik görmemdir."

Sarı Zeybek Gazi Mustafa Kemal Atatürk

Şahin Efe Yılmaz

Aydın'da doğmuş, Nazilli'de büyümüştür. 2002 yılından itibaren zeybeklik geleneği üzerine araştırmalar yapmakta ve çeşitli faaliyetler organize etmektedir. Aynı zamanda Efelik Ruhu Projesi Genel Yayın Yönetmenliği, İlk Kurşun Gazetesi'nde, Bayraklı Haber'de, Yörük Ocağı internet sitesinde, İstanbul'da Yaşayan Ödemişli Efeler ve Anka Enstitüsü Stratejik Araştırmalar Merkezi internet sitelerinde muhabirlik, gazetecilik ve köşe yazarlığı yapmaktadır. Efeşahname, Efelik Ruhu, Kuvayımilliye Efeleri, Nazlı İl, İlahi Aşk Yolunda Mukaddes Satırlar/Toprak Dede, Zeybekname ve Albay Demirci Mehmet Efe, Aydın Sancağı Ve Efeler isimli kitapların yazarıdır…

☾☆

Sunuş:

''Hükümet merkezi düşmanların şiddetli çemberi içindeydi. Siyasal ve askeri bir çember vardı. İşte böyle bir çember içinde yurdu savunacak, halkın ve devletin bağımsızlığını koruyacak silahlı kuvvetlere onlar emrediyorlardı. Bu biçimde yapılan emirlerle, devlet ve halkın araçları temel görevlerini yapamıyorlardı. Yapamazlardı da. Bu araçları savunmanın birincisi olan ordu da ordu adını korumakla birlikte, elbette temel görevini yerine getirmekten yoksundu. İşte bunun içindir ki yurdu savunmaktan ve korumaktan ibaret olan temel görevi yerine getirmek, doğrudan doğruya halkın kendisine kalıyordu… İşte buna 'KUVAYIMİLLİYE' diyoruz.''[2]

Zeybekler hakkında bugüne kadar pek çok eser yazıldı, pek çok şey söylendi, kimileri onları överek göklere çıkardı, kimileri ise eşkıya olarak tanımladı. Fakat onlar Selçuklu döneminde ve Osmanlı döneminde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinde yani Milli Mücadele döneminde yine devleti savunmak ve milleti korumak için serdengeçip en ön safta cephedeydi…

Efeler, tarihsel yolculukları sırasında kıyafetleri, isimleri, üstlendikleri askeri vazifeleri, icra ettikleri çeşitli farklı görevleri ve son olarak Milli Mücadele günlerinde gösterdikleri üstün hizmetleri ile Türk tarihinde efsane olmuşlardır. Çeşitli sebepler ile zeybek olan yiğitler, yurdun işgal edilmesinden sonra Sarı Zeybek Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde Kuvayımilliye akıncıları, fedaileri,

[2] *Gazi Mustafa Kemal Atatürk-TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt 1. s. 6.*

serdengeçtileri ve neferleri olmuş, kurulan cephelerde savaşmış, iç isyanların bastırılmasın da görev yapmış, askerden kaçışları önlemiş, yoksul halkı soyan, malına ve ırzına göz koyan sahte zeybek çeteleri ile mücadele etmiş, adalardan yurda gelerek eşkıyalık faaliyetleri yürüten Rum, Ermeni ve işbirlikçi çeteler ile çatışmış, cephelere silah ve mühimmat taşımış ve daha pek çok sayısız vazifeleri üstün gayretler ve kahramanlıklar göstererek başarmışlardır…

Türk tarihinin bu önemli geleneği, Selçuklu döneminden Cumhuriyet'in ilanına dek sürmüştür. Kimi zaman kuruluş felsefesinden ve üstlendikleri vazifelerden uzaklaşan zeybekler olsa da genel itibari ile zeybek efe karakteri Türk milleti için daima koruyucu, kollayıcı, muhafız, ağabey olarak öne çıkmıştır. Bu sebepledir ki, kimi tarihi kaynaklar zeybekleri anlatırken; ‘‘Bir halk mukavemet örgütü’’ demektedirler. ‘‘Halk mukavemet örgütü’’ ne demektir? Halkı koruyan, bekçilik, muhafızlık ve ağabeylik edenlerden oluşan bir birlik demektir. Böyle bir birliğin eşkıya olarak tarif edilmesi ise söz konusu değildir.

Dolayısı ile de içlerinden kimilerinin yapmış oldukları hatalar tüm camiaya mal edilmemelidir. Bugün nasıl ki askerlik mesleğinde, polislik mesleğinde ya da istihbaratçılık mesleğinde bir kişinin ya da birkaç kişinin yapmış olduğu hata tüm kuruma mal edilemez ise aynı şekilde birkaç zeybeğin yapmış olduğu hata da tüm zeybeklik camiasına mal edilemez ve edilmemelidir…

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, resmi, askeri ve siyasi tüm unvan ve sıfatları dışında bir tek lakabı vardır: ‘‘SARI ZEYBEK!’’ Ulu önder kendisine neden bu lakabı uygun görmüştür ve neden kendisine bu lakap ile hitap edilmesini istemiştir? Gazi Paşa, zeybeklik geleneğinin Türk milleti için çok önemli bir gelenek ve töre olduğunu çok iyi biliyordu. Bu geleneğin Oğuz geleneği olduğunu, Türk milletinin Seymen, Yiğit karakterinin Selçuklu döneminde farklı bir hale

getirildiğini ve Osmanlı döneminde de devşirme yöneticilerin zulümlerine karşı yoksul köylülerin haklarını koruduklarını da biliyordu. Bu sebeple olmalıdır ki kendisine Sarı Zeybek namını uygun gördü. Ayrıca Sarı Zeybek, Aydınoğulları döneminde Ege Dağları'nda yaşamış, zeybekliğin şanını daima korumuş ve millete ağabeylik yaparak yardımcı olmuş bir efedir. Muhtemelen Atatürk bu efenin hikâyesini de bilmektedir. Ve bu sebeple Sarı Zeybek lakabı ile bütünleşmiş, efelenmiş ve Milli Mücadele'ye girişirken de lakap olarak seçmiştir. Çünkü hiçbir kaynakta Atatürk'ün, ''Sarı Zeybek'' lakabını kullanmak istemediği ya da yasaklattığı gibi bir bilgi yoktur.

Atatürk'ün silah arkadaşlarından birisi olan tarihçi, eğitimci, yazar Enver Behnan Şapolyo zeybekler hakkında çeşitli araştırmalar ve makaleler yazmıştır. Kuvvetle muhtemeldir ki bu konularda Atatürk'ü de bilgilendirmiştir. Ayrıca Atatürk'ün köklerinin bir ucunun Aydın yöresi olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Dolayısı ile de Atatürk'ün zeybeklik geleneğine bir ilgisi olması doğaldır…

''Ankara**…** Orta Anadolu bozkırının tam ortasında deniz ve ırmaklardan uzak, yalçın ve çıplak bir kaya parçasının üstünde ve eteklerinde kurulmuş tarihin en eski bir şehridir. Firik ve Hitit krallarının kutlu şehri… Bizans ve Roma İmparatorluğunun uğrağı… Galatya'lı ve Ahi Türk'lerinin birer Cumhuriyet kurduğu bu Orta Anadolu şehri… Selçuk İmparatorlarının müstahkem kalesi… Osmanlı Beyler Beylerinin merkezi idi. Bin bir renkte muhteşem doğu ve batı levhalarıyla, hele çok yıldızlı ve parlak gökü ile Ankara eşsiz bir yaylagüzelidir. İklimi sağlam, havası temiz ve kuvvetlidir. Ankara'nın önüne serilmiş olan ovayı sıra sıra tabyalar halinde çeviren renk renk dağları onu, zapt olunmaz hâkim bir kalesi haline getirmiştir. Şimdi Anka-

ra'da yeni bir tarihin ilk sayfası açılıyordu. İşte bu şehre doğru sihirli bir bozkurt gibi Atatürk'ün akıp geldiğini görüyoruz...

KIZILCA GÜN

27 Aralık 1919 Cumartesi sabahı…

Cuma günü Ankaralılar Namazgâh denilen bir tepenin üstüne toplanmışlardı. Bu yer şimdiki Türk Ocağı'nın bulunduğu tepedir. Burada iri Ankara kayalarından bir mihrap ile bir de yüksek bir taş sedir bulunuyordu. Mihrabın önünde cemaatle bir öğle namazı kılındıktan sonra taş sedirin yanına üzerinde sırma ayetler dolu olan bir sancak dikilmişti. Halk namazdan sonra diz çökerek, kalbinin bütün safiyeti içinde vecde dalarak, memleketin düşman elinden kurtulması için gözyaşlarıyla, bütün eller göğe doğru uzanarak Tanrı'ya dua etmişlerdi. O günler pek heyecanlı idi. İstanbul işgal altında, Yunan orduları durmadan İç Anadolu'da ilerliyor, her tarafta düşmanın yaptığı fenalıklara ait haberler geliyordu. Herkesin ruhunda birikmiş bir heyecan vardı. Aydın cephesinde Yörük Ali, Gökçen Efe, Mestan Efe vuruşuyor, bütün zeybekler dağlar başında çarpışıyordu. Her şehir grup grup milli kuvvetler hazırlıyorlardı. Böyle matemli günün yegâne tesellisi, Erzurum ve Sivas kongrelerini yapan Mustafa Kemal Paşa'da idi.

Artık Atatürk cumartesi günü Ankara'ya geliyordu. Halk ta sabahtan sokaklara döküldü. Ankara'da öyle bir hareket oldu ki bu hareket bütün Türk milletini yerinden oynatacak ve gözler sonsuz olarak Ankara'ya dikilecekti. Orta Anadolu'nun tam göbeğini teşkil eden Ankara, her türlü yabancı kültürlerden, Osmanlılık ruhundan ayrı kalmış, Türk'lüğün bütün yüksek an'ane ve adetlerini saf olarak saklamıştı. Yıllardan beri hür

yaşamaya alışmış ve yiğit ruhunu kaybetmemiş Ankara halkı, Milli Mücadelenin bir merkezi olmaya layık bir diyardı.

Ankaralıların temiz ruhu, muhakkak Paşa'yı Ankara'ya bağlayacak ve daha ileri gidemeyecekti. Ankara ve havalisi halkı tam Türklük seciyesini taşıyan insanlardı. Köylüsü askere gidince ''**Mehmetçik**'' adını alan, itaatli, ahlaklı ve süngü muharebesinde cihanı önüne katan ise şehirlisi de temiz ruhlu, dedikodu bilmez, işinde gücünde ağırbaşlı insanlardı. Ankara halkı Oğuz kolunun temiz Türkmen seciyelerini tamamen taşıyordu. Esasen Ertuğrul Gazi aşiretini alarak ilk konak kurduğu şehir Ankara Karacadağ idi. Ankara'dan nice Alperen'ler alarak uca, savaşa gitmişti. Şimdi Mustafa Kemal, aynı şehre gelerek yeni bir devletin esasını kuracaktı. Ankara Oğuzların bütün an'ane ve adetleri aynen yaşıyordu.

Bugün Ankara sokakları adam almıyordu. Evlerde yatalak ihtiyar ve kundaktaki bebelerden başka kimse kalmamıştı. Herkes sokağa dökülmüştü. Bir haftadan beri Ankara vilayetinin her kazasından atlı ve yaya birçok halk Ankara'yı doldurmuştu. Tarihte böyle bir galeyanın benzerine az rast gelinir. Ankaralıların dedikleri gibi, bugün Ankara ''**KIZILCA BİR GÜN**'' olmuştu…

Ankara halkı, tarihin pek eski devirlerinden beri (Orta Asya'dan beri) Seymen düzülme (tertibi) adı verilen bir Türk ananesini milli vicdanında gizli bir sihir olarak yaşamakta idi. Seymen Alayı daima kızılca günlerde kurulurdu. Yani milli felaket günlerinde, bir beyliğin ve bir devletin yıkılış sıralarında, halk yeni bir devlet kurmak ve başlarına yeni bir reis seçmek için Seymen Alayı kurulurdu. Bu alay yeni devleti kurar, yeni reisi seçerdi. Bu töre Türk'ün mucizevi bir mefkûresiydi.

Bu sebepledir ki Türkler tarihin hiç bir devrinde devletsiz kalmamışlardı.

Mustafa Kemal Paşa burada karşılama heyetini ve devlet memurlarını bir arada görünce, otomobilinden indi. Herkesin ayrı ayrı ellerini sıktı. Biraz daha ileri gidince yedi yüz delikanlı zeybek kıyafetinde ve ellerinde teke palalar olan Seymen'leri dimdik ve canlı olarak görünce bu Zeybek Alay'larına büsbütün hayrette kaldı. Bu muazzam ve tarihte misli az görülmüş tezahürata şaşa kaldı.

Bu koç yiğitleri sert bir sesle:

-Merhaba Efeler! Diye yüksek sesle selamladı.

Efeler hep bir ağızdan:

-Sağ ol Paşa hazretleri.

Mustafa Kemal:

-Arkadaşlar buraya niçin geldiniz?

Efeler hep bir ağızdan bağırdılar:

-Millet yolunda kanımızı akıtmaya geldik!

Mustafa Kemal:

-Fikrinizde sabit misiniz?

Tekrar bağırdılar:

-And olsun!

Mustafa Kemal gözleri yaşararak**:**

-Var olun yiğitler!

Bir millet tarihin karanlıklarına gömülerek yok olurken, tekrar ne suretle doğuyor ve toplum vicdanı ne suretle galeyana gelerek, sinesinden bir önder yaratıyor, onu bugün görmek mümkündü. Bu yazdıklarımı okuyanlar, bilmeyenlere öğretsinler. Türkoğlu nedir? Oğuz töresince neler yaratmışlardır? Kendilerine bırakılan vatanın ne müşkül anlarda ve ne gibi büyük galeyanlarla meydana geldiğini okuyup anlasınlar. Ona göre millet yolunda böyle çalışsınlar diye gece durmadım, gece uyumadım, sizlere tarihi vakaları yeniden canlandırmaya, milli enerjimizi yükseltmeye çalıştım. Milli mücadelenin bütün bu safhaları mazlum milletlere örnektir. Onlar da dikkatle okuyup uyansınlar!''[3]

Enver Behnan Şapolyo'nun da aktardığı üzere Seymenlik, efelik karakteri Türk milletinin yiğitlik sembollerindendir. Ve yurdun işgal edildiği günlerde bu milli yiğitlik ruhu yeniden alevlenmiştir… Düzenli ordunun olmadığı, devletin ordularının dağıtıldığı, silah, cephane ve çeşitli mühimmatın bulunamadığı, askerden kaçışların çoğaldığı, çeşitli zararlı çetelerin halka zulüm ettiği ve yurdun dört bir yanının işgal edildiği bir dönemde, örgütlü, silah kullanmada maharetli, çatışmalarda, gizlenmede ve baskın vermede tecrübeli, halk tarafından sevilip, sayılan ve halk düşmanları tarafından korkulan zeybek efeler, Milli Mü-

[3] *Atatürk ve Seymen Alayı/Enver Behnan Şapolyo-Fotoğraf: Ankara Seymenler Kulubü Arşivi*

cadele günlerinde devletin kurtuluş yolundaki ilk umutları oldular…

Kuvayımilliye'ye katılan her efe kendi yöresinde zeybek sancağı açarak kızan toplamış ve teşkilat kurmuştur… Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe, Gökçen Hüseyin Efe, Durmuş Ali Efe, Bakırlı Saçlı Mustafa Efe, Danişmentli İsmail Efe, Sökeli Ali Efe, Zurnacı Ali Efe, Ispartalı Mahmut Efe, Kabakçı Salih Efe, Çanakkaleli Rüstem Efe, Pıtır Hüseyin Efe, Tavaslı Köpekçi Nuri Efe, Selcenli Hüseyin Efe, Muğlalı Ejderhanoğlu Efe, Sinekçilerli Hasan Hüseyin Efe, Dokuzun Mehmet Efe, Ödemiş Poslu Mestan Efe, Mesutlulu Mestan Efe, Mursallılı İsmail Efe, Yatağanlı Hüseyin Efe, Ödemişli Bayram Efe, Orhaniyeli Kara Durmuş Efe, Sancaktarın Ali Efe, İsabeylili Ese Efe, Arslanyürekli İsmail Efe, Hesapçıoğlu Şeh Mehmet, Kara İmam, Kara Mustafa, Canbalı Yusuf Efe, Kamil Efe, Çete Emir Ayşe Efe, Gördesli Makbule Efe, Halil Efe gibi zeybek liderleri olan efelerin öncülüğünde teşkilatlanan milis kuvvetler Kuvayımilliye'nin başarılı olmasını sağlamışlardır. Ayrıca zeybek liderleri olan efelerin yanında mutlaka vatansever bir din görevlisi ve subay da vardır. Böylece teşkilatlanmaları ve kurulan teşkilatlanmanın başarılı olması hızlanmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra zeybekler bir daha dağlara çıkmamışlar, köylerine çekilmişler ve yaşadıkları yörede birer sancaktar, bayraktar gibi hareket etmişlerdir. Ülkenin kurucuları ve yöneticileri ile yakın ilişkilerde bulunmaları sebebi ile de yörelerinde söz sahibi, iş bitiren, zorda ve muhtaç durumda olanlara yardım eden, hakkını devlet dairesinde bulamayınca başvurulacak ağabey olarak kabul edilen kudretli insanlar olarak yaşamışlardır.

Bilindiği üzere zeybekler tarihi iki bölümde incelenir. Milli Mücadele öncesi efeliği ve Milli Mücadele günleri efeliği… Zeybekler tarihinde ayrıca sadece Milli Mücadele günlerinde zeybek olanlar vardır. Onlar, hayatları bo-

yunca zeybeklik yapmamış fakat yurdun işgal edilmesi üzerine kendi yörelerinde zeybek sancağı açarak efe olmuşlardır. Ya da diğer namlı efelerin yanına koşarak kızan olarak işgalcilere karşı savaşmaya başlayanlar vardır. Ve onlar Kuvayımilliye Efeleridir. Memleketin işgali üzerine kendi yörelerinde teşkilatlar kuran Türk yiğitleri, üzerlerine zeybek kıyafeti giymiş, zeybek sancağı açmış, kızan toplamış ve işgalcilere karşı vatan savunması yapabilmek için efelik yapmaya başlamışlardır...

Demek ki zeybeklik kimilerinin anlattığı gibi öyle eşkıyalık filan değil Türk milleti için çok önemli bir yiğitlik töresidir. Vatan ve millet tehlikeye düştüğünde her yörenin yiğitleri neden zeybek sancağı açıyorlar? Neden üzerlerine zeybek kıyafeti giyiyorlar? Ya da namlı efelerin yanına kızan olarak katılıp, cepheye onlar ile birlikte koşuyorlar? Ve neden Kuvayımilliye teşkilatlarının başına hep namlı efeler komutan olarak atanıyor?

Hiç şüphesiz ki buna her ne kadar mevcut yönetim ile anlaşamamış ve çeşitli sebeplerle zeybek olmuş olsalar da Türk milletinin Selçukludan beridir bir yiğitlik ocağı olan zeybeklik geleneğinin bölge halkı üzerindeki etkisi, sevgisi, saygısı ve ayrıca efelerin tecrübeleri sebep olmuştur. Ayrıca haksızlığa itiraz etmek bir erdemdir. Ve efelerin büyük bir bölümü de yaşadıkları haksızlıklara itiraz etmişler, zalime boyun bükmemişler, bozulmuş ve kokuşmuş düzene biat etmemişler ve zeybek deyimi ile ‘‘serazat’’ yani başıboş, özgür ve kimseden emir almadan yaşamayı seçmişler, bozulmuş düzene kendilerince bir nizam vermeye çalışmışlardır. Mücadele döneminde işgale karşı savaşan efelerin ve zeybeklerin yaşam öykülerini incelediğimizde karşımıza hep bir haksızlık sonucu başkaldırış çıkmaktadır. Ve bu başkaldırış neticesinde zeybek olmuş-

lardır. Mevzu bahis vatan olduğunda yine yiğitler zeybek olmuşlardır. Ülkemizin kurucusunun lakabı da ‘‘Sarı Zeybek’tir!’’ Öyle ise bu geleneği milletimizin evlatlarına doğru öğretmeliyiz. Zira dün vatanı ve milleti kurtarıp koruyan bu yüksek ruh, bugün de bize lazımdır ve yarın da lazım olacaktır...

1914 yılında 1. Dünya Savaşı sebebiyle başlatılan Seferberlik neticesinde askere gitmemek için dağa çıkarak zeybek olanlar da vardır. İşin ilginç yanı ise 1. Dünya Savaşı'na katılmayıp zeybek olanlar, yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaşıyorlar...

Seferberlik ilanından sonra zeybekliğe başlayıp, dağlarda namlı efelerin yanında yetişenler, yurdun işgal edilmesinden sonra efeleri ile birlikte çeşitli cephelerde işgal kuvvetlerine karşı kahramanca savaşıyorlar. Hiç bir eğitimleri olmadan seferberlik ilanı ile silahaltına alınarak cepheye yollansalardı belki de akıbetleri hayırlı olmayacaktı ve orduya da doğru dürüst bir hizmetleri olamayacaktı. Efelerin yanında yetişerek Milli Mücadele günlerinde cephelere gittiklerinde ise üstün başarılar elde etmişlerdir...

Öyle anlaşılıyor ki ilahi kudret onları böyle eğitti ve Türk milletinin kurtuluşu için yetiştirdi... Çünkü eğitim yok, bilgi yok, okuma, yazma yok, varlık yok, tecrübe yok... Uzun yıllar süren askerlik, devşirme yöneticilerin zulümleri, toprak ağalarının ve gayrimüslim çetelerin saldırıları, yokluk ve yoksulluk ile birleşince insanları çaresiz bırakarak zeybekliğe yöneltmiştir. Ve efelerin yanında kızan olarak yetişen zeybekler daha sonra Milli Mücadele günlerinde destanlar yazdılar...

Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye çatısı altında toplanan zeybekler, kendi aralarındaki husumetleri bir kenara

bırakarak, memleketin ve milletin selameti için çalışmaya başlamışlardır. Bu süreçte ayrıca bir efe konseyi kurulur. Konsey, bölgenin namlı ve sözü geçen efelerinden oluşmaktadır. 57. Tümen Komutanı Albay Mehmet Şefik Aker'in danışmanlık ettiği bu konseyin efeleri, kendi yörelerinde milli teşkilatlar kurmaya başlarlar... Asker, köylü, zeybek, zengin, yoksul, çiftçi, bekçi ve çoban, vatansever ve milliyetçi kim varsa zeybek sancağı altında toplarlar ve böylece küçük direniş hareketleri konseyden aldığı güç ile gün geçtikçe güçlenerek, yerel teşkilatlarını büyütürler ve yaptıkları baskınlar neticesinde de işgalcileri durdurmayı başarırlar…

Cumhuriyet'in ilanı sırasında silah bırakmayan ve daha sonrasında efeliğe yakışmayan hareketleri sebebiyle öldürülen zeybekler de vardır... Bu sebeple bazı eserler de bu kişilerden çağın, asrın son efesi diye bahsedilir. Fakat bir de Topal Halil Efe vardır. Ve aslında son zeybek odur... Çünkü zeybeklik töresi gereğince haksızlığa başkaldırmıştır. Ödemişli Emin Çavuş Efe'nin kızanı olan Topal Halil Efe, yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılıp işgalcilere karşı çeşitli cephelerde savaşmış ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da silah bırakarak köyüne geri dönmüştür...

Bir deve güreşi sırasında Mursallılı İsmail Efe kenara çekilmesi için kendisine kırbaçla vurup, ‘‘topal çekil’’ dediği için ona tuzak kurup bacağından vurur ve bundan sonra yeniden dağa çıkıp efeliğe başlar. Yani 1923 yılından sonra tekrar dağa çıkarak efeliğe başlamıştır. Uzunca bir süre sonra da Uzundere Köyü'nde jandarmalar tarafından kuşatılır ve teslim olmadığı için de öldürülür...[4]

[4] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

Bugün 2018 yılında zeybeklik geleneği çeşitli kültür ve sanat dallarında yaşatılmaya çalışılmaktadır. İşgal günlerinde Türk milleti için çeşitli yörelerde silah kuşanıp savaşmış tüm yiğitlerimizi de milletin ağabeyi yani efesi olarak görmek gerekir. Diğer yörelerde mücadele eden yiğitlerin üzerlerinde zeybek kıyafeti yoktu ve zeybeklik geleneği içerisinde yetişmemişlerdi elbette. Fakat her birisinin icra etmiş olduğu vazife ve fedakârlıkların adı; efeliktir. Ruhları şad olsun…

☾☆

Şahin Efe Yılmaz

☾☆

Kuvayımilliye

‘‘Atatürk Samsun’a çıkmış, Erzurum ve Sivas Kongresi’ni topluyor, Kuvayımilliye’nin oluşmasına çalışıyordu. Bu durum karşısında etrafındakilerden umutsuzluk içinde olan birisi, bir gün Mustafa Kemal’e:
-Paşam! Dedi. Memleket işgal edilmiş, ordu tümüyle dağılmış, büyük devletler bizim sonumuzu görüşüyorlar. Galip devletlerin kuvvetli orduları ve donanmaları karşısında kurmak istediğiniz ‘Kuvayımilliye’ neye yarar? Mustafa Kemal gayet sakin şu cevabı verdi:
-Kuvayımilliye, namuslu bir insanın yastığının altındaki tabancaya benzer. Namusunu koruması için herhangi bir ümidi kalmadığı zamanda hiç değilse intihara yarar.’’[5]

[5] *Türkiye Kuvayımilliye Mücahitler Derneği Gaziantep Şubesi İnternet Sitesi*

Kuvayımilliye, Milli Mücadele günlerinde Kurtuluş Savaşı için silah başına geçen milliyetçi direniş kuvvetlerinin genel adıdır. Kurtuluş Savaşı'nda vazife yapan milli güçler için kullanılmıştır. Arapçada Kuva; güç manasına gelmektedir. Kuvayımilliye ise milli güçler manasına gelir.

6 Mayıs 1918 tarihli Paris Barış Konferansı oturumunda, Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesi gereği, Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi kararlaştırıldı. Bu karar İtalya'nın yokluğunda Amerika, İngiltere ve Fransa temsilcileri tarafından alınmıştı. Karar Venizelos'un isteği üzerine Türk hükümetine geç bildirildi. Bu karar işgalden 12 saat önce Türk hükümetine haber verilmişti. İşgal, itilaf Devletleri'nin zırhlıları eşliğinde 15 Mayıs sabahı başladı. Ve böylece işgal kuvvetleri tarafından halka çeşitli mezalimlerin yapılması da başlamış oldu. Yunan işgali kısa sürede yayılmış ve çok geçmeden Aydın'a kadar uzanmıştı. Büyük Menderes vadisinin işgaline Venizelos çok önem veriyordu. 300.000 Yunanlı göçmeni buraya yerleştirmeyi düşünüyordu. Yunanlılar, işgalin belirli bir bölgeyle sınırlı kalmamasını, ekonomik ve ticari önemi olmayan bir işgalin herhangi bir değeri olamayacağını savunuyorlardı…

‘‘Ben iddia ediyorum ki Kuvayımilliye vücut bulduktan sonra Aydın ve Denizli havalisinde şekavet, katl-i nüfus ceraim, Kuvayımilliye'nin vücudundan evvel vukua gelen bu nevi ceraime nazaran hiçtir. Emniyet ve asayiş namına, mütareke döneminde Aydın muhitinde zerre kadar eser yoktu. Bunu inkâr edecek bir fert çıkamaz. Kuvayımilliye vücut bulduktan sonra ceraimin hiç vuku bulmadığını iddia etmemekle beraber Kuvayımilliye hangi serveti dağa kaldırdı. Hangisini tehdit ile binlerce lira aldı. Hangi köyü ve hangi hükümet dairesini bastı. Katl-i nüfus oldu ise ne mahiyette oldu. Yine insaf ile itiraf olunmalıdır ki De-

mirci Mehmet Efe'nin temini asayiş hususunda hizmeti pek büyüktür.'' [6]

Mustafa Kemal Paşa'nın 29 Mayıs 1919'da Kolordu komutanlarına Havza'dan çektiği telgrafta ulusça el ele vererek istilacı düşmana karşı silahla gerilla tarzı savunma yapılması isteniyordu. Bu sıralarda Ödemiş'te, Çine'de, Aydın'da, Nazilli'de ve yurdun dört bir yanında direniş örgütleri kuruluyor, depolardaki silahlar toplanan milislere dağıtılıyordu. Güçlü ekipmanlar ile donatılmış Yunan ordusu ise kısa sürede birçok bölgeyi işgal etmişti.

''Kuvayımilliye'nin ilk kez Kurtuluş Savaşı'nda ortaya çıktığı sanılır. Oysaki yakın tarihimizde 1877-1878 Osmanlı-Rus, 1897 Osmanlı-Yunan ve 1912 Balkan Harplerinde savaş birliklerinin yanında, subaylar komutasında milis ve gerilla hizmetlerini üstlenen gönüllü sivil örgütlenmeler oluşturulmuştu. Özellikle Balkan Savaşı döneminde bu tip örgütlenmeler devreye sokulmuştu. Bu örgütlere de Kuvayımilliye adı verilmişti… İzmir'in işgali ve Yunan kuvvetlerinin Ege'de hızla ilerlemesi, yurtseverleri düşündürmeye ve çareler aramaya yöneltti.

Konumuz açısından ilk resmi öneri Burdur Askerlik Şubesi Başkanı İsmail Bey'den geldi. Albay İsmail Bey Yunanlıların İzmir'i işgalinden iki gün sonra, 17 Mayıs 1919'da Aydın'da bulunan 57. Tümen Komutanına çektiği telgrafta şöyle demektedir; İsviçre ve Belçika'dan daha geniş olan bölgemde 120 bin kişilik büyük bir potansiyel mevcuttur. Bunlardan sadık vatandaşlardın destekleyeceği gönüllü ve fedai teşkilatı kurulmalıdır. Burdur idari makamları vatandaşlardan silahlarını geri toplamak

[6] *57. Tümen Komutanı Albay M. Şefik Aker. Milli Mücadele'de Aydın Kuvayımilliyesi/Doç Dr. Turan Akkoyun/S3*

girişiminde bulunuyor, buna engel olunmalı ve gerekirse derhal Askerlik Hükümet ilan edilmelidir…

15 Mayıs 1919'da başlayan Yunan işgallerinin Batı Anadolu içlerine doğru yayılması üzerine Aydın'da bulunan 57. Tümen Komutanı Albay Şefik Aker, işgalden sekiz gün sonra 23 Mayıs 1919'da Savaş Bakanlığı'na (Harbiye Nazırlığı) sunduğu raporda, Anadolu'yu işgalden kurtarmak için en iyi önlemin Kuvayımilliye örgütü kurmak olduğunu belirtmişti.'' [7]

Çeşitli sebepler ile zeybek olmuş yiğitler, yurdun işgal edilmesi üzerine dağdan inmiş ve mücadeleye katılmışlardı. Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe, Gökçen Hüseyin Efe, Durmuş Ali Efe başta olmak üzere tüm zeybekler teşkilatlanmışlar ve direnişe başlamışlardı.

''Kuvayımilliye'yi efeler, zeybekler, subaylarımız ve yedek subaylarımız teşkil ettiler.'' [8]

---

[7] *Ödemiş'te Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu/İlkkurşun Savaşı/Alev Çoşkun/Sayfa 73*

[8] *Milli Mücadele'de Aydın Kuvayı Milliyesi/Doç Dr. Turan Akkoyun/S 47/Dip not/Enver Behnan Şapolyo, Kuvayı Milliye Tarihi, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1957, S 48, Batı Anadolu'daki bir kısım eşkıya ve zeybek topraklarına ''gavur'' girince, hükümete karşı mücadeleyi bırakıp, silahlarını düşmana yöneltmişlerdi. Hükümetle hiçbir bağı olmayan bu kişiler, Yunan'a karşı mücadeleyi sürdürebilirlerdi. Bunlar çeteler teşkil ettiler ve kendilerine önceleri gizlice hükümet ve askeri çevreler yardımcı oldu. Tuncer Baykara Türk devrim tarihi Ankara 1982 s 66*

Çamlıcalı Hüseyin Efe ve kızanları olduklarını sanıyoruz. Arşiv: Aydın Büyükşehir Belediyesi

Kuvayımilliye, Anadolu'nun işgali üzerine Türk vatanını korumak ve bağımsız yaşamak isteğinin bir sonucu olarak kurulan milis güçlerin ortak adıdır. Kuvayımilliye birlikleri Güney Cephesi'nde Fransız ve Ermenilere karşı başarı ile mücadele etmişlerdir. Batı cephesinde ise Yunanlılara karşı vatanı korumaya çalışmışlardır. Vatanın her kesiminden gönüllü insanların katıldığı Kuvayımilliye birliklerinin ihtiyaçları, halk tarafından karşılanmıştır. Mustafa Kemal Paşa başta olmak üzere birçok vatansever komutan bu birliklerin güçlendirilmesi için çaba harcamışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihi adlı eserinde Prof. Dr. Ergün Aybars Kuvayımilliye'yi şöyle ifade etmektedir;

''Halkın, askerin, efelerin oluşturduğu bir direniş hareketinin ortak noktası vatan savunması ve Türklük duygusu idi. Böylece oluşan bir direniş hareketi, Ayvalık'tan Denizli'ye kadar uzanan geniş bir çizgi üzerinde milli cephenin doğmasına yol açtı. Bu milli cepheyi oluşturan kuvvetlere ve harekete dar anlamda

Kuvayımilliye hareketi denildi. Bu anlamı ile Kuvayımilliye, silahlı direnişi ifade etmekteydi.''

Kuvayimilliye'nin kurulmasının kısaca sebepleri;

1. Mondros Mütarekesi uyarınca Türk ordusunun terhis edilmesi,

2. Osmanlı hükümetlerinin Türk halkının can ve mal güvenliğini koruyamaz hale gelmesi,

3. Anlaşma Devletleri'nin Anadolu'yu yer yer işgal etmeye başlaması,

4. Azınlıkların siyasi amaçlarla çeteler kurup Türk halkına karşı baskı ve katliamlara girişmesidir.

Kuvayımilliye birliklerinin Kurtuluş Savaşına katkıları kısaca;

1. Ulusal bilincin uyanmasını sağlamıştır. Düzenli ordunun temelini oluşturmuştur.

2. Yunan ordularının Anadolu'da ilerlemelerini yavaşlatmışlardır.

3. TBMM'nin ve düzenli ordunun kurulması ve teşkilatlanması için zaman kazandırmışlardır.

4. Güney Cephesi'nde Fransız ve Ermeni işgallerinin sona erdirilmesinde katkıda bulunmuşlardır.

5. İstanbul-Ankara yolunu açık tutarak İstanbul'dan Anadolu'ya insan, cephane ve silah naklini kolaylaştırmışlardır.

6. Türk köylerini, Rum ve Ermeni çetelerin saldırılarına karşı korumuşlardır.

7. TBMM'ne karşı çıkan birçok ayaklanmanın bastırılmasında önemli rol oynamışlardır.

''Eğer bu kişiler binlerce kişilerle çarpışmayı ilk günden göze almamış olsalardı, Milli Mücadele'nin doğması da mümkün olmazdı.''[9]

Kuvayımilliye birliklerinin kaldırılmasının sebepleri kısaca;

Kuvayımilliye birlikleri vatanın savunmasında büyük rol üstlenmiştir, fakat zamanla bu birliklerin kaldırılması gereksinimleri doğmuştur. TBMM açıldıktan sonra silahlı mücadelenin daha etkin hale getirilmesi çalışmalarına başlanmış ve 1920 yılının sonbaharında düzenli ordunun kurulmasına karar verilmiştir. Bu kararlar Kuvayımilliye'nin kaldırılmasına yol açmıştır.

1. İşgalleri durdurma konusunda yetersiz kalmaları,

2. Kuvayımilliye birliklerinde askeri düzen ve disiplin anlayışının olmaması ve kendi başlarına buyruk hareket etmeleri,
3. Suçlu gördükleri kimseleri hukuk devleti anlayışın aykırı bir biçimde kendilerinin cezalandırmaları,

[9] *57. Tümen Komutanı Albay. M. Şefik Aker*

4. İhtiyaçlarının karşılanmasında zaman zaman halka baskı yapmaları, halkın Kuvayımilliye birliklerine olan güvenini sarsmıştır…

‘‘İzmir’in işgalinden (15 Mayıs 1919) itibaren istilâcı güçlere karşı birlikte hareket etmek için batı cephesinde olduğu kadar, güney ve güney doğu bölgelerinde de Kuvayımilliye adını verdiğimiz bu direniş birlikleri kurulmuştur. Kuvayımilliye neden ortaya çıkmıştır? Kuvayımilliye’nin ortaya çıkış şartları, meşrutiyet döneminde, bakanlardan valilere kadar hükümet yönetiminde yer alanların keyfî ve yasa dışı işlerinden memleketin nasıl sarsıldığı, ülkede yer yer işgallerin gerçekleştiği, ülkedeki mevcut durumun kötülüğünden kaynaklanmaktadır. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, kuvayımilliyenin gereğine bu şekilde işaret ettikten sonra, Kuvayımilliye’nin ne olduğunun sorulması gerekli yeri de şöyle tarif etmektedir: Kuvayımilliye’nin ne olduğunu milletin sinesinden ve hilâfetin merkez-i vahdetinden koparıp terk ettiğiniz İzmir’de, Adana’da, Maraş’ta, Urfa’da canları, kanları ve tırnaklarıyla boğuşan vatanperverlere sorunuz.

Burada Kuvayımilliye ile yakın ilişkisi olan ve yakın yıllarda (1970 sonrasında) ortaya çıkan ‘Düzenli Ordu’ kavramı üzerinde de durmak istiyoruz. Güya Türk ordusu Mondros Mütarekesi’nden sonra infisah etmiş, meydan Kuvayımilliye’ye kalmış, nihayet 23 Nisan 1920 den sonra Düzenli Ordu kurulmuştur. Oysa Mondros Mütarekesi’nden sonra Türk ordusu seferi durumundan hazari (barış) düzenine geçme sürecinin içindedir. Bu oluşum içinde Türk ordusu nefer kadroları küçülmüş olmakla birlikte devam etmektedir. Uç ordu halinde teşkilatlanmış, ordular da kolordulara, kolordular, tümenlere ayrılmışlardır.

57. Tümen ve Aydın Milli cidali kitabında, Albay Şefik Aker, bizzat içinde yaşadığı Kuvayımilliye sürecini eserinde şöyle özetlemiştir:

‘Bu kitabın yazdığı hadisatta; birisi göçen Osmanlı İmparatorluğu’nun kanuni ve resmi kuvveti olan askeri kuvvet (ordu) diğeri kanun harici gayri resmi bir kuvvet olan ulusal (Milis) kuvvet olmak üzere iki nevi kuvvetin fakat bir idareden yan yana ve el ele vererek bir maksat için mücadelede rol oynadıkları görülür…

İmparatorluk hükümetinin resmi kuvveti (Türk ordusu) ile düşmanların bu tecavüzi hareketlerine karşı koymak Türkler için yeni felaketler davet edecek idiyse; düşman kuvvetlerini Türk yurdunun en önemli yerlerini işgal etmeleri de aynı ulusal felaketi doğuruyordu. Karargâhı Aydın'da bulunan 57. Tümen Komutanı sıfatıyla bu iki tehlikeyi göz önüne almıştım. Ve birinci tehlikeyi davet etmeden ikinci tehlikenin önüne geçmek çaresini düşündüm. Bu çare de İstanbul'daki İmparatorluk hükümetini galip İtilaf hükümetlerine karşı mes'ul ve müşkül mevkie sokmayacak bir kanlı mukavemeti doğurmaktan ibaretti. Bunun için de:

1. Hükümetle resmen ilgisi olmayacak fakat ulusal bir sıfat ve salahiyeti taşıyacak bir gayri resmi (milis) kuvvet meydana çıkarmak, bu kuvveti el altından ordunun silah ve cephanesiyle donatmak, tümenin askeri sıfatını değiştirecek subaylarını aralarına sokarak bu kuvveti düzene sokmak ve bu kuvveti tümen komutanlığının gizli ve maskeli sevk ve idaresi ile düşmana karşı (Yunanlılara) saldırıya geçirmek.
2. Tümenin (ordunun) nizamiye kuvvetlerini de yine o ulusal (milis) kuvvetle beraber o kuvvetin maskesi altında bu saldırılara (taarruzlara) iştirak ettirmek.
3. İstanbul hükümetine ve İtilaf (düşman) mensuplarına karşı ve bilcümle resmi muhaberelerde resmi makamlara karşı bu saldırıları ve hareketleri ulusal bir hareket şeklinde göstermek yani hükümetin resmi kuvvetini bu gayri kanuni milli kuvvetlerin hareketlerine iştirak etmediği şeklinde göstermek. İşte Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da toplandığı ve ulusal bir hükümet teşkil ettiği Mart-1920 tarihlerine kadar 57. Tümenin ve ulusal kuvvetinin Aydın savaş illerinde yan yana ve bir maksat uğrunda ve bir komuta altında ikiyüzlü bir cehre ile oynadığı rol o siyasi sebepten ileri gelme idi. Binaenaleyh bu kitapta okunacak bazı resmi muhaberelerde resmi kuvvetin (ordunun) gayri resmi (milli) kuvvetle alakadar değilmiş gibi gösterilmesindeki sebebin bu olduğuna okuyucuların dikkatini çekerim.' (Ş. Aker. Aydın Milli Cidali. I, 4-6)

Görülüyor ki Kuvayımilliye döneminde resmi kuvvetler, ordu mevcut idi ve sadece bir zorunluluk sebebiyle Kuvayımilliye öne çıkarılmıştır. 23 Nisan 1920 de Ankara'da yeni idare kuru-

lunca, Türk Ordusu düşmana karşı koymakta daha rahat oldu; çünkü Ankara'daki idare kendisini Mondros şartlarına bağlı saymayabiliyordu.

Sonuç olarak Türk ordusu, her zaman vardı; sadece Kuvayımilliye döneminde Batı ve Güney Anadolu'da geriye çekilmiş gibidir; 23 Nisan'dan sonra asli durum geri gelmiş, Kuvayımilliye güçleri Türk Ordusu'nun içine alınmıştır. 'Düzenli Ordu'nun Kuruluşu' , batı cephesindeki olayların İsmet Bey (sonraki İsmet Paşa) lehine yorumlanabilmesi için ortaya atılan bir yorumdan ibarettir. Büyük Millet Meclisi ordularının ilk başarısı da 1921 başındaki İnönü'de değil, daha önce Kazım Karabekir Paşa tarafından 1920 güzünde Ermenilere karşı kazanılmıştır. Bu hususta zamanı dikkate almak gereklidir.''[10]

Yukarıdaki bilgiler incelendiğinde ve günün koşulları dikkate alınarak durum düşünüldüğünde anlaşılıyor ki askeri birlikler yerine milis kuvvetlerin yani Kuvayımilliye'nin kullanılması o günün şartlarında daha uygun görülmüştür… Örneğin Yörük Ali Efe müfrezesinin Malgaç Köprüsü'ne yaptığı baskında zeybeklerin yanı sıra zeybek kıyafeti giyen subaylar olmuştur. Böylelikle subaylar efe görünümü ile Yörük Ali Efe'nin Yunan Karakolu'na yapacağı baskına destek vermişlerdir. Bu örnekler çoğaltılabilir. Bölgedeki tüm efelerin yanında danışman olarak bir askerin yer alması, yukarıdaki bilgileri sanıyorum doğrulamakta ve desteklemektedir…

Milli Mücadele günlerinin Kuvayımilliye fedailerinden eğitimci, tarihçi ve yazar Enver Behnan Şapolyo'nun Kuvayımilliye Tarihi isimli eserinde de bahsettiği üzere, Ku-

[10] *Prof. Dr. Zeki Arıkan*

vayımilliye Türk milleti için çok büyük işler başarmıştır. Ve doğal olarak da Kuvayımilliyeciler denildiği zaman yurt çapında örgütlenmiş milli bir yapı akla gelmektedir. Bu kitap ile Kuvayımilliye'nin efelerini gelecek kuşaklara aktarmak istiyorum. Fakat Kuvayımilliye yalnızca efelerden ibaret değildi. Efeler özellikle Ege Bölgesi mıntıkasındaki Kuvayımilliye kuvvetleri idi. Genel itibari ile yurdun çeşitli bölgelerinde Kuvayımilliye adına fedakârca mücadele etmiş, üstün gayretler göstermiş ve işgalcilere karşı savaşmış nice yiğit vatan evlatları vardır…

Kuvayımilliye'nin ilk direniş örgütlerinden biri olan ve Istıranca'da Yunan kuvvetlerine karşı direniş gösteren "Kanlı Bayrak Kuvayımilliye Müfrezesi'ne" katılarak Yunan güçlerine ve Rum çetelerine karşı savaşan aynı zamanda da kağnılar ile cepheye mühimmat taşıyan, tarihçi, eğitimci, yazar Enver Behnan Şapolyo eserinde şöyle diyor;

* İstanbul'un ve İzmir'in işgali üzerine Anadolu'da milli bir gaye hâsıl oldu. Milli şuurun uyanmasıyla "Anadolu İhtilali" doğdu. Ben bu ihtilali bu yazılarımda bütün safhalarını değil, yalnız cephe gerisi faaliyetlerini ve Ankara'da toplanan Kuvayımilliye'cilerin canla başla ve büyük bir feragat-i nefisle ne şekilde çalıştıklarına ait hatırlarımı anlatacağım… Kuvayımilliye tarihi yazılırken, meçhul kalmış olan Milli Mücadele Ankara'sını sizlere tasvir etmeğe çalışacağım. Her türlü yoksulluk ve büyük tehlikeler karşısında nasıl çalıştık, bunları anlatacağım.

* Bilmem, neden milli bir vazifeyi üstüne almış bir adamda korku olmuyor.

* Anadolu'ya kaçanlar yaşamak için değil yaşatmak için geliyordu.

* Kumandasını aldığım kağnılar, bir yanardağın lavı gibi ağır ağır cepheye akıyordu. Ben de bunların yanında yaya olarak gidiyordum. Bazen bir pınar veya çeşme başında duruyorduk. Kağnılarım kırk tane idi. Kırk kağnıcı, bir de muzaheret bölüğünden Mustafa bir de ben, kırk iki kişiyiz. Bunlardan ikisi altmışar yaşlarında erkek, sekiz tanesi on beşer yaşlarında veya

daha yukarı çocuklardı. Otuz tanesi de genç kadındı. Bazı kadınların kucaklarında bebekleri de vardı.

* Bu kağnıları süren ayakları çarıklı, sarı mintanlı, mor şalvarlı, kırmızı kuşaklı köy delikanlıları ile üç etekli, dallı şalvarlı, başları örtülü kadınlar ne temiz bir ruha malikti.

Ancak bunlarla beraber yaşayanlar bilirler.

* Hiçbir ferdin şikâyeti olmayıp herkes seve seve gönüllü hizmetini yapıyordu. Bu sıra memleketin iktisadi vaziyeti de ihmal edilmiyordu. Her köy eskisi gibi ekiliyor hiçbir şey pahalı değil hayat tabii idi. Kimse de ihtikâr yaparak para kazanmak hırsı doğmamıştı. Köylüler cepheye cephaneleri pazara mal götürü gibi sakin ve neşeli götürüyorlardı. [11]

Hiç şüphesizdir ki Kuvayımilliye serdengeçtileri, yurdun dört bir yanında gösterdikleri üstün gayret ve fedakârlıklar neticesinde, sayfalara sığmayacak kahramanlık destanları yazmışlardır. Batı'da, Doğu'da, Kuzey'de ve Güney'de nice yiğitler, fedailer, serdengeçtiler ve isimsiz kahramanlar, Kuvayımilliye neferi olup, yurdumuzu işgalcilerden kurtarmışlardır.

İşgal günlerinde yurdun dört bir yanında Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı kahramanca savaşan pek çok isimsiz kahramanlar vardır. Kuvayımilliye Efelerini yazarken onlara cephe gerisinde destek sağlayan isimsiz kahramanlardan Aydın Baltaköylü Arşın Teyze'yi ve yiğit kadınlarımızı da yâd etmemiz icap eder…

[11] *Şapolyo, Enver Behnan. (1957). Kuvayi Milliye Tarihi, Ayyıldız Matbaası, Ankara.*

Aydın Baltaköy'lü kadınların cephedeki efelere su ve yiyecek getirme görüntüleri. Arşiv: İstiklal Harbi Gazetesi/No: 42/Ömer Sami Coşar/30-06-1919.

‘‘Aydın düşman tarafından işgal edilmiştir. İnsanlar Ermez Köy ve Baltaköy civarına göç eder. Arşın Teyze köyün yamacındaki ağaç dibinde Baltaköy’lü kadınları toplar ve: ‘Büyük Harp’te, Çanakkale’de, Galiçya’da, Irak’ta Kafkasya’da, Filistin’de savaşarak canlarını feda eden evlatlarımız, kardeşlerimiz, kocalarımız, babalarımız değil mi? O yıllardan beri rahat yüzü gördük mü? Kimimizin babası, amcası, kimimizin de kocası

oralarda kalmadı mı? Şimdi de Aydın Ovası'nda savaşanları görüyorsunuz. Kurşun seslerinden kulaklarımız sağır olacak, güneşin sıcağında, rüzgârın tozunda savaşanlar bizim evlatlarımız değil mi? Biz de gidelim yanlarına. Onlarla birlikte savaşalım. Yanlarımıza hazırladıklarımızı alalım. Efelerimizi yedirelim, içirelim. Gerekirse bu topraklar için can verelim, şehit olalım. Analar, kardeşler, bacılar, kızlarımız öyle değil mi? Gün, bu gündür!' Der. Baltaköy'lü kadınlar Arşın Teyze'nin konuşmasından çok duygulanır, coşkuyla hazırlıklara başlar. Yalın ayak yürüyen kadınların yoldan çıkardıkları toz bulutu ovaya yayılır. Baltaköy'lü kadınların en çok güvendikleri asker ve milislerin başında ise tanıdıkları Yörük Ali Efe ve Mesutlu'dan Mestan Efe gibi efeler vardır. 57. Tümen komutanı Miralay (Albay) M. Şefik Aker, kadınların bu çabası karşısında ağlamaklı olur ve Baltaköy'lü kadınlara silah vermek ister. Ancak Baltaköy'lü kadınların başkanı durumundaki Arşın Teyze, 'Elimizde baltamız var, pamuk çapamız var. Yeter ki efelerimizin yanına gidebilmemize izin ver' der. Baltaköy'lü kadınların kimisinin omzunda içi su dolu testi ve elinde tenekeden yapılmış su tası, kimisinin elinde içi ayran dolu güğüm, sacda pişirilmiş bazlamalar ve pişirilmiş yumurtalar vardır. Toprak siperlerden düşmana kurşun sıkan evlatlarının, kardeşlerinin, babalarının yanına hızlı adımlarla, ölüme koşarcasına giderler. Esir yaşamaktansa ölmeyi düşünen kadınlar…

Başka hiçbir ülkenin kadınında görülemeyecek hattına giren Baltaköy'lü kadınlar, kızlar yeniden Baltaköy'e dönemeden, Aydın'ın kurtuluşunu göremeden efeleri, askerleri ile birlikte Aydın Ovası'nda şehit olmuşlardır… Ayrıca Aydın efeleri ile birlikte savaşa katılan Selanikli Binbaşı Ayşe Hanım vardır. Selanikli olan Ayşe Hanım 1. Dünya Savaşı sırasında evlendiği Binbaşı eşinin Kafkasya cephesinde yaralanarak hastanede şehit düşmesi üzerine eşinin intikamını almak için yemin eder. Ve

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine ilk mukavemet hareketine katılır. Ancak Yunanlılar İzmir'e hâkim olmaya başlayınca Aydın'a geçer. Eşiyle evlenirken kendisine verilen her türlü ziyneti paraya çevirir ve mavzer alarak Aydın'da çete kurar. Daha sonra da Köpekçi Nuri Efe çetesine katılır. Gösterdiği üstün başarılar ve fedakârlıklar neticesinde Binbaşı rütbesiyle ödüllendirilir.'' [12]

İşgale karşı tek yürek olan Türk milleti, asker, zeybek, efe, köylü, kentli, yaşlısı ve genci birlik olarak mücadele etmiş ve destanlar yazmıştır. Onların göstermiş oldukları üstün gayretler, fedakârlıklar ve başarılar hem işgal kuvvetlerini moral olarak alt üst etmiştir ve hem de diğer bölgelerde direniş gösteren milis kuvvetleri de cesaretlendirmiştir…

''Büyük Harpte Kafkas Cephesi'nde yaralanarak ölen kocamın ve tüm vatan evlatlarının intikamını almaya and içmiştim. Allah, bu fırsatı 15 Mayıs 1335 (1919)'da bana verdi. İzmir'i Yunanlılar işgal ettiği sırada ilk mukavemetimiz sona erip şehre Yunanlılar hâkim olunca Aydın'a gittim. Orada faaliyete geçerek bir Kuvayımilliye birliği teşkil edip, bilahare Nuri Çetesi'ne katıldım. Aydın muharebelerini yaptıktan sonra Koçarlı'ya çekildik. Bu suretle, bilfiil atıldığım İstiklal Mücadelesi'ne başından sonuna kadar iştirak ettim. İlk defa Sakarya'da sol kasığımdan piyade mermisi ile yaralandım. Seyyar hastanede tedaviden sonra tekrar müfrezeme iltihak ettim. Büyük Taarruz'da Mürsel Paşa fırkasına iltihak ettim. Ve Ahır Dağları'ndan düşman gerilerine akmağa memur edildik. İzmir'e ilk giden birlikler arasın-

[12] *Hatice Bilgin Yıldırım/Milli Mücadele'de Aydın'ın Kadın Efeleri/actaturtica.com-Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*

da ben de vardım. Ancak bu arada misketle sol bacağım kırıldı.'' [13]

Kuvayımilliye'nin kahraman kadınları[14]

Yurdun işgali ve bu işgal neticesinde çeşitli zulümlerin yaşanması üzerine, işgale karşı direniş için oluşturulan milis kuvvetler içerisinde yer almış kahraman kadınlar, kuşkusuz Kuvayımilliye'nin başarılı olmasında büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Onların azmi ve mücadelesi, cepheden kaçanları utandırmış ve mücadeleye katılmalarını sağlamıştır. Böylelikle de milli direniş kuvvetlenmiş ve milli diriliş gerçekleşmiştir. Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmış bilinen ya da bilinmeyen isimsiz kahramanları saygı ile yâd ediyorum… Ruhları şad ola…

[13] *Türküm, Doğruyum, Direniyorum/Güneş Erkul*

[14] *Fotoğrafı hazırlayan: Kemalist Aydınlanma Hareketi/Günay Kuzucu*

☾☆

Zeybeklik Geleneği

Zeybeklik tarihini incelerken bugün ne yazık ki net olarak zeybeklik kurumu şu tarihte, şu kişinin talimatı ile şu kişiler tarafından kurulmuştur. Ve ilk zeybekler de şunlardır diyemeyiz. Böyle bir kaynak yoktur. Ancak Osmanlı arşiv belgeleri, tarihçilerin eserleri, yabancı kaynaklardaki bilgiler, gravürler ve yerel, yöresel sözlü anlatımlar ışığında hissiyatlarımız, fikriyatlarımız ve kanaatlerimiz vardır...

Selçuklu döneminde Türkmen aşiret kahramanlarından oluşturulan akıncı askeri zeybeklik teşkilatı, Selçuklu Devri sonrasında başıbozuk birlikler olarak varlığını korumaya çalışmış, her birisi kendi yöresinde kahvecilik, hancılık, kervan güvenliği gibi işler ile meşgul olmuşlardır. Ve Aydınoğlu Umur Gazi emri ile dayı başları Yörükleri, köyleri dolaşır, levent olmak isteyenleri toplar, İzmir'de Cezayir Hanı'na getirir. Orada eğitir sonra da Bizans adalarına akınlara çıkarırlardı. Selçuklu ile karacı akıncı olan zeybeklik teşkilatı, Aydınoğlu Umur Gazi ile denizci akıncı levent olmuşlardır. Kıyafetlerinin diz kısmının açık olması da aslında buradan kaynaklanmaktadır. Zamanla alışkanlık ve gelenek haline geldiği için kıyafetler küçük değişiklikler dışında böyle kalmıştır.

Zeybekler, Selçuklu ile akıncı askeri bir teşkilat ve yiğitlik ocağı iken Umur Gazi ile levent olmuşlar, Osmanlı

Devri'nde ise yöneticiler ile anlaşamayıp dağları mesken tutmuşlardır. Zaman zaman çıkarılan aflar ile düze inerek Kırım, Karadağ ve Rus Harpleri'ne katılmışlar, savaşlardan sonra kimileri yine dağlara çıkmış, kimileri de kurdukları hanlar ve kahvehaneler ile kervanların yol güvenliğini sağlamak için menzilcilik yapmaya başlamışlardır.

''Taze civan yiğitleri ser'p' Cezayirli esvabı giyüp başlarında kırmızı fes ve bellerinde pala bıçak ve ellerinde balta ve nacaklı şehbaz yiğitleri vardır. Ser'p' boyanmış mavi zemin dizlik giyerler.''[15]

Bu işlerinin de İkinci Mahmut tarafından yasaklanmasından sonra ise kimileri eşkıyalık hareketlerine girişmişler, bir bakıma mecbur bırakılmışlardır. Dağlara çıkan zeybekler, öncelikle varlıklarını sürdürebilmek için adalardan ülkeye gelen ve köylülere zulüm eden çeteler ile mücadele etmeye başlamışlardır.

Her ne kadar adları eşkıyaya çıksa da bu eşkıyalık masum köylüye karşı değil köylüye zulüm eden varlıklı ağalara ve halkın sırtından para kazanıp, onların hakkını yiyen yerli Rum zenginlerine ve onların besleyip, büyüttüğü çetelere karşıdır. Zeybekler tarihini incelediğimizde karşımıza efsaneleşmiş bin yıllık bir töre çıkmaktadır. Zeybek efelik yetime, yoksula, zorda, darda kalmışa ağabeylik etmek demektir. Zalim yöneticilere eyvallah etmemek ve hakkını savunmak demektir. Bir efe dağda karşılaştığı çobandan su ister, çoban bir tas su verdi diye de efe o çobana bir kese altın hediye eder. Böyle bir karakter nasıl eşkıya olabilir?

[15] *Seyehatmane/Evliya Çelebi*

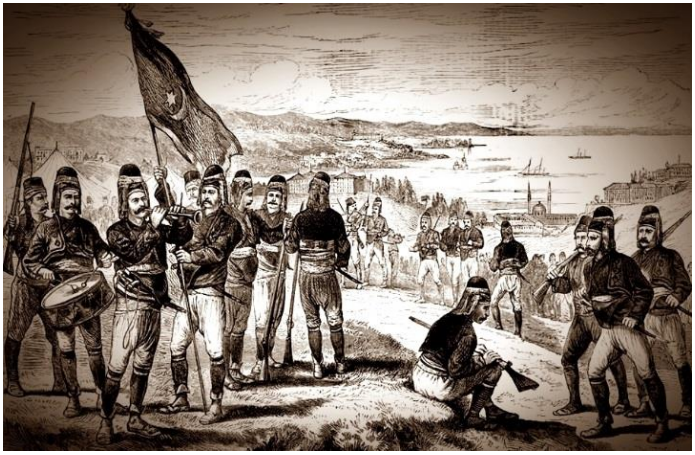

93 Osmanlı- Rus Harbine Katılan Zeybekler Tasviri (Fotoğraf Arşiv: Description/The War, Zeibeks' Camp at Constantinople, call to Arms. Illustration for The Illustrated London News, 10 November 1877. English School 19th Century)

Efelik, haksızlığa ve adaletsizliğe uğramış mazluma, düşküne, evlenemeyene, başı derde girene Hızır gibi yetişip bir ağabey şefkati ile sahip çıkıp yardım etmek demektir. Zeybek efelerin içerisinde elbette dağ yaşamının ve o günkü şartların meydana getirdiği mecburiyetlerden dolayı eşkıyalık hareketlerine girişenler de olmuştur. Fakat genel itibarı ile zeybek efeler her daim halkın koruyucu ve kollayıcısı olmuşlar, köylere saldırıp, köylülere eziyet eden çalıkakıcı (sahte zeybek) zümresi ile mücadele etmişlerdir.

Zeybekler sosyal isyancı karakterleri ile Türk Milleti'nin kalbinde sarsılmaz bir taht kurmuşlardır. Namussuzların, yolsuzluk yapanların, soysuzluk yapanların, vatana ihanet edenlerin, halka zulmedenlerin korkulu rüyaları olmuşlardır. Bu sebeple devlet içerisinde ve halk arasında daima korunmuşlardır.

Milli Mücadele'den önce her birisi kendi bölgelerinde, haksızlığa karşı direnmiş, başkaldırmış ve zulmedene, haksıza, "SEN HAKSIZSIN" deme cesaretini göstermişlerdir. Elbette cesur olmanın veballeri de vardır. Hele ki o dönemde zulmedene karşı ayağa kalkabilmek öyle her babayiğidin de harcı değildir. Efe Ruhlular bu cesareti göstermişler, insani erdemlerinin gereğini yerine getirmişler, haksızlığa boyun eğmeyerek isyan etmişler ve dağa çıkmışlardır. Her birisinin hikâyesi destan niteliğindedir.

Milli Mücadele Dönemi'nde ise artık zeybekler; Kuvayımilliye akıncı neferleri, efeler de Kuvayımilliye Milis Kuvvetler Komutanlarıdır. Dağa çıkış sebepleri yani bir anlamda zeybek olmalarının sebepleri; her birisinin yaşamış olduğu ayrı ayrı haksızlıklardır. Kimi yâri için kimi ailesi için kimi de herhangi bir masum ve mazlumu koruyabilmek için zamanın zulmedicisine karşı isyan etmiştir. Ve neticesinde de yaşanan çatışma sonrasında dağa çıkmıştır. Yurdun işgal edilmesi ile birlikte yaşadığı bölgede zalime kafa tutan zeybekler, bu kez de vatan savunması için Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, yani onların tabiri ile ''Sarı Zeybek'' liderliğinde düşmana kafa tutmaya başlamışlardır.

''İstanbul'da, şurada burada mitingler yapıldı. Devletlere, Yunan işgali protesto edildi. Fakat sizin Aydın Kuvayımilliye cephesinde patlattığınız silahların sesi Versay Sarayı'nı çınlattı.''[16]

Düzenli ordunun olmadığı bir dönemde silah kullanmakta, teşkilatçılıkta, dağda yaşamakta deneyimli, halk tarafından sevilen, zalimler tarafından korkulan, adam satmayan, dostlarını yarı yolda bırakmayan, güvenilir, cesur, savaşçı zeybekler, İstiklal Harbi'nin kazanılmasında büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Bölgesel isyanların bastırıl-

[16] *Mustafa Kemal Paşa-1919-Sivas Kongresi Konuşması, Tarhan Toker-Kuvâ-yı Milliye ve Millî Mücadele'de Denizli, s.61.*

masında ön saflarda yer almışlar, halkı teşkilatlandırmışlar, işgal kuvvetlerine aman vermemişlerdir. Kimisi bölge bölge ayrılmış Milis Kuvvetler içerisinde yer almışlar, kimi de bağımsız mücadele etmeyi seçmişlerdir.

Ne yazık ki bağımsız mücadele etmeyi seçenlerin ve yanındakilerin yaşamı kısa sürmüştür. Bunun gerekçesinin özünde aslında rekabet vardır. Bir efe ruhlu başka bir efenin emri altına girmek istememiştir. Ancak vatan hizmetinde kişisel rekabet olmaz ve egolara yer yoktur. Teşkilatçı ve bilgece bir olgunlukla olaylara yaklaşıp, tek amacı vatana hizmet etmek olanlar, zaman içerisinde zaten hizmetleri ile kendilerini ispat etmişlerdir. Elbette hepsinin hizmetleri kıymetlidir ve anılmaya, hatırlatılmaya ve yâd edilmeye değerdir. Yunan işgal kuvvetleri bu kahraman zeybeklere korkularından dört kollu efeler demişlerdir…

Zeybeklik böylesine şanlı bir tarihsel süreç geçirdikten sonra Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte artık vazifesini tamamlamıştır. Zeybekler giysilerini ve silahlarını duvara asılmışlar fakat efelik ruhlarından hiç bir zaman taviz vermemişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa'ya inanmışlar, güvenmişler ve yeni Türk Devleti'nin bekası, geleceği için, kendilerine verilen görevleri icra etmek üzere yaşamlarını idame etmeyi tercih etmişlerdir. Bu sebeple Cumhuriyet'in ilanından sonra dağa çıkan tek bir zeybek dahi görülmemiş, duyulmamıştır. Milli Mücadele'den sonra artık misyonunu tamamlamış olan zeybeklik kurumu, zaman içerisinde kültürel ve akademik olarak yaşatılmak istenmiş ve bu doğrultuda birçok yazılı ve görsel çalışmalar yapılmıştır. Kitap, müzik, fotoğraf, tablo, akademik faaliyetler, hatıratlar, sinema filmleri ve halk dansları gibi çeşitli alanlarda kültürel hizmetler ile zeybekler ve zeybeklik hatıraları yaşatılmaya çalışılmıştır.

19. Yüzyıl Aydınlı Zeybekler (Fotoğraf Arşiv: 1873 Türkiye'de Halk Giysileri/Elbise-i Osmaniyye/Osman Hamdi Bey-Marie De Lanay)

Halk dansları alanında da dünyada tanınmaya başlamış olan zeybeklik kültürüne her geçen gün ilginin artması, gençlerimizin zeybeklik kültürünü öğrenmesi ve efe ruhlu olması için çalışmaların her alanda çoğaltılması, kültürel, sanatsal ve akademik olarak daha profesyonel olması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi hem kültürümüze hem de ülkemize büyük bir hizmet olacaktır.

Zeybekliğin folklorik kolu halk dansları sanatı ise bu kültürün şanıdır. Herhangi birisi üzerine zeybek kostümü giyiyor ise halk dansları dalında bu kültüre katkı sağlıyor ve kişisel olarak da seviyor ise o kişi desteklenmelidir, her

konuda eğitilmelidir ve güçlendirilmelidir. Ben vatanseverim diyen herkesin bu konuda özverili olması, katkı sağlaması, bu mücadeleye güç kazandıracaktır. Zeybek dansları kimi zaman bir ağıttır, kimi zaman zafer dansıdır, kimi zaman da bir semahtır. Eski Türker'deki şaman dansı gibi zeybekler arasında kendilerince bir kutsiyeti vardır…

Genel itibari ile incelendiğinde zeybeklerin büyük çoğunluğu Yörük-Türkmen göçebe geleneğinden yetişmiş ve yerleşik hayata en son geçmiş ailelerin içerisinden çıkmıştır. Düzenle uyum sağlayamamış, yöneticilerin haksızlıklarına sessiz kalamamış, sevdiğine kavuşamamış, gözünün önünde meydana gelen bir olumsuz hadiseye, zulme müdahale etmiş, zulmediciye ceza kesmiş Türk evladıdır onlar. Zeybek değilken, efe değilken, zulme ve zulmediciye efelenmişlerdir. Neticesinde de canlarını koruyabilmek ve yaşayabilmek için mecburen dağa çıkmışlardır. Sonrasında da dağ yaşamındaki maceraları ve kararları onları ya ölüme sürükleyip yok etmiştir ya da efsaneleştirmiştir…

Halk arasında çalıkakıcı olarak tanımlanan soyguncu, namert ve her türlü ahlaki nitelikten, erdemden yoksun, taklit zeybek ekipleri dışında genel olarak efe ve zeybeklerin karakterleri bir birlerine çok benzemektedir. Halkın koruyucusu ve yardımcıları olmuşladır. Bu özellikler aslında Türk gelenek ve göreneklerinde vardır. Mazlumu korumak, silahsıza silah çekmemek, muhtaç durumdakilere ayrım yapmadan yardım etmek. Zeybeklerin büyük bölümü bu erdemleri taşıyan insanlardır. Ve bu sebeple her zeybek çetesinde kızanlara çok önem verilir. Çünkü kızanlar o efenin ve bağlı oldukları zeybek çetesinin ileride manevi sancağını dalgalandıracak olan sancaktarlardır. O geleneğin mirasçılarıdır…

Zeybeklik kurumu ilk kurulduğu dönemlerden günümüze kadar gelen süreçte her ne kadar çok zulümlere uğramış, misyonundan kimi zamanlarda uzaklaşmış, yozlaşmış, kıyafetleri değişmiş ya da değiştirilmiş olsa da kimli-

ğini korumayı başarmıştır. Kimi efelere eşkıya denmiştir fakat dağ yaşamında ekip olarak hayatta kalabilmek, varlığını sürdürebilmek, zulmediciler ile mücadele edebilmek için gereksinimlerini karşılamak adına halkın kanını emen varyemezlere ceza kesmeleri doğaldır…

Zeybekler, tarihin akışında varlık savaşlarını sürdürürlerken her dönem ortaya çıkmış başka zulmediciler ile mücadele etmek mecburiyetinde kalmışlardır. İşin özü aslında şudur; kızan, zeybek, efe karakterleri, haksızlık karşısında susmayan, ruhları asi, el kapısında rızık kazanamayan, kendi özgür dünyalarında yaşamayı arzulayan, devlet dâhil hiç kimseye boyun eğmeyecek ve her türlü deliliği yapabilecek cesarete sahip olan savaşçı delikanlılardır. Bu sebeple çeşitli dönemlerde zeybekler af edilmiş, dağdan düze indirilmeleri sağlanmış ve kimi zaman iç güvenlik meselelerinde kimi zaman da devletin varlığı için savaşlarda, cephelerde kullanılmışlardır…

Görüldüğü üzere zeybekler, yaşadıkları her çağda halkın koruyucusu, kurtarıcısı, umudu, mazlumun sığınağı, zalimin korkulu rüyaları olmuşlardır. Dolayısı ile varlıklarını sürdürebilmeleri için hayatta kalmaları ve yerlerine yeni zeybekler yetiştirmeleri gerekmektedir. Bunun içindir ki zeybekliğin en önemli unsuru kızanlardır... Eğer bir kızan, kızan gibi yetiştirilmemişse, onun diğer zeybek ekipleri ile rekabetinin, çalıkakıcılar ile mücadelesinin ya da zaptiyeler ve zulmediciler ile savaşının, uzun soluklu olmasını beklemek hayal olur. Kızanlığın çilesini çekmemiş, Zeybeklik Ocağı'nda yanıp, pişmemiş olanların dağda yaşama şansı yoktur. Ayrıca zeybekler arasında da bu kişilere itibarlar edilmez ve zeybeklik geleneği üzerine onlara her zaman kuşku ile bakılır. Güven sağlamış ve kızanlık yaparak olgunlaşmış bireyler ise tüm zeybek çetelerinde her daim el üstünde tutulmuşlardır. Çünkü artık onlar mazlumların kahramanları, zalimlerin korkulu rüyaları ve Kuva-

yımilliye döneminde de Yunanlıların tabiri ile düşmanlarını heybetleri ile ürküten ‘‘dört kollulardır.’’

Çolak İsmail Efe Tablosu (Ressam Ali Sami)

Zeybeklik kültüründe genel itibari ile bilindiği üzere; zeybekler yaşadıkları çağda zalim yöneticiler ile mücadele ederken aynı zamanda da toplumsal olayların adil bir şekilde çözülmesi için adalet dağıtıcı görevini üstlenmişlerdir. Aralarında anlaşmazlık olan köylüler mahkemeden, kadıdan, istedikleri sonucu alamayınca çareyi zeybeklere başvurmakta bulmuşlardır. Yol, köprü yapımı, gençlerin evlendirilmesi gibi sorunların çözümünde zeybekler daima ahlaklı bir şekilde ağabey rolü üstlenmişler ve adaletin eşit dağıtılmasını sağlamışlardır…

Nadiren ortaya çıkmış bir takım berduş tayfası dışında genel itibari ile zeybekler halkın koruyucusu, kollayıcısı ve sığınağı olmuşlardır. Zeybeklik kültüründe bilindiği üzere iki ayrı grup vardır. Zeybekler ve çalıkakıcılar. Genel itibari ile zeybekler dürüst, namuslu, düzenle uyum sağlayamamış, düzene boyun eğmemiş, zalim bir yönetici ile anlaşamamış, yâri ile kavuşamamış, her hangi bir masum ve mazluma yapılan haksızlığa tepkisiz kalamamış ve neticesinde bir çatışmaya veya kavgaya tutuşarak, dağa çıkmış köy yiğitleridir.

Zeybekler edepli delikanlılardır. Bu yüzden zeybek olmuşlar ya da bu yüzden zeybekliğe kabul edilmişlerdir. Çalıkakıcılar ise namussuz, soyguncu, şarlatan, dolandırıcı, üçkâğıtçı kimselerdir. Bunlar kimi zaman dağlarda namlı efelerin adını kullanarak gezmişler, kendilerine menfaat sağlamışlar. İsmini kullandıkları efeler tarafından da bir zaman sonra yakalanıp cezalandırılmışlardır. Bunlar dağda âlem yapan, dansöz oynatan, yaka bağır açık gezen, her türlü ahlaki erdemden yoksun, kutsalları olmayan, ahlakı ve niyeti kirli, toplum tarafından saygı görmeyen, mert görünümlü, namert tayfadır.

Toplumun her kesiminde olduğu gibi zeybeklerin içinden de her ne kadar sütü bozukluk edenler çıkmışsa da bunlar bin de bir kadardır. Zira genel olarak zeybekler ahlaklı delikanlılardır. Zeybek ahlakı genel itibari ile adam olmak, halk adamı olmak demektir. Efelik yapmak demek, milletin dertleri ile ilgilenmek, evlenemeyenleri evlendirmek, köylerdeki yetim, yoksul ve dullara yardım etmek, yol, su, köprü ve çeşme gibi ihtiyaçları için onlara destek vermek demektir.

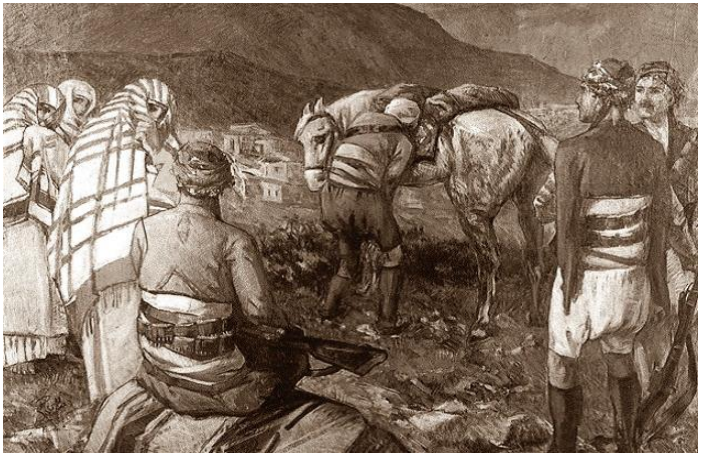

Zeybekler Tablosu (Ressam İbrahim Çallı)

Her ne kadar Osmanlı yönetimi ile yıldızları pek barışmasa da savaş hallerinde ilk cepheye koşanlar yine onlar olmuşlardır. Ve bu bin yıllık şanlı törenin neferleri, Milli Mücadele döneminde yine en ön safta vatan ve millet için yerini almış, yurdun kurtuluşu için büyük fedakârlıklar göstererek destanlaşmışlardır. Zeybek efeler zaferden sonra köylerine çekilmişler ve bir daha da dağa çıkmamışlardır. Çünkü artık onların dağa çıkmasına sebep olacak hadiseler ortadan kaldırılmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte her zeybek efe, kendi yaşadığı yörede millete ağabeylik yapmaya devam etmişlerdir.

Bugün özellikle Ege Bölgesi'nde her çocuk, zeybeklerin hikâyeleri ve türküleri ile büyümektedir. Bölgedeki hemen hemen her yerleşim biriminde bir efe heykeli ya da zeybeklere dair bir görsel bulunmaktadır. Düğünlerde, sünnetlerce, çeşitli cemiyetlerde ve kurtuluş günlerinde genç zeybekler yürüyüşler yapmakta ve zeybek halk danslarını icra etmektedirler…

Efeler ile ilgili bugüne kadar pek çok şey söylendi ve pek çok eser yazıldı. Bugün yıl 2018. Bu güne kadar tarih-

çiler, akademisyenler, yazarlar, araştırmacılar, pek çok bilgiye ulaştılar ve eserler meydana getirdiler. Fakat halen resmi olarak şu tarihte, şu kişilerce, şu vazife için kurulmuştur diyemeyiz. Tüm mevcut kaynakları inceledikten sonra özetleyecek olursak; ‘‘Zeybek Efeler’’ , Selçuklu Devleti Dönemi’nde, göçebe Yörük-Türkmen Aşiretlerinin yiğitleri olan Alplerden seçilerek teşkilatlandırılmış askeri bir sınıf akıncı birliğidir.

Bu birliğin görevi; sınır boylarında akınlar düzenlemek, barış zamanlarında ise paşa kapısında şehirlerin asayişi sağlamaktır. İhtiyaç hallerinde cephelere gidip savaşmışlar, cepheden geldikten sonra ya verilen sözlerde durulmaması ya da yaşadıkları bazı haksızlıklar neticesinde dağları kendilerine mesken tutarak, o dönemde Türk Halkı’na eziyet eden Rum ve Ermeni çeteciler, çalıkakıcılar ve onları besleyip, yataklık yapan zengin ağalar ile mücadeleye başlamışlardır.

Zamanla zeybeklik artık bir halk mukavemet teşkilatı haline gelmiştir. Mahkemede hakkını bulamayan, haksızlığa uğrayan, zorda, darda kalan, namus belasına başına iş alan, kendini dağa zeybeklerin yanına atmış, onlara kızanlık yapmıştır. Zeybek çeteleri içerisinde elbette dağ yaşamının getirdiği zorluklar sebebi ve o günün koşulları neticesinde eşkıyalık yapanlarda mutlaka olmuştur…

Fakat genel itibari ile zeybek efeler, daima halkın koruyucusu olmuşlardır. Yoksulu, yetimi, mazlumu korumuş ve kollamışlardır. Evlenemeyeni evlendirmişler, masum halka zulmedeni cezalandırmışlar, kötü yöneticilerin kellesini almışlar, kendi muhitlerinde devlete rağmen, devlet ve millet için aslında çalışmışlardır. Bir zaman sonra devletin varlığı tehlikeye girdiğinde, dün eşkıya denilen bu yiğitler hemen kır serdarı yapılmış, düze indirilmiş ve düşman ile savaştırmak için cephelere gönderilmişlerdir.

Kırım savaşı ve 93 Rus harbinde görev yapmışlardır. Ayrıca Karadağ ve Sırbistan tarafından 18 Haziran 1876

tarihinde Osmanlı'ya karşı başlatılan Hersek Ayaklanmasında Gazi Osman Paşa ile birlikte cephede yer almışlar ve zeybek akıncı alayları olarak görev yapmışlardır.

Milli Mücadele Dönemi'nde de ''Sarı Zeybek'' Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e inanmışlar ve yanında yer alarak, Kuvayımilliye'ye katılmışlar, zeybek akıncı ordusu adı altında işgal kuvvetlerine karşı savaşmışlardır. Zeybeklerin kendi yörelerinde göstermiş oldukları üstün gayretler, fedakârlıklar ve büyük hizmetler, düzenli orduya geçiş dönemine kadar yaşanan süreçte halkın teşkilatlanmasını sağlamış, halkı korumuş ve ordunun toparlanmasını sağlamış, dolayısı ile de İstiklal Savaşı'nın kazanılmasını sağlamıştır. Böylelikle aynı zamanda da zeybeklik geleneğinin şanını ve şerefini yeniden yükseltmişler, Selçuklu, Aydınoğulları, Osmanlı dönemleri arasında yozlaşan töreyi, Selçuklu döneminde olduğu gibi tekrar yiğitlik ocağı haline getirmişler ve devlet adına milleti korumak için serdengeçerek zeybekliğin şerefini de kurtarmışlardır…

☪☆

Şehit Efeler

Zeybeklik geleneği böylesine bir tarihsel yolculuk geçirdikten sonra yurdun işgali ile birlikte yeniden asli vazifesine yani resmi yetkiler ile devleti ve milleti koruma göre-

vine Sarı Zeybek Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile geri dönmüştür. Çeşitli bölgelerde işgal kuvvetlerine karşı efelerinin yanında sadakatle savaşan zeybeklerden birçoğu şehit olmuştur. Bugün ne yazık ki şehit olan zeybeklerin tamamının ne isimlerine ne de resimlerine ve hikâyelerine ulaşamıyoruz. Haklarında türkü yakılmış, yerel söylencelerde sıkça öyküleri anlatılmış ve adına kitap yazılmış olanların dışında on binlerce zeybeğin hikâyesine ulaşamıyoruz… Bu konuda müracaat edebileceğimiz bir kurum da ne yazık ki yoktur… Gönül istiyor ki bu konuda resmi yetkiler ile bir birim kurulsun ve bu birimin mensupları aylarca hatta yıllarca çalışıp, bu konuları gün yüzüne çıkarsınlar. Ve böylece hem Türk milletinin bu önemli geleneği gelecek kuşaklara daha doğru şekilde anlatılabilsin ve hem de Milli Mücadele günlerinde kendilerini bizler için feda etmiş olan Kuvayımilliye Efeleri, milletimizin tüm fertlerince tanınsın, sevgi, saygı, minnet ve şükranla anılsın. Ve Türk gençliği, yiğit karakterinin aslını anlasın. Sahte kahramanları başına taç yapmasın. Milletinin yiğitlerini tanısın…

☾☆

Bilinen şehit efelerden bazılarının fotoğrafları ve kısaca yaşam öyküleri:

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
'Medeniyet!' dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar-ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerihamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

☪☆

Şehit Karazeybek Mehmet Efe

1890 yılında Kabaağaç Köyünde doğdu. Yaşadığı bir haksızlık sebebi ile silah kuşanarak zeybek oldu. Seferberlik zamanında orduya katılarak Kafkas Cephesi'ne gönderildi. 1915'te Enver Paşa'nın komuta ettiği ve Rus ordusuna karşı girişilen Sarıkamış Harekâtında yazlık elbiseler sırtında olduğu halde şiddetli soğukta donarak şehit olan 90 bin askerimizin içindeydi.[17] Şehit Karazeybek Mehmet Efe, Kurtuluş Savaşı'ndan önce şehit düştüğü için Kuvayımilliye efelerinden değildir. Fakat devlet ve millet için cephede savaşırken şehit düşmüştür. Bu vazife de bir Kuvayımilliye efeliğidir…

☪☆

Şehit Çapraz Hüseyin Efe

[17] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılan Erdekli Çapraz Hüseyin Efe, Pıtır Hüseyin Efe çetesi ile birlikte Yunan kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Yunan birliklerinin 33 bin kişilik bir kuvvetle Selmanlı Ovası'nda başlattığı harekâta karşı zeybekler ile birlikte direniş gösteren Çapraz Hüseyin Efe, 50 arkadaşının şehit olmasından sonra arkadaşları ile birlikte 50 Yunan askerini esir alır ve infaz eder. Aynı çatışmalarda kendisi de şehit olur…[18]

☪☆

[18] *Milli Mücadele'de Bir Mücahit veya Pıtır Hüseyin Efe'nin Anıları- Prof. Dr. Nesimi Yazıcı*

Şehit Giritli Caferaki/Sökeli Cafer Efe

Arşiv: Nazilli Belediyesi Etnografya Müzesi

1883 yılında Girit Adası'nda Kandiya şehrinin Kolena Köyü'nde doğdu. Caferaki'nin Germencik Baskını ve ölüm tarihi hakkında, bazı kaynaklarda, 3 Temmuz, bazılarında 5 Temmuz, bazı kaynaklarda da ve birlikte mücadele ettiği arkadaşları tarafından ise, 19 Temmuz 1919 tarihi belirtilmektedir. Caferaki hakkında çeşitli kaynaklarda hemen hemen benzer anlatılar vardır. Babası Rumlar tarafından kesilmiştir.

Girit'te, kiliseye gitmediği için, kendisi ile tartışan Rum Papazı öldürmüş ve dağa kaçmıştır. Daha sonra Loran Köyü'nden bir Rum kızına âşık olur ve evlenmeye karar verir. Düğün kilisede yapılır ve Caferaki vaftis olur. Ayin bittikten sonra din gereği Caferaki, insan boyu büyüklüğündeki içi şarap dolu fıçı içine üç defa batırılır. Bu işlemin üç hafta daha tekrarlanacağını bilen Caferaki yine dağlara kaçarak saklanır. Yine yakalanarak kiliseye getirilir. Özetle, sonunda, ben Müslümanım der ve Papazı öldürür.

Bunun üzerine Girit'ten Bodrum'a daha sonra da Söke'ye yerleşir. Milli Mücadele Dönemi'nin en ateşli günlerinde, Aydın Bölgesi'nde Kuvayımilliye iyice teşkilatlanmıştır. Bu dönemde, Söke civarında ücret karşılığı çeşitli mekânlarda fedailik yapan ve yerli Rumlar ile çatışmalara karışıp dağa çıkan Caferaki'ye, Anadolu'daki Beyler haber gönderirler ki, Demirci Mehmet Efe'nin yanına gitsin diye. Yani onunla birlik olmasını isterler. Caferaki Halazari, Demirci Mehmet Efe'nin bayrağı altına girmez.

-Ben and içtim, Girit'ten kaçtım kendi bayrağımın altında çalışacağım, der.

Demirci Efe:

-Öyleyse sana biraz Kızan göndereyim, diye haber yollar.

Caferaki:

-Lüzum yok, çünkü Türkçe bilmiyorum, ben bulurum adamlarımı, diye Demirci Mehmet Efe'ye cevap gönderir. Bundan sonra Caferaki, bir bayrak açarak etrafına kızanlarını toplar. Kızanlarının ikisi hariç hepsi Giritli'dir ve Gi-

ritlice konuşurlar. Böylece hem Yunanlılar tarafından tanınmazlar hem de istihbarat imkânı kazanırlar.

Arşiv: Nazilli Belediyesi Etnografya Müzesi

Vahi Petros Mustafa, Meleko Mustafa, Ters İrızvan, Zürap Hasan'ın Oğlu Akif, Çakır Hüseyin, Zonubu Mustafa, Çoban Hüseyin, Arif Ağa, Çendane Hasan, Arapaki (Arap), Haydaraki, Sekeryono Hasan Ağa, Yavrum Sali, Osmanyo, Kürt İbrahim Efe, Kürt Mehmet Efe, Hasso Mehmed'in oğlu Halil Tahtacı Selim Çavuş, Arap Ahmet Efeler ile birlikte Yunan Karakollarına saldırmaya başlar. Giritli Caferaki Halazari artık Sökeli Cafer Efe'dir ve bu kızanlarla birlikte, Yunanlılara, Söke ve havalisindeki yerli hainlere karşı mücadeleye başlar. 19 Temmuz 1919'da Germencik'te baskına giderken, Çerkez Ahmet isimli başka bir efe ile karşılaşırlar. Caferaki'ye, ''Bu adam Yunan muhbiri, baskından vazgeçelim.'' Deseler de; ''O benden korkar, ihbar edemez.'' der. Netice itibari ile ihbar sonucu, pusuya düşürülerek hem kendisi hem de yanındaki kızanlardan bazıları katledilmiş, şehit olmuştur. Milli Mücadele

Dönemi'nden sonra, Yunanistan'a giden, Sökeli Uzun Canbazaki lakaplı, Abidin Canbazoğlu, bir müzede Caferaki'nin başının sergilendiğini gördüğünü söylediği, çeşitli kaynaklarda anlatılmaktadır. Ancak, bu konu hakkında herhangi bir resmi belge bugüne kadar yayınlanmamıştır.[19]

''Giritli Caferaki;

... Söke Rum mahallesinde içen merhum Giritli Cafer düşmanı olan Rum delikanlıları ile kavgaya tutuşmuş ve Rumca lisanla yakında postunuzu yere sereceğim ve daha birçok sözler sarf etmesinden hissedilen niyet Germencik'e bildirilmişti. Sarhoş iken söylenen bu sözlerin manasını anlayan Rum delikanlıları Germencik'e mütemadi haberler yollamakta idiler. Germencik'teki Yunan kumandanı tetikte ve pusuda düşman bekliyordu. Baskın gecesi çok takviyeli olan düşmana küçük kuvvetle saldıran yukarıda adı geçen kahramanlardan Teğmen Şamlı Selim Efendi ile Giritli Cafer pusuya düşmüşler ve müteaddit kurşunlarla şehit düşmüşlerdi...'' [20]

☪

Cafer Efe (Aydın'ın İçinde)

Aydın'ın içinde bir kapalı çarşı

[19] *Doç. Dr. Hüseyin Yaltırık ve giritlilerblokspot*

[20] *Milli Mücadelede Aydın – Nazilli Cephesi/Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler/Hatıralarım/Cevat Sökmensüer-Nazilli Kuva-i Milliye Kumandanlığı İlk Sekreteri/ Arşiv: Necat Çetin*

Anne ben gidiyorum düşmana karşı
Düşmanlar kaçıyor denize karşı
Caferim Caferim yiğit Caferim

Germencik içinde toplar kuruldu
Cafer efe öğle sonu vuruldu
Annesine kara haber duyuruldu
Caferim Caferim yiğit Caferim

☾☆

Mehmet Özbek-Aydın

Folklor ve Türkülerimiz, Mehmet Özbek, Ötüken neşriyat A. Ş. Basımevi, yayın numarası, 91, kültür serisi, 7, 1975, İkinci basım, s, 361-362

☾☆

Şehit Gökçen Hüseyin Efe

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

1891 yılında Ödemiş Ayasuret (Türkönü) köyünde doğdu. Çakıcı Mehmet Efe'nin akrabası ve kızanıdır. Çakıcı Efe, 17 Kasım 1911'de vurulduktan sonra, efe olmuş ve kendi çetesini kurmuştur. 1914 yılında Mahmut Celaleddin Bayar Bey (Galip Hoca) aracılığı ve İzmir valisi Rahmi Bey ile Jandarma Yüzbaşı Edip (Sarı Efe) Bey'in

onaylarıyla bağışlanarak kızanlarıyla birlikte düze indi. 29 Mayıs 1919'da Tire'nin düşman işgaline uğraması üzerine, Yörük Hacı Halil Efe'nin kendisine yazdığı mektuptan etkilenerek, yeniden kızanlarını topladı ve Ulusal Mücadeleye katıldı. İlk olarak, Fata'daki jandarma karakoluyla ilkokulu karargâh olarak kullanan Yunan birliklerine başarılı bir baskın düzenledi. Yerli Rumlar ve Yunanlılara karşı büyük başarılar elde etti. [21]

Poslu Mestan ve Mursallılı İsmail Efelerle birleşerek Torbalı, Ödemiş tren yolunun geçtiği Küçük Menderes üzerindeki köprüleri havaya uçurarak Yunan güçlerinin Anadolu içlerine ilerleyişini bir süre engellemeyi başardı. Yunan işgalindeki Ödemiş'e baskın düzenleyeceği sırada hastalandı. Bunu haber alan Yunan güçleri, efenin bulunduğu siperi yoğun top atışına tutarak saldırıya geçtiler. Çarpışmayı bir süre yattığı yerden idare eden efe, iyileştikten sonra arkadaşlarına katıldı. Ancak çatışmanın bir anında yaraladığı Yunanlılar tarafından süngülenerek şehit edildi. (16 ya da 21 Kasım 1919) Türk halkı, vatanı uğruna şehit düşen bu kahramanı unutmadı, adına türküler yaktı. Yönetim ise onun onuruna, savunurken şehit düştüğü Fata bucağının adını Gökçen olarak değiştirdi. Gökçen Efe, mertliği ve yardımseverliği ile diğer zeybekler arasında ve zeybeklik tarihinde en sevilen efelerden birisidir.

[21] *İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği*

Arşiv: Nazilli Belediyesi

☾☆

Yörük Hacı Halil Efe'nin Gökçen Efe'ye yazdığı mektup:

''Oğlum Gökçen, Eskiden Osmanlı'ya karşı zeybeklik ediyor ve kahramanlık yaptım sanıyordun. Efelik yapacak zaman şimdiki zamandır. Bu acı hal, yüreğini acıtmıyor mu? Haydi bakayım gayri iş başına! Anlaşmak ve yapacağımız işleri karar-

laştırmak için bir yer göster. Seni çok göreceğim geldi. Şimdilik selam edip gözlerinden öperim.''[22]

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

[22] *İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği*

Gökçen Efe Türküsü

Gökçen Efem iner gelir inişten
Her yanları görünmüyor gümüşten
Gökçen Efem şimdi gelir döğüşten

Gökçen Efem efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi
Gökçen Efem efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi

Bozdağ'ından gelir onun gür sesi
Gökçen Efem efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi
Gökçen Efem inip gelir inişten

Her yanları görünmüyor gümüşten
Gökçen Efem şimdi gelir cümbüşten
Gökçen Efem efelerin efesi

Gökçen Efem efelerin efesi
Altın gümüş para dolu kesesi
Bozdağ'dan gelir onun gür sesi
Gökçen Efem efelerin efesi

***

Avni güler
Ödemiş, 10.10.1941 tarihinde
Muzaffer Sarısözen tarafından derlenmiştir.

Milliyet

İSTİKLÂL SAVAŞI gazetesi

KALE UTAN YÖKSA ARDI HİÇRANDIR

HAZIRLAYAN: ÖMER SAMİ COŞAR

PERŞEMBE 28 AĞUSTOS 1919

YÖRÜK ALİ VE GÖKÇEN EFE KUVVETLERİ BÜYÜK KAYIP VERDİ

● Akşama doğru millî birlikler eski mevzilerine çekildi

Aydın Kuvayı Milliye Kumandanı Hacı Şükrü'yü yakalamak için babası kullanılıyor

Bir tabak yemeğin 20 kuruş olması eleştiriliyor

☪☆

Şehit Gördesli Makbule Efe

Makbule Hanım, 1902 yılında Gördes'te dünyaya gelmiştir. Babası Ali Ustalar sülalesinden Abdullah Efendi'dir. Kalabalık olan ailenin küçük bir çiftliği ve arazileri vardır. O zamanki her Gördesli kadın gibi Makbule Efe de ata binmesini ve silah kullanmasını daha küçük yaşlarda öğrenmiştir. On iki yaşlarında iken babasını, kaybettiği için ağabeylerinin himayesinde büyümüştür.

1922 yılında Usturumcalı Halil Efe ile evlenmiş iki ay sonra da kocasıyla beraber akıncı olarak dağlara çıkmıştır. Müfrezelerle beraber, Demirci, Gördes, Simav,

Bigadiç ve Sındırgı dağlarında sürekli dolaşan ve çok cesur olan Makbule Efe, müfrezeleri en ümitsiz zamanlarda cesaretlendirmiş, her yerde her çatışmada kahramanca savaşmıştır. İki defa kocasıyla beraber pusuya düşmüş fakat hiçbir zaman dayanma gücünü kaybetmemiş, telaş göstermemiştir.

İbrahim Ethem Bey Makbule Efe'yi şu şekilde anlatmaktadır: "Kendisi siyah pantolon ve ceket ve uzun bir manto giyer, ayağında daima çizme ve başında da siyah başlık ve daima örtülü olup, yalnız gözleri meydanda bulunurdu. Kısa bir Japon filintası taşır ve düşmandan intinam olunmuş güzel bir doru ata binerdi."

Makbule Hanım, çete elamanlarının çoğundan iyi ata biner, tehlike anında en evvel silahı eline almış görülür. Dağ hayatının sıkıntı, zorluk ve tehlikelerine ve bütün ısrarlarına rağmen asla kocasından ayrılmayan Makbule Hanım, 17 Mart 1922 Akhisar- Sındırgı arasında Koca Yayla'da düşmanla girişilen bir çarpışma sonucu başından aldığı bir kurşunla şehit olmuş, aynı yerde kanlı elbisesi ve çizmesi ile toprağa gömülmüştür.[23]

[23] *Balıkesir, Sındırgı Makbule Efe Anadolu Lisesi İnternet Sitesi*

☪☆

Şehit Halil Efe

İşgal günlerinde Milli Mücadele'ye katılan ve akıncı müfrezelerinde gören yapan Halil Efe, Gördesli Makbule Efe'nin eşidir. Kaymakam İbrahim Ethem başkanlığındaki Akıncı müfrezeleri içerisinde yer alan Usturumcalı Halil Efe ile 1921 yılında evlenen Makbule, kocasıyla beraber dağa çıktı. Çok iyi at binen, çok iyi silah kullanan Makbule, çarpışmalarda haykırışlarıyla silah arkadaşlarına büyük cesaret verdi. Düşmana büyük kayıplar verdiren Akıncı

müfrezeleri, Sındırgı Akhisar sınırında Ulus Dağının Kocayayla mevkiinde gece baskınına uğradı.

16 Mart 1922 günü sabaha kadar süren çatışmada, Makbule alnından aldığı tek kurşunla şehit oldu. Halil Efe karısının cenazesi düşman eline geçmesin diye, iki arkadaşıyla birlikte onu kimsenin bulamayacağı bir yere götürüp ve toprağa verdi. Halil Efe de bu olaydan tam iki ay sonra, 17 Mayıs 1922'de Selendi muharebesinde şehit düştü.[24]

[24] *Sındırgı Belediyesi*

☪☆

Şehit Hortunalı Hamit Efe

Arşiv: Necat Çetin

1893 yıllında Torbalı'da doğmuştur. Milli Mücadele döneminde kendi bölgesinde işgalci Yunan kuvvetleri ile mücadele etmiştir. Arkadaşı Pehlivan Mustafa ile Dağkızılca Yunan Karakolu'nu basmış, yöre zenginlerinden Kuvayımilliye için para toplamış ve aynı zamanda da yoksullara dağıtmıştır. Halk, Hamit Efe'yi zamanla çok sevmiş ve etrafında toplanmışlardır. Efe bir gece sevdiği hanımı ziyarete gittiğinde pusuya düşürülmüş ve Yunan kuvvetleri tarafından 1922'de öldürülmüştür. [25]

[25] *Necat Çetin*

☪☆

Şehit Karapınarlı Kara Osman Efe

‘‘Başaran köyünde bir gün kaldım, ertesi gün Pirlibey’e gittim. Benim geldiğimi Mehmet Efe’ye haber verdiler. Büyük bir kapıdan içeri girdik, pek büyük avludan geçtik, evin merdivenine gelmiştik. Yukarı kata çıktık, büyük bir sofra vardı. Mehmet Efe oda kapısı önünde idi ve tahminime göre, kim olduğumu anlamak için sofradan aşağıya bakmıştı. Beni görür görmez samimi bir eda ile hoş geldin kâtip, diyerek karşıladı. Efenin elini öptüm. Ailesi de hoş geldin diyerek hal, hatır sordular. Bunlardan sonra ablamız dışarıya çıktı, ben efe ile bir müddet konuştum. Ve ilk önce Çine, Bozdoğan ve Karacasu Kaymakamlarına ve tahmini olarak Yenipazar’da Yörük Ali Efe adına

birer mektup yazdık ve yolladık. Bir iki saat istirahatten sonra Mehmet Efe bana şöyle söyledi;

'Kâtip, ben Pirlibeyli Mehmet Beye haber yolladım, birazdan gelecekmiş. Sen geldikten sonra Karapınar'a gideceksin. Kara Osman'ı çağırıp beraber buraya geleceksiniz.'

Öğlenden sonra kendi yetiştirdiğim atıma bindim ve Karapınar'a gittim. Kara Osman ovada bulunuyormuş ve akşama gelecekmiş diye söylediler. Durumdan ailesine haber bıraktım ve ertesi gün sabah geleceğimi söyledim ve oradan hareketle köye geldim. 22 Mayıs günü merhum Kara Osman Efe'nin evine gittim. Mehmet Efe'nin köyümüze gelişini ve alınan kararı ve kendisini Mehmet Efe'nin çağırdığını anlattım. Merhum Efe çok memnun kalmıştı. Osman Efe'nin evinde yemek yedikten sonra atlarımıza bindik ve Pirlibey köyüne geldik. Gelişimizden efe haber almış olsa gerek ki merdiven başında karşıladı.

-Hayır ola Mehmet Efe?

-Hayırdır Osman! Kâtip size olanı biteni anlatmıştır değil mi?

-Evet!

Demirci Mehmet Efe devamla,

-Osman bizim bu atılganlığımıza sen ne diyeceksin bakalım?

Kara Osman Efe,

-başka kurtuluş çaresi yoktur Mehmet Efe. Çok yerinde bir karar vermişsiniz. Analarımız bizi bugün için doğurdu.

Mehmet Efe,

-Osman düşman Aydın'a doğru ilerliyor. Çok acele teşkilat yapacağız. Bozdoğan, Çine ve Karacasu Kaymakamlarına birer mektup yazdık. Acele teşkilat yapacağız. Ben bizim köylü Mehmet Beyle görüştüm. Mehmet Bey dualar yazdı. Arpaz köylerine gidecek ve oraları ayaklandırdıktan sonra Bozdoğan'a

geçecek ve Yörük Ali'ye de tekrar haber salacaktır. Sen de kâtiple beraber Uzgur, Karapınar, Aliağa çiftliğine, Yenice, Çamköy ve Boyasın köylerine giderek, köylüleri ayaklandıracak ve gönüllü temin etmeye çalışacaksınız. Kuracağın gönüllü çetesinin başında kumandan ve efe siz olacaksınız. Daha sonra Karacasu merkezine giderek Kaymakam Beye durumu izah edeceksiniz ve gönüllü kaydedeceksiniz.

Biz, gecikecek vaktimiz olmadığından hemen ayağa kalktık ve efeyle kucaklaşarak Allahaısmarladık dedik, ayrıldık. Akşam olmak üzere idi, biz Karapınar'a Osman Efe'nin evine geldik. Yemekten sonra köy kahvesine çıktık, köy kahvesinde de oldukça iyi bir konuşma yaptım. Hemen iki genç bize iltihak etti, o an da dört kişiydik. 24 Mayıs günü Başaran köyüne geldik. Vaziyetin nazik olduğunu münasip şekilde tekrar izah ettim. Mayısın son günleri idi. Karacasu'ya geldik. Çetemiz yirmi kişi kadar idi. Yollarda Yenice, Çamköy ve Boyasın köylerinden katılan gençler olmuştu. Kasabaya girerken sağımız ve solumuz mezarlık idi. Mezarlıklar duvarla çevrilmiş. Oradan ikişerli olarak geçerek şube binasının önüne geldik. Jandarmaya, 'eşkıyalar Karacasu'yu basacakmış' diye yanlış bir haber gelmiş, jandarma Yüzbaşısı, mezarlıkların duvarı arkasında jandarma birliğini pusuya yatırmış, ikişer olarak geçecek çetemizi imha edecek. Başaran köyü jandarma karakol kumandanı Recep Onbaşı, bir gönüllü Kuvayımilliye çetesinin kaza merkezine gittiğini telefonla bölüğe haber vermesi üzerine jandarma Teğmeni acele pusunun olduğu yere gelerek pusuyu kaldırmış ve muhakkak bir ölümden kurtulmuştuk. Yarım saat kadar önce kazaya geldik olsaydık mutlaka ölecektik. Biz askerlik şubesinin önünde dinlenirken, jandarma çavuşu yanımıza geldi ve kardeşçesine bize, 'hoş geldiniz' dedi ve selamladı. Çünkü çete önünde giden bayraktarımız Karadayı Mehmet'in elinde oldukça büyük bir bayrağımız vardı…

* Otuz altı kişilik çetesi ile ilk olarak Kara Osman çetesi Pirlibey köyüne gelmişti. Demirci Mehmet Efe'nin evinin önünde durdu ve Osman Efe ile beraber doğruya içeriye girip, efeye haber verdirdik. Efe hemen çıktı ve aşağıya indi. Efe, çetemizi bir generalin teftişi gibi gözden geçirdi ve kızanlara hitaben; hoş geldiniz arslanlarım, kızanlarım, diyerek iltifatta bulundu. Sonra istirahat emrini verdi. Hepimiz atlardan indik. Hangi evlere yerleştirileceğimizi kendi kızanlarına söyledi ve yemek hazırlanması için kendi köyünden kızanlarına da ayrıca emir vermişti. Böylece birkaç gün Pirlibey'de efenin evinde yiyip, içiyorduk. Demirci Mehmet Efe ile Pirlibeyli Mehmet Bey Dualar ve Yazırlı köylerine kadar gidip geldiler. Mehmet Efe çok müteessirdi. Düşmanın Nazilli'ye doğru yaklaştığını söyledi. Ertesi gün Çine ve Yenipazar'dan iki mektup aldık. Mektubun birinde Milas ve Fethiye'nin İtalyanlar tarafından işgal edildiğini bildiriyordu. Diğer mektupta Yörük Efe'nin faaliyete geçerek birçok gönüllü topladığı bildiriliyordu. Mektupları açıp okudum.

Demirci Efe;

-Kâtip sen burada bana devamlı olarak kâtiplik yapacaksın çünkü kardeşim Ahmet'e daha mühim vazifeler verdim. İşte seni kardeşim yerine kabul ederek, itimat ediyorum.

Ben şu cevabı verdim:

-Hay hay efe ben de sizinle beraber vatan için çalışmaya geldiğimizi takdir edersiniz. Ne emir verirseniz onu yapacağım. Bana her türlü ve her yerde itimat edebilirsiniz.

Efeye ilk sözüm şudur;

-Efe, mademki düşman Nazilli'ye yaklaşıyor, tedbirli olmamız lazımdır. Menderes kenarına Nazilli köprüsüne, Dualar köyüne doğru nöbetçiler ve devriyeler gezdirilmesi lazım.

Bu sözüm üzerine Mehmet Efe, Kara Osman Efe'yi çağırtarak bu işleri yapmasını, lüzumu kadar kendi kızanlarından zeybek alması salahiyetini verdi. Köy dışındaki devriye ve nöbet işlerini Kara Osman Efe, köy içindeki intibatı temin ve Mehmet Efe'nin evine girip çıkanları gözetlemek ve herhangi bir suikasta meydan kalmamak için nöbet işlerini de Sökeli Ali Efe aldı…

* Jandarma Yüzbaşı Nuri Bey bir sabah erkenden yine Pirlibey'e geldi ve Nazilli'nin Yunanlılar tarafından işgal edildiğini söyledi. Demirci Efe çok üzülmüştü. Bilhassa Nazilli ile Ödemiş arasında Beydağ olduğu için ümitlerimiz büsbütün kesilmişti. Çünkü Danişmentli İsmail Efe ve Ödemişten merhum Refik Şevket İnce bize yardım olarak erzak ve başkaca mümkün olan yardımları yapacak ve gönderecekti. Yunanlıların Beydağı eteklerini de tutmaları Ödemiş'ten gelecek gönüllülerin gelmelerine engel olmuştu. Kaymakçı köylerinde gizli gizli toplanan Adagide, Adagüme, Balyanbolu, Mendegüme ve hatta Kiraz köylerinden gelmek isteyen gençlerin yolu kesilmişti. Böyle olduğu halde yine de bazı yiğit Ödemişli çocuklar Kuyucak'a inmeyi başarmışlardı. Demirci Efe, Ödemişli bu yiğitlere teşekkür etmiş ve Karapınarlı Kara Osman Efe emrine vermişti…

* Demirci Mehmet Efe, iki yüze yakın gönüllü süvari çeteleri ile Yörük Ali Efe'yi muhasaradan kurtarmak için Aydın'a hareket emrini verdi ve arkadan Danişmentli İsmail Efe ve Sökeli Ali Efelerle beraber geleceğini söyledi. Ben çocuk yaştayım, bu kadar çeteye emir veremem. İçimizde Çanakkale'de çavuşluk yapmış ve dağda gezmiş zeybekler var. Ben bunlara söz geçiremem dedim ancak bir bilgim var o bilgime güvenerek çetelerin harekâtını düzenlerim. Çünkü Osmanlı-Rus muharebesinde Gazi Osman Paşa harbindeki mühim bir eseri okudum. Bir yardımı olabilir dedim.

Efe;

-Siz Yenipazar'a kadar kumandayı ele alın. Yenipazar'da kumandayı Jandarma Arap Yüzbaşı Nuri Beye teslim ediniz, cevabını verdi… Daha fazla konuşamazdım. Kara Osman Efe'nin

bana yardımcı olmasını ve hatta kumandayı almasını istedim. Yenipazar'a kadar beraber idare etmemizi söyledi. Yolda yanlış gidenlere Kara Osman Efe ikaz ediyor ve gerekli direktifleri veriyordu…

* Şehit merhum Kara Osman Efe, 3 fedai istemiş ve piştar durumuna karşı tarafa üç kadana ile geçen Kara Mehmet ile iki arkadaşı Menderes Nehri'nin kenarında söğüt ağaçlarına atları bağlayarak, söğüt ağacının içine sinmişler ve devriye gezen Yunan neferlerinin mülakat yerine gelip birbirleri ile selamlaşarak yine askeri yürüyüşle ayrıldıklarında, 50'şer metre gitmeden, her iki neferin arkasından habersizce parmak ucuna basarak yürümek suretiyle iki nöbetçi Yunanlıyı omuzu köküne soktukları birer kama darbesiyle oracıkta öldürmüşler ve süvarilerimize geç işaretini vermişlerdi…

* Demirci Mehmet Efe Pirlibey'de ki çetelerle beraber, haziran sonuna doğru birçok ağa ve beylerin iştiraki ile ve dualarla, merasimle karargâhı Nazilli'ye nakil etmişti. İlk iş olarak asayişi temin ettikten sonra, Nazilli ile ödemiş arasında olan Beydağ'ının Nazilli'ye doğru eteklerini muhafaza altına almak lüzumunu görmüştü. İlk gönüllü çete reisi olan Karapınarlı Kara Osman Efe'yi, Beydağı eteklerini tutmak için bir cephe hazırlamasını emir etmişti. Osman Efe kendi çetesini ve bize iltihak eden Ödemişli gönüllüleri almış ve gitmişti. Gerekli kazma ve kürekler köylerden temin edilmişti. Yiyecek erzak, Nazilli'den gönderiliyordu…

* Ödemiş'ten Yunan kuvvetleri Beydağı üzerinden Nazilli'ye sarkma planını hazırlamış ve Beydağ'ının bir eteğinde cephe alan Kuyucak, Karapınar köyünden Kara Osman Efe'nin 50 kişilik kuvveti Yunanlıların Nazilli'ye sarkmasına mani oluyordu. Sarp dağlık bir yer olan Beydağ eteğine sabah bir yoklama taarruzuna hazırlanan düşman kumandanı siperlerimize o kadar yaklaşmış ki sabah olunca siperlerde gezen çete efratı birdenbire mitralyöz ateşine tutulmuşlardı. Siperlerin güzel yapılmış olmasından düşman birden bire siperlere yanaşamıyordu. Yunan kumandanı geceleyin mitralyözünü bir çınar ağacına yerleş-

tirmiş bölük ile birlikte makinalı tüfek ve mitralyöz kurşunları siperlerimize yağıyordu. Bizim kuvvetlerimize ateş açması üzerine diğer ağaçlardaki makinalı tüfekler susmuş yalnız mitralyöz ateşe devam etmişti. Kurşunların geldiği yeri tespit etmeğe uğraşan çete efradı nihayet ateş edilen çınar ağacını görmüşler ve durumu anlamışlardı. Rüzgâr sakin bir durumla iken birdenbire saniyede 15-20 metre esmeye başlayınca çınar yaprakları arasında üniformalı bir subayın bulunduğu görülmüştü. Çınar ağacında bir yüzbaşı vardı.

Çetenin en güzel nişancısı Kara Mehmet (Kuyucak Başaran köyünden) yüzbaşıyı görmüştü. Kullandığımız mermiler dum dum kurşunları idi. Kara Mehmet nişan almış arkadaşlar bu melunu tam burnundan vurmazsam bana yuh olsun diyerek güzel nişan almış ve yaprakların biraz rüzgârla aralanmasını beklemiş ve bir anda silahı ateşlemişti. Yüzbaşı mitralyözün üzerine cansız yığılınca mitralyöz ile yüzbaşının ağırlığına dayanamayan çınar dalı kırılmış ve yüzbaşı, kafası parçalanmış olarak yere düşmüştü. Çınar ağacının dibine koşan Osman Efe yüzbaşının dürbününü ve matarasını almış ve yüzbaşıya ayağından sürüyerek siperlere getirirken diğer ağaçlardan makinalı tüfek ile açılan ateşten isabet eden bir mermi Osman Efe'yi cansız yere sermişti. Bu ilk şehit efe, memleketin bir kahramanı idi. Kendisinin tedbirsizliğinden ve hatası yüzünden, hatasını ölümü ile karşılamıştı. Osman Efe, Kuyucak kasabasının tam karşısında olan Karapınar köyündendir. Allah rahmet eylesin. [26]

☪☆

Şehit Kako Mehmet Efe

[26] *Milli Mücadelede Aydın, Nazilli Cephesi, Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler, Hatıralarım, Nazilli Kuvayı Milliye Kumandanlığı İlk Sekreteri Cevat Sökmensüer/Necat Çetin Arşivi*

Kako Mehmet Efe, işgal günlerinde Simav müfreze komutanlığı yapmıştır. Kuvayımilliye'nin Simavlı yerel güçleri, Hisarbey ve Yeniköy'deki Yunan ileri karakollarına iki müfreze ile saldırıya geçerek buraları ele geçirildi. Kako Mehmet Efe komutasındaki Simav Müfrezesi Ahmetli ve Bahtıllı köylerindeki Yunan ileri karakollarına baskınlar yaptığı sırada, Müfreze komutanı Kako Mehmet Efe bu savaşlarda Yabaayak Efe ve kızanlarından bazıları ile birlikte şehit düştü. Yerine Simav Müfrezesi komutanlığına Simavlı Yusuf Çavuş görevlendirildi. 31 Temmuz 1920 gününün erken saatlerinde Tekkavak ve Yanık Değirmeni mevkilerinde Yunan askerleri ile kanlı boğuşmalarda Simav Demirciköylü topçu kumandanı Selim Ağa (Tezel) düşman mevzilerine kan kusturdu. Türk tarafı 15 şehit 30 yaralı verdi. Yunanlılar on bin kişidir. Simav Dağları'nda bu boğuşma 9 saat sürer.

Simav Dağları'nın Akçakertik Geçidi'ne yakın Cevizlik mevkiinde son boğuşma 5 saat sürer ve bu savaşta müfreze komutanları Halit Bey, Mısırlı Yusuf Bey büyük kah-

ramanlılar gösterirler. Halit Bey'le birlikte 40 şehit 60 yaralı verilir. Türk Hava Kuvvetlerimizin Kartal Filosundan Fazıl Bey ve Vecihi Bey (Hürkuş) pilotlarımız bu savaşa havadan destek vererek Kuruluş savaşının ilk hava saldırısını yapmışlardır. [27]

☪☆

Şehit Kelin Süleyman Efe

[27] *Ercan Çetinerler/Kurtuluş Savaşı Hava Harekâtı*

1895 yılında Ödemiş Seyrekli köyünde doğdu. 1. Dünya Savaşı sırasında dağa çıkarak zeybek oldu. Yurdun işgali üzerine de Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaşmaya başladı. 1919 yılında Kayaköy'ün Hamamyıkığı (Alabaş) denilen yerinde Yunanlıları bastı. Düşmana ağır kayıplar verdirerek makinalılarını ele geçirdi. Fakat çatışmalar sırasında ağır yaralandı ve Yıkıklar Köyüne çekildi.

Efe, bu çatışmadan önce evlilik hazırlığındaydı. Ağır olan yarası sebebiyle bir arife günü şehit oldu. Gelinin de Karadoğan Köyünde çeyizi asılı kaldı. Yunanlılar efenin vefatını duyunca köyü bastılar. Ve efenin kellesini almak istediler. Fakat köylüler tüm mezarlığı yenileyerek efenin mezarının anlaşılmasını engellediler. Böylelikle yeni kazılan mezar yeri de anlaşılamadı. Efenin ölümünden sonra

kızanlarının bir bölümü Gökçen Efe kuvvetlerine bir kısmı da Demirci Mehmet Efe kuvvetlerine katıldılar. [28]

☪☆

[28] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

Şehit Kınalı Dokuz Efe

Arşiv: Sabahattin Burhan

İşgal altındaki Aydın'ı düşmandan temizlemek üzere, Yörük Ali Efe müfrezesi ile birlikte Telli Dede cephesinde yiğitçe savaşmış bir kahramandır. Kınalı Dokuz Efe, 29 Haziran 1919 Telli Dede cephesinde şehit olmuştur. Bayram günü yapılan bu baskında Kınalı Dokuz'un yaralandığını gören Yörük Ali Efe hemen yanına koşar. O sırada Kınalı Dokuz Efe, Yörük Ali Efe'ye şöyle der;

‘‘Efem, benim gibi Kınalı Dokuzlar nişanlısının söz mendilini kınalamadıkça, gelinlik kızlarımız gelin kınası yakamazlar. Nişanlıma, katı bile açılmayan söz mendilimi ulaştır. Beni sorarsa, bayram günü, bayrama gitti, de. Sana vasiyetimdir, bana hakkını helal etsin. Sen de helal edesin.’’[29]

Kınalı Dokuz Ağıtı

Yağlı kurşun değdi Kınalı Dokuzum yere serildi

Yiğidimin sözlüsüne kara da haber tezden verildi

Ah aman aman Kınalı da Dokuzuma kimler ağlasın

Ah aman aman yiğidime Dokuzuma Aydın ağlasın

Zeybek fesi düştü başından toprağa toza belendi

Yiğidimin mor cepkeni al al oldu kana bulandı

Ah aman aman Kınalı da Dokuzuma kimler ağlasın

Ah aman aman yiğidime Dokuzuma Aydın ağlasın

Söz: Ozan Yetkin Karakaya/Muharrem Dalkıranoğlu

Beste: Ozan Yetkin Karakaya

[29] *Kaynak: Sabahattin Burhan*

☪☆

Şehit Küçük Mustafa Efe

1895 yılında Adagide, Ketendere köyünde doğdu. Kör Bayram Mehmet Efe'ye kızanlık yaptı. 1919 yılında kayınbiraderi Keçeci Ali'yi de yanına alarak kendi çetesini kurup Kuvayımilliye'ye katıldı. Çeşitli cephelerde işgal kuvvetlerine karşı savaşan Küçük Mustafa Efe, İhsaniye (Hacıilyas) köyü yakınlarında Yunan askerlerini taşıyan treni havaya uçurdu. Ve bu olay sırasında yaşanan çatışmada şehit düştü.[30]

[30] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

☪☆

Şehit Nazmi Efe

Arşiv: Sart Belediyesi

Kurtuluş Savaşı sırasında, Sart Kale mevkiinde, elinde tek tüfeği ile yanında hiç bir yardımcısı bulunmadan, tek başına vatan savunmasına katkıda bulunmuş, düşmanı şaşırtarak büyük kayıplar vermesini sağlamış ve büyük başarılar göstermiştir. Nazmi Efe, tam manası ile isimsiz kahramanlardandır. Kurtuluş Savaşı'nda Manisa, Salihli

Bölgeleri'nde işgal kuvvetlerine karşı çarpışmış, Ahmetli savunmasında şehit düşmüştür.[31]

[31] *Manisa, Salihli, Sart Belediyesi*

☪☆

Şehit Poslu Mestan Efe

Arşiv: Ödemiş Yıldız Kent Arşivi Müzesi

Kökeni Tire Yeğenli köyü olan Poslular, daha sonra Ödemiş'in Gerçekli Köyü'ne yerleşmiştir. Poslu Mestan Efe burada doğmuştur. Sarıtekeli Yörük aşiretindendir. Kuvayımilliye'nin Küçük ve Büyük Menderes Havza-

sı'ndaki önemli adlardan biri de Poslu Mestan Efe'dir. Çoğunlukla yanlış olarak ''Postlu'' olarak ifade edilmektedir. Kuvayımilliye'nin kuruluşunda ve Bozdağ ile Gölcük çevresinin örgütlenmesinde yararlı çalışmalar yapmıştır. Alaşehir Kongresi'ne de katılmıştır.

Ödemiş Kuvayımilliye örgütünün kuruluşunda da yer alan Poslu Mestan Efe, özellikle sorumluluk alanı Bozdağlar'da Yunan Birlikleri'ne yaptığı baskınlarla tanınmış ve üne kavuşmuştur. Mustafa Kemal Atatürk tarafından, Aydın ve Havalisi Umum Kumandanı Demirci Mehmet Efe'den Bolu ve çevresi ayaklanmalarının bastırılmasında kullanılmak üzere istenilen Efelerin başında Poslu Mestan Efe bulunmuştur.

Beraberindeki 100 Kızanıyla ayaklanmaların bastırılmasında etkin olmuş, arkadaşları, Dokuzun Mehmet Efe ve kızanları ile birlikte cephe savaşları yapmıştır. Düzce ayaklanmasının yanı sıra Anzavur'a karşı yürüttüğü bastırma hareketiyle Mustafa Kemal Paşa'nın ve Ankara'nın dikkatini çekmiştir. Poslu'ya özel ilgi gösteren Mustafa Kemal Paşa onu Ankara'da üç gün misafir etmiş ve boynundaki dürbünü, Poslu'nun boynuna takarak onu, onurlandırmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da biraz daha istirahat etmesini istediğinde, "Paşam, bayramdır, gideyim. Yoksa düşman halka rahat vermez. Ben olursam pek rahat olamazlar." diyerek görev bölgesine dönmüştür. Çukurçeşme, Tabanbağı, Kemer ve Hacı cephelerinde kurduğu karargâhlarla düşmana aman vermemiş ve Karayaka'da ki Yunan karargâhına sürekli saldırarak, Genev, Birgi, Bozdağ ve Gölcük hatlarını sindirmiştir. Poslu Mestan Efe, Bozdağ, Mendegüme ve Aydın cephelerinde önemli hiz-

metler vermiştir. 31 Haziran 1920'deki Nazilli Savaşı efenin son savaşı olmuştur.

Ölümü uzun bir süre tartışmalara neden olmuş, onu çekemeyen subaylar tarafından vurulduğu da iddia edilmiştir. Kalek Mehmet Efe sorumlu tuttuğu kişileri bir bir öldürürken, Kâhya Hasan'ın araya girmesiyle olaylar daha da büyüyecekken bastırılmıştır. Olay, efelerle subayların arasını açmış, ancak gelişmelerden Kuvayımilliye'nin yara alacağı düşünülerek olay örtülmüştür. Poslu Mestan Efe'nin ölüm haberini alan Mustafa Kemal Paşa'nın çok üzüldüğü aktarılmaktadır.[32]

[32] *Bozmenderesten Bozdağlara Kuvayı Milliye/A. Munis Armağan*

☪☆

Şehit Sinekçilerli Hasan Hüseyin Efe

* Nazilli Sinekçiler köyünden olan Hasan Hüseyin Efe, Demirci Mehmet Efe ile birlikte Kuvayımilliye adına işgal kuvvetleri ile savaşmıştır. Sarıkamış Cephelerinde de bulunmuş olan Hasan Hüseyin Efe tecrübeli bir askerdir. İlkkurşun'da ismi ön plana çıkmış zeybeklerden birisidir. Demirci Mehmet Efe tarafından Bademiye Cephesi'nde vazifelendirilmiştir. Kör Bayram Mehmet Çavuş ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı birçok baskın gerçekleştirmiştir.

Hasan Hüseyin Efe, 2 Şubat 1920 tarihinde Seyrekli Tren İstasyonu baskınında şehit düşmüştür. Bu olaydan sonra Demirci Mehmet Efe, Hasan Hüseyin Efe'nin şehit olmasından Kör Bayram Efe'nin baş kızanı Kuşaksız Mehmet Efe'den kuşku duymuş ve divan kurdurmuştur.

Divandan çıkan karar neticesinde Kuşaksız Mehmet Efe suçlu bulunmuş ve kurşuna dizilmiştir. [33]

* 1895 yılında Nazilli'ye bağlı Sinekçiler köyünde doğdu. Babasının adı Süleyman, ana adı Havana'dır. Şekaveti yoktur. Ailenin en büyük çocuğudur. Diğerleri sırayla Ali Molla, Raziye ve Kübra'dır. Fadime adlı bir kızla evlenmiştir. Üç çocuğu olmuşsa da dünyaya gelir gelmez ölmüşlerdir. Memleketimiz işgal edilir edilmez adı geçen kişilerle çete kurmuş, mücadeleye başlamıştır. Çok dürüsttür. Aşırı cesarete sahiptir. Kısa zamanda pek çok hizmet etmiş, pek çok kahramanlık göstermiştir.

2 Şubat 1920 tarihinde Hacı İlyas İstasyonuyla Seyrekli köyü arasındaki Çukurçeşme mevkiinde Yunan askerlerini taşıyan trene baskın yapmayı planlar. Beytiköy durağındaki uzun karaağaca yerleştirdikleri mitralyözle etrafı gelişigüzel taramakta, kimi görürse vurmaktalardır. Köyün camisini basmışlar, Hacı Bacaksızların İsmail'in işkenceyle kemiklerini kırmışlar, Boduroğlu Şeker Hasan Damı mıntıkasındaki bağında kesmişlerdir. Bununla da kalmayıp Seyrekli köyünü yakmışlardır.

Baskın Kuşaksız Mehmed, Kahyaoğlu Mustafa, Mehmed Bayram Onbaşı efelerle gerçekleşecek, köyden de Seyrekli Süleyman Efe'nin kızanı Hacı Ömer'in emin yardımcı olacaktır. Emin, treni uçurur. Trendeki Yunan askeri birliğinden pek çok kayıp vardır. Bu arada iki asker arasında oğlunu ve yeğenini gören Hacı Ömer, askerlerden birini öldürür. Geride kalan asker de Emin'i vurur...

---

[33] *Bozmenderesten Bozdağlara Kuvayı Milliye/A. Munis Armağan*

Seyrekli Süleyman Efe'nin kızanı emin, Çanakkale şehidi ağabeyi Halil gibi şehit olur. Emin'in şehadetinden sonra Çukurçeşme Mevkiindeki savaş şiddetlenir. Yunan askerleri pek çok zayiat verir. Savaş başarıyla sonuçlanmıştır. Fakat Seyrekli Süleyman Efe'nin şehadetinden sonra Sinekçilerli kahraman Hasan Hüseyin Efe'de şehit olur. Köyünde ve Nazilli'de akrabaları yaşar.[34]

* Teğmen Ragıp Bey ile birlikte Ödemiş Şimendifer hattının tahribinde düşman harekâtını sekteye uğratan ve aldığı vazifede başarı gösteren Hasan Hüseyin Efe daha çok hizmetler etmek üzere Teğmen Ragıp Beyle ant içtikleri halde kızanlarından kuşaksız Mehmet namındaki kızanın, Efe'nin yerine geçmek arzusu veya eski bir kini dolayısı ile Hasan Hüseyin Efe'yi ortadan kaldırma planı hazırladıkları arkadaşı Bayram, Hasan Hüseyin Efe'yi aldatmışlar düşmanın arkamızı çevirmesi ihtimali var diye Hasan Hüseyin Efe siperden çıkar çıkmaz güya düşman tarafından atılan kurşunlarla şehit düşmüş gibi gösterilmek istenmiş ise de aslında Bayram'ın kurşunu ile öldürüldüğünü anlayan Efe'nin kızanları durumu Ragıp Bey'e izah etmişlerdi.

Ragıp Bey çok üzülmüştü. Çünkü öldürülen bir kahraman idi. Vaktiyle eşkıyalıklarda belki suç işlemiş olabilirdi. Fakat böyle zamanda bu efeyi kancıklıkla öldürmek ve öldürtmek memlekete hıyanetlik idi. Teğmen Ragıp kimseye bir şey sezdirmeden Nazilli'ye gönderdiği mahrem ve uzun bir raporla durumu etraflıca bildirmişti. Çete efradından yapılan tahkikat neticesi Hasan Hüseyin Efe'nin kasten öldürüldüğü kanaatine varılarak isimleri geçen iki caninin de Nazilli'de kurşuna dizildikleri duyul-

[34] *Gökçen Efe Destanı Sabahattin Burhan*

du. [35]

Not: Bilgi almak için Sinekçiler Köyü Sakinleri ve muhtarı ile görüştüğümde, Sinekçilerli Hasan Hüseyin Efe'nin bugün yaşayan hiç bir aile üyesi kalmadığını söylediler. Haziran 2015 (Şahin Efe Yılmaz)

☪☆

[35] *Kaynak: Milli Mücadelede Aydın Nazilli Cephesi Hatıralarım-Cevat Sökmensüer-Nazilli Kuvayı Milliye Kumandanlığı İlk Sekreteri-Sayfa: 55-56*

Şehit Sökeli Ali Efe

Arşiv: Söke Belediyesi

Söke Sağrakçı Köyü'nde doğmuştur. Demirci Mehmet Efe'nin baş zeybeğidir. Sökeli Ali Efe, diğer efeler gibi zeybeklik ederken milli mücadele döneminde Kuvayımilliye'ye katılmış biri değildi. Kuyucak, Başaran Kasabası'ndan Karıncalı Dağlara, Babadağlara giden yolun başlangıcındaki Jandarma Karakol Komutanı idi. Demirci

Mehmet Efe'nin, Zurnacı Ali Efe'ye yolladığı mektuptan haberdar olunca, bu mektubun etkisinde kalarak, Milli Mücadele'ye efeler ile birlikte katılmaya karar vermiştir. Demirci Efe, mektupta şöyle demektedir;

''Kardeşim Ali;

Önce selam eder, hatırlarını sual ederim. Bu mektubumdaki ricamı kabul etmeni isterim. Şu veya bu sebeplerle bu anlara kadar birer dağda barınıyorduk. Fakat artık o zaman geçmiştir, durum kötüdür. Düşman ocağımıza kadar yaklaştı. Bacılarımızı, avratlarımızı Yunan subaylarının elinde görmek ve duymak ve pisipisine mundar ölmek istemiyor iseniz, kâtibimle beraber ve bütün mevcudunuzla birlikte derhal Nazilli'ye geliniz. Sizi bekleyen vazifeyi alınız. Analarımız bizi bugün için doğurmuştur. Hemen gelmeniz bekliyorum. Gözlerinizden öpüyorum. 5. 7. 1919. Demirci Mehmet Efe.''

Sökeli Ali Efe'nin, Milli Mücadele'de büyük katkıları olmuştur. Delibaş isyanını bastıran efelerdendir. Denizli müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin Demirci Mehmet Efe'den yardım istemesi üzerine Denizli'ye gitmiş, orada istihbarat toplamış ve Kuvayımilliye adına teşkilat kurma çalışmaları yapmıştır. İşgal günlerinde Yunan Kuvvetleri'ne karşı savaşmış ve iç ayaklanmaların batırılmasında görev yapmış, Konya Delibaş İsyanının bastırılmasına komuta etmiştir. Sökeli Ali Efe, 9 Temmuz 1920'de Denizli'de şehit edilmiştir.[36]

☪☆

[36] *Kuvayı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu Sadettin Demirayak*

Şehit Yabaayak Efe

Arşiv: Manisa Hayat Gazetesi

1894 Kula-Manisa doğumludur. Kula'nın Yunan İşgalinden kurtulmasında büyük rol oynamıştır. Asıl adı Şabanoğlu Mehmet'tir. Dört Yunan Subayı Kula'da lokantaya gelip, aşçıya eziyet ediyorlar. Gözünün önünde meydana gelen bu hadiseye ve haksızlığa dayanamayan Yabaayak, üzerlerine atlayıp, dördünü dövüyor ve fırının altına atıyor. Sonra da Söğüt çayı civarında Eşme tarafına gidip, arkadaşıyla dağa çıkıp, karşılaştıkları Yunan Kuvvetleri ile savaşmaya başlıyorlar.

Bu sırada ne kadar kaçak varsa yanlarına gelmeye ve etraflarında toplanmış, Buruşukoğlu Mehmet Efe, Yabaayak Mehmet Efe, Menyeli Çobanoğlu Halil Efe ile birlikte 45 kişilik bir teşkilat olmuşlardır. Bu sıralarda askerler efe kıyafeti ile bölgede Yunan Birlikleri'ne saldırmaya başlamışlardır. Yabaayak da onlara katılmış, daha sonra Demirci Kaymakamı emrine verilmiştir. Yabaayak Efe ile karde-

şi Şabanların Alo Efe'nin, iki makinalı tüfek ile bir taburu yok etmiş olduğu anlatılmaktadır. Zeybekler Yunanlılar ile savaşırlarken, bölgede silahlı çingeneler köyleri soymaya başlamışlar, bunun üzerine harekete geçen Yabayak Efe ve kızanları, yakaladıkları çeribaşlarını sorguya çekip, çingenelerin köylülerden çalıp, çırptıkları torbalar dolusu altınları ellerinden alıp, sahiplerine geri dağıtmışlardır. Yabaayak Mehmet Efe Yunan Kuvvetleri'ne karşı savaşırken, Kako Mehmet ile birlikte şehit olmuştur.[37]

☪☆

Şehit Yanık Halil İbrahim Efe

[37] *Mayıs 1999 tarihinde Bülent Turan'ın yakın akrabası olan Mehmet Koyuncuoğlu tarafından anlatılmıştır. Mehmet Koyuncuoğlu, Alo Efe'nin oğlu, Yabayak Efe'nin yeğenidir. Kayıtlar ve yazıya geçirmeler Bülent Turan tarafından yapılmıştır. 17 Haziran 1999 Karşıyaka, Manisa Hayat Gazetesi/11 Aralık 2012 Salı*

1877 yılında Ödemiş'in Çaylı Köyü'nde doğdu. Kamalı Mustafa Efe ve Kurucuovalı İsmail Efe'nin yanında yetişti. Çakıcı Mehmet Efe ile rekabet etti. Çakıcı'nın öldürülmesinden sonra ise, bölgede tek söz sahibi efe oldu. Yanık Halil İbrahim Efe Milli Mücadele dönemi öncesinde birçok zeybeğin yetiştirilmesini sağlamıştır. Yanık Efe için, efelerin yetiştirildiği ocağın piri dahi denmektedir. Demirci Mehmet Efe, Keleş Mehmet Efe gibi daha pek çok namlı zeybek, Yanık Halil İbrahim Efe'nin yanında yetişmiştir…

Üç Kuvayımilliyeci;

-Yanık Halil İbrahim Efe, ünlü Çakıcı Efe ile boy ölçüşmüş bir efe olduğu için Küçük ve Büyük Menderes bölgesinde çok ünlüydü. Birçok efeyi yetiştirmişti. Efeler ve zeybekler üzerinde büyük etkisi vardı. Daha sonra Kuvayımilliye'de ki çalışmalarıyla çok ünlenecek olan Demirci Mehmet Efe'nin de efesi (hocası) idi.

-Hakkı Paşazade Fahri Bey, Eczacı Tevfik Bey'in evinde yapılan gizli toplantıda (19/20 Mayıs gecesi) Kaymakam Bekir Sami Bey'in vücudunun ortadan kaldırılmasını üstlenecek kadar cesur ve etkin bir yurtseverdi.

-Hanaylıoğlu Mehmet Ağa ise yörede gerek halk, gerekse efeler ve zeybekler arasında çok sevilen, sayılan etkin bir kişiydi. Ödemiş Belediye binasında halkın katılımıyla yapılan toplantıda (16 Mayıs 1919) silahlı direnme kararı alınamayınca ‘‘madem gavura kurşun atmayacaksınız, buraya beni neden çağırdınız?’’ diyebilecek kadar cesur ve dürüst bir halk önderiydi.

Bu üç Kuvayımilliyeci direniş yönünde çalışmalar yapmak ve Nazilli'deki efelerle ilişki kurmak için Beydağ üzerinden Nazilli'ye hareket ettiler. (22/23 Mayıs 1919 gecesi) Ne yazık ki, Beydağ Nazilli yolunun geçiş noktasındaki dağın tepesinde, Taşoluk adı verilen yerde, eski bir kan davası nedeniyle, Dıkıleç Koca Mustafa çetesi tarafından öldürüldüler. Dıkıleç Koca Mustafa'da, Yanık Halil İbrahim Efe'nin yanında yetişmiş zeybeklerden birisi idi. Bu üç Kuvayımilliyecinin pusuya düşürülüp öldürülmeleri, zeybekler arasında üzüntüye sebep olmuştur. [38]

☪☆

Şehit Yatağanlı Hüseyin Efe

[38] *Ödemiş'te Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu/İlk Kurşun Savaşı/Alev Çoşkun. Sayfa 187*

Arşiv: Çiğiltepe ailesi

Bu iki fotoğraftaki zeybeğin, Yatağanlı Hüseyin Efe olduğunu sanıyorum. Fotoğraf Çanakkale komutanı Reşat Çiğiltepe'nin aile arşivine aittir.

Hüseyin Efe'nin Çanakkale'deki İngiliz silah depolarını bastığı ve ele geçirdiği mühimmatları Derviş Paşa'ya ve Kuvayımilliyeye yolladığı biliniyor. Fotoğraftaki zeybeğin başka hiçbir yerde resminin olmaması, fotoğrafta Çanakkale komutanının bulunması bu düşüncemi kuvvetlendirmektedir…

''1880 yılında, Akhisar'ın Yatağan Köyü'nde doğmuştur. Akhisar'ın Yatağan köyü ile Sünnetçiler Köyü arasında büyük bir çiftliğin sahibi olan Cafer Ağa'nın oğludur. Akhisar'ın işgali günlerinde, Hüseyin Efe, Sünnetçiler Köyünden, Kırlı Ali başta olmak üzere birçok vatanseveri bir araya getirerek Yatağan köyünde ilk direniş örgütünü kurmuştur. Celal Bayar 26 Eylül 1919 tarihinde, Seyyid Ahmet Efendi takma adıyla Akhisar Cephesi'ni örgütlemek üzere görevlendirildiğinde, tereddütsüz olarak onun davetine icabet etmiştir.

20 Mayıs 1919'da Yunanlıların Manisa'yı işgali sonrasında, Yunanlılara güvenerek Bakır Kasabası ve Kırkağaç halkına

eziyet etmeye başlayan manifatura tüccarı Hıristo isimli bir Rum'u öldüren ve Kırkağaç dağlarında kaçak olarak dolaşan ve aynı zamanda da çobanlık yaparak karnını doyuran Bakırlı Mustafa Efe'yi de yanına alan Hüseyin Efe, onu tam bir Kuvayımilliyeci olarak yetiştirip saflarına katarak, 25 kişilik bir teşkilat kurmuştur. Hüseyin Efe ve kızanları Çanakkale'de bir İngiliz silah deposunu basarak, yüklü miktarda silah ve cephane elde etmiş ve bunları Kuvayımilliye kuvvetlerine dağıtmışlardır. İşgalci Yunanlılar Hüseyin Efe'nin dağdan inip teslim olması için bütün yolları denemişler fakat muvaffak olamamışlardır. Ankara ile de sıkı bir irtibatı olan Hüseyin Efe'yi etkisiz hale getirdikleri takdirde, Akhisar'ın kuzeybatı kesimi güvenlik açısından tamam demektir. Şayet teslim olmaya razı olmazsa, Yatağan Köyü'nü bütün halkıyla beraber yakma tehdidinde bulunan Yayaköy (Zeytinliova) Yunan Karakol Komutanı, efenin küçük kardeşi İsmail'i koz olarak kullanmıştır. İsmail, 'Efem teslim olmazsanız, Yunanlılar bütün köyü insanları ile birlikte yakacaklarmış.' Dediğinde; 'Vatan için ölmedikten sonra yaşamanın ne manası var.' diyerek teslim olmayacağını gür sesiyle haykırmıştır.

Akıncılar Yasasının 5. maddesine göre, bir gün ailesini ziyaret etmek için gizlice Köyüne gelen Hüseyin Efe, Köyün yerli Rum'larından biri olan Kosti'nin gözünden kaçmamıştır. O, hemen Zeytinliova Yunan Karakolu'na giderek, efenin köye ziyarete geldiğini, şu anda babasının evinde olduğu haberini ulaştırmıştır. 24 Haziran 1922 gecesi, 40-50 kişi civarındaki Yunan askerleri Yatağan Köyü'ne gelerek, efenin bulunduğu evin etrafını çevirip onu yakalamışlardır. Efe'nin ellerini bağlayan Yunanlılar büyük bir tehlikeden kurtuldukları için sevinçlidirler. Ve efe ile birlikte köyden ayrılırlar. Ertesi sabah kardeşleri Mustafa ve İsmail, Zeytinliova'ya, efelerini aramaya giderler, fakat bulamazlar. Kırkağaç'a gitmek üzere yola çıkarlar. Bakır ile Kayadibi arasındaki şimdi Tepebağlar diye anılan yolun dağ tarafında 25 Haziran 1922 günü tarlanın içerisinde, bir zeytin ağacı gövdesine dayalı vaziyette kurşuna dizilmiş olarak bulurlar efelerini. Gözyaşları içinde intikam yeminleriyle efelerinin cesedini oraya defnederler. Bakırlı Mustafa Efe (Saçlı

Efe), Hüseyin Efe için, 'O olmasaydı bende olmazdım. Beni bu davaya kabul eden ve beni en güzel şekilde yetiştiren Hüseyin Efemdir. O benim babamdır.' Demiştir. 5 Eylül 1922 günü Yunan askerleri ve yerli Rum'lar Yatağan Köyü'nü terk ederlerken, Hüseyin Efe'yi Zeytinliova Yunan Karakolu'na ihbar eden ve onun genç yaşta şehit olmasına sebep olan Kosti, Efe'nin annesi Ümmüşah Hanım'dan aman dilemiş, fakat layık olduğu cezayı bulmuştur.'' [39]

☾☆

Milli Mücadele'nin Zeybek Reisleri

[39] *Zeybek Ateşi Ulusal Efe Kurultayı Ödemiş Sempozyum Bildiri Kitabı- Mustafa Kuzucuk makalesi*

İstiklal Madalyası

☪☆

Demirci Mehmet Efe

Arşiv: Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskalı

Horzum Yörüklerinden Türkmen Demirci Mehmet Efe hakkında çeşitli sitelerde yer alan köşe yazılarında, gerçekle ilgisi olmayan, kulaktan dolma, nereden ve hangi kaynaktan çıktığı belli olmayan birtakım bilgiler yazılmış-

tır. Ve birilerinin özellikle kötü tanıtmaya çalıştığı Milli kahraman Demirci Mehmet Efe, bu yazıların kopyala, yapıştır yapılarak sosyal medyada dolaştırılmasıyla da hak ettiği saygıyı görmez hale getirilmiştir ve gençlere de Demirci Mehmet Efe yanlış tanıtılıp, öğretilmiştir. Bugün herhangi bir efenin ismini duyduğunda Allah razı olsun diyerek hayır dua okuyan insanlar, Demirci Mehmet Efe'nin ismini duyduklarında yüzlerini ekşitirler. Bunun sebebi Efe'yi tanımamaları ve kendilerine yanlış tanıtılmasıdır. Okuyup, araştırma zahmetine girmeyenler elbette ki hakikatleri de öğrenemez, sadece kendilerine doğru diye anlatılanları bilirler… Hal böyle olunca da asıl kahramanlarına sahip çıkmaz olurlar. Ve sahip çıkılmayan milli kahramanın resimlerine Karadeniz yöresinde, bu kişi İpsiz Recep Emice diye sahip çıkmaya kalkarlar! Bu hallere gülelim mi, ağlayalım mı bilemiyorum… Hâlbuki Albay Demirci Mehmet Efe, Aydın, Menteşe ve Havalisi Kuvayımilliye Umum Kumandanıdır. Yani bölgedeki tüm zeybeklerin, Seymenlerin, yarenlerin, kızanların, milis kuvvetlerin komutanıdır! Daha doğrusu gönüllülerin komutanı, zeybek efelerin de efesidir! Efe'nin yanlış tanıtılmasının altında yatan ana sebep Milli mücadele günlerindeki hizmetleri ve vatan hainlerine karşı af etmez disiplinli duruşu olsa gerektir… Buyurun size kaynakları ile birlikte bilinmeyen ve özellikle yanlış öğretilen gerçek Demirci Mehmet Efe Efsanesi:

Arşiv: Ziya Demirciefe

Milli Mücadele döneminde Hacı Süleyman Efendi'nin yardımları ile düze inerek Kuvayımilliye'ye katılan Demirci Mehmet Efe hem Nazilli zeybekler tarihi açısından ve hem de genel itibari ile zeybekler tarihi açısından ayrıca

işlenmesi gereken bir efedir. Zira zeybekler tarihinde hiç bir zeybek, yurdun işgali söz konusu olduğunda, Aydın, Muğla ve Havalisinde tüm zeybeklerin bir sancak altında toplanması ve bu zeybeklerden meydana getirilen kuvvetlerin başında efelik, komutanlık yapması konusunda tarihi bir rol oynamamıştır. Demirci Mehmet Efe'nin zeybekliği, milli mücadele dönemi öncesi ve sonrası olarak ayrıca işlenmesi gereken bir konudur. Dolayısı ile hem Nazilli efesi olması ve hem de zeybeklik tarihinde çok önemli bir aktör olması sebebi ile Demirci Mehmet Efe hakkında derinlemesine bir analiz yapmak icap etmektedir. Çünkü yöre halkı halen kendi sinesinden yetişmiş bu milli kahramanı layıkı ile tanımamakta ve hak ettiği saygıyı aziz hatırasına göstermemektedir.

Demirci Mehmet Efe; 1883 tarihinde Nazilli'nin Pirlibey köyünde Demirci Süleyman'ın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Babasının ve kendisinin demircilik mesleği ile hayatlarını sürdürdükleri için, "Demirci" lakabını almıştır. Demirci Mehmet Efe'yi doğru tanıyabilmek için tarafsız bir gözle araştırmak ve okumak gerekir. Demirci Mehmet Efe'nin hayatını, Milli Mücadele öncesi ve sonrası olarak değerlendirmek icap eder. Demircioğlu'nu dağa çıkartan sebepler, dağ yaşamındaki günleri, efelik süreci, çok iyi incelenmelidir. Bugün bazı yazarlar, araştırmacılar, gazeteciler ve çeşitli mesleklerden insanlar, Demirci Efe için zalim derler, astığı astık, kestiği kestik derler. Denizli hadisesini ve silah bırakmama meselesini örnek göstererek eleştirip, hizmetlerini görmezden gelirler. Demirci'nin

zeybekler ve halk üzerindeki otoritesi olmasaydı ne Kuvayımilliye bölgede teşkilatlanabilir, ne mücadele için silah, cephane, erzak toplanabilir, ne cepheye asker sevk edilebilirdi ve ne de zeybekler bir sancak altında toplanıp, direniş gösterebilirlerdi. Okuma, yazma oranı düşük, eğitimsiz, yoksul, biçare, Osmanlı döneminin uzun askerlik süreleri, ağır vergiler, salgın hastalıklar, işgaller, depremler, yangınlar, eşkıyalık hareketleri derken halkın devlete güveni kalmamıştır.

Böyle bir ortamda direniş için asker toplayabilmek de kolay bir iş değildir. Askerler, Hacı Süleyman Efendi, Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, 57. Fırka Komutanı Albay Mehmet Şefik Aker, Refet Paşa ve diğer subaylar, halka söz geçirebilmek, mücadeleye destek sağlatabilmek, kurulan mücadele heyetlerine bağış toplatabilmek, cepheye gönüllü asker sevk edebilmek, zeybekleri dağdan indirip, mücadeleye katabilmek ve cepheden kaçışları önleyebilmek için Demirci Mehmet Efe'yi kullanmışlar ve aslında ''kötü adam'' olarak Demirci Efe'yi seçmişlerdir… Çünkü otorite sahibi bir ''korkutucu'' o dönemin koşullarında şarttır. Demirci Efe yerine başka bir efe komutan olarak seçilmiş olsa idi o Efe'yi bekleyen rol de ''kötü adam'' rolü olacaktı. Zira yoksul, cahil ve biçare halktan, demir yumruklu bir direniş kuvveti oluşturmak hakikaten takdir edilecek bir iştir…

Demirci Mehmet Efe'nin dağa çıkış sebebi hakkında birçok kaynakta hemen hemen benzer anlatımlar vardır:

''Bir müddet babasının mesleğini sürdüren Demirci Mehmet, askerlik görevini İzmir'de bulunan 5. depo Alayında demirci

olarak yaparken, hazırladığı pencere kapaklarının ölçülerinde hata olması üzerine başındaki Ermeni yedek subay Mıdırgiç ile yaptığı kavga sonucunda onu yaralamış ve bu olayın ardından firar ederek, köyüne geri dönmüştür. Demirci başlarda, Çakırcalı ve Yanık Efe'nin kızanları arasında bulunduysa da cesareti ve gözü pekliği sayesinde kısa zamanda kendi çetesini kurdu ve çete içinde konumunu yükseltti. Daha sonra da, Aydın, Ödemiş, Denizli dağlarında kendi zeybek çetesi ile nam saldı.''

Alaşehir Kongresi-Demirci Mehmet Efe-Refet Paşa-Poslu Mestan Efe (Arkada ayakta) Çerkez Etem-Sarı Edip Bey

Ancak 1945 yılında ''Efelerden Haber'' isimli kitabın yazarı Kemal Özkaynak ile ve 1959 yılında yani vefatından iki yıl önce Hayat Dergisi'nin yaptığı röportajda Demirci Mehmet Efe dağa çıkış sebebini ve kendisini zeybekliğe sürükleyen hadiseleri anlatmıştır…

''Sayın Fahrettin Altay hatıratında, 'Aydın cephesine kumandan olarak dağlardan getirilen eşkıya' diye ismimi zikrediyor.

Hemen şunu söyleyeyim ki, ben asla eşkıyalık yapmadım. O zamanlar hükümetin zaafından istifade ederek şahsi menfaatler peşinde koşan mütegallibelere, haksızlığa karşı isyan ederek zeybek oldum. Şimdi gözümün önüne geliyor. Pirlibey karyesinde loş bir demirci dükkânı… Ateş yanıyor. Ter içinde çalışan bir demirci… Süleyman Usta. Bu benim babam. Yanında kendisine yardım eden yine alnı ter içinde bir çocuk. Bu da ben! O zaman ki Pirlibey beyi, Köroğlu'nun Bolu Beyi'nden daha zalim bir derebeyi idi. Ateş başında kızgın demir döğdüğüm çocukluk ve delikanlılık günlerimden beri Pirlibey beyinin korkusu ve dehşeti içinde yaşadım. Sonra askerlik günlerinde gördüğüm haksızlıklar, tekrar kırık içle Nazilli'ye dönüş… Ve derebeyinin göz açtırmayan zalimliği! Ona karşı en fazla kafa tutan ben olduğum için nihayet bir gün beni öldürtmeye karar verdiğini öğrendim. Bir gece köy mezarlığı sınırında karşı karşıya idik… Ben tamamen müdafaa vaziyetinde idim. Pirlibey beyi artık fenalıklarına devam edemeyecek bir hale gelmişti. Hemen o gece dağa çıktım. İşte zeybekliğe böylece başlamıştım. Arkadaşlarım bana iltihak etti. Evvela 7, sonra 9, sonra 11 kişi derken toplandık. Ve bizi Davaz civarında 1500 kişi ile sardıkları zaman sadece 17 kişi ile çemberi yardık.

-Niçin hep tek? 7 kişi, 9, 11, 17?

-Dağda zeybeklikte çift rakam uğur sayılmaz. Hep tek gezilir. Fazla kalabalık zararlıdır. Kadına ilişmek de en büyük uğursuzluk addedilir. Bunun içindir ki dağ ve zeybek terbiyesi meşhurdur. Bu bakımdan zeybek dağların centilmenidir. Çünkü mesela bir arkadaşınız hayati bir mesele için evinden ayrılmış. Kapıya gelen adamın böyle bir terbiye ve nezaketi olmalı ki evde yalnız bulunan genç kadın hiçbir şey düşünmeden gelen zatı içeri ala-

bilsin. Hatta icap ederse yardım etsin, onu saklasın! Değil mi?'' [40]

Ayrıca Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadele günlerindeki ilk faaliyetleri ve mücadeleye katılışı hakkında da bazı kaynaklarda farklı anlatımlar vardır. Hacı Süleyman Efendi'nin 57. Fırka Kumandanı Albay Mehmet Şefik Aker, Arap Yüzbaşı ve bazı subayların Demirci Efe'yi dağdan indirip, mücadeleye kazandırmaya çalıştıkları anlatılmıştır. Ancak ''Milli Mücadelede Aydın-Nazilli Cephesi-Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler-Hatıralarım'' isimli hatıra kitabında Nazilli Kuvayımilliye İlk Sekreteri Cevat Sökmensüer ise olayın içerisindeki kişilerden birisi olarak şu tarihi bilgileri aktarmaktadır:

''Birinci Cihan Harbinde dökülen kanlar yetmiyormuş gibi bazı vilayetlerimizde kuraklık ve bazılarında ise zuhur eden çekirge afeti ile sivil halkın da önlemleri amil olacak bir açlık tehlikesi baş göstermişti. Çekirge Aydın ve civarına da gelmiş bulunuyordu. Bu afet yüzünden o zaman kabul edilen bir kanuna göre cephe gerisinde olan kadın erkek bütün vatandaşlar sıra usulü ile çekirge mücadelesine mecbur edilmişti. 15 Mayıs 1335 (1919) Perşembe günü Demirci Mehmet Efe'nin köyü olan Nazilli'nin karşısında bulunan Pirlibey köyü ile bu köye çok yakın olan Uzgur köyleri arasında 300 kadar köylü vatandaş ile mücadele ediyorduk. Asker çağında olmayan gençlere ihtiyar erkeklere mütemadiyen çukur kazdırıyordum. Her yerde fedakârlığa katlanan Türk anaları ve kızları kendilerine düşen

[40] *Hayat Dergisi- Sayı 38. 18 Eylül 1959*

vazifeleri yapıyorlardı, kadınlar kazıklar çakıp düz lamiraları bir manla ve siper gibi ovaya uzatıyordu, çekirge ile dolan çukurları örtüyorlardı. Bu suretle tonlarla çekirgeler büyümeden (bal arısı kadar iken) yani uçar hale gelmeden çekirgenin imhasına kadınlarımızın da büyük yardımları oluyordu.

On beş Mayıs 133 (1919) Perşembe günü saat 12 ye yakındı, hava çok sıcaktı, halkın karşısında çektiği ıstırabı ve akıttıkları teri görünce vicdanım sızladı. Çekirge ile mücadele memuru olduğumdan yetkime güvenerek bu durum karşısında hemen düdük çaldım ve istirahat işaretimi verdim. Angaryacı köylü vatandaşlar oturmuş henüz sigaralarını yakıyorlardı. Bende Pirlibeyle Uzgur köyleri arasında yol üstünde bir ağaç altında henüz oturmuştum. Bir İstanbul gazetesi elime almıştım, okumaya vakit kalmamıştı. Aniden bir kalabalık hayvan ayak gürültüsünü dinlerken rüzgârdan kalkan tozlar arasında 25-30 kadar atlı zeybekle karşılaştım. Başlarında Demirci Mehmet Efe vardı. Ayağa kalktım, Demirci Mehmet Efe atından indi ve bunu diğer zeybekler de takip ederek, atlarından indiler...

Arşiv: Nazilli Belediyesi Etnografya Müzesi/Demirciefe Ailesi

Bana Müslüman usulü ve köy şivesi ile (selamın aleyküm) kâtip dedi, aleyküm selam ve hoş geldin diyerek elini sıktım. Sökeli Ali Efe'yi tanıyordum. Aşağıda kısa hal tercümesini izah etmeye çalışacağım.

Ağacın altına sermiş olduğum kilim ve minder üzerine hemen efeye yer gösterdim. Türk ananemize göre merhabalaştıktan sonra Demirci Mehmet Efe konuşmaya başladı:

'Kâtip elindeki gazetelerde ne havadisler var diye sordu.

'Efe, Sevr anlaşması sebebi ile İtalyanlarla Yunanlılar arasında bir ihtilaf yani anlaşmazlık baş göstermiş. Henüz bu meseleyi okurken, siz geldiniz ve gördüğünüz gibi gazeteyi elimden

bıraktım, esasen gazete bir haftalıktır ve bunu da bulabildiğimize şükrediyoruz, köy hali malum efe' diye cevap verdim.

Mehmet Efe, gayet asabi bir tavırla;

'Kâtip kâtip, dedi. Dünyada olandan bitenden haberin yok. Bu sabah güzel İzmir'imizi Yunan askerinin işgale başladığını ve hem de kışlada bulunan zabitlerimizden bir kısmını öldürdüklerini ve kalanlarını askerle beraber esir ettiklerini' söyledi.

Benim gözlerim yaşarmıştı. 'Aman Efe yanlışlık olmasın bunu nereden haber aldın, saat henüz 12 ye dahi gelmedi.'

Mehmet Efe; 'Kâtip Aydın ve Nazilli'de istihbaratım gayet kuvvetlidir. Aydın'ın ileri gelenleri arasında adamlarım var, ben her şeyden haber alırım. Sizinle ileride daha fazla görüşmek isterim, fakat şimdilik acele görülecek işlerimiz var.' Deyip gittiler. Demirci Mehmet Efe maiyetiyle beraber 18-19 Mayıs 1919 akşamı Aliağa Çiftliğine geldiler ve han kahvesine oturdular. Kahvede Azizabatlı Küçük Yusuf Beyle Karacasulu Yusuf Bey de vardı. Demirci Mehmet Efe maiyetiyle beraber, Sünnetçi Durmuş Ali'nin evinde misafir kalacağını söyleyerek ayrıldılar. Akşam olup yemeklerimizi yedikten sonra ben komşum olan Hacı Hilmizade ve Küçük Yusuf Beyleri ziyaret ettim. Kahveye geldik, Celep Hasan Ali Ağa kahvede oturuyordu, konuşma düşmanın İzmir'i işgal ve Aydın'a doğru gelmekte olmasında idi. Ali Onbaşının kahvesinde otururken Azizabatlı merhum Küçük Yusuf Beye ve Hacı Hilmizade Yusuf Beye ve diğer ağalara şu teklifte bulundum:

'Nazilli'de bir cephe açılırsa düşman bu tarafa bir adım dahi atamaz zannederim.' Dedim. Hacı Hilmizade Yusuf Bey şu cevabı verdi; 'kâtip siz ne diyorsunuz? Demirci Efe bunu kabul etmez.' Küçük Yusuf Bey ise 'biz yakasına yapışırız ve yalvarı-

rız, belki bir teminat alırız' demesi üzerine ben, buyurun gidelim dedim, hep beraber Sünnetçi Durmuş Ali'nin (bizim nazarımızda tarihi bir ev saydığımız) evine doğru yollandık. Evin kapısı önünden köy değirmeninin su arığı geçiyordu, üzerindeki köprüden eve geçiliyordu, dört kişinin geldiğini gören nöbetçi zeybek durumumuzdan şüphelenmiş olsa gerek ki; 'Durunuz, siz kimsiniz' suali karşısında kalmıştık. Aynı zamanda nöbetçi zeybek silahını üzerimize doğru çevirmişti. Azizabatlı Yusuf Bey, 'yabancı yok ben Yusuf Ağa, ben ve arkadaşlarım ile beraber Demirci Mehmet Efe'ye ziyarete geldik, haber veriniz' dedi. Nöbetçi zeybek merdiven başındaki nöbetçiye keyfiyeti bildirdi ve Demirci Efe'ye haber verilince bize geliniz işareti verildi. Biz yavaş yavaş yürüdük fakat bir hayli korku ve heyecan geçiriyorduk, köprüyü geçtik ve bahçe kapısından içeri girdik en önce Azizabatlı Küçük Yusuf Bey ikinci olarak Hacı Hilmizade Yusuf Bey ve arkasından Celep Hasan Ali Ağa ve en arkadan ben yavaş yavaş merdivenleri çıkıyorduk. Demirci Mehmet Efe namına baş kızan Sökeli Ali Efe ile beraber ev sahibi Durmuş Ali bizleri merdiven başında karşıladılar.

Demirci Mehmet Efe bize iltifatta bulundu. Bir iki dakika geçmişti, 'hayrola ağalar, hayrola beyler' diye Demirci Efe söze başladı, ilk söz bana verilmişti, ben efeye hitaben söze başladım. 'Mehmet Efe biliyorsunuz ki Yunan askeri güzel İzmir'imizi işgal etti ve şimdi de kazaları işgal etmekte, Aydın'a doğru gelmektedir, pek tabidir ki bu düşman bize hayır için gelmiyor belki de kökümüzü kazımak isteyecekti. Ölüm bizim için mukadder ise dövüşerek ölelim daha iyi olur. Çünkü mukaddes kitabımız ve dinimiz, milliyetimiz bize bunu emreder. Yani biz elbirliği yaparak Nazilli'ye bir cephe açacak olursak

düşman bu taraflara sokulamaz, on binlerce nüfus kurtulur, düşmanlar bazen bizlere ölümden beter işkencelere de başvururlar ezcümle, Balkan Harbinde Selanik kazalarında ve köylerinde bu askerlerin bir kısmı kadın ve kızlarının kocaları ve babaların gözü önünde ırzına geçmişlerdir. Bu tecavüze müdahale etmek isteyen veya söylenen erkekleri de kadınların gözleri önünde feci bir şekilde süngülediklerini bu faciadan kaçıp kurtulabilen bir köylü söyledi.'

Mehmet Efe, 'yani ne yapalım kâtip' ben sözüme devamla; 'Efe Nazilli'de bir cephe açalım ve buraların işgaline mani olalım.'

Mehmet Efe; 'kâtip sen çocukça konuşuyorsun, cephe neyle açılır, cephe açabilmek için asker, teçhizat, para, erzak lazımdır dedikten sonra sağ elinin parmakları ile para işareti yaparak, para lazım para' dedi.

Ben yine devamla; 'sana yalvarırız efe, parada bulunacak erzakta ve her şeyde temin edilecek, yeter ki sen he de!'

Azizabatlı Yusuf Bey; 'Mehmet Efe ben 100 teneke darı ve gücümün yettiği kadar para, Hacı Hilmizade Yusuf Bey de atlar için 100 teneke kadar arpa vermeye hazırız.'

Celep Hasan Ali Ağa ayağa kalkarak; 'ben bir ağa olmadığım halde 10 adet sığır temin ederim.'

Ben tekrar ayağa kalktım ve sözlerime devam ederek; 'Efe, bakın burada üç kişi var, ne kadar fedakârlık yapmaya hazırdırlar. Bu ağalar gibi Karacasu'da, Nazilli'de, Çine'de, Bozdoğan'da, Tavas'ta ve Denizli'de daha ne kadar çok şehir ve köy ağaları vardır. Elbette bunlar da yardıma koşmaya mecbur kalacaklardır. Ben de köylerde teşkilat yapmak için senin tayin edeceğin itimatlı bir kimseyle dolaşıp gönüllü yazdıracağım. Diğer

taraftan sizin tanıdığınız efelere mektup yazar ve bu meseleyi bildiririz. Etrafta diğer ağaların beylerin efelerin vesair vatanperverlerin yapacakları propaganda ve teşkilat ile bir fırka teşkil edecek kadar kuvvet yaparız. Ben memleketin kurtulması ve düşmanın buralara ayak basmaması için her fedakârlığı yaparım ve ben kafamı teslim etmeye hazırım" dedim. Ben yine söze karıştım. "Mehmet Efe, işte ağaların yüzüne söylüyorum, eğer ağalar fedakârlık yapıp yardım etmezler ve sözlerinde durmazlarsa ne canımızdan ne ırzımızdan ve ne de malımızdan hayır kalmayacaktır.'

Demirci Mehmet Efe; 'ben dedim ya vatan uğruna canımı feda etmeye hazırım, mademki ağalar bana teminat veriyorlar yarından tezi yok hemen hazırlanalım ve her şeye başvuralım.'

Demirci Efe, 'muvakkat karargâhı nerede kuralım' diye sordu.

Ve ben şu cevabı verdim; 'sizin köyünüz olan Pirlibey köyde kuralım. Çünkü her karışına vakıfsınız, önü ova ve arkası dağdır. Çine, Bozdoğan ve Karacasu'dan gelecek gönüllülere ve Nazilli'ye en yakın yerdir.'

Demirci Mehmet Efe; 'o halde muvakkat karargâh Pirlibey'de benim evim olsun' dedi.

Mehmet Efe'nin bu sözleri hepimizi sevindirmiş ve coşturmuştu. Hemen ayağa kalktık ve Demirci Mehmet Efe'nin birer birer elini sıkarak kucaklaştık, gözlerimiz sevinç yaşları ile dolmuştu, yaşasın milli mücadele, yaşasın Türk milleti diye bağrıştık. Kahveler geldi ve içildi. Bir müddet daha çeşitli mevzular üzerinde konuştuk ve bilhassa etraf kaza Kaymakamlarına birer mektup yazarak durumu bildirmeye karar verdik. Nazilli'den getirdiğimiz kâğıtlarla durumu Ödemiş, Karacasu, Bozdoğan, Sarayköy, Nazilli Kaymakamlıklarına ve belediyelere

birer mektup yazdım ve durumu anlattım. İaşe için gençlerin gönüllü yazılmaları için gerekli yardımların acele yapılmasını istedim. Mehmet Efe şu imzayı attı. Pirlibey'de Kuvayımilliye Kumandanı Demirci Mehmet Efe. Bu mektupları gerektiği gibi lazım gelenlere yolladık. 24.5.1919 vaktin gecikmesi hesabı ile Demirci Mehmet Efe ve kızanları ile vedalaşarak evden ayrıldık. Aşağıda okuyacağınız kahramanlıklarla bir kere daha anlaşılmış olacaktır. Önce Aydın havalisinde Aydınoğullarından kısaca bahsettikten sonra mevzuun esasına geçeceğim…

Fotoğraf: Ödemiş/Birgi/Aydınoğlu Umur Gazi Bey Heykeli

1450 senesinde Ödemiş Birgi'de hükumet merkezini kuran Aydınoğlu Mehmet Bey'in üç oğlundan en cesuru, en fedakârı olan Umur Bey 18 yaşına gelince düşmanla savaşacak duruma geldiğini merhum Mehmet Bey'e ısrarla söylemişti. 1400 senesinden, 1455 senesine kadar İzmir, Muğla, Antalya sahillerini, kaza ve köylerimizi gemilerle basarak mücevher ve saire kıymetli eşyaları yağma, genç kızlarımızı esir ederek, esir tüccarlarına satan ve genç delikanlılarımızı yelkenli gemilerde kayıkçı-

lık yaptırarak kırbaç altında inleten ve köylerdeki hayvanları kaçıran İtalyan ve Yunan milletlerine mensup zorba korsan krallarının bu hareketleri tahammül edilemez bir hale gelmişti. Her ay devam eden bu olayları duyan Birgi Bey'i Aydınoğlu Mehmet Bey çok üzüntü içinde idi. Kuvveti azdı nihayet durumu üç oğluna anlatan Mehmet Bey'in küçük oğlu Umur Bey, bu intikamı almak için babasından izin istemiş ve 18-20 kadar geminin kumandasını ele alarak seferlere atılmıştı. Korsan prensesi namı altında Rodos'a kumanda eden kadın korsanına yapmış olduğu ilk baskınla onu esir etmiş idi. Sıra ile korsan hükümdarına gerekli darbeleri indirmişti. İşte buna benzer birçok harikalar gösteren kahraman Mehmetçiklerimizi Aydın civarında da şanlı Aydınoğullarından ahfadı olan yiğitlerimiz, Yunan'ın İzmir'i işgali olan 15 Mayıs 1919 tarihinden 9 Eylül 1922 tarihine kadar Yunanlılara indirilen darbeler birer kahramanlıktır.

Başaran köyünde bir gün kaldım, ertesi gün Pirlibey'e gittim. Benim geldiğimi Mehmet Efe'ye haber verdiler. Büyük bir kapıdan içeri girdik, pek büyük avludan geçtik, evin merdivenine gelmiştik. Yukarı kata çıktık, büyük bir sofra vardı. Mehmet Efe oda kapısı önünde idi ve tahminime göre kim olduğumu anlamak için sofradan aşağıya bakmıştı. Beni görür görmez samimi bir eda ile hoş geldin kâtip, diyerek karşıladı. Efenin elini öptüm. Ailesi de hoş geldin diyerek hal, hatır sordular. Bunlardan sonra ablamız dışarıya çıktı, ben efe ile bir müddet konuştum. Ve ilk önce Çine, Bozdoğan ve Karacasu Kaymakamlarına ve tahmini olarak Yenipazar'da Yörük Ali Efe adına birer mektup yazdık ve yolladık. Bir iki saat istirahatten sonra Mehmet Efe bana şöyle söyledi; 'Kâtip, ben Pirlibeyli Mehmet

Beye haber yolladım, birazdan gelecekmiş. Sen geldikten sonra Karapınar'a gideceksin. Kara Osman'ı çağırıp beraber buraya geleceksiniz.'

Öğlenden sonra kendi yetiştirdiğim atıma bindim ve Karapınar'a gittim. Kara Osman ovada bulunuyormuş ve akşama gelecekmiş diye söylediler. Durumdan ailesine haber bıraktım ve ertesi gün sabah geleceğimi söyledim ve oradan hareketle köye geldim. 22 Mayıs günü merhum Kara Osman Efe'nin evine gittim. Mehmet Efe'nin köyümüze gelişini ve alınan kararı ve kendisini Mehmet Efe'nin çağırdığını anlattım. Merhum Efe çok memnun kalmıştı. Osman Efe'nin evinde yemek yedikten sonra atlarımıza bindik ve Pirlibey köyüne geldik. Gelişimizden efe haber almış olsa gerek ki merdiven başında karşıladı.

-Hayır ola Mehmet Efe?

-Hayırdır Osman! Kâtip size olanı biteni anlatmıştır değil mi?

-Evet!

Demirci Mehmet Efe devamla; 'Osman bizim bu atılganlığımıza sen ne diyeceksin bakalım?'

Kara Osman Efe; 'başka kurtuluş çaresi yoktur Mehmet Efe. Çok yerinde bir karar vermişsiniz. Analarımız bizi bugün için doğurdu.'

Mehmet Efe; 'Osman düşman Aydın'a doğru ilerliyor. Çok acele teşkilat yapacağız. Bozdoğan, Çine ve Karacasu Kaymakamlarına birer mektup yazdık. Acele teşkilat yapacağız. Ben bizim köylü Mehmet Beyle görüştüm. Mehmet Bey dualar yazdı. Arpaz köylerine gidecek ve oraları ayaklandırdıktan sonra Bozdoğan'a geçecek ve Yörük Ali'ye de tekrar haber salacaktır. Sen de kâtiple beraber Uzgur, Karapınar, Aliağa çiftliğine, Yenice, Çamköy ve Boyasın köylerine giderek, köylüleri ayaklan-

dıracak ve gönüllü temin etmeye çalışacaksınız. Kuracağın gönüllü çetesinin başında kumandan ve efe siz olacaksınız. Daha sonra Karacasu merkezine giderek Kaymakam Beye durumu izah edeceksiniz ve gönüllü kaydedeceksiniz.'

Biz, gecikecek vaktimiz olmadığından hemen ayağa kalktık ve efeyle kucaklaşarak Allahaısmarladık dedik, ayrıldık. Akşam olmak üzere idi, biz Karapınar'a Osman Efe'nin evine geldik. Yemekten sonra köy kahvesine çıktık, köy kahvesinde de oldukça iyi bir konuşma yaptım. Hemen iki genç bize iltihak etti, o an da dört kişiydik. 24 Mayıs günü Başaran köyüne geldik. Vaziyetin nazik olduğunu münasip şekilde tekrar izah ettim. Mayısın son günleri idi. Karacasu'ya geldik. Çetemiz yirmi kişi kadar idi. Yollarda Yenice, Çamköy ve Boyasın köylerinden katılan gençler olmuştu. Kasabaya girerken sağımız ve solumuz mezarlık idi. Mezarlıklar duvarla çevrilmiş. Oradan ikişerli olarak geçerek şube binasının önüne geldik. Jandarmaya, "eşkıyalar Karacasu'yu basacakmış" diye yanlış bir haber gelmiş, jandarma Yüzbaşısı, mezarlıkların duvarı arkasında jandarma birliğini pusuya yatırmış, ikişer olarak geçecek çetemizi imha edecek. Başaran köyü jandarma karakol kumandanı Recep Onbaşı, bir gönüllü Kuvayı Milliye çetesinin kaza merkezine gittiğini telefonla bölüğe haber vermesi üzerine jandarma Teğmeni acele pusunun olduğu yere gelerek pusuyu kaldırmış ve muhakkak bir ölümden kurtulmuştuk. Yarım saat kadar önce kazaya gelmiş olsaydık mutlaka ölecektik. Biz askerlik şubesinin önünde dinlenirken, jandarma çavuşu yanımıza geldi ve kardeşçesine bize, 'hoş geldiniz' dedi ve selamladı. Çünkü çete önünde giden

bayraktarımız Karadayı Mehmet'in elinde oldukça büyük bir bayrağımız vardı.'' [41]

Nazilli Kuvayımilliye İlk Sekreteri Cevat Sökmensüer'in hatıralarında anlattığı bu tarihi bilgileri ne hikmet ise bugüne kadar Demirci Mehmet Efe ile ilgili yazılan ve yapılan çeşitli çalışmalarda göremedim. Ayrıca Demirci Mehmet Efe'nin ilk davet ettiği ve yanına ilk katılan zeybeklerden Karapınarlı Şehit Kara Osman Efe hakkında şimdiye dek herhangi bir yerde bir kitap, belgesel, makale, yazı görmediğim için de çok üzüldüm…

Cevat Sökmensüer'in de ifade ettiği üzere işgale karşı bir direniş hareketi ilk olarak zeybekler ile başlatılmıştır. Ve daha sonra teşkilata katılımlar çoğaldıkça bölgesel bir güç haline gelinmiştir. İlerleyen süreçte Aydın ve Havalisi Kuvayımilliye Umum Kumandanı olan Milis Albay Demirci Mehmet Efe'nin Kuvayımilliye karargâhında Mahmut Esat Bozkurt ve Mehmet Şükrü Saraçoğlu, Efe'nin kızanlığını, Galip Hoca/Celal Bayar kâtipliğini, Binbaşı Nazım, Binbaşı Hacı Şükrü, Binbaşı İsmail Hakkı ve Arap Yüzbaşı Nuri Bey cephe yardımcılığını, Albay M. Şefik Aker ve Refet Paşa askeri danışmanlığını yapmıştır…

-Sökeli Ali Efe ve kızanları

-Zurnacı Ali Efe ve kızanları

---

[41] *Milli Mücadelede Aydın-Nazilli Cephesi/Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler/Hatıralarım-Yazan: Nazilli Kuvva-i Milliye Kumandanlığı İlk Sekreteri Cevat Sökmensüer -Necat Çetin Arşivi*

-Dokuzun Hasan Hüseyin Efe
-Dokuzun Mehmet Efe
-Dokuzun İbrahim Efe ve kızanları
-Demirci Ahmet Efe
-Danişmentli İsmail Efe ve kızanları
-Durmuş Ali Efe ve Kızanları
-Poslu Mestan Efe ve kızanları
-Dede Efe ve kızanları
-Köpekçi Nuri Efe ve kızanları
-Selcenli Hüseyin Efe ve kızanları
-Köyceğizli Cemil Efe ve kızanları
-Hacı Kara Mustafa Efe ve kızanları
-Menzilcioğlu Mehmet Efe ve kızanları
-Ispartalı Mahmut Efe ve kızanları
-Buhurcuoğlu İbrahim Efe ve kızanları
-Tazı Mehmet Efe, Kara Veli ve kızanları
-Sarı Mustafa Efe
-Arslanlılı Ahmet Çavuş
-Sarı Ali
-Sorgucu İnce Ali
-Karacasulu Aşçı Mehmet
-Dıngırın İbram Efe
-Çındırın Mehmet Efe
-Kandakların Ahmet
-Bahri Efe
-Yazıcı Ali
-Sinekçilerli Ali Efe
-BozdağlıYanık Halil,
-Tavaslı Kara Al

-Zeybek Yaşar

Ve kızanlık yaparak yetişmiş binlerce zeybek ile Ege ve Akdeniz bölgesinin çeşitli il, ilçe, kasaba ve köylerinden gelip, yurt savunmasına destek olmak için Demirci Mehmet Efe birliğine katılan, yaklaşık otuz bin vatan evladı görev yapmıştır. Kuvayımilliye Aydın Zeybek Ordusu, Ege ve Akdeniz Bölgesi'nde teşkilatlanmış, asayişi sağlamış ve işgal kuvvetlerine karşı gerilla savaşı taktikleri ile ağır kayıplar verdirerek, düzenli ordu kuruluncaya kadar onları oyalamayı başarmışlar, ümitsiz ve çaresiz halkın direnme gücünü yeşertmişler, asker toplamışlar, silah ve cephane sağlamışlar, cephelere gönüllü asker toplamışlar, cephelerden kaçanlara engel olmuşlar, halka zulüm eden Ermeni, Rum ve işbirlikçi çeteleri imha etmişler ayrıca Bolu, Düzce ve Konya ayaklanmalarını bastırmışlar ve büyük hizmetler icra etmişlerdir.

Nazilli'nin Milli Mücadele için böylesine önemli bir direniş merkezi haline geldiği günlerde Demirci Mehmet Efe'nin Kuvayımilliye adına silah, vergi, cephane ve asker toplaması ayrıca Damat Ferid ile telgraf aracılığı ile tartışıp, Hükümeti tanımadığını ilan etmesi üzerine hakkında yakalama ve idam fermanı çıkartılmıştı. Bunun üzerine Osmanlı Jandarma Genel Komutanı Ali Kemal Paşa kuvvetleri Nazilli'ye gönderilmiştir. Ancak Demirci Mehmet Efe, Ali Kemal Paşa'yı tutuklayıp, Zeybek Hapishanesine atar. Daha sonra Demirci Ahmet ve kızanları, Paşa'ya bölgeyi, cepheleri ve Kuvayımilliye Karargâhını gezdirirler. Bu esnada hastaneye yaralılar getiriliyor, doktor ve hemşireler yardım için koşuşturuyorlardır. Karargâh önünde tam

teşkilatlı zeybekler nöbet tutuyorlar, karargâha onlarca kalpaklı subay girip çıkıyor, yüzlerce zeybek ve siviller etrafta çeşitli işler ile uğraşıyorlardır. Gördüğü manzara karşısında hayretler içerisinde kalan Ali Kemal Paşa;

‘‘Ben buraya İstanbul Hükümeti’nin yetkisi altında kalarak, Demirci Mehmet Efe’yi tutuklamaya gelmiştim. Demirci Mehmet Efe beni gözaltına aldı ve Sökeli Ali Efe’ye rütbelerimi söktürttü. Rütbelerimi söktürtmekte haklıydı. Kızanları bize çok iyi davrandılar. Gördüm ki Demirci Mehmet Efe Nazilli’de bir Devlet kurmuş! Her şey saat gibi işliyor. Efeler, kumandanlar, çok büyük işler başarmışsınız, Allah her daim yardımcınız olsun. Burada gördüğüm her şeyi hem Padişah’a hem de Damat Ferid Paşa’ya aynen anlatacağım.’’[42]

Hal böyle olunca da doğal olarak dost ve düşmanların hepsinin gözü Nazilli’ye çevrilmiştir. Tam da bu sıralarda Nazilli’de toplantılar ve kongreler düzenlenmeye başlar. Nazilli’de kurulan teşkilat, dönemin Jandarma Genel Komutanı Ali Kemal Paşa’nın da söylediği gibi yerel bir hükümet gibi çalışmaya başlamıştır. Hacı Süleyman Efendi ve Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi de bu çalışmalara emek veren insanlar arasındadır. Bu sırada Goncalı’da bulunan Demirci Mehmet Efe’ye, Denizli’den Ahmed Hulusi Efendi’den bir telgraf gelir. Albay Şefik Aker bu telgrafı şöyle aktarmaktadır;

[42] *Demokrat İzmir Gazetesi-Cepkenliler Yazı Dizisi1970-Naci Sadullah Daniş*

‘‘Efe oğlum, Denizli’de Rumlar mühim ekseriye teşkil etti. Geçen sene İslamlar aleyhine Yunanlılarla beraber bunlar facialar işlemişlerdir. Şu halde Denizli’de İslamlar ve cephe tehlikede kalacaktır. Hiç olmazsa Rum erkeklerin Denizli’den kaldırılarak dâhile sevkini İslam ahali adına rica ederim. Denizli Heyet-i Milliye Reisi Müftü Ahmed Hulusi Efendi.’’[43]

Şimdi tam da bu noktada bir tespitte bulunmak icap eder. Demirci Mehmet Efe, Denizli Heyet-i Milliye Reisi Müftü Ahmed Hulusi Efendi’nin, Denizli’deki İslam ahalisinin Rumlar tarafından zulme uğradığını ve bunun için gerekli tedbirlerin alınması konusunda yardım istediğini bildiren bir telgraf çekmiştir. Bu telgraf, padişaha değil dönemin hükümetine değil valiye değil başka herhangi bir kuvvete, efeye, tarikata değil Demirci Mehmet Efe’ye. Demirci Mehmet Efe’den talep edilen yardım, İslam, devlet ve millet adına bir imdat çığlığıdır. Ve bu çığlığa ses veren Demirci Mehmet Efe ve teşkilatındaki asker, zeybek, sivil herkes de öncelikle ‘‘İslam adına Mücahit, devlet adına fedai, millet adına da Serdengeçti’dir.’’ Dolayısı ile de Demirci Mehmet Efe teşkilatı, Denizli’deki Müslümanların can ve mal güvenliklerinin korunabilmesi için görülen kurtarıcılardır. Telgrafı alan Demirci Mehmet Efe derhal harekete geçerek Denizli’deki Müslüman halkın korunması için gerekli tedbirlerin alınması talimatını verir. Denizli’deki durumun araştırılması, asayişin düzeltilmesi ve halka zulüm edenlerin cezalandırılarak, her hangi bir

[43] *Milli Mücadele'de Aydın Kuvayı Milliyesi/Doç. Dr. Turan Akkoyun*

hadiseye karışmayanların da tedbir olarak geçici bir süreliğine çevre il ve ilçelere nakil edilmesi talimatını verir. Bu vazifeye memur olarak da baş zeybeği Sökeli Ali Efe'yi atar. Yanındaki diğer zeybeklerden birisine bu görevi vermez Demirci. Baş zeybeğini görevlendirir. Denizli'deki Müslüman halkın can ve mal güvenliğinin korunmasına verdiği önem buradan anlaşılmalıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir başka önemli husus ise telgraftan bir süre önce Demirci Efe, Denizli'yi ziyaret etmiş, hapishaneyi teftiş etmiştir. Mahkûmların şikâyetleri üzerine, Jandarma Tabur Komutanı Hamdi Bey ile birlikte hükümet konağına giderek makam koltuğuna oturan Demirci Mehmet Efe, Ceza Reisi Seyfi Efendi'yi çağırtır. Hapishane bazı denetlemelerde bulunduğunu ve mahkûmların Seyfi Efendi'nin keyfi uygulamalarından şikâyetçi olduklarını anlattıktan sonra Seyfi Efendi'nin yüzüne, ''sen hırsız bir adamsın, seni azlettim'' der. Jandarma Komutanı Hamdi Bey'e de, ''bu herifi bir daha hükümet konağına sokmayın'' talimatını verir. Bu hadise sonrasında Denizli Müftüsü Ahmed Hulusi Efendi'nin telgrafı üzerine, Demirci Mehmet Efe'nin emri ile Denizli'ye gelen Sökeli Ali Efe ve kızanları kısa sürede Denizli'de asayişi sağlamayı başarmışlardır. Zeybekler Denizli'deki Müslüman ahalinin can ve mal güvenliği için gerekli tedbirleri aldığı sırada Denizli'de birden ayaklanma meydana çıkar. Eli silah tutacak yaşta olan Rum vatandaşları trenler ile Isparta tarafına yollamak ve onların da can ve mal güvenliğini sağlamakla görevli Sökeli Ali Efe ve kızanlarına halkın içerisinden bir saldırı başlar. Bu esnada

toplanan halkı yönlendiren ve halka hitaben konuşan kişi ise Demirci Mehmet Efe'nin görevden azlettiği Seyfi Bey'dir… Bu konuşma sonrasında Denizli'deki Müslümanların can ve mal güvenliğini sağlamak, eli silah tutacak yaştaki Rum vatandaşların bölgede asayiş sağlanana dek Isparta'ya nakil edilmelerini sağlamak ve Denizli'de Kuvayımilliye'yi kurmak için gelmiş zeybekler, hain diye bir anda kurşunlanmış ve şehit edilmişlerdir. Zeybekler öldürüldükten sonra ise cesetlerine insanlık dışı bir şekilde işkence edilmiş, gözleri oyulmuş, kalpleri ve ciğerleri vahşice sökülmüştür.

Bunu haber alan Demirci Mehmet Efe yanında 57. Tümen Komutanı Albay Mehmet Şefik Aker ile birlikte Denizli'yi basmıştır. Yaralı kızanlardan birisi:

-Beni halk tüfek dipçiği ve tüfek burnu ile yüzüme, göğsüme, sırtıma vururlarken kendimi kurtarmak için bunun kucağına atıldım, diyerek parmağı ile Albay Tevfik'i gösterir ve:

-İki defa beni kaktı. Bana vuranlara dönerek,

''Oğlum bir fişeğe mi acıyorsunuz?'' dedi. Ben bunun üzerine Hamdi beyin üzerine atıldım. Beni o kurtardı, der. Göğsü, bağrı, yüzü şiş, yaralı kızanın sözlerinden sonra bir silah patlar. Demirci Mehmet Efe, Albay Tevfik Beyi o an vurmuştur. Daha sonra da kızanlarını öldürenlerin bir kısmını yakalayıp cezalandırmıştır. [44]

NOT:

[44] *Kuva-yı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu-Saadettin Demirayak*

Denizli hadisesi hakkında çeşitli kaynaklarda farklı anlatımlar mevcuttur. Denizli olayı esasen başkaca bir kitap konusudur. Özetleyecek olur isek Demirci Efe, bir efe olarak kızanlarının korkunç şekilde öldürülmelerinin hesabını sormuş ve intikamlarını almıştır. Aksi halde etrafında bir tane zeybek kalmaz, Kuvayımilliye dağılırdı. Çünkü hiç bir zeybek ya da hiç bir asker, arkadaşlarının katledilmesi karşısında sessiz kalan, hesap sormayan ve intikamlarını almayan bir efenin ve komutanın yanında durmazlardı. Efe, efe olarak gerekeni yapmıştır. Daha doğrusu yaşanan hadise sebebiyle gereğini yapmaya mecbur kalmıştır. O anı, 57. Fırka Kumandanı Albay Mehmet Şefik Aker şöyle anlatmaktadır:

''Şuur denen gem kırılmış, gözler fırlamış ve dönmüş çehreler, delilerde bile görülemeyecek gayr-ı tabii bir hal almış, kollar arkadaşlarının intikamını almak ve tehevvürden duydukları ateşi keskin etmek için kıracak yakacak hedef arıyordu. Onları durdurmak için ancak ilahi bir kuvvete sahip olmak gerekirdi.''[45]

Yaralı zeybeklerin ve görgü şahitlerinin tespitleri ile yakalanıp Hükümet Konağına getirilenler ise cezalandırılıp öldürülmüşlerdir. Bu esnada Şefik Bey, Demirci Mehmet Efe'ye bu suçluların divan-ı Harp tarafından yargılanmalarını teklif edince; "Eğer bu işi kanunla geciktirirsem, kızanları zapt edemem. Yalnız bunları değil bütün şehri yakarlar, çoluk, çocuk demezler, önüne gelen Denizlileri vururlar, başlarını alınca giderler, sen bunları bilmez-

[45] *Milli Mücadele'de Aydın Kuvayı Milliyesi/Doç. Dr. Turan Akkoyun*

sin" demiştir. Sonuç itibari ile on altı zeybek ölmüş ve altmış beş civarında da şüpheli yakalanarak zeybekler tarafından infaz edilmiştir.

Şefik Aker'in Denizli hadisesi sonrasında belirttiği üzere zeybeklere yüklenen suçun asıl sebebi Kuvayı- Milliye karşıtlığı ve Denizli'den uzaklaştırılmak istenen Rum vatandaşların bu karara karşı koymaları için ayaklandırılmalarından başka bir şey değildi. Olay sonrasında yapılan araştırmalarda da ifadeleri alınan Rum vatandaşlardan zeybeklerin sözü edilen suçları işlediklerine dair her hangi bir delil de bulunamamıştır. Zeybekler arasında Rum vatandaşların nakli esnasında muhtemeldir ki bazı tartışmalar ve kavgalar yaşanmıştır. Bunların neticesinde de bazı zeybekler Müslüman Denizli ahalisine zulüm edenlerden tespit ettikleri Rum vatandaşları zeybeklik geleneği üzerine dövmüş, soymuş olabilir. Dikkat edilmesi gereken konu budur. Zeybekler masumları korumaya, zalimlere ceza kesmeye gitmişlerdir. Ve görev neyi gerektiriyor ise onu yapmışlardır. Bu olaydan sonra Konya'da Delibaş İsyanı patlak vermiş ve TBMM, bu isyanın bastırılması için Demirci Mehmet Efe kuvvetlerinden yardım istemiştir. Kısa süre sonra harekete geçen Demirci Efe kuvvetleri, isyanı bastırmış, Delibaş'ın kellesini, Ankara'ya yollamıştır. Milli Mücadele yıllarının en buhranlı günlerinde arka arkaya yaşanan bu hadiseler neticesinde mücadele karşıtları tarafından Demirci Mehmet Efe karşıtlığı baş gösterir ve çeşitli yöntemler ile Demirci halk nezdinde karalanmaya çalışılır. Hatta diğer efeler ile dahi arasını bozmak isteyenler vardır. Albay Şefik Bey, Demirci Efe'yi her yerde savun-

maktadır. Bu konuda 57. Fırka Kumandanı Albay Mehmet Şefik Aker'in aktardığı bilgiler çok önemlidir:

''Bazı kazalarda nüfuz sahibi zengin kimselerin Yunan taarruzlarından korkarak, İtalyan himayesini istemeleri ve bu konuda Söke ve Antalya'daki İtalyan Komutanlıklarına tutanak gönderdikleri doğrudur. Demirci Efe bunlara engel olmuştur. İtalyan işgalini isteyenlerden bazılarının iddia ettikleri gibi bunu efelerden korktukları için yaptıkları ise tamamen yanlıştır. Efelerden İtalyanlar dahi çekinmişlerdir. Yörük Ali Efe, İtalyanlar ona gönül alıcı davranışlar göstermelerine rağmen, Demirci Efe gibi o da kanmamıştır.

Demirci Efe aleyhtarlığının sebebi şunlardır; O, vatanın kurtarılması için mücadelenin kesin taraftarı idi. Bazı kimselerin bu mücadele yanlısı olmamaları, O'nun kesinlikle İtalyan işgalini istememesi, Yunan İşgali ile birlikte vuku bulan çetecilik yapan gruplara karşı kesin tedbir alışı ve o vakte kadar çetecilik yapan gurupları Kuvayımilliye'ye dâhil edişi, bazı kimselerin menfaatlerini sarsmıştır.

Demirci Efe paraya düşkün değildir. Bazı gayrı menkul almıştır. Hepsinin parasını vermiştir. Kendi kızanlarından gasp olaylarına karışanlar olmuştur. Fakat bunlara kesin tavır koymuş, bazılarını kendi eliyle öldürmüştür. Subaylara karşı hürmetkârdır. Ferit Paşa kabinesi Demirci Efe ve Aydın Kuvayımilliyesi'ni kendi yanlarına almak istediler. Geçen sene İlhami Bey ve arkadaşları bunu sağlamak için çok uğraştılar. Demirci Mehmet Efe'yi gücendirmek hele dağlara çekilmesine meydan vermek bölgede önemli bir meselenin doğmasına meydan verebilir. Sonuç olarak; Demirci Mehmet Efe'ye karşı şikâyet ve suç yüklemeleri ileriyi düşünerek, ölçülü davranılarak dikkate alın-

masını ve şuanda ki vatansever faaliyetlerinin önemsiz hatalara feda edilmemesini arz ederim.’’[46]

İşgal devam ederken yerli işbirlikçiler de direniş teşkilatlarını dağıtmak için her türü yola başvuruyorlardı. Kuvayımilliye’yi çökertebilmenin tek yolu efeleri birbirine düşürmekti. Ve bunun için harekete geçtiler. Efeler arasında laf taşıdılar. Söylemedikleri sözleri, söyledi dediler. Sen şu efeden daha büyüksün, dediler. Böylelikle de efelerin arasında bir husumet yaratmak istediler. Kısmen başarılı oldukları söylenebilir. Özellikle Demirci Mehmet Efe ile Yörük Ali Efe’nin arasını bozmaya çalışmışlardır. Ancak 57. Fırka Kumandanı Albay Mehmet Şefik Aker ve Hacı Süleyman Efendi’nin usta taktikleri, bu tür krizlerin milli menfaatler yönünde çözülmesini sağlamıştır. Aksi halde mücadele teşkilatları arasında büyük husumetler meydana gelebilir ve bunun neticesinde de mutlak bir hezimet yaşanabilirdi. Şefik Aker’in askeri tecrübeleri ve Hacı Süleyman Efendi’nin zeybekler üzerindeki saygı değerliliği, bu sorunların aşılmasını kolaylaştırmıştır. Bazı kaynaklarda bu süreç hakkında farklı bilgiler de mevcuttur. Lakin önemli olan sürecin aşılması ve tek sancak altında işgalciler ile can siperane bir şekilde savaşılmasıdır…

‘‘Mühürlerin birincisinde Aydın Mıntıka Kumandanı Demirci Mehmet Efe. " İkincisinde: "Cenubî Aydın Mıntıkası Kuman-

[46] *Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı/57. Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi 1918-1920/Albay Me. Şefik Aker Hatıratı*

danı Yörük Ali. " Üçüncüsünde: "Aydın Zeybek Ordusu Kumandanı Hacı Şükrü" yazısı okunuyordu. Demirci ve Hacı Şükrü mühürleri memnunlukla ceplerine yerleştirdi. Yörük Ali Efe'ninki özel törenle Dalama köyünde verildi… Demirci Mehmet Efe 'Mıntıka Kumandanlığı' mührünü çıkardı. 'Al kardaşım' diyerek Yörük Ali Efe'ye teslim etti. Sonra da parmağındaki yüzüğü çıkardı, kendi eliyle Ali Efe'nin parmağına geçirdi. Bu jestinden herkes memnundu, her iki tarafın yakın adamlarında heyecan ile karışık bir sevinç tezahürü göze çarpıyordu…'' [47]

Dönemin koşulları ve zeybeklik geleneği gereği efeler arasında bir rekabet olmuştur. Fakat memleketin içinde bulunduğu hal arada bazı sorunlar yaşanmasına rağmen efelerin bir cephede toplanmasını sağlamıştır…

''İki efe arasındaki çekişme bir ara Muğla'da silahlı çatışmanın eşiğine gelinmesine yol açmıştır. Yörük Ali Efe'nin Muğla'da üstün olmaya çalışması, Demirci Mehmet Efe'nin ilgisinin Muğla'ya yönelmesine neden olmuştur. Yörük Ali Efe'nin Muğla'dan çekilmeyeceğine yönelik tutumu, Demirci Efe'nin birliklerinin 27 Kasım 1919'da Muğla'ya girmesi sonucunu getirmiştir. Muğla ileri gelenlerinin çabalarıyla uzlaşma sağlanmış ve kan dökülmeden efeler ve adamlarının Aydın Köşk cephesine geri dönmeleri sağlanabilmiştir. 57. Tümen Komutanı Albay M. Şefik Bey'in 22 Nisan 1920'de Yörük Ali Efe'nin 24 Nisan 1920'de Muğla'dan Aydın'a dönmesinde önemli bir rolü olmuştur. Albay M. Şefik ve Celal Bey'in (Bayar) uzlaştırma girişimlerine rağmen Denizli ve Nazilli Heyet-i Milli'lerinin

[47] *C. Bayar, a.g.e, C.7, s.2140-2141*

yanlış tutumları anlaşmazlığa doğru sorunu ötelemiştir. Yapılan mühürler Demirci Efe'nin müşaviri Celal Bey'in Yörük Ali Efe'nin müşaviri Teğmen Zekai Bey'in çabaları ile Yörük Ali Efe'nin evinde Yörük Ali Efe'ye ait mührün Demirci tarafından verilmesi ve Demirci Efe'nin parmağındaki yüzüğü Yörük Ali Efe'ye takması ile kısmen giderilebilmiştir.'' [48]

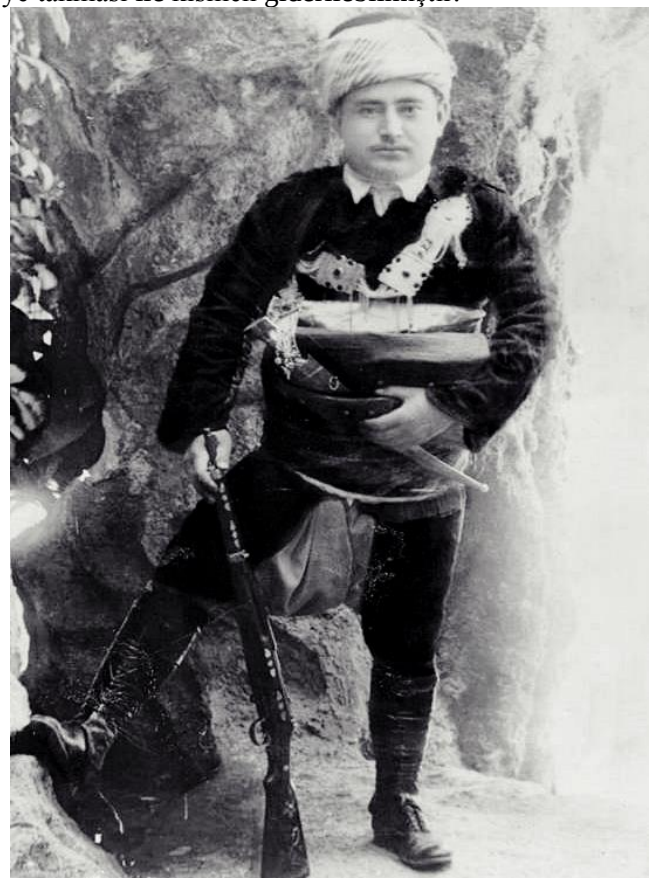

[48] *Aydın Kuva-yı Milliyesinde Efe ve Zeybekler-Ercan Haytoğlu*

Yörük Ali Efe/Yenipazar Yörük Ali Efe Müzesi Arşivi

Albay Şefik Bey, Demirci Mehmet Efe'nin bu davranışının onun milli mücadeleye ne denli önem verdiğini ve efelerin tüm enerjilerini milli mukavemete vermeleri gerektiğini göstermesi açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Bu hadise zeybekler arasında da sevinç yaratmıştır. Yıl 2016 ve bazı çevrelerde halen Demirci Efe ve Yörük Ali Efe ya övülür ya da arkalarından sövülür. Birbirleri ile yarıştırılır. Hâlbuki söylenmesi gereken şey şudur; **Din, vatan ve millet uğruna yaptıklarından dolayı, Allah, her ikisinden de razı olsun, yattıkları yer nur olsun. Biz onlardan razıyız. Allah'ta onlardan razı olsun.**

''Bir sabah Demirci Mehmet Efe, Nazilli'nin Soğukkuyu kahvesinde otururken, kendisine Yörük Ali Efe'nin geldiğini haber verdiler. Demirci Mehmet Efe'nin meşhur tellalı Kara Yılan, Efe'den aldığı emir üzerine o sabah erkenden davul çalarak şehri dolaşmış ve bütün aile reislerini, o günün akşamüzeri Kuşbaz kahvesinde yapılacak genel bir toplantıya çağırmıştı! Yörük Ali Efe'nin de Nazilli'ye gelmiş bulunduğu Demirci'ye bildirilince; 'İsabet' demişti. Akşamüstü yapılacak toplantıda o da hazır bulunur!''

Demirci Mehmet Efe kızanlarından birisinin gidip Yörük Ali Efe'yi bularak kendi yanına çağırmasını istedi. Şimdi adını hatırlayamadığım o kızan:

-Bu işe başkasını koş Efe. Benim Yörük'le aram hoş değildir! Diye kendisini mazur görmesini dileyince, Efe'm bana döndü ve:

-Ahmet… Var, sen git hele… Benden selam söyle, gelsin biraz. Kendisiyle görüşeceklerim var!

Ben geçit kahvesi önüne vardığım zaman Yörük Ali Efe'nin istasyondaki sıralardan birinde oturduğunu söylediler. Ben adını duyduğum Yörük Ali Efe'yle henüz tanışıp konuşmamıştım. O da benim adımı işitmiş olacak ki ben yanına varıp da Demirci Mehmet Efe kardeşi olduğumu söyleyince gülerek: ''De bakalım Ahmet Efe ne haber getirdin? Diye sormuştu. Ben:

-Efe'nin çok selamı var, dedim ve ilave ettim. Geldiğine çok sevindi. Bugün akşamüzeri Kuşbaz kahvesinde bir toplantı yapılacak. Senin de orada bulunmanı istiyor. Sana diyecekleri varmış!

Yörük Ali Efe bana bir şey demeden, şahsen tanıdığım Kör Ahmet bize yılışıkça laf attı:

-Demirci mi diyor? Hala diri mi imiş o? Ve arkasından Kör Ahmet'in Efesi, Kıllıoğlu Hüseyin Efe'nin sesi duyuldu:

-O da kim oluyormuş ki bizi ayağına çağırıyor?

Yörük Ali Efe benim pek fena bozulduğumu hissetmiş olacak ki Kıllıoğlu Hüseyin Efe'ye ağır bir dille çıkıştı:

-Terbiyesiz herif! Sana lafa karış diyen kim? Çağırılan sen değilsin, benim! Ben dururken, cevap vermem sana mı düşer?

Kıllıoğlu Hüseyin Efe'den ve onun baş adamı Kör Ahmet'ten hiç ses çıkmayınca, Yörük Ali Efe bana:

-Sen bu ne dediğini bilmez heriflerin laflarına kulak asma. Hem sakın bu cahil adamların sözlerini Efe'ye nakletme! Dedi ve sırtımı okşayarak ilave etti:

-Var git Efe'ye selam söyle. Ben birazdan geliyorum!

Ben dönüşte Kuşbaz kahvesinde bulduğum Efe'ye, Yörük Ali'nin cevabını bildirdim. Fakat ne Kıllıoğlu Hüseyin'in ne de Kör Ahmet'in laflarından söz etmedim. O sırada Çerkez Yusuf Beyin, kahveye erken gelmiş olan eşrafa kurulacak milli cephe için kendilerinden beklenen yardımları anlatıyordu. Yapılan hesaba göre 1000-1200 kişi toplanacaktı. Bu kadar insanın giyeceğini, içeceğini sağlamak, yatacağı yeri temin etmek, kasabanın varlıklı vatandaşlarına düşen bir görevdi. Bu görevin yerine getirilmesi, bir teşkilat kurulmasını gerektiriyordu.

Bu teşkilatın kurulması işine şehrin mesela Hacı Süleyman Efendi gibi Giritli İsmail Hakkı Bey gibi o sırada orada bulunan ileri gelenleri önayak olmalı idiler. Çerkez Yusuf Bey, bu minval üzere konuşmaktayken, Yörük Ali Efe'nin karşıdan kahveye doğru yürüdüğü görüldü. O sırada Demirci Mehmet Efe 37, Yörük Ali Efe ise henüz 22 yaşında idiler. Fakat aradaki büyük yaş farkına rağmen Demirci Efe kalkıp, Yörük Ali Efe'yi sokakta karşıladı. Kahvede konuşmaya koyuldukları zaman, memleketin uğradığı işgal felaketi karşısında vatandaşlara düşen ağır vazifeleri, Yörük Ali Efe'ye uzun uzun Çerkez Yusuf Bey anlattı. Artık kavga vatan kavgası idi. Başka her hesap, her kitap ve her şey bir kenara itilmeli ve millet müşterek düşman karşısında tek vücut haline gelmeli idi.

Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe'ye;

-Göreyim seni arslan Ali'm! Diyordu. Artık kavga bize helal, ölüm düşmana haktır! Biz ilerde düşmanla çarpışırken sen de geriden bizi idare edersin!

Yörük Ali:

-Olur mu öyle şey Efe'm! Dedi ve ilave etti: Biz daha taş sapanıyla kuş avlamaya çabalarken, sen bu dağlarda çakmak çalıyordun Efe'm. (Kurşun sıkıyordun) Sen gibi bir güngörmüşümüz dururken, kumanda dümeni bize mi düşer?

Bu kardeşçe konuşma sonunda karara vardılar: Yörük Ali Efe, cephenin sol kanadındaki sahil boyunu tutacak ve gerektiğinde Demirci Mehmet Efe'nin yardımına yetişecekti! Böylece Yörük Ali Efe, kendi rızasıyla Demirci Mehmet Efe emrinde bir grup kumandanı olmuştu![49]

Demirci Mehmet Efe'nin, Milli Mücadele dönemindeki hizmetleri Aydın, Menteşe ve Havalisi Kuvayımilliye Milis Kuvvetler Komutanı olarak icra ettiği vazifeleri ve zeybekler tarihindeki yeri ve önemi ayrı bir kitap konusudur. Çünkü Demirci Mehmet Efe mücadele döneminde, bölgedeki tüm zeybeklerin efesi, efelerin de komutanı olarak, zeybekler tarihi içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Burada Demirci Mehmet Efe'yi öncelikle Nazilli'ye doğru tanıtabilmek ve hakkındaki kötü söylemlerin aksine hakikatlerini anlatabilmek adına önemli tarihi bilgileri arz etmekteyim…

''15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'i işgal edince maiyetimdeki zeybeklerle hemen vatanın müdafaasına koştum. Umurlu cephesini kurdum. Eli silah tutanları yanıma çağırdım. Gelmeyenleri tecziye ettim. Vaziyete hâkim olmak için cezri tedbirler almak zaruri idi. Meşhur Nazilli Kongresi'ne kadar cephe kumandanlığını deruhte ettim. Bütün temsilcilerin iştirak ettiği

[49] *Demokrat İzmir Gazetesi-Cepkenliler Yazı Dizisi-1970-Naci Sadullah Daniş*

Nazilli Kongresi kararı ile Aydın-Menteşe ve havalisi Kuvayı-milliye Umum Kumandanlığına tayin edildim. Netekim sonra bu sıfatım Büyük Millet Meclisince de tanındı. Sayın Atatürk bana yazdığı mektuplarda bu unvanla hitap ediyordu. Görülüyor ki, istihfaf edilen 'Umum Kumandanlık' unvanım ve kullandığım mühür asla şahsi bir kararın neticesi değildir.

Bolu ve Düzce isyanları?

-Bu isyanların bastırılması için Mustafa Kemal Paşa'dan şifreli emir almıştım. Fakat Yunanlılarla kapışmış durumda idim. Vaziyet ayrılacak gibi değildi. O esnada Çerkez Etem, Salihli'de bulunuyordu.

Kuvvetinin azlığından bahsedince ona İsmail Efe'nin kumandasında bir miktar kuvvet vererek Bandırma'dan Anzavur'un üstüne çıkardım. Ayrıca Refet Paşa'nın emrine verdiğim Erkanı harp Miralayı Nazım Bey kumandasında zeybeklerden müteşekkil 1500 kişilik kuvveti de Anzavur, Bolu ve Düzce isyanlarını bastırmaya gönderdim. Bu kafilede, Dokuzun Mehmet Efe, Poslu Mestan Efe, Zurnacı Ali Efe, Ispartalı Mahmut Efe gibi şöhretler de vardı. Bu kuvvetler isyanı bastırdılar ve 11-6-1336 (1918) tarihli Büyük Millet Meclisinin takdirlerine mazhar olduk.

Aydın cephesine gelince… 28 bin vatan evladını sinesinde barındıran bu kahramanlık hattı hiç bir yerden yardım görmeden, kendi imkânları ile muntazam bir düşman ordusunu 2 sene durdurmaya muvaffak oldu. Büyük Atatürk Nutkunda bu cephenin önemini çok iyi tebarüz ettirmiştir.

Efe pencereden köpüklü denize baktı:

-Aynı hatıralarda padişahı besmele ile ağza alanlardan olduğum söyleniyor. Size sadece bir vaka anlatmak isterim:

Umurlu-Köşk cephesini kurduğum zaman sadrazam Damat Ferit Paşa beni makine başına çağırttı:
Efe; düşman Konya'ya kadar gitse bile tek kurşun atılmayacak. Anladın mı? Dedi. Ben aynen şu cevabı verdim:
Seni Venizelos'un öz kardeşi addederim. Bundan sonra İstanbul hükümeti ile muharebemiz kesiktir.

Bir müddet sonra aldığım bir şifrede Osmanlı idaresinin jandarma kumandanı Sarı Kamil Paşa'nın 4 kişilik heyetle ve Milli Mücadele Teşkilatı'nı dağıtmak emeli ile gönderildiğini öğrendim. Kamil Paşa'yı Nazilli'ye gelir gelmez tevkif ettim. Tamam! 18 gün! Ben mi padişahın ismini besmele ile ananlar arasında olacağım?

Sayın Fahrettin Altay'la altlık-üstlük durumuna gelince… Kendileri benden sonra Milli Mücadele'ye iştirak ettikleri için hiç bir zaman üstüm olmamıştır. Denizli'ye teşriflerinde tarafımdan karşılandıklarını katiyen hatırlamıyorum. Yalnız hatırladığım şudur ki, Refet Paşa Sayın Altay'ı Sarayönü'nden Ankara'ya götürüp Mustafa Kemal Paşa huzurunda kendisine sadakat yeminini benim verdiğim emir ile ettirmiştir.

Çerkez Etem ile bütün münasebetim kendisinin fırka kumandanı Ömer Lütfi Bey'le arasını bulmak, kuvvetler arasında bir ayrılık olmamasını temin etmekten ibaret kalmıştır. İşte bu kadar…

Sonra muntazam ordular kurulunca para, silah, cephane olarak uhdemde millet malı ne varsa hükümete verdim. Bozdoğan'a çekildim. Burada Atatürk'ün emri ile maiyetime 50 kişilik bir kuvvet tahsis olundu.

Bunların maaşlarını Yenipazar Askerlik Şubesi veriyordu. Bu bir avuç kuvvetle düşmanın kaçış yollarını tuttum. Nazilli'nin

yağma ve tahrip edilmesine ve halkın öldürülmesine mümkün mertebe mani oldum.

Dün olduğu gibi bugün de hiç bir iddiam yoktur. Eski günleri bir masal gibi ancak torunlarıma anlatıyorum.''[50]

☾☆

''Ekim 1920 sonlarından itibaren bazı Kuvayımilliye müfrezelerinin düzenli ordu içine alınması çalışmaları başladığı sıralarda, Demirci Mehmet Efe'de bu uygulamadan tedirgin olmaya başladı. Demirci, TBMM Başkanı Mustafa Kemal'e gönderdiği telgraflarda, kendisinin vatan ve milletin kurtuluşu için çalıştığını, başka bir gayesi olmadığını ifade etti. Mustafa Kemal, Demirci'nin bu mealdeki 15 Ekim tarihli bir telgrafına gönderdiği cevapta; 'Hissiyatınıza teşekkür ve milletimizin vahdetini istihdaf eden bugünkü mesai-yi vataniyeniz de mazhar-ı muvaffakiyet olmanızı temenni eylerim efendim' Dedi.

Kuruluşunda öncülük ettiği Burdur Çelikalay'ın lav edilmesi Demirci'nin endişelerini arttırdı. Demirci 22 Kasım'da Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği şifrede, Çelikalay'dan kastederek; 'Burdur'da ahiren teşkil ettirmiş olduğum milli alayın kabul edilmeyerek lağvına emrini haber aldım. Beni başka gözle tanıdınız. Ben memleketin selametinden başka bir şey düşünmez bir kimseyim, dakika dakika her emrinize amadeyim' diyerek endişelerini belirtti.

Bilindiği üzere, Delibaş isyanını tenkille görevlendirilen Demirci, Kasım sonlarında isyanı bastırdıktan sonra Keçiborlu'nun İğdecik nahiyesine karargâhını kurdu ve burada ikamet etmeye başladı. Yukarıda bahsettiğimiz üzere 10 Kasım'da Albay İsmet'in Batı Cephesi ve 11 Kasım'da Refet Bey'in Güney Cep-

[50] *Hayat Dergisi. Sayı 38.18 Eylül 1959*

hesi Komutanlıklarına tayini ile düzenli ordu hazırlıklarının başlamasından sonra, Demirci Mehmet Efe İğdecik'ten Mustafa Kemal Paşa'ya bir şifre daha gönderdi. Muhtemelen Kasım sonlarında gönderdiği bu şifrede Demirci Efe özetle şöyle dedi; 'Kuvayımilliye kumandanı bizim gibilerin lav olduğunu istihbar ettim. Tabii Kuvayımilliye'nin başlangıcından beri vatan için çalışan Kuvayımilliye kumandanları da vardır. Bu da bizim işgali müteakip baş düşmanın (Yunan'ın) önüne geçecek hiçbir kuvvet yokken, kalbimde çarpan vatan aşkıyla düşmanın karşısına kendisini atarak bu aziz vatan ve milletin selameti uğrunda çalışan bendeniz için bu lağv kararıyla düşman karşısında çekilmek utanç vericidir. Zat-ı Devletleri'nin mükâfatına nail olacağımızdan dolayı minnettarım. Vatan hainiyle kanımın son damlasına kadar uğraşacağıma namusum üzerine söz veririm.'

Mustafa Kemal bu şifreyi alır almaz, Efe'ye kendisini tatmin edici bir cevap yazdı. Mustafa Kemal Paşa acele olarak gönderdiği telgrafta; 'Sizdeki vatan hizmettarı arkadaşlarımızın hizmetlerinden her vakit istifade edilecektir. Mutmain ve müsterih olunuz. İşittiğiniz şayialar doğru değildir.' Dedi.

Görüleceği üzere bu tarihlerde Ankara Hükümeti, Demirci Efe ile olan ilişkilerini gayet iyi tutmak istiyordu. Açıkça cephe almaktan çekiniyordu. Öte yandan bu günlerde, Demirci Efe'nin her ne kadar Kuvayımilliye'nin lağvı karşısında zaman zaman endişelerini dile getirdiği görülmüşse de, Ankara Hükümeti'ne karşı isyankâr bir tavır takındığı söylenemez. Ancak Ethem, Demirci Mehmet Efe'yi hükümete karşı kışkırtmak istedi. Ethem 9 Aralık'ta Demirci'ye gönderdiği bir mektupta; 'Seni, beni, Yörük Ali'yi imhaya karar vermişlerdir. Size Refet, bana İsmet Bey memur edildi. Bu namussuzlar hazıra konmuşlardır. Sıkı bağlantı kuralım. Birbirimize sarılalım' diyerek birlikte isyan etmeye çağırdı. Edindiğimiz henüz mevsuk olmayan bazı bilgilere göre kâtip ve muhasip sıfatıyla bu mektubu alan

Süleyman Turgut (Akkaş) durumu Demirci'ye anlattı. Demirci bunun üzerine; 'Ben vatansız değilim. Böyle bir şey yapamam' şeklinde cevap verilmesini istedi. Süleyman Turgut mektuba cevap dahi vermedi. Ancak durumu gizlice Ankara'ya bildirdi. O, Ankara'ya gönderdiği şifrede, Çerkez Ethem'in bahsi geçen mektubundan söz ettikten sonra; 'Efe'nin isyana yönelik bir hareketi söz konusu değil ama ileride belki yapabilir. En iyisi Efe'nin teşkilatının dağıtılmasıdır. Yalnız Mehmet Efe'nin boş bırakılacak bir dereden Nazilli'ye tarafımdan götürülmeye izin verilsin' şeklinde rapor verdi.

(Not: Olayı kendisinden dinlediğimiz Şefik Seren bize, bu bilgilerin Süleyman Turgut'un hatıralarında yer aldığını, kendisinin bizzat adı geçen kaynaktan okuduğunu bildirerek, şu anda bahsi geçen kaynağın Cemal Kutay'da olduğunu söylemiştir. Araştırmalarımızın başında 'Kaynaklar' bahsinde de belirttiğimiz gibi arzumuza rağmen bu kaynağı görme imkânımız olmadı. Öte yandan, Demirci Mehmet Efe hakkında bir gazetede yayınlanan şu bilgiler, Çerkez Ethem'e cevap gönderilmediği ve durumun Ankara'ya bildirildiği yolundaki Şefik Seren'den dinlediklerimizi bir bakıma doğrulamaktadır. 'Çerkez Ethem, Demirci Efe'ye bir tek mektup yazmıştır. Demirci Efe, cevapsız bıraktığı bu mektubu derhal Mustafa Kemal'e iletmiştir.' (Naci Sadullah Daniş, 'Oğlu Demirci Efe'yi anlatıyor' , Demokrat İzmir Gazetesi 1.1.1971)

Ethem'in bu mektubundan sonra Demirci'nin öncekinden daha farklı bir tutum aldığı görüldü. Nitekim 11 Aralık'ta Isparta'da Hafız İbrahim'e bir telgraf gönderen Demirci Mehmet Efe, Hafız İbrahim'den Burdur ve havalisinde bulunan Demiralay efradının toplatılarak cepheye sevk edilmesini istedi. Sebep olarak da; namınıza ve gerekse namıma çok takibat yapılmak üzere olduğunu söyleyerek, mani olmak için bu suretle hareket edilmesinin münasip gördüğünü bildirdi. Hafız İbrahim, sonra-

dan bu telgrafın altına düştüğü notta; 'Demirci Mehmet Efe tenkil edilmek zamanını yaklaştığını anlamakla Demiralay'ı Isparta'dan uzaklaştırmak istiyor idi' demektedir. Görüleceği üzere bu tarihlerde Demirci Efe, düzenli orduya geçiş hususunda fiili bir direnişe belki de geçmek hazırlığında idi. Mustafa Kemal'in Nutuk'ta ifade ettiği gibi, 'Demirci Efe, Ethem Bey'le muhabereden sonra' özel bir durum almıştı. Bu anlaşılır anlaşılmaz Güney Cephesinde bulunan Refet Bey, Demirci Mehmet Efe'yi tenkille görevlendirildi. Zaten daha önce Demirci, Delibaş isyanı sırasında Antalya'dan döndüğü vakit, Refet Paşa, kendisini yanına çağırmış, yanındaki kuvveti düzenli bir ordu haline getirmek istediğini söylemişti. Ayrıca Demirci'ye düzenli ordu içinde rütbe de verilecekti. Demirci Mehmet Efe bu daveti kabul etmemişti. Refet Bey'in ifadesine göre bu tarihlerde Demirci'nin 1500 atlı kuvveti vardı. Hâlbuki Refet Bey 200 atlıya sahipti. Belki de büyük ihtimalle bu yüzden o günlerde Demirci'nin üzerine bir harekâta girişilemedi. Ancak yaklaşık bir ay sonra 15 Aralık'ta Demirci'yi tenkil kararı alındı. Tenkille görevlendirilen Refet Bey, harekâta başlamadan önce Burdur ve Isparta mutasarrıflarına bir telgraf gönderdi. Refet Bey telgrafında Demirci meselesini kesinlikle halletmeye karar verdiğini ve yeterli kuvveti olduğunu bildirerek, bu telgrafın mutasarrıfların ellerine geçtiğinde top sesleri duyulacak olursa, meselenin silah zoruyla halledilmekte olduğu ve bu yüzden şehirlerin yağmaya maruz kalmaması için gerekli tedbirlerin alınması istendi.

15 Aralık gece yarısı Refet Bey ve emrindeki süvari alayları harekâta geçtiler. Şafakta İğdecik civarına yaklaşılmıştı. Refet bey, 3. Süvari Alay K. Şerif Bey'e (Güralp) taarruz emrini verdi. Şerif Bey, süvarisiyle taarruza geçip henüz İğdeciğe varmadan, arkadan topçu atışı başladı. Tenkil kuvvetleri köye girdiğinde, Demirci Efe, karısı ve 5-10 atlı ile kaçmıştı. 700 hayvan

ve 700 tüfenk ele geçti. Bunların da katılmasıyla Refet Bey'in kuvvetlerinin mevcudu 1500'e çıktı. Böylece Demirci Efe kuvvetleri hemen hemen hepsi düzenli ordu içine alınmış oldu. Bazı eserlerde ve konuşmalarda taarruz sırasındaki bazı hatalardan dolayı Demirci'nin 'yakalanamadığından ve kaçtığından bahsedilmektedir. Hâlbuki Demirci bilerek kaçırılmıştı. Yıllar sonra Refet Paşa, Şerif Bey'le bir konuşma sırasında 'Demirci'yi ben kaçırttım' demiştir. Şerif Bey eserinde, bu konuşmadan bahsettikten sonra 'İstiklal Savaşı'nın bir numaralı kahramanlarından olup, yaşı ilerlemiş olan şerefli paşadan sebebini sormak haddim değildi. Onlar da izah buyurmadılar. Lakin top seslerinin Efe'ye kaçmak zamanının geldiğini bildirmiş olduğu kanaatini taşıyorum' demektedir. Burada, yukarıda bahsi geçen Süleyman Turgut'un 'Efe'nin kaçırılmasına izin verilmesi' yolundaki Ankara'ya yazdığı şifreyi hatırlayacak olursak, Efe'nin kaçırılmasına Mustafa Kemal Paşa'nın müsaade etmiş olabileceği akla geliyor. Kaldı ki sonraları Demirci hakkında TBMM'sinde yapılan konuşmalarda Efe'nin keyfi ve yanlış hareketlerinden bahsedilmekle beraber, daha çok onun Milli Mücadele'nin ilk günlerinde vatana pek büyük hizmetleri olduğundan bahsedildi.

30.12.1920 günü Meclis'in gizli oturumunda bir mebus, 'Demirci Mehmet Efe hiçbir köyde oturamaz, mevkii İstiklal Mahkemesidir' dedi. Mustafa Kemal buna cevapta: 'Demirci'nin hatalarının cehl ve gafletten kaynaklandığını ve Efe'nin TBMM'ne tecavüz etmediğini söyledi' Mustafa Kemal'in Demirci Efe hakkındaki bu sözleri, kaçmasına kendisinin müsaade etmiş olabileceği hususundaki yukarıdaki tespitlerimizi kuvvetlendirmektedir. Öte yandan Refet Paşa'nın Meclis'te yaptığı bir konuşma, bu konuda oldukça önemlidir. Refet Paşa aynen şunları söyledi; 'Demirci fenalık yaptı. Fakat arkadaşlar huzurunuzda itirafa mecburum. Demirci benim arkadaşımdır. Onunla sekiz sene gezdim. Yalnız silahı beraber patlatmadık ve ben

orada yoktum. Ben o şerefe dâhil değilim. Fakat ilk zamanlarda kuvvetler yokken, orada kendi kuvvetiyle, kendi fikriyle ve kendisinden hakikaten pek yüksek olan Türk zekâsıyla oradaki işleri idare etti. Demirci'nin fenalığı da fenadır. Fakat Demirci'den ziyade etrafında bulunan münevver insanlar da kabahatleri vardır. (Bravo sesleri) Demirci bu fenalığı yaptı ise bu fenalığın ziyadesini etrafındakiler yaptı. Etrafındakiler bunu kazanmak için yaptılar. Demirci'nin vazife-i vataniyesini tarih kaydederken-ki hiçbir zaman tarih unutmayacaktır-fenalığını da kaydedebilir. Fakat ben iyiliğini sayacağım… Meselenin en mühim noktası, işin ilk gününde orada kendi kendilerine bu müdafaayı tertip eden insanları takdir etmelidir. Bunlar her kim olursa olsun. Belki bu gibi hatalar olabilir. Fakat hepsi bendenizce büyük insanlardır. Çünkü onlar hatalarından evvel ve herkesten evvel düşman karşısında müdafaayı uyandırmışlar ve düşmana karşı koymuşlardır. İşte bu nokta-i nazardan bir hürmet bir ta'zim beklemekteyim.'

İğdecik baskınından sonra tenkil kuvvetleri Isparta'ya hareket ettiler. Burada bulunan bazı kızanlar da düzenli orduya katıldılar. Bunların içinde Mahmut Efe kuvvetleri de vardı. Mahmut Efe hiçbir itiraz etmeden silah ve atlarıyla yaklaşık 450 mevcuduyla orduya iltihak etti. Daha sonra Demirci Efe'nin evindeki kasası açıldı. Para ve mücevherata el kondu. Sonraki günlerde Arap Yüzbaşı Nuri vasıtasıyla, Demirci'nin ihtiyacı oldukça bu paradan kendisine gönderildi. Refet Bey'in ifadesine göre Demirci Mehmet Efe bu zamana kadar Refet Beyle olan yazışmalarında 'arz-ı ihtiram eder ellerinden sıkarım' derken bu günlerden sonra 'arz-ı ihtiram eder ellerinizden öperim' demeye başlamıştı. Böylece mesele tamamen kapandı. TBMM'ce affedilen

Demirci Mehmet Efe ömrünü kendisine maaş bağlandığı halde bir köyde ikamet ederek geçirdi.'' [51]

Bu kaynaktan da anlaşılacağı üzere bazı tarihi hadiseler yazıldığı ve anlatıldığı gibi değildir! Ayrıca henüz gün yüzüne çıkarılmamış hatıratlarda yazılı özel bilgileri de düşünerek, tarihi şahsiyetlerin yaşam öyküleri ve bu gibi konularda kesin kanaatlerde bulunmamak daha sağlıklı olacaktır. Demirci Mehmet Efe kendisi ile yapılan röportajda da ifade ettiği gibi özetle zeybeklik dönemi başka mücadele dönemi bambaşka. O, hayatını adadığı amaçları doğrultusunda kendisine destek veren herkese dostça ve mertçe muamele etmiştir. Bu amaç uğrunda en büyük hasımlarını af etmiş, yüreğini kinden ve garazdan arındırabilmiştir. Mücadeleye destek vermeyen, mücadelenin aleyhinde çalışan, emniyet ve asayişi ihlal edenler ise Demirci Mehmet Efe'nin en büyük hasımları olmuş ve ağır şekilde cezalandırılmıştır. Demirci Mehmet Efe'nin karargâhı zaman zaman temyizi olmayan bir mahkeme salonuna, kimi zaman da Divan-ı Harbe dönüşebilmiştir. Devletin uzun süre bölgede sağlayamadığı düzen ve asayişi tesis eden Demirci Mehmet Efe, yapmış olduğu Cephe Kumandanlığı ile Efelik töresinin en önemli isimlerinden birisi haline gelmiştir…

''Demirci Mehmet Efe tarafından lojistik, silah ve cephane bulma vazifesini yerine getirirken yine bir cephane kaçırılışı sırasında Saraçoğlu Şükrü Bey suçüstü yakalandı. İtalyanlar göz

[51] *Atatürk Araştırma Merkezi/Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları/Prof. Dr. Nuri Köstüklü/Sayfa: 224/228*

göre göre yapılan bu silah kaçırma olayına el koymuşlar ve Şükrü Bey'i tutuklamak istiyorlardı. Şükrü Bey, Demirci Efe'ye telgraf çekerek onu makine başına çağırdı ve İtalyanların kendisine geçiş için izin vermediğini bildirdi. Şükrü Bey, İtalyan askerleri tarafından gözaltında tutuluyordu. Demirci, İtalyanlara bildik öfkesiyle karşılık vererek komutanına bir telgraf çekti. Ya Saraç'ı bırakırsınız ya da baskın veririm.

İtalyanlar mesajı almışlardı. Demirci'nin şakası olmadığını biliyorlardı. Şükrü Bey'e yol verdiler. Şükrü Bey de cephaneleri ve silahları karargâha getirdi.'' [52]

☾☆

''Demirci Mehmet Efe Batı'da ilk milis kuvvetlerin direnmeleri başlarken bir milis müfrezesinin başında bulunuyordu. O bölgede yaptığı savunma hareketlerinde hizmeti olduğu gibi Geyve çevresinde Anzavur'un saldırılarında da başarılı işler görmüştü. Konya ayaklanması patlak verince önceden yapılan propaganda ve hazırlıklar yüzünden birden bire geniş bir alanı kapsadı. Ayaklanmalar Isparta ve Antalya bölgelerine de sıçradı. İsyan bölgesine yollanan Demirci Mehmet Efe 10 Ekim 1920'de Dinar'dan Isparta'ya hareket etmişti. Müfrezenin gücü, 150'si zeybek olmak üzere 500'den çoktu. Ayrıca iki makineli tüfek ve bir top ile güçlendirilmişti.

Demirci Mehmet Efe 13 Ekim günü Eğirdir'e geldi ve ertesi gün acele Şarkikaraağaç'a geçti. Burada ilçe daha önce isyancı-

[52] *Gürkan Hacır, Efe Başvekil, Şükrü Saraçoğlu'nun Romanı, S, 74/ Alev Çoşkun, Yasemin Çoşkun, Ödemiş'ten Zirveye Tırmananlar, Beş Öncünün Öyküsü, S 162*

ları törenle karşılamışlar, onlara gösteriler yapmışlardı. Efe, tedbirli davranışlarla ilerledi ve 16 Ekim 1920 günü Şarkikaraağaç'a kolayca girdi.

Temizleme harekâtına hemen başlandı, arama kolları çevredeki 14 köyü basarak isyancıların elebaşlarından Dinekli Harmancıoğlu Ali ile birkaç arkadaşını ve 200'den çok asker kaçağını yakaladılar. Bundan sonra Beyşehir'e hareket etti. Yol boyunca temizliğe devam edildi. Beyşehir'de Albay Refet kuvvetleriyle birleştiler. Sonra Efe, ayaklanma merkezlerinden birisi olan İbradı ve Akseki'ye hareket etti. Buraları da işgal ettikten bir süre sonra 4 Kasım 1920'de Antalya'ya vardı. Fakat tehlike daha çok kuzeyde olduğundan Isparta'ya doğru dönüldü ve temizliğe devam edilerek 22 Kasım günü Isparta'ya girildi. Böylece Demirci Mehmet Efe müfrezesi geniş bir bölgeyi taramış ve isyancılardan temizlemişti.'' [53]

☾☆

''1309 (1893) yılı nüfus sayımına göre Nazilli'nin şehir merkezi nüfusu, 2. 028'dir. Bunun 1069'u erkek, 959'u kadındır. 301 Ermeni vardır. Bunların 152'si erkek, 149'u kadındır. Şehirde yaşamakta olan 195 Musevi'nin ise 95'i erkek, 100'ü kadındır. (Burhan, 1992 s 371)

Milli Mücadele öncesinde yani 1913 yılında Nazilli'de 71 köy dâhil 48. 037 kişi yaşamaktadır. (Annuaire Oriental, 1913, s 1646)

1914 yılında ise toplan nüfus 15. 000 kişidir. Bunun 11. 500'ü Türk, 2. 500'ü Rum, 400'ü Yahudi, 400'ü Ermeni ve 200 kişisi de diğer uluslardandır. Aşağı Nazilli'de ise 4. 051 kişi yaşamak-

[53] *Milli Mücadele'de Ayaklanmalar-General Kenan Esengin*

ta ve 500 hane bulunmakta idi. (Annaurie Oriental, 1914, s 1568)

Rumlar işgal ortamında sosyal, iktisadi ve kültürel yönden mahalli Müslüman halktan çok üstün durumdaydılar. Bu üstünlük Kuvayımilliyenin teşkilatlanmasında zorluklar yarattı. Bundan daha önemlisi, işgallerinde Yunan askerleri kadar silahlı Rumlar etkili oldular. Yunan ordusu Batı Anadolu'daki Rumlar sayesinde kendi ülkelerinde savaşır gibi onların kılavuzluğunda Anadolu içlerine kadar büyük direniş görmeksizin ilerleme imkânı buldular.

Tasvir-i Efkâr Gazetesi Arif Oruç, Demirci Mehmet Efe ile yaptığı röportajlar sonrası İstanbul'a gönderdiği mektuplarında Demirci Mehmet Efe hakkında bakın neler anlatmaktadır:

Siyasi Danışmanın yanında…

-Üç geniş mermer basamak çıktık. Yeşil boyalı iki kanatlı demir kapının ağır tokmağını vurdular. Kapının yan penceresinden küçük demir kanatlarından biri açıldı ve sonra da büyük kapı mermer üzerinde sağır bir gürültü çıkararak aralandı. Yol çantamı içeriye uzatan zeybek:

-Efendim misafirler burada yatar! diyerek çekildi gitti. Bin an yabancı ve tereddüt içinde kalmıştım ve

-Maşallah… Siz burada! Diye elimi tutan Akhisar Heyet-i Milliyesi idarecilerinden Bahri Bey'i karşımda buldum. Yan odanın kapısından başını uzatan Cami Bey'de:

-Oruç'um hoş geldin! Diye bağırıyordu.

Bana tıknaz, asık suratlı bir kişiyi takdim ettiler. Mehmet Nuri Bey… Bu Mehmet Nuri Bey milli kahraman Demirci Efe'nin hem idari ve hem de siyasi danışmanı imiş. Yanında kaldığım on beş dakika zarfında belki yüz tane telgrafa göz geçirdi ve

açtı. İmzaladı. Yazdı, çizdi. Emirler verdi. Aman yarabbi neler neler… Yemek yemek için Demirci Efe'nin özel yemekhanesine gittik. Yedik, içtik, görüştük. Yemek başında bile çalışma yapılıyor. Efe güvenliğe son derece önem veriyormuş. Bir esir getirilmiş bu konunun dışında tek bir kelime yok. Etrafta düzenli bir makine faaliyeti gözle görülüyor. Her taraf ve her yer böyle.

Bir kahve keyfi:

Efe geliyor. Bu insanlarda başka bir özellik var. O bildiğimiz uyuşuk ve boş hayat burada bir saat sarkacı gibi devamlı ve durmadan işliyor. Efe'nin özel bir karargâhı var ki bunun karşısında mükemmel bir gazino bulunuyor. Buraya çekilenler milli kahramanın kızanları. Mehmet Nuri Bey bizi bu özel karargâha götürdü.

Başlarında tek bir oymalı yemeniler bulunan nasırlı ve çıplak dizli levent zeybekler, peykeler üzerinde büyük fincanlarla kahve nargile içiyorlar. Yakın bir harbin kahramanca hikâyelerini sessiz ve sedasızca birbirlerinin kulağına fısıldayarak yan gözle de bizi süzüyorlardı. Oh, bu dinç adamların bakışlarında bile bir mana, onları bizden tamamen ayıran bir saflık var. Birden bir telaş oldu. Tüfeğini kavrayan fırladı. İçerdekiler bina önünde şimşek gibi bir daire çevirdiler.

-Efe geliyor, efe geliyor!

Kahraman Demirci'nin böyle gece yarısı yanımıza geleceğini doğrusu hiç de hatırıma getirmemiştim. Hep birden bir şey anlayamadık ve hep birden bir kaç saniye için şaşırıp kaldık. Efe, hakikaten geliyordu. Gümüş süslü tüfekleri elinde bir sürü kahramanın önünde Demirci Mehmet Efe bize doğru geliyordu.

Kahraman Demirci Efe:

Bu büyük ve tarihi adam daha on adın uzakta iken kalbimin şiddetle çarptığını duydum. Efelere mahsus bir çeviklik ile yanımızda gölge gibi beliren kahramana baktım. Onda yüksek bir boy ve korkunç ir tavır, şaşırtıcı bakışlar aradım. Heyhat, bilakis sevimli, zayıf, asil ve çekik bir yüz, ayrı ela parlak gözler, sade bir zeybek elbisesi, ayağında yarım iskarpin, başında ipek bir yemeni, belinde bir şal kuşak, mümtaz ve zeki bir şahsiyet… İşte Demirci Efe bu idi. Yavaşça iskemleye oturdu. Bakışlarını bana döndürdü. Gülümseyerek kuşağından çıkardığı gümüş tabakayı uzattı.

Nuri Bey, derhal Tasvir-i Efkâr Gazetesi adına kendisini ziyaret etmek için İstanbul'dan kalkıp geldiğimi söyledi. Efe son derece memnun oldu. Bir kaç kelime daha konuştuk ve söz sonunda genel siyasete geldi. Bu zeki adam neler söylemiyordu. Yunanlıların İtilaf Devletlerini kandırdıklarından bahsederek:

-Onların arkası var. Biz bir Allah'a güveniyoruz! Diyordu.

Efe, Allah'ın yardımıyla İzmir'i kurtaracağından emin olduğunu anlatıyordu. Birçok düşünceleri de var. Az olan rahatsızlığı geçer geçmez yanına 300 kızan alarak etrafı denetlemeye çıkacak ve memleketini kurtarmak için önlemler alacağını ve daha birçok işler yapacağını söylüyordu.

Kahvesini içen Demirci Efe biraz düşündü. Sonra da Osmanlı hükümeti aleyhinde birçok şikâyetlerde bulundu:

-Milleti düşünmediler! Dedi.

Pek sıkıntı çekildiğini ve elhamdülillah artık bu endişenin ortadan kaldırıldığını söyledi ve bana bakarak ilave etti:

-Hani iyi havadisler olunca, kalbim ferahlıyor!

Bu büyük adam istirahat için çekildikten sonra arkasından saatlerce düşündüm. O ne sarsılmaz azimdi. Bir sabah ziyareti

ki övünç ve heyecanla dolu… Kahraman Efe'nin kavrama yeteneğini ve anlayışını gördüm. Nuri Bey'in çalışma odasına girerken nöbetçi zeybek yavaşça fısıldadı:

-Efe orada!

Küçük odaya hıncahınç dolmuşlardı. Ortada bir masa ve yan tarafta telgraflar ve evrak tomarları üzerinde Demirci Efe ve Nuri Bey eğilmişti. Efe'nin kısa emirleri işitiliyordu. Odanın içine hücum etmiş gibi duran zeybek muhafızlar, dışarıdaki koruma zincirinin son halkasını teşkile diyorlardı. Birden bire dönerek ayağa kalktılar. İçeriye girdim. Yer gösterdiler. Efe, biran gülümsedi ve tütün kutusunu uzattı. Yine evrak yığınının üzerine eğildiler. Telgraf müsveddelerine varıncaya kadar okutarak dikkatle dinleyen Efe, arada bir yazılanı bozduruyor, meşhur bir diplomat idare ve ustalığı ile kelimeler üzerinde bile oynuyordu.

Demirci Mehmet Efe-Aydın Zeybek Ordusu Komutanı Binbaşı Hacı Şükrü Bey ve Kuvayı Milliyeciler-Arşiv: Üsküdar Belediyesi-Bilgi: Onur Okur

Herkese, her tarafa makamına uygun yumuşak veya sert sözler söylüyor. Kocaman bir mühürü var. Mühürlediği kâğıdın altına eliyle (MEHMET) imzasını atıyor. Bu sırada içeriye bir ihtiyar girdi. Bir köprü tamir edilecekmiş. Derhal emir verdi. Bir kaç dakika içinde sorun çözümlendi. Efe'nin sağ ve solundaki kâtipler yine yazmaya başladılar.

-Efem cemaat gelmiş!

-Gelsinler!

İçeriye en başta Musevi Haham'ı olduğu halde Rum ve Ermeni Heyet-i Ruhaniyesi girdi. İşte Efe bu esnada övgüye layık bir idare kabiliyetine haiz olduğunu gösteriyordu. Onlara, benim ve belki sizin hatırınıza gelmeyecek anlayış ve muamele ile nasihatte bulundu. Türk'ün acizleri koruma özelliklerini kanıtladı. Koca sakallı adamlar gözleri yaşararak teşekkür ettiler. Memnun ve güler yüzle çıkıp gittiler. Bir adamın kısrağı kaybolmuş, bunu şikâyete geldiler. Bir dakika önce yumuşaklığı ile gelen misafirleri büyüleyen bu büyük adam, ateş kesildi, haykırdı, bağırdı. Güvenliğe dikkat etmeyenleri acımadan hırpalayacağını söyledi. Herkes korkudan titriyordu.

Bu öfke ve şiddet arasında Efe bana döndüğü zaman bir anda değişen uçuk çehresi değişti sakinleşerek ve gülerek:

-İşte böyle Bey! Dedi ve gözleri kendisine has bir gururla parladı.

Efe'nin İkametgâhı:

Bir şatoyu andıran yüksek taş duvarlarımım eteğinde işlemeli cepkenli zeybekler bağdaş kuruyorlardı. Eski han kapılarını

andıran soluk boyalı geniş kanatlı kapının önüne konulan barakasının yanı mazgal deliğinden gürbüz bir zeybeğin pala bıyıkları görülüyordu. Ve nihayet çeşitli yerlerde bir kaç defa şartlandığım halde bir türlü bütün özelliklerini öğrenmeyi başaramadığım kahramanı özel olarak ziyaret için davet edilmiştim.

Mehmet Nuri Bey'in dairesinde (Sökeli Ali Efe) ile görüşürken:

-Efe sizi bekliyor! Dediler.

Tabii anlıyorsunuz ki Efe'nin özel karşılama düzeni vardır. Güneşin sıcaklığı altında boyası solan kapının önünde bir dakika durdum. Kapının açılmasını beklerken Efe karşıdaki zeybeklerin koğuşundan geldi ve kapının geniş kanatlarını eli ile açtı. İçeriye girdik. Biraz ileride portakal, turunç ve taflan (gülgillerden yaz kış yeşilliği olan ve süs bitkisi olarak bahçelerde yetiştirilir) kümeleri arasında yükselen kurşuni boyalı yeşil panjurları- bir ceket yakası gibi iki tarafına da devrik büyük bir bina yükseliyordu. Demircinin ikametgâhı… Efe pek güler yüzlüydü. Bir gün evvel hafif sıtmanın verdiği dermansızlıktan sararan soluk simasında pek özel bir parlaklık vardı. Deve derisi çizmelerini iyice ve orta boyu ile pek çevik duran kahraman bir başlangıç kadar hafif görünüyordu. Binayı dolaştık. Bahçenin yan sağ cephesinde gölgelenen koyu yeşil sarmaşıklarda ilerledik. Uzun ve geniş bir masa etrafına beyaz örtülü koltuklar sıralanmıştı. Bir şehirliden bile beklenmeyen bir nezaket ile 'buyurun' edildim. Efe, masayı yan tarafa çekmek istedi ve etrafındakiler derhal atıldı:

-Zahmet etme Efem!

Mehmet Efe güldü.

-Haydi sende, bu halleri çok gördük. Ben sekiz gün susuz kaldığımı biliyorum! Diye yüzüme baktı ve yan tarafa seslendi.
-İsmail kahve söyle!

Sekiz gün nerede susuz kaldığını merak ettiğimi söyledim.
-Dağda iken Nurettin Paşa, Aydın Kolordu Kumandanı iken hani çok evvel bundan. Ben erkeğim teslim olsun diye haber ulaştırmıştı. Ben de erkeğim, kavuşup tutsun dedim. Dağa çıktım. Sekiz gün ağzıma bir dirhem su girmedi.

Pürsilah, iri gözler, yanık yüzlü bir zeybeğin getirdiği kahveleri aldık. Efe, gümüş sigara kutusunu önüme sürdü:
-Efem, bugün iyisin maşallah.

Bunları Hacı Bey söylüyordu. Efe, tebessüm etti ve artık sarmaşık gölgesinde tatlı bir sohbete daldık. Biz soruyorduk o keyifli keyifli anlatıyordu. Dağa nasıl çıktığını, rahmetli efesine kızanlık ettiği sırada kayalıklar arasındaki kan dökülen çarpışmaları, sıkışında MAĞNİSA taraflarındaki dağlarda gezdiğini Çakırcalı'yı takip etmesi için TAVASLILARIN kendisine müracaatlarını ve daha neler… Bu sevimli adamın karşısında zevkli bir rüyaya dalmış gibi mütemadiyen dinliyordu. Ve eski hatıraların canlandırılması efenin gözlerini parlatıyordu. Biz bir aralık sorduk:
-Efem çarpışmalarda vuruldun mu?
-Zeybek olsun da, kurşun yemesin olmaz. Nema hani en ağrı sol kolumdan gider.

Cidden dirseğine kadar sıvadığı sol kolunun tamamı kemiği üzerinde derin bir kurşun yarasının çökerttiği çukur görülüyordu. Gözleri bir müddet daldı. Sonra acı geçmişi hatırlar gibi mırıldandı:

-Kolum tutmuyordu hiç artık tüfeği dirseğimin üzerine dayamıştım. Öyle ateş ediyordum. Bak onu da söyleyeyim zeybekte bir adet vardır. Efe vuruldu mu tanınmasın diye kızanlar başını keserler. Bizim kızanlar tembihlidir. Başımı kesin uzaklara gitti deyin diye söylerim hep.

-Efem aldığınız paraları ne yaparsınız?

-Zeybek para tutsa, iki deve yükü altın olurdu benim. Dul karılara, hani fakirlere dağıtırız da… Bir köyden geçer iken mesela bir fakirin güttüğü bir bardak suya bir avuç altın verdiğimi olurdu benim.

Efe bize oğlunu gösterecekti emir etti.

-Köye gitti, dediler. Bu cesur insanın yavrusuna karşı o kadar derin bir sevgisi vardı ki… Kahveler ve sigaralar tazelendi. Efe oğlu ile birlikte fotoğrafımızı almamıza izin verdi. Ama bir kaç gün bekle de köyden dönüversin, dedi.

Üç zeybek birden geldi. Aralarında zayıf bir Arnavut vardı. Bakışları o tarafa çevrildi. Adamcağız bir çuval içerisinde Maganat fişekleri getirmiş, zeybeklere satacakmış. Fakat yol yordam gereğince efenin bizzat sorgulaması ve öğrenmesi gerekiyordu. Oh, bu işte bir kaç dakikada uzayan kesik soru ve cevaplar bu mahiyeti ile yanında bulunan adamları ile düşman ordusunu titreten kahramanın müthiş ve ince zekâsını bana daha çok tanıttı. O yumuşak sorular, sırasına göre şiddetlenen sorguya çekmeler, gülümsemeler, manalı manalı bize bakışlar, danışman Nuri Bey ile kısa konuşmalar, kesin emirler, bütün bunlar efeye özgü birer soğukkanlılık ile idare ediliyordu. Herifi götürdüler ve biz yine biz bize kaldık.

Umurlu muharebesi

Hesaplaşma uzadıkça savaş konusuna girmeye neden kalmadı. Yavaşça Nuri Bey'e sordum:

-Efe Aydın Harbine iştirak etti mi?

Cevabı Efe'den aldım:

-O zaman ben dağda idim. Kızanlarım da beraberdi. Zulümleri işitince duramadık gayri indim. Umurlu üstüne kapıştık kucak kucağa. Düşmanın üç bin altı yüz kuvveti vardı amma zeybek bir kurşun atar, anlına yapıştırır. Boşa atmak yok bizde. Düşman mitralyözü (Makinalı Tüfek) ateş ediyordu. Bir yol ah ah dedim. Kızanlar; Ne efe buyuruyon mu, dediler: Gidiveriyorum, dedim. Atıldık ateşin içine orada kırıldı düşman. Çekildi. Efe kucağındaki son sistem tüfeği okşayarak:

-Hiç şaşmaz bu, dedi.

-Bir metreden yumurtayı vururum.

Efe'nin tüfeğinin gümüş savaklı olmadığına hayret ediyorum. Bir ağızdan sorduk:

-Gümüş tüfeğin yok mu efem?

-Kasaba içinde gümüş tüfeği çocuklar taşır… Ben hoşlanmam öyle gösterişlerden, dedi.'' [54]

☾☆

İşgal günlerinde yokluk, yoksulluk, sıtma ve çeşitli hastalıklar, uzun yıllardan beridir süregelen savaşlar, uzun askerlik süreleri derken halk kurulan mukavemet teşkilatlarına önceleri yardım etmekten kaçınmışlardı. Kimisi padişah yanlısı idi ve bu sebeple de Kuvayımilliye'ye ke-

[54] *Özkaya. 1994, s 98-102, Milli Mücadelede Nazilli 1919-1922-Aslan Buğdaycı*

sinlikle karşı idi! Ve elbette ki böyle bir ortamda özellikle yoksul ve cahil bırakılmış halka hakikatleri anlatmak çok kolay bir iş değildi!

Kişisel kanaatim, aslında Demirci Mehmet Efe'nin bir ''kurban'' olduğu yönündedir. O dönemin koşullarında sert, hataya taviz vermeyen, tecrübeli, haine ve hainliğe karşı acımasız, bölgede sözü geçen ve iş bitirebilen, kudretli birisi gerekmektedir. Ve o kudretli kişi de o günün şartlarında Demirci Mehmet Efe'dir. Etrafındaki kızan sayısı bakımından da Demirci Mehmet Efe'nin mücadeleye kazanılması çok büyük önem arz etmektedir. O günlerde Demirci Efe bölgedeki en kalabalık zeybek çetesinin reisi konumundadır. Cepheden kaçışları önleyebilmek, teşkilat kurabilmek ve halkın mücadeleye destek vermesini sağlayabilmek için çeşitli telgraflar yazılmış, duyurular yapılmış, toplantılar ve kongreler düzenlenmiştir. Bu telgrafların ve duyuruların bazılarını subaylar yazmış, altına Demirci Mehmet Efe yazılmıştır. Böylelikle Demirci Efe korkusuyla mücadeleye destek sağlanmıştır. Durum böyle olunca da Demirci Mehmet Efe'nin korkulan, eleştirilen ve karalanan bir şahsiyet olması doğaldır…

☾☆

''Ta uzaklarda, buğday yükleri, denkler, develer, ırgatlar, müşteriler arasında acayip kıyafetli bir adam dolaşıyor. Uzunca bir yüzü tıraşlı bir başı var bu adamın… Belinden boğulmuş basma bir entarinin üzerine ağır bir Revolver sarkıyor ve adeta eski deniz korsanlarına benziyor. İşte bu adam Demirci Mehmet Efe'nin ta kendisi… Fakat ne kadar aldanmışım? Küheylanlar

üstünde, cepkenli, fişekli, kordonlu, saatli köstekli, bir şövalye gibi gönlümde tahtımda oturan Demirci Mehmet Efe kayboldu. Derhal sakin, sevimli ve çalışkan bir vatandaşla yüz yüze geldim. Demirci Mehmet Efe, 60 yaşını geçmiş fakat gözleri derinde. Gönlü enginlerde bir adam… Kolumu koparır gibi bir el sıkışı var… Tanıştık, anlaştık.

Efe, Yunanlıların İzmir'e çıkışı sende nasıl bir tepki uyandırdı?

-15 Mayıs 1919. Yunanlılar İzmir'e çıkmış dediler. İnanmadım. Derhal İzmir'e ve Aydın'a el altından ikişer kişi gönderdim. Bu haber nasıl bir şeydir, anlayıp gelin dedim.

-Sen bu sırada nerede idin?

-Dualar'da idim. Biz orada kara kara düşünmeye başladık. Düşman hadi İzmir'i aldı. İş bununla kalsa, kalmaz. Yarın Aydın'ı, Manisa'yı, Nazilli'yi ve Ödemiş'i de ister. Belki de bu işi çabuk yapmak için çizmesinin tozu ile bu yüzlere aşar diye düşünüyordum. Tahminimiz doğru çıktı. Cavur çok geçmeden Nazilli'ye geldi. Bu sırada Jandarma komutanı Nuri B. bana haber gönderdi. 70-80 kızanımla davete icabet ettim. Fakat o gün düşman şehri terk etmiş bulunuyordu.

-Sana bir subay heyetinin bu sıralarda mektup getirdiğini söylerler.

-Evet, getirdiler. Bir gün karargâhta oturuyordum. Uzaktan iki süvari göründü. Kızan nöbetçim yol verdi. Ağır ağır yanımıza geldiler. Terkileri dolu idi, yaklaşınca bunlardan bir tanesinin Forbes kumpanyası memurlarından Kosti olduğunu anladım. Diğeri de bir Yunan subayı idi. Heybeleri nadide ve pahalı içkilerle, mezelerle ve reçellerle dolu idi. Hâlbuki kızanlarıma içkiyi yasak etmiştim. Hoş beş ettik. İkramlarda bulundum. Bir şey

söylemek istiyorlar fakat kem küm ediyorlardı. Lafın önünü ben açtım. Maksadı açık söyleyiniz, sizi dinliyorum dedim. Paha biçilmez hediyeler ortaya serilmişti. Birisi hemen söze başladı.

Efe, size haşmetli kralımızın selamlarını ve sevgilerini sunarım. Asya'yı suğra orduları başkumandanının da hayranlığını takdim ederim. Eğer Yunan ordularına iltihak ederseniz size general rütbesi bihakkın tevcih olunacaktır. Krallığımızın en yüksek nişanları ile de ayrıca taltif olunacaksınız…

-Bunları işittikten sonra şu değirmene akan sular heybetiyle başımdan aşağı döküldü. Elçiye zeval olsa, yıkılın keratalar deyip, tatlı canlarını çakallara meze diye atacaktım. Beynimde bir çöküntü başladı. Felce uğramaktan korktum, ayağa kalkarak bağırdım:

Değil Yunanistan'ı, Al-i Osman Devletini tanımayan insanlar arasında olduğunuzu hatırlayınız. Kralınızı, başkumandanınızı ve hamilerinizi asla tanımıyorum. Kralınıza ve Asya'yı suğra orduları komutanınıza benden yazınız: Biz Kur'an'a göre, şeriata göre, insan haklarını veririz. Bu mazlum halka eziyet etmeyiniz, gaflete düşecek olursanız mukabelemiz çok şiddetli ve çetin olacaktır. Bunu böylece bilesiniz. Düşmez kalkmaz bir Allah var. Türk henüz ölmemiştir ve ölmeyecektir.

-Bu konuşmadan sonra Efe?

-İşin varacağı yer anlaşılmıştı. Karar almanın da zamanı gelmişti. Fakat karşı koymak için ilk şart eldeki kuvvetlere silah vermekti. Derhal 57. Tümenden kalan tüfekleri toplattım. Öteden beriden derken silah sayısı yirmi bini buldu. Arasında ayrıca top, makineli, dürbün, çadır, kılıç, kasatura gibi avadanlıklar vardı. Bu sırada düşman öteki zeybek arkadaşlar tarafından geriye atılmıştı. Bir yerde tutunmak orada mukavemet hattı

kurmak elzemdi. Evvela Umurlu'da sonra köşkte bir mukavemet cephesi kurduk.

-Bu sırada Saraçoğlu ile Celal Bayar'ın seninle temasa geldiğini söylediler.

-Evet, ilk defa Galip Hoca geldi. Ben o günlerde kalem ve muhabere şebekesini ordu subaylarının himmeti ile kurmak ve tamamlamak üzere idim. Bayar, bu hazırlığı yakından gördü. Saraçoğlu Şükrü'de başka bir gün karargâha geldi. Eksikleri sordu. Silaha muhtaç olduğumuzu söyledim. Genç ve yiğit Saraçoğlu tehlikeleri göze aldı. Antalya yüzüne silah bulmaya gitti. Biz de bu sırada Dinar'la demiryolu teması yapmaya uğraşıyorduk.

-Saraçoğlu silahları alıp dönebildi mi?

-Ne diyorsun? Çok beceriklidir. Oooo… Nereden, nasıl buldu ise bulmuş ve Burdur'a kadar getirmiş. Fakat İtalyan'lar haber almışlar, önlerini kesmişler. Bir gün çok acele şifre aldım. Aman Efe, İtalyanlarla karşılaştık, bir müsademe katiyen memuldür, bizi takviye et, diyordu. Hemen Ödemişli Kara Erkek'e emir verdim. Şayet İtalyanlar bu silahı elimizden almağa kalkarlarsa hiç düşünme vur dedim! Bu cevap şifre ile Kara Erkek'e ve Saraçoğlu'na yetişti. Kimsenin tüyüne zarar gelmeden silahlar cepheye geldi.

-Köşk cephesinde iken ilerideki zeybek karakollarından müteaddit yabancı subayların sana mülaki olduklarını işittim, bunlar nasıl oldu Efe?

-İngiliz, İtalyan ve Amerikalılardan mürekkep üç muhtelif heyetle temas ettim. Onların konuşacakları şey malum değil mi? Teslim olunuz, mukavemetten sarfı nazar ediniz. Hatlarınızı görelim, silahı, erzakı, cephaneyi nereden buluyorsunuz, falan

filan. Bunlara pek fazlaca ikramda bulunduk. Öyle icap ediyordu. Çünkü Türk'ün ne kadar cömert ve misafirperver olduğunu anlatmak gerekti. Bir defasında subayın birisi döndü dolaştı, bana adeta ihtar etti. Eğer teslim olmazsanız, bu sözün sonunu işitmedim, beynim attı, eğer teslim olmazsak ne olacak diye haykırmış ve ardından da: Yunan'ın yapacağı bir şey vardır. Geriye gitmek. Sağ kalan olursa onu da biz denize göndereceğiz, diye bağırıvermişim.

Aydın, Muğla ve havalisi kumandanına tahminen kaç kişiye komuta ettiğini sordum:

-Ödemiş'e kadar uzayan cephemde yirmi dört bin tayın çıktığını bilirim dedi.

-Efe, iç iğtişaşlardan Bolu, Konya ve Düzce isyanlarının Refet Paşa ile Nazım Beylerin müşterek çalışmalarından, Ankara ile temaslarından uzun uzun bahsetti. Bir aralık Anzavur'un dehşet ve tehlike teşkil eden ayaklanmasını anlattı. Danişmentli İsmail Efe'yi rahmetle anarak dört yüz zeybekle oralarda nasıl savaştığını hikâye etti. Efe'den enteresan bazı hatıralarını anlatmasını rica ettim. Damad Ferit Paşa ile makine başında konuştuğunu, tekliflerini külliyen reddettiğini söyledi. Alaşehir'e kadar gelen dindar bir Babı Ali Paşa'sı ile vuku bulan mülakatı anlattı. Vatanı, menfaatlerine kurban eden bu zavallı askerle aralarında geçen muhavereyi nakletti:

Paşa:

Efe oğlum, asıl maksadınız nedir?

Efe:

Sizin aklınıza gelen gibi bir maksadımız yok

Paşa:

Peki

Efe:
Vatanı kurtarmak!
Sonra?
-Sonra çiftin, çubuğun başına geçerek hür yaşamak... Sizin taşıyacağınız boyunduruğu bu millet taşımayacaktır.
-Anadolu'da aldığım detip vazifesiyle bu hareketlere nasıl katıldığımı anlatmıştım. Bir aralık Isparta'da Milli Kuvvetler beni bertaraf etmek için vazife aldılar. Fakat devir ve dünya bu! Bir millet yeniden doğarken böyle hadiseler tarihte görülmüştür.
-Halkla temastasınız efe, hakkınızdaki şayialara ne dersiniz?
-Halktan beni sevenler de çoktur. Bana kırgınlar da vardır. Fakat bu ikisi de yapılmış bir vazifenin, ödenmiş bir borcun yadigârıdır... Ben diye Şeytan söyler. Amma bizim yaptıklarımız arşivlerdedir. Bir gün tarih sahifelerinde intikal eder.
-Tarihi şahsiyetleri tarih yazsın efe. Savaştaki efelerin kızanlarının ismini kaydetmek isterim.
-Yaş altmışı geçtikten sonra hatırlamak zor ama yaz:
Yörük Ali Efe,
Dokuzgil,
Kıllıoğlu,
Danişmentliler,
Hacı Ahmet,
İbrahim Çavuş,
Zurnacı Ali Efe,
Sökeli Ali Efe,
Gökçen,
Sinekçili Hacı Hüseyin,
Saylarlı Ali Efe,
Ispartalı Mahmud Efe,

Çallı Kör Mehmed,
Kara Erkek,
Poslu Mestan,
Koca Mustafa,
Sancakdarın Ali Efe,
Karpuzlulu Kamil Efe,
Muğlalı Mehmed Efe,
Mestan Efe,
Kara Durmuş,
Durmuş Ali Efe,
Yenipazarlı Hacı Kara Mahmud'un Ali Efe.
-Bugün bir rütben ve hatıran var mı?
-Milis Albay'ım ve Atatürk'ün Ankara'dan gönderdiği mektubu saklıyorum.
Efe'nin siyasi temayülünü de öğrenmek istedim:
-Efe hangi parti de kayıtlısın?
-Albayrak nerede, ben de orada! Ayyıldız'ım nerede, çiftçi Demirci'de onun altında." [55]

Demirci Mehmet Efe'nin şu sözleri aslında her şeyi özetlemeye kâfidir…

''Halktan beni sevenler de çoktur. Bana kırgınlar da vardır. Fakat bu ikisi de, yapılmış bir vazifenin, ödenmiş bir borcun yadigârıdır. Ben diye Şeytan söyler. Amma bizim yaptıklarımız arşivlerdedir. Bir gün tarih sahifelerinde intikal eder.''

Demirci Mehmet Efe hakkında dün olduğu gibi bugün de karalama kampanyaları devam etmiş ve halka milli

[55] *Efelerden Haber-Kemal Özkaynak-7/8/1946*

kahraman Demirci Mehmet Efe doğru öğretilmemiştir. Dönemin zeybekleri içerisinde o günkü koşullar gereği cahillik, çaresizlik, dağ yaşamının getirdiği mecburiyetler, halka zulüm eden çeteler ile mücadele için gerekenler derken mutlaka tüm efelerin eğrileri de olmuştur, doğruları da. Fakat önemli olan din, vatan ve millet adına cepheye koşmaları ve gösterdikleri fedakârlıklarıdır.

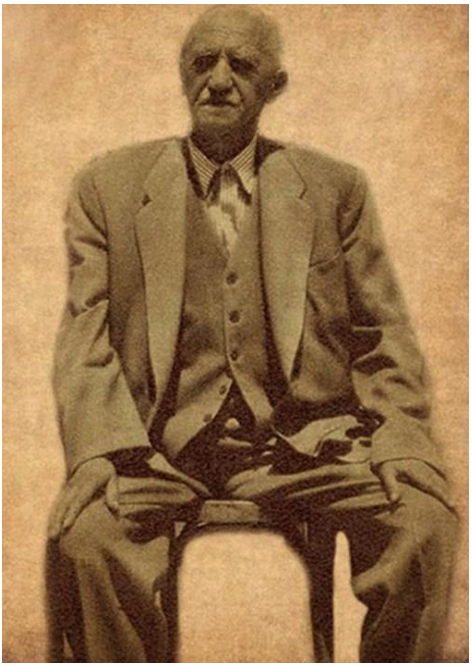

Hayat Dergisi Arşivi

Onların hizmetleri olmasa idi mücadeleyi kazanmak çok daha zor olurdu. Zaferden sonra Yunan Generallerin; '*efeler önümüzü kesmeseydi, Ankara toparlanmaya*

vakit bulamazdı'[56] sözlerinden, efelerin büyük hizmetleri daha net anlaşılmalıdır. Hakikaten Demirci Mehmet Efe'nin de söylediği gibi yaptıkları arşivlerdedir. Ve yaptıkları bir gün tarih sayfalarında intikal etsin diye bugün yazıyorum. Alttaki kitap Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Ateşe Komutanlığı yayınıdır. 1918-1920 yılları arasında Aydın'da yaşanan hadiseleri ve efeleri anlatmaktadır.

Tarihi açıdan büyük önem arz eden bu kitabın ön yüzünde 57. Fırka Komutanı Albay Mehmet Şefik Aker Bey'in arka yüzünde ise bir tek efenin fotoğrafı vardır: Demirci Mehmet Efe. Ve kitabın içeriğinde de mücadele yıllarındaki fedakârlıklar yazılıdır…

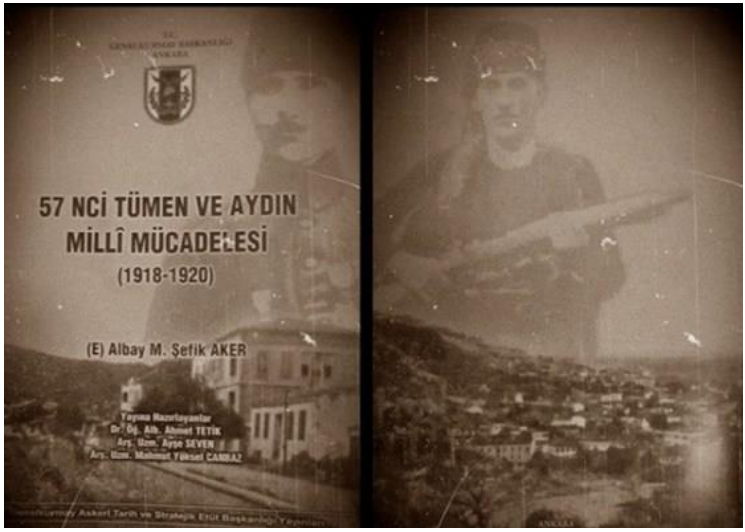

☾☆

[56] *Milli Mücadele'de Efeler-Şeref Üsküp*

‘‘Demirci Mehmet Efe zeybekliğinden bütün Aydın çevresinde düşmana acımasız olmakla beraber özellikle köyler de konuşmasıyla ve iyilikleriyle bağladığı pek çok taraftarı vardır. Zekâsı ve zeybeklikteki becerisi, zeybek destanlarıyla ruhları beslenen o çevrede kendisini şöhret ve nüfus sahibi yapmıştı. Zeybekliğinde hükümete karşı düşmanlık göstermemiş örneğin postalara ve diğer hükümet görevlilerine tecavüz etmemiş olmakla beraber hapishanelerden arkadaşlarını çıkartmış ve buna benzer her zeybeğin yapamadığı cüretkârlıkları yapmış, halk üzerinde cesareti ve ustalığı yayılmış, destanlaşmıştı. Demirci Mehmet Efe zeybek olmakla beraber hassas ve terbiyeliydi. Muhatabına göre konuşurdu. Alçakgönüllüydü ve hürmet gösterirdi. Kalp kazanmada ustaydı. Demirci Mehmet Efe’nin Milli Mücadele’de faydalı işlerin yapılmasında gösterdiği anlayış istek ile uygulamada gösterdiği tavır hareketler övgüye değerdir.

Demirci Mehmet Efe’nin İstanbul Harbiye Askeri Müzesindeki Zeybek Kıyafetleri ve Silahları

Bununla beraber özel bir amaçla iyi niyet perdesi arkasından zararlı işlerde bulunanlara da kapılmak gibi kusurları vardı. Bu

kusurlar esasen yüksek tahsilliler de bile görülmektedir. Demirci Mehmet Efe'nin kendisine bağlı, sadık, kuvvetli bir maiyete sahip olması ve benzerlerine karşı tehdidini gösterebilmesi diğer birçok zeybek üzerinde söz sahibi olması, onları iyi yönetmede ve kendisine bağlamaktaki ustalığı, kurtuluşa ait öğütleri candan tutmakta ve yapmaktaki sadakati ve yeteneği, mücadeleyi devam ettirmek hususunda samimi ve azimkâr bir duyguya sahip olması, kamusal haklara saldırganlardan koruması, bu vadide kamuoyunun dikkatini ve beğenisini çekmesi, onun bu gibi işlerde kendisine başvurulacak kimse olarak göstermekte olduğu heves dikkatimizden kaçmamıştı.

Mücadelenin düzen ve güven içerisinde devamını sağlayacak icra vasıtalarından mahrumduk. Birliklerin mevcudu değil bir savaş kuvveti, asayişin sağlanması için bile bir icra kuvveti gücünü kazanamıyordu. Gerek barışta, gerekse seferde birliklerin mevcudunu doldurmak ve yükümlüleri bölüklerine bağlayabilmek ancak bir çareyle mümkündür. Ülke içerisinde hükümetin nüfuzunu göstermesi… Hâlbuki Mütarekeden sonra askeri yükümlülükler üzerinde yalnız Tümenimizin kuvvet kaynağını teşkil eden askerlik dairelerinde değil hatta bütün vatanda hükümetin gücü bunu sağlamaktan acizdi. İki emelimiz vardı ki bunların sağlanması çarelerini arıyorduk. Biri, düşman vatandan ayağını çekinceye kadar mücadeleyi düzenli bir teşkilatla sürdürmek diğeri de ülkenin asayiş ve güvenliğini sağlamak.

Demirci Mehmet Efe akıllı zeybeklerin hayatlarını koruyabilmek için takip ettikleri davranışları uygulamada kusur etmemiş yani adamına ve çevresine göre şiddetle iyiliği karıştırarak Aydın, Denizli, Ödemiş bölgesi dağlarında dolaşmış, hükümeti hayli uğraştırmıştı. Aydın muharebeleri sırasında diğer zeybekler gibi vatanın haysiyeti için bütün heveslerini bir tarafa bırakıp dağları terk ederek yanındaki 200 kişilik maiyetiyle birlikte Yunanlılarla mücadeleye girişmiştir.

Demirci Mehmet Efe'nin kuvveti yalnız bu değildi. Zeybekliğinde de yine gerektiğinde kendi emir ve işaretine tabi olmak üzere ayrı ayrı birer grup olarak sevk ettiği Sökeli Ali Efe, Karacasu köylerinden Zurnacı Ali Efe, Dokuzun Mehmet Efe, Hasan Hüseyin Efe gibi çeşitli destek kolları vardı.''[57]

☾☆

57. Tümen Komutanı Albay Mehmet Şefik Aker'inde ifade ettiği üzere o günün şartlarında teşkilat kurabilmek için Demirci Mehmet Efe tam aradıkları adamdır! Düzenli orduya geçiş sürecinde Demirci Mehmet Efe'ye TBMM tarafından, yanına bin kişilik bir kuvvet alarak Konya İl Jandarma Komutanı olması teklif edilmiştir. Fakat Demirci Mehmet Efe: ''Yanımda binlerce kızan var. Hangisini hangisinden ayırayım, yarın Efe bizi sattı derler.'' Diyerek bu teklifi kabul etmez. Ancak TBMM kararlıdır ve artık yeni devletin düzenli ordusunun bir an önce kurulması gerekmektedir. Bunun içinde milis kuvvetler olarak işgalciler ile savaşmış zeybekler çok önemlidir. Demirci Efe ile yaşanan bu hadise sebebi ile Demirci Efe üzerine bir kuvvet gönderilir. Refet Paşa bu durumu önceden efeye gizlice bildirmiştir ve hiç bir çatışma olmadan sadece korkutma amaçlı bir top atışı sonrasında kızanları silahaltına alınarak efenin de yanına en yakın elli kızanı koruma olarak

[57] *57. Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi 1918-1920 Emekli Albay Mehmet Şefik Aker-Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları*

verilerek köyüne yollanır. Bu aslında ustaca hazırlanmış bir strateji gereği olmalıdır.

Çünkü zeybek değimiyle ‘‘serazat’’ özgür yaşamaya alışmış binlerce zeybeğe silah bıraktırmak kolay bir iş değildir. Demirci Mehmet Efe binlerce zeybeği kontrol altında tutmak, onları din, devlet ve millet adına savaşmak için ikna edebilmek ve cephelerden kaçışları önleyebilmek adına seçilmiş bir ‘‘kurbandır’’ aslında. Sayısı on binlere varan milis kuvvetlerin sevk ve idaresi, silah ve cephane temini, cepheye gönüllü asker sevkiyatı, cepheden kaçışların önlenmesi, zararlı çetelerin imha edilmesi, tüm zeybeklerin tek sancak altında toplanabilmesi, mücadeleye katılmayanların ve destek olmayanların ikna edilmesi gibi konular, Demirci Mehmet Efe korkusuyla çözülmüştür. Demirci Mehmet Efe’nin bana göre iki büyük ‘‘kabahati’’ vardır! Birincisi icra ettiği bunca büyük hizmetler ve kahramanlıklardan sonra bir cephede işgal kuvvetlerine karşı savaşırken vurulup, şehit olmaması ve düzenli orduya geçiş sürecinde kendisine teklif edilen Konya İl Jandarma Komutanlığı görevini, kızanlar Efe bizi sattı der diyerek kabul etmemesi… Demirci Efe cephede şehit olsaydı göstermiş olduğu fedakârlıklar ve yiğitlikler daha fazla ön plana çıkartılır ve her ortamda daha çok yazılıp, anlatılırdı. Ve Konya İl Jandarma Komutanlığı görevini kabul etseydi bugün aslında hak etmiş olduğu itibarı toplumun her kesiminden görürdü…

Demirci Mehmet Efe hakkında yazılan eserler de ve yerel söylenceler de pek dillendirilmeyen bazı hadiseler de vardır… Kimileri bilmediği ya da daha önce hiç duymadı-

ğı, okumadığı için kimileri de duyulmasını istemediği için sanırım pek dillendirmemişler. Fakat tarihi bazı hadiseler, tarihi bir şahsiyetin yaşam yolculuğunu daha iyi anlamamıza yardım edebilirler… Demirci Mehmet Efe'nin mücadeleden sonraki yaşamı kimi zamanlarda diken üstünde geçmiştir. Çünkü işgal günlerinde Kuvayımilliye komutanı olarak kendisine verilen vazifeleri harfiyen yerine getirmiştir. Dolayısı ile de işgale destek veren yerli iş birlikçiler ya da başka birtakım kabahatleri neticesinde cezalandırılanlar ve yakınları Efe'ye karşı düşmanlık hisleri beslemişler, onu öldürmek istemişler hatta suikastlar düzenlemişlerdir…

''Milli Mücadele'de Aydın Cephesi Kumandanlığını Demirci Mehmet Efe üstlenmiştir. Demirci Mehmet Efe, üstlendiği bu görevi emrindeki kuvvetlerin tasfiye edilerek düzenli ordunun oluşturulduğu tarihe kadar devam ettirmiştir. İzmir'in işgalden kurtarıldığı tarihe kadar gözetim altında tutulan Demirci Mehmet Efe, bu tarihten sonra memleketi olan Nazilli'ye yerleşmiştir. Bundan sonraki hayatını sade bir vatandaş gibi geçiren Demirci Mehmet Efe, Nazilli'de öldürülmek istenmiştir. Bu nedenle Nazilli'den İzmir'e taşınmak zorunda kalan Demirci Mehmet Efe, bu kez İzmir'de suikasta uğramıştır. Bu girişimden yaralı olarak kurtulan Demirci Mehmet Efe, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten yardım istemek zorunda kalmıştır. Bu suikast girişimlerinden kurtulan Demirci Mehmet Efe'nin yaşadığı ikinci olay hakkında açılan afyon davasıdır. Bu dava Demirci Mehmet Efe'nin lehinde sonuçlanmıştır. Hayatı boyunca siyasetten uzak duran Demirci Mehmet Efe, 5 Şubat 1961 tarihinde Nazilli'de vefat etmiş ve askeri törenle defnedilmiştir.

Yakın tarihimizde, Kuvayımilliye'ye katılan ve vatanın kurtarılması uğrunda mücadele veren efeler hatırlandığında, kuşkusuz ilk akla gelecek isimlerden birisi Demirci Mehmet Efe'dir. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden hemen sonra mücadeleye hazırlanan Demirci Mehmet Efe, hazırlıklarını

tamamladıktan sonra 11 Temmuz 1919 tarihinde Kuvayımilliye'ye dâhil olmuştur1. Kısa bir süre sonra bölgedeki duruma hâkim olan Demirci Mehmet Efe, Atatürk'ün de Nutuk'ta ifade ettiği üzere, "Aydın Cephesi Komutanlığı'nı kendi üzerine almıştır". Demirci Mehmet Efe, üstlendiği bu vazifeyi düzenli ordunun kurulmasına kadar Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi ve askeri liderliğinde ifa etmiştir. Demirci Mehmet Efe'nin emrindeki Aydın Kuvayımilliyesi ile Heyeti Temsiliye arasındaki ilişkiler, 1919 yılı Eylül ayı sonlarında toplanan II. Nazilli Kongresi'nde tartışılan önemli konulardan biri olmuştur. Bu tarihten sonra Kuvayımilliye karşıtlığıyla bilinen Damat Ferit Hükümeti'nin iktidardan düşmesiyle birlikte Demirci Mehmet Efe ile Heyet-i Temsiliye arasındaki ilişkiler hızla gelişme kaydetmiştir. Ali Rıza Paşa Hükümeti ile Heyet-i Temsiliye arasındaki ilişkilerin gelişmesine paralel olarak Heyet-i Temsiliye'nin Aydın Cephesi'ne olan ilgi ve alakası da ilerleme göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa ile Salih Paşa arasında Amasya'da yapılan görüşmelerin gündem maddelerinden birisini Aydın Kuvayımilliyesi'ne yapılacak yardımlar oluşturmuştur. Bundan sonraki günlerde Demirci Mehmet Efe tarafından Sivas'a üç kişiden oluşan bir heyet gönderilirken, Heyet-i Temsiliye ise bölgeye Albay Refet Bey'i örtülü bir isimle göndermiştir. Bölgeye gelen Albay Refet Bey, burada kaldığı yaklaşık altı aylık süre zarfında, Demirci Mehmet Efe'den doğrudan kumandayı almak yerine O'nu kendisine bağlayarak Heyet-i Temsiliye'nin politikaları istikametinde yönlendirmeyi uygun bulmuştur. Demirci Mehmet Efe ile Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa arasında başlayan iyi ilişkiler, TBMM'nin açılmasından sonraki günlerde de devam etmiştir. TBMM'ye karşı başlatılan başta Bolu, Düzce ve Hendek yöresindeki ayaklanmaların ve Ahmet Anzavur Ayaklanmasının bastırılmasında Demirci Mehmet Efe'nin Albay Refet Bey'in emrine verdiği kuvvetlerin çok önemli payı olmuştur. Bu yardım sonrasında Mustafa Kemal Paşa göndermiş olduğu bir telgrafla Demirci Mehmet Efe'yi ve arkadaşlarını tebrik etmiştir. 1920 yılının yaz aylarında, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının içerde ve dışarıda yaşanan gelişmelerden dolayı zor günler geçirdiği bir dönemde Yunanlılar ileri harekâta geçerek Aydın Cephesi'nin dağılmasına sebep

olmuştur. Yunanlıların Nazilli'yi işgal ederek Denizli yönünde ilerledikleri bu tarihlerde Demirci Mehmet Efe'nin de içinde bulunduğu, tarihimizin en müessif hadiselerinden biri olan Denizli Olayı meydana gelmiştir. Denizli Olayı, Demirci Mehmet Efe ile Mustafa Kemal Paşa arasında kısa süreli bir soğukluk yaşanmasına sebep olsa da 1920 yılı Ekim ayında Çumra ve çevresinde başlayan ve hızla yayılan Delibaşı Mehmet Ayaklanması bu durumu ortadan kaldırmıştır. Demirci Mehmet Efe ve emrindeki kuvvetler, Beyşehir-Seydişehir-Bozkır ve İbradi hattındaki isyancıların tedibinde aktif görev almışlardır. Demirci Mehmet Efe, bu isyan hadisesinin bastırılmasından sonra Isparta'nın İğdecik Köyü'ne çekilmiştir. Bilindiği üzere Mustafa Kemal Paşa, Batı Anadolu'daki Kuvayımilliye birliklerinin hızlı bir şekilde düzenli ordu emrine alınması için 1920 yılı Kasım ayı başlarında Albay İsmet ve Refet Bey'i görevlendirmiştir. Bölgedeki Kuvayımilliye kuvvetlerini emrinde bulunduran Çerkes Ethem ve Demirci Mehmet Efe'ye bu komutanlar aracılığıyla düzenli orduya katılmaları için çağrıda bulunulmuştur. Demirci Mehmet Efe, Albay Refet Bey tarafından yapılan düzenli orduya katılma teklifine her ne kadar olumlu cevap vermediyse de TBMM'ye karşı Çerkes Ethem'inkine benzer bir tutum sergilememiştir. Demirci Mehmet Efe'nin emrindeki kuvvetlerin tasfiye edilmesi, Çerkez Ethem'in emrindeki birliklere nazaran daha kolay halledilmiştir. Albay Refet Bey, Demirci Mehmet Efe'nin emrindeki kuvvetleri düzenli orduya nasıl dâhil ettiğini TBMM'de ayrıntılı bir şekilde izah ettiği gibi, Milli Mücadele'den sonra yakın çevresine Demirci Mehmet Efe'nin kaçmasına izin verdiğini ifade etmiştir. Mustafa Kemal Paşa da aynı tarihlerde Meclis'te yaptığı bir konuşmasında Demirci Mehmet Efe'nin TBMM'ye tecavüz etmediğini, orduyla fiili bir çarpışmaya girmediğini, bundan dolayı mahallinde idareten ikamet ettirildiğini ifade etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta "Efe çok sonra bize sığınarak affedilmiştir" diyerek yıllar sonra bu gerçeği bir kez daha dile getirmiştir. Demirci Mehmet Efe'nin düzenli orduya geçişten ülkenin işgalden kurtarılacağı tarihe kadar sergilediği hal ve hareketleri, TBMM Hükümeti tarafından dikkatle takip edilmiştir. Bu tarihlerde gerek Yunanlılar ve gerekse Çerkez Ethem, Demirci Mehmet

Efe'yi kendi yanlarına çekmeye çalıştıysalar da TBMM Hükümeti, gerekli tedbirleri alarak bu girişimleri sonuçsuz bırakmıştır. Demirci Mehmet Efe, 5 Eylül 1922 tarihinde Nazilli'yi düşman işgalinden kurtaran milli kuvvetler içerisinde yer almıştır. TBMM, 24 Ocak 1924 tarihinde kabul edilen 400 numaralı kanuna istinaden Demirci Mehmet Efe'nin de içinde bulunduğu yüz doksan sekiz kişiyi istiklal madalyasıyla taltif etmiştir. Bazı kaynaklara göre Demirci Mehmet Efe'ye devlet ölümüne kadar maaş vermiştir. Böylelikle Demirci Mehmet Efe, "kanun kaçağı" olarak ayrıldığı toplum hayatına milli bir kahraman olarak geri dönmüştür. O, vatanın kurtarılmasına dönük vermiş olduğu üstün hizmetlerden dolayı devlet nezdinde her ne kadar istiklal madalyasıyla taltif edilmiş ve memleketine dönmüş olsa da bundan sonraki yaşamında bütün bu zor ve çetin geçen yılların bazı hesapları tekrar önüne çıkarılmış ve bu olaylar Demirci Mehmet Efe'nin rahatını kaçırmıştır. Şimdi sırasıyla bu olaylar üzerinde durmak istiyoruz.

1- **Demirci Mehmet Efe'ye Suikast Girişimi**

Demirci Mehmet Efe'ye 12 Mart 1925 tarihinde İzmir'de Park Kıraathanesi'nin önünde suikast teşebbüsünde bulunulmuştur. Demirci Mehmet Efe, olayın ardından kendisini ziyaret eden Sada-yı Hak gazetesi muhabirine olayı şu şekilde anlatmıştır: "Akşam yemeğinden sonra Park Kıraathanesi'nde biraderim ve Nazilli'de icra-yı vekâlet eden İhsan Efendi'nin oğlu Cemal Efendi ile beraber oturuyordum. Esasen birkaç gün evvel gördüğüm ve eskiden tanımadığım bir şahsın bu gece de etrafımda dolaşmakta olduğunu gördüm. Bir hissikablelvuku ile taarruza uğrayacağımı anlıyordum. Saat sekiz buçuğa doğru arkamdan silah sesleri patlamağa başladı. Benim ile beraber oturan Cemal Efendi'nin derhal ortadan kaybolmak suretiyle vakada alakadar olduğunu gösterdi. Mütekabilen müdafaa-i nefs maksadıyla silaha davrandım. Yaralandığımı derhal hissettim. Ben silah kullanmadan müteariz derdest edilmişti. Merkum yanıma getirildiği zaman benim ile maddi ve manevi hiçbir alakası olmayan bir şahıs olduğunu anladım. Müteariz Yenice-i Vardarlı Hasan isminde birisi imiş. Nazilli'de bana birinci suikastı yapanlar bu ikinci suikast ile alakadardırlar. Fail hakkında müşteki değilim. Asıl müşevviklerin tecziyesi için bütün mev-

cudiyetle çalışacağım." Demirci Mehmet Efe'nin bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, bu, kendisine yapılan ilk suikast teşebbüsü değildir ve bu teşebbüslerin gerisinde Nazilli'de ikamet eden bazı şahıslar yer almaktadır. Aynı gazete, vermiş olduğu bilgilerin devamında Demirci Mehmet Efe'yi öldürmek isteyen Hasan Efendi'nin yakalandığını ve polis sorgusunda olduğunu belirttikten sonra Demirci Mehmet Efe'nin böyle bir teşebbüsten kuşkulandığını; bu nedenle, İzmir, Nazilli, Aydın ve Denizli havalisinde can güvenliği olmadığı için İstanbul'a taşınmayı düşündüğünü okuyucularına aktarmıştır. Bu tarihlerde İzmir'de çıkan Anadolu gazetesi ise suikast olayını okurlarına "Park Kahvesinde Bir Yaylım Ateşi... Demirci Mehmet Efe Nasıl Yaralandı!" başlığıyla duyuruyordu. Gazeteye göre bu olayın iki sebepten dolayı "müstesna bir hususiyeti" ve ehemmiyeti vardı. Bu sebeplerden birincisi, öldürülmek istenen Demirci Mehmet Efe'nin herkesçe tanınmış bir kişi olması; ikincisi ise taarruzun ve kastın bu kadar "aleni ve cüretkâr" bir şekilde gerçekleştirilmiş olmasıydı. Haberin devamında "Demirci Efe'nin başlı başına şayan-ı dikkat ve serancam dolu bir mazi" olduğu ifade ediliyor ve bu teşebbüsün onun bu geçmiş hayat sahifeleri arasında yer alan "bazı mühim ukdeler" le ilişkili olabileceği belirtiliyordu. Demirci Mehmet Efe'nin olayla ilişkilendirdiği Nazilli eşrafından İhsan oğlu Cemal Efendi ise gazeteye verdiği ifadesinde olayı şu şekilde anlatmıştır: "Saat dokuz sularında, hükümetin önünden geçerek parka doğru yürüdüm. Demirci Mehmet Efe ile biraderinin, Park Kahvesi'nin önünde oturmakta bulunduklarını gördüm. Nazilli'den tanıştığımız için selam verip yakına oturdum. Dereden, tepeden konuşuyorduk. Önümüzde bir sıra daha sandalye vardı. Fakat bunlarda kimse oturmuyordu. Arkamızdaki sandalye sırasında tek tük oturan vardı. Bu sırada, etvar ve evza'ı manidar görünen bir adam geldi. Elinde asabiyetle oynadığı bir tesbih bulunuyordu. Yanımızdaki masalardan birine oturdu. Başını, masanın üstündeki bir gazeteye eğerek okuyor gibi göründü. Hâlbuki hal ve tavrı ne konuştuğumuzu dinlemek arzusunda bulunduğuna delalet ediyordu. Buna üçümüzde bila-ihtiyar dikkat ettik. Fakat biz de sükût etmek ister görünmemek için, Mehmet Efe'nin arzu ve teklifiyle yanımdaki İstanbul gazetelerini okumağa başladım. Efe din-

liyordu. Çok sürmeden şahs-ı meçhul kalktı, kayboldu. Bir lahza sonra başka biri göründü. Yine manidar evza' ile geldi. Demirci Efe'nin arka tarafında omzunun dibindeki sandalyeye oturdu. Ben, bilaihtiyar bu adama dikkat ettim. Demirci Efe'de ona doğru başını çevirerek bana hitaben "Bu kim? Tanıyor musun?" dedi. Ben de hayır, fakat tavırları merak uyandırıyor dedim. Ve bir lahzalık sükûtumuzu birden bire patlayan silah sesleri takip etti. Meçhul şahıs, rovelverini çekmiş, Demirci Efe'ye ateş ediyordu. Fakat daha ilk kurşununu, gayet atik ve çevik olan Demirci Efe'nin, derhal yerinden fırlaması ve silahını çekerek mütearıza ateş etmeye başlaması takip etti. Mütearız dört el ateş etti. Demirci Efe de birkaç el ateş ederek mukabelede bulundu. Ben, iki tarafın bu yaylım ateşi arasında kalmıştım. Kurşunun biri gözümün yanından geçti. Ve işte görüyorsunuz ki bugün gözlerim şişmiş ve kanlanmış bulunuyor, Allah sakladı, yoksa vurulmuş, belki de ölmüş olacaktım. Silah sesleri kahvenin dışarıda oturan müşterilerini birden bire şaşırtmış, bir kısmı kaçmış bir kısmı da kahvenin içine dalmıştı. Mütearız, kemeraltı caddesine doğru koşarken, en evvel gelip bir masaya oturmuş olan meçhul şahıs tarafından yakalandı, resmi polislerde ona yardım ederek hapse götürüldü. Demirci Efe'ye geçmiş olsun, dediğim zaman kolumdan yaralandım, dedi. Dört kurşundan yalnız biri isabetle onu kolundan yaralamıştı. İşte vaka böyle oldu ve böyle geçti." Suikast girişimi sırasında Demirci Mehmet Efe'nin yanında bulunan bu şahıs, kısa bir süre sonra savcılık sorgusuna çağrılmış ve tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır. Olaydan sonra yapılan soruşturma neticesinde Demirci Mehmet Efe'yi vuran kişinin Yenice Vardarlı Hüseyin Avni olduğu, bu cinayeti işlemesi için Nazillili Hasan Ali'nin kendisini teşvik ettiği anlaşılmıştır. Demirci Mehmet Efe'nin ifadesinden ve basında yer alan haberlerden hareket edilecek olursa bu kişiler tetikçi olup suikastın teşvikçileri Nazilli'de yer almaktadır. Savcılığa intikal eden bu dava hakkında sonraki günlerde ne türden gelişmeler olduğu konusunda maalesef yerel basına daha fazla bilgi yansımamıştır. Demirci Mehmet Efe'nin suikasta uğramasıyla ilgili ulusal basında da hiçbir habere rastlamadık. Demirci Mehmet Efe'nin bu suikast girişiminden tam bir hafta sonra Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Haz-

retlerine yazmış olduğu telgraf, hem suikast girişimlerinin arka planını hem de Demirci Mehmet Efe'nin bu tarihlerde içinde bulunduğu çaresizliği göstermesi açısından hayli ilginçtir. 19 Mart 1925 tarihli bu telgrafı içeriğinin önemine binaen olduğu gibi aktarıyoruz: " Ankara'da Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine; Sulhun avdetinden beri hayatımı artık memleketimin imarına hasretmiş idim. İsmet Paşa hazretleri Nazilli'ye teşriflerinde bu mesaimin husule getirdiği imaret ve terakki asarını görerek teşvikatta bulunmuşlardı. Büyük Gazi Paşam bugün nevmidane bir teessürle zat-ı devletlerinden istimdada mecbur kalmaklığımdan dolayı beni affediniz. Siz dâhiyane idarenizde büyük milletimize feyizli bir sulh devresi açtınız. Bu devrede benim de hakkım olan sükûn ve selameti benden esirgiyorlar. Bir seneden az bir zaman içinde üç defa hayatıma kast ettiler. Üçüncü defa artık Nazilli'den İzmir'e nakil ettiğim halde İzmir'in ortasında hükümetle istihza edercesine hükümet konağının önünde beni yaraladılar. Tutulan faillerin ifadelerine nazaran bu suikastların görülen faili Nazilli Jandarma Kumandanı Tahsin Bey'e atfen emirber neferidir. Bu emirberin tevkifi emredildikçe Tahsin Bey haiz olduğu resmi sıfat ile güya merkumun firar ettiğini söylüyor. Ve böylece hükümetin takrir-i asayişle muvazzaf bir memur da benim hayatıma kastedenleri himaye ediyor. Nazilli'de tesis eden ve kendisine servet ve nüfuz teminine çalışan Jandarma Kumandanı Tahsin Bey'in bu emeline beni mânia addetmekten ibarettir. Bulunduğu bu mühim mevki yüzünden hükümetin nüfuz ve kudretini kendi menafi için mevcudiyetim aleyhine istimal etmesi hükümetimizin emriyle olmamak lazımdır. Fakat şimdiye kadar bu hususdaki bütün şikâyetlerimi hükümetime izah edemedim. Binaenaleyh pek muhterem büyük paşam selametim hükümetimce mefsut vekil ise siz bana emrediniz. Kendimi vatanımın saadetine kurban edeyim. Fakat beni himaye ediniz. Ayak takımına ezdirmeyiniz. Bunu ellerinizden öperek istirham ederim. Gazi Büyük Paşam... İzmir'de Beyler Sokağı'nda Mukim Demirci Mehmet Efe." Telgrafın içeriğinden de rahatlıkla anlaşılacağı üzere, Demirci Efe suikast girişiminin arkasında Nazilli Jandarma Kumandanı Tahsin Bey'in olduğunu düşünmektedir. Hükümet'in can güvenliğini koruma noktasında üze-

rine düşeni yapmadığı kanaatine varan Demirci Efe, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'dan yardım istemiştir. Demirci Mehmet Efe'nin bu yardım talebine Riyaset-i Cumhur Başkâtibi imzasıyla 23 Mart 1925 tarihinde gönderilen cevapta, telgrafının Reis-i Cumhur Hazretlerine takdim edildiği, suikast teşebbüsünde bulunanların hükümet tarafından önemle takip ve cezalandırılacağının Reis-i Cumhur tarafından ifade edildiği belirtilmiştir. Bu telgrafta belirtilen hususların yerine getirilip getirilmediğini, Demirci Mehmet Efe'nin bu telgraftan sonra hayatında "sulh ve sükûn" devresinin başlayıp başlamadığını bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şey var ise bu tarihlerde peşi sıra yapılan suikast girişimlerinden yararlı olarak kurtulan Demirci Mehmet Efe'nin kısa bir süre sonra bir başka meseleden dolayı rahatsız edildiğidir.

2- Demirci Mehmet Efe Aleyhine Açılan Afyon Davası

Elimizde olan belgelerden anlaşıldığı kadarıyla Milli Mücadele sırasında Çal Kazasının Ortaköy karyesinde kime ait olduğu bilinmeyen Hacı İbrahim'in hanesinde bulunan 16 sepet içindeki 1300 okka afyonu ahz ve gasp isnadıyla Demirci Mehmet Efe aleyhine, belirtilen afyonun parasının tahsili için hazinece dava açılmıştır. Bu iddia üzerine yapılan muhakeme neticesinde Demirci Mehmet Efe'nin bahsi edilen afyonu aldığı anlaşılmış ise de bu afyonlar düşmana karşı memleket savunmasının gerektirdiği zorunluluk ve resmi belgelere dayandırılarak alındığının ortaya çıkmasından dolayı Demirci Mehmet Efe aleyhine açılan davanın reddine karar verilmiştir. Bunun üzerine Maliye Vekâleti, Başvekâlete gönderdiği bir yazıyla hazine aleyhine sonuçlanan bu davanın temyiz edilmesinde ve davanın takibinde hazinece bir menfaat olmadığının göz önüne alınarak ilgili davanın temyizinden sarfınazar edilmesinin ve dava kaydının terk edilmesinin uygun olacağını Başvekâlete sunmuştur. Maliye Vekâleti, bu şekilde bir teklif sunarken iki hususa dikkat çekiyordu. Birincisi; Demirci Mehmet Efe'nin bu afyon paralarını memleketin müdafaası uğrunda ve bu amaçla gerekli olan ihtiyaçların temininde kullandığı resmi ve gayr-i resmi kayıtlar ve incelemeler ile teyit edilmişti. İkincisi, 19 Teşrin-i Sani 1339 tarih ve 372 numaralı kanunla müdafaa-i memleket uğrunda ifa edilmiş olan fiiller ve hareketler cürüm addolunamayacaktı.

Maliye Vekâleti, bu iki hususu göz önüne alarak bu davanın takibinde ve temyizinde hazinenin menfaati olmadığı kanaatine varmıştır. Maliye Vekâlet'inin yukarıda ifade ettiğimiz hususları ihtiva eden 28 Temmuz 1930 tarihli ve 952/79 numaralı tezkere ile birlikte bir kıta kararname Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal'in yüksek tasviplerine arz olunmuştur. İlgili kararname Gazi Mustafa Kemal tarafından imzalanarak Başvekâlete iade edilmiştir. Bahsini ettiğimiz kararnamenin altında Başvekil İsmet Paşa'nın ve Maliye Vekili Şükrü Saraçoğlu'nun imzaları vardır. Milli Mücadele'nin üzerinden yıllar geçtikten sonra Demirci Mehmet Efe hakkında niçin böyle bir dava açılmıştır? Bu davanın terkine ilişkin kararnamenin altına imza koyan ve Demirci Mehmet Efe'yi çok iyi tanıyan devlet adamları bu meseleye nasıl yaklaşmışlardır? Maalesef, bu sorulara tatmin edici cevaplar verebilecek bilgi ve belgelere sahip değiliz. Demirci Mehmet Efe'nin hayatında bir sayfa daha bu şekilde kapanmıştır. Ele aldığımız bu olayların haricinde Denizli'de bir savcının Demirci Mehmet Efe'ye yapmaya kalktığı baskıyı Efe'nin kendisine başvurması üzerine Milli Mücadele'de Uşak Heyet-i Merkeziye Reisliğini yapan İbrahim (Tahtakılıç) Bey'in kaldırdığını biliyoruz. Demirci Mehmet Efe, yaşadığı bu olaylar ve aldığı tehditler nedeniyle Nazilli'de barınamaz hale gelince bir süreliğine İstanbul'da ikamet etmek zorunda kalmıştır. Tam olarak süresini tespit edemediğimiz bu kısa süreli ayrılıktan sonra tekrar memleketine dönen Demirci Mehmet Efe'yi, 1946 yılında Kemal Özkaynak, Nazilli'deki çiftliğinde ziyaret ederek kendisine geçmişe dönük bazı sorular yöneltmiştir. 1946 seçimlerinden hemen sonra gerçekleştirilen bu ziyarette Özkaynak, Demirci Mehmet Efe'nin siyasi temayülünü öğrenmek için hangi partiye kayıtlı olduğunu sorduğu zaman ondan şu cevabı almıştır: "Albayrak nerede ben de orada, Ayyıldız'ım nerede, çiftçi Demirci de onun altında". Naci Sadullah Danış'ın ifade ettiğine göre; Demirci Mehmet Efe'ye Demokrat Partililer tarafından partiye katılma teklifi yapılmış ve kabul etmediği takdirde mallarının müsadere edileceği bildirilmiştir. O, bu teklife şu şekilde cevap vermiştir: "Mallarım dediğiniz iki parça mülkü alabilirsiniz. Ama Demirci Mehmet Efe'yi asla!" Gerçekten Demirci Mehmet Efe, vefat edeceği tarihe kadar siyasete katıl-

ması yönündeki teklifleri geri çevirmiş ve ömrünün sonuna kadar siyasetten uzak durarak sıradan bir vatandaş gibi yaşamayı tercih etmiştir. Esasen, ne karakter bakımından ne de sosyokültürel bakımdan Demirci Mehmet Efe bir siyaset adamı değildir ve hiçbir zaman siyasi ihtirasları olmamıştır. Bu ve buna benzer yönleri göz önüne alındığında, aynı dönemde bölgede öne çıkan Çerkes Ethem ile neden aynı akıbeti paylaşmadığı daha iyi anlaşılır.

3- Demirci Mehmet Efe'nin Ölümü ve Basındaki Yankısı

Demirci Mehmet Efe, 5 Şubat 1961 tarihinde Nazilli'deki evinde kalp krizinden vefat etmiştir. Bazı kaynaklarda Demirci Efe'nin ölüm tarihi olarak verilen bilgiler gerçeği yansıtmamaktadır. Bu ölüm haberini Hürriyet ve Sabah gazetesi okuyucularına "Demirci Efe vefat etti" başlığıyla duyurmuştur. Tercüman ise "Demirci Mehmet Efe Dün Öldü" başlığı altında Efe'nin ölüm haberini vermiştir. Akşam gazetesi de " Demirci Efe Öldü" başlığıyla ulusal basında ölüm haberine yer veren bir başka gazetedir. Ulusal basında, iç sayfada küçük bir haber şeklinde de olsa Demirci Mehmet Efe'nin ölümünü okuyucularına duyuran gazeteler bunlardan ibarettir. Yerel basına, Efe'nin ölüm ve cenaze merasimi hakkında biraz daha ayrıntılı bilgi yansımıştır. Demokrat İzmir, ölüm hadisesinin yerini diğer gazetelerden farklı olarak Tire vermiştir. Ege Ekspres ise ölüm haberini, okuyucularına iki gün sonra Efe'nin zeybek kıyafetli bir fotoğrafıyla duyurmuştur. Aydın'da çıkan "Hüraydın" ölüm haberini okuyucularına manşetten duyurmuş ve cenaze merasimi hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Bu habere göre "Milis Albayı Demirci Mehmet Efe" nin Türk bayrağına sarılı cenazesi evinden alınarak Büyük Cami'ye getirilmiş, burada kılınan cenaze namazını müteakip Nazilli Garnizon Kumandanlığınca hazırlanan resmi bir törenle ebedi istirahat ahına defnedilmiştir. Demirci Efe'nin cenazesine başta Aydın Valisi olmak üzere, Garnizon Kumandanı, Aydın Cumhuriyet Savcısı, Jandarma Alay Kumandanı, Nazilli Kaymakamı, adli ve mülki erkân ile yüzlerce Nazillili katılmıştır. Demirci Efe'nin ailesi, cenaze merasiminden sonra gazeteye verdikleri bir ilanla mülki ve askeri erkân başta olmak üzere cenaze merasimine katılan ve ilgi gösterenlere teşekkür etmişlerdir.

صدای حق

دمیرجی أفه اولکی آقشام جرح اولندی

اولکی آتشاکی ضیافت

Demirci Mehmet Efe'ye Suikast Girişiminin Haberini Veren 13 Mart 1925 Tarihli Sada-yı Hak Gazetesi.

Sonuç:

Milli Mücadele, bu mücadeleye katılan Ege'nin pek çok efesi gibi Demirci Mehmet Efe için de yeni bir sayfanın açılmasına vesile olmuştur. Bu mücadeleye kadar devlet nazarında "çete", "eşkıya", "haydut" gibi sıfatlarla anılan Demirci Mehmet Efe, ülkenin işgalden kurtarılması yolunda vermiş olduğu hizmetlerden dolayı affedilmiş, istiklal madalyasıyla taltif edilmiş ve bir "kahraman" olarak cemiyet hayatına dönmüştür. Ne var ki Demirci Mehmet Efe, memleketin savaştan sonra kazandığı sulh ve sükûn ortamından hissesine düşen payı alamamıştır. Yıllarını dağda geçiren ve sonrasında Yunanlılara karşı istiklal mücadelesi veren Demirci Mehmet Efe, bunca badireleri atlattıktan sonra önce Nazilli'de en nihayet İzmir'de birkaç kez öldürülmek istenmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, devletin affettiği Demirci

Mehmet Efe'yi ona karşı husumet besleyen kimseler affetmek istememiştir. Yaşadığı bölgede can güvenliği kalmayan Demirci Mehmet Efe, bir yandan bölgeyi terk ederek İstanbul'a taşınırken diğer tarafından Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten yardım istemek zorunda kalmıştır. Bu şekilde adi bir cinayete kurban gitmekten kurtulan Demirci Mehmet Efe hakkında, Milli Mücadele için kullandığı bir miktar afyon nedeniyle hazinece dava açılmıştır. Neyse ki, bu dava Demirci Mehmet Efe'nin lehinde sonuçlanmıştır. Hayatının geri kalan kısmında aktif siyasetten uzak duran ve sade bir vatandaş olarak yaşamayı tercih eden Demirci Mehmet Efe, 5 Şubat 1961 tarihinde Nazilli'deki evinde vefat etmiş ve cenazesi askeri bir törenle defnedilmiştir.''[58]

Demirci Mehmet Efe zaferden sonra değirmencilik ve çiftçilik ile yaşamını sürdürmüş ve sakin bir hayat yaşamıştır. Zeybeklik tarihinde yatak ölümü gören nadir efelerdendir. 5 Şubat 1961 yılında vefat eden Demirci Mehmet Efe askeri törenle son yolculuğuna uğurlanmıştır…

[58] *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S. 57, Güz 2015, s. 1-16/ Milli Mücadele'den Sonra Demirci Mehmet Efe/Yrd. Doç. Dr. Erol AKCAN*

Arşiv: Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskalı

‘‘Aydın cephesindeki tekmil kuvvet doğrudan doğruya milletin kalbinden taşıp toplanan bir kuvvettir. Burada hiçbir suni el olmadı ve hiçbir suni el bunu yaratmadı. Türk unsuru ve İslam kuvveti olarak tekmil kabiliyetini kendi kendisine gösterdi. Bunlar arasında orada kıymetli arkadaşım Demirci Mehmet Efe’nin ismini burada takdirle yâd etmeği bir vazife telakki ederim. Bu saf insan kendisi gibi diğer saf kahramanlarla ortaya atılarak hakikaten pek büyük gayret, pek büyük himmet gösterirken, hükümeti merkeziye kendilerine unvan olmak üzere, cani, şaki, hırsız gibi güzel güzel iltifat göndermekten hali kalmıyordu. Fakat bunlar azimlerini kırmadılar, daima müdafaa ettiler ve daima uğraştılar.’’[59]

[59] *Refet Paşa*

Zaferden Sonra Celal Bayar ve Demirci Mehmet Efe/Arşiv: aydinat-ca.com

Milli Mücadele döneminde iç ayaklanmaların bastırılmasında gösterdiği faydalar üzerine Sarı Zeybek Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Demirci Mehmet Efe'ye yolladığı Telgraf:

''Aydın ve Havalisi Kuvayımilliye Umum Kumandanı Demirci Mehmet Efe kardeşime:

Kahraman efelerinizi size gönderiyorum. Aydın'ın bu doğru özlü ve fedakâr evlatları, Bolu ve Düzce havalisinde memleketimizi gâvurların esaretine düşürmeye çalışan hainleri pek kahramanca ve fedakârca bastırdılar. Vatanımıza büyük hizmetler ifa ettiler. Allah iki cihanda aziz etsin. Kendilerine ve umum kumandanları olan zat-ı alinize Büyük Millet Meclisi'nin kalbi ve samimi teşekküratını takdim eder, gözlerinizden öperim. Kardeşim efendim. Ankara, 11 Haziran 1920. İmza: Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal.''

EGE'YE CAN VERENLER

5

Eşkıyalıktan milli kahramanlığa:

"DEMİRCİ MEHMET EFE"

Mezarında efeler ağlıyor

Gururumuz babamızın anılarıdır

ATATÜRK'ÜN TAKDİRİ

Celal Bayar ile bir Çeşme sofrasında...

Ege Zeybekleri, efeyi kendilerine önder seçmişlerdir

57. Fırka Kumandanı Albay Mehmet Şefik Aker

‘‘Aydın’ın çevresinde, imparatorluğun eksik bıraktığı sosyal terbiye ve gelenekten kaynaklanan ve zeybeklik taraftarı olan önemli bir Halk Partisi vardır. Bu partinin mensupları devlete sadık olmalarına rağmen, zeybekliği kaldırmak isteyen devlet kuvvetlerine karşı, zeybekleri koruyordu. Hükümetin zeybekliği kaldırmak için daima tahsis ettiği önemli kuvvetleri zeybekler karşısında aciz bırakan sebep, bu partinin gizli olarak zeybekliği tutmasından başka bir şey değildi. İşte Demirci Mehmet Efe, taraftarlığına dayandığı bu önemli partinin tabiri caizse, adeta temsilcisi ve o ruhun bir sembolü idi.’’[60]

Demirci Mehmet Efe Türküleri:

[60] *57. Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi 1918-1920 Emekli Albay Mehmet Şefik Aker-Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları*

Anonim-Türkünün söylendiği yöre; Ödemiş. Kaynak: Öyküleriyle Halk Türküleri (Notalı) Hamdi Tanses:

Tencerem dolu ayran

Ben gezerim seyran seyran

Demirci'nin arkadaşı

Ödemişli Kör Bayram

Bayram aman değil mi?

Demircioğlu ceylan değil mi?

Atın boynunda kayış

Atın önünden savuş

Canın kavga istiyorsa

Git Demircioğlu'na kavuş

Kal'a yaptım han oldu

Demircioğlu Avrupa'ya şan oldu

Ödemiş'i bastılar

Çalıyı mavzer astılar

Demirci'nin kamasından

Yunanlılar kaçtılar

Tabancamın demiri

Kostak Adile'm bu da Allah emri

Ödemiş kavakları

Dökülür yaprakları

Bize de derler Demircioğlu

Yıkarız konakları

Dağlar dumansız

Demircioğlu dinsiz imansız

Alçak yüksek yüksek tepeler

Kulağında elmas küpeler

Çam dibinde yaslanıyor

Eli mavzerli çeteler

Kal'a yaptım han oldu

Demircioğlu Avrupa'ya san oldu

***

Yıldırım Yıldızdoğan tarafından yazılıp, bestelenen Demirci Mehmet Efe türküsü:

Demirci de Mehmet Efem de geliyor

Açılsın yollar

Sıralanmış da koç yiğitler

Kaçılsın dağlar

Yürü bre Demirci de Mehmet Efem

Dağlar yürüsün

Hainleri düşmanları korku da bürüsün

Yürü bre Demirci de Mehmet Efem

Dağlar yürüsün

Hainleri çaşıtları korku da bürüsün

Böylesi yürek nasip olmaz olmaz her kula

Karıncalı dağlar da neler söyler

Bir gelse dile

Nazilli'nin dağları da neler söyle

Bir gelse dile

Yürü bre Demirci de Mehmet Efem

Dağlar yürüsün

Hainleri düşmanları korku da bürüsün

Yürü bre Demirci de Mehmet Efem

Dağlar yürüsün

Hainleri çaşıtları korku da bürüsün

Bas mavzerin tetiğine de cihan titresin

Düşmesin türkün dillerden namın bitmesin

Yürü bre Demirci de Mehmet Efem

Dağlar yürüsün

Hainleri düşmanları korku da bürüsün

Yürü bre Demirci de Mehmet Efem

Dağlar yürüsün

Hainleri çaşıtları korku da bürüsün

***

Efelik Ruhu Projesi ismi ile hazırladığım çalışmalar kapmasında hatırımı kırmayıp, Ankara Seymenlerinden Şair İrfan Çelik ve Ozan Yetkin Karakaya ağabey-

lerimin sözlerini yazıp, besteledikleri Demirci Mehmet Efe destan zeybeği türküsü:

Demirci Efe Destan Zeybeği:

Haydi Efem
Nazillili Piribeyli
Sert bakışlı yiğit köylü
Çıktı dağa zeybek huylu
Sır Demirci Mehmet Efem

Efem Efem Mehmet Efem
Demircinin Mehmet Efem

Demirci'nin Efeleri
Alay buldu on binleri
Gelmiş düşman yok dinleri
Ser Demirci Mehmet Efem

Efem Efem Mehmet Efem
Demirci'nin Mehmet Efem

Gâvur girmiş kül bağına
Ataş yak Aydın Dağına
Düşman gelmiş ayağına
Vur Demirci Mehmet Efem

Efem Efem Mehmet Efem
Demirci'nin Mehmet Efem

Söz: İrfan Çelik
Beste: Ozan Yetkin Karakaya

☪☆

Yörük Ali Efe

Arşiv: Yenipazar Yörük Ali Efe Evi Müzesi

1895 yılında Sultanhisar'da doğmuştur. Babası Sarıtekeli Aşireti'nden İbrahim oğlu Abdi, annesi yine Yörüklerin Atmaca Aşireti'nden Fatma'dır. 19 yaşına geldiğinde,

Aydın dağlarında dolaşan Alanyalı Molla Ahmet Efe'nin yanına katılmak istedi ve zeybekler tarafından sınavdan geçirilerek çeteye alındı. Yörük Ali Efe, mertliği ve cesareti ile kısa zamanda efenin ve tüm zeybeklerin güven ve sevgisini kazanarak çetede ikinci adam konumuna yükseldi. Alanyalı Molla Ahmet Efe'nin Bozdoğan Kavaklıdere Baskınında ölmesi üzerine Yörük Ali Efe olarak çetenin başına geçti. Uzun süre dağlarda zeybeklik yaptı.

Bu süre içinde daima ezilenin, mağdur edilenin, güçsüzün yanında oldu. Hal böyle olunca da halk tarafından sevildi, itibar ve destek gördü. 1919 senesinde çetesi ile birlikte dağdan indi. O sıralar da Yunan Ordusu İzmir'in ardından Aydın ve Nazilli'yi de işgal etmişti. Yörük Ali Efe, Kıllıoğlu Hüseyin Efe ve bazı arkadaşları ile birlikte Aydın'ın Çine ilçesi Yağcılar köyünde toplanarak 16 Haziran 1919 tarihinde Sultanhisar ve Atça arasındaki Malgaç deresinin üstünden geçen Malgaç (Malkoç) demiryolu köprüsü yanındaki Yunan karakoluna baskın yaptı. Baskın sonunda karakol tümüyle imha edildi, cephane ve erzaklar ele geçirildi. Bu baskın ile bölgedeki tüm zeybeklere bir güven gelmiş, halk da umutlanmış ve her türlü olumsuz şarta rağmen biz bu işgalcilere karşı direnebiliriz öz güveni gelmiştir. Yunan Ordusu ise beklemediği bu baskın karşısında paniğe kapılmış, Nazilli'deki kuvvetlerini Aydın istikametine çekmiştir.

☾☆

Yörük Ali Efe; "Bey amca, sen hiç merak etme. Allah'ın izni ile yarın Bismillah deyip işe başlayacağız. Bundan sonra işimiz Yunan ile uğraşmak olmalıdır. Milleti hep eşraf aldattı. Yoksa biz şimdiye kadar hiç durmazdık. Bize yalnız silah cephane ve zabit ver. Nasıl emredersen senin sözünü tutacağız" demiştir.

Bayar, o günkü şartlarda efe ve zeybeklere dayanmak için yapılan girişimleri şöyle değerlendirmiştir. "O günlerde Milli Mücadele'ye öncülük eden herkes gibi Albay Şefik Aker'de ancak böyle yapabilirdi. O sırada hâkim olan zihniyet ve günün şartlarına göre, umumi ve milli kıyamı hazırlayabilmek için, bu sinirleri kuvvetli ve kavgacı elemanlarla işe başlamaktan başka çare bulunamıyordu. …Bu cesur ve pervasız memleket çocuklarını genç subay ve aydın gençlerle takviye etmekti. İşte bu espri içinde milli mücadele teşkilatına başlandı.''

Malgaç Köprüsü baskını, 4 Haziran 1919'da Nazilli'yi işgal eden Yunan taburunu ve Aydın ile Nazilli arasına demiryolunun korunması için dağıtılmış Yunan askerlerini endişelendirmiştir. Nazilli'ye Türk kuvvetleri tarafından 19 Haziran 1919 günü saat 20.45'de taarruz edileceği yönündeki haberler ve bu haberlerin telefon görüşmeleriyle teyidi sonucunda54 endişe daha da artmıştır. Nazilli'deki bir taburluk işgal gücü durumun karıştığını görerek, 19-20 Haziran gecesi ani bir şekilde Nazilli'yi boşaltarak Aydın'a doğru geri çekilme kararı almıştır55. Hacı Şükrü Bey'in bu süreçte yaşananları şu şekilde açıkladığı görülmüştür. "Nazilli Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Nuri, Mülazım Mustafa Beyler bilfiil benimle çalıştılar. O zaman Tümen komutanı olan Şefik Beyin müzaharetine nail oluyordum. Bilvasıta evvela namdar ve seci Yürük Ali Efe ve Kıllı Hüseyin Efe ile tanıştık. Ve her iki Efenin 38 kişilik maiyyeti ile Sultanhisar Baskınını yaparak 19 Haziran'da Yunanlıların 60 kişilik bir müfrezesini kâmilen imha eyledik. Sonra Mestan Efe v Kara Durmuş Efelerle Umurlu köprüsünü dinamitle attık. 21/22 Haziran gecesi Çerkesköy ve Yeniköy baskınlarını yapmıştık. Kara Durmuş Efe, şehit Mülazım Mehmet bu baskında büyük yararlılıklar gösterdiler. 23 gecesi Erbeyli baskınını yaptık. Düşman bu gece 80 ölü ve 150 yaralı verdi…"[61]

Daha sonra 57. Tümen komutanı Albay Şefik Aker'in başkanlığında kurulan halk meclisinde oy birliğince alınan

[61] *Aydın Kuvayımilliye'sinde Efe ve Zeybekler*/*Ercan Haytoğlu*

karar uyarınca Yörük Ali Efe'ye Aydın'ın kurtarılması emredildi. Efe, diğer zeybeklerin de katılımları ve destekleri ve emrindeki kuvvetlerle birlikte Aydın'ı geri aldı. Ancak takviye kuvvetlerle güçlenen Yunan Ordusu Aydın'ı ikinci kez işgal etti. Bu sıralarda Köşk, Umurlu ve Dörtyol cephesi zeybekler tarafından kuruldu ve olağanüstü cesaretle, donanımlı ve sayıca çok fazla olan düşman kuvvetleri büyük kayıplara uğratıldı. Böylece düzenli ordu kurulana kadar yirmi aylık bir süre düşman kuvvetlerinin Aydın kanadından Anadolu içlerine ilerlemesi engellenmiş oldu. *''Yörük Ali Efe, bölge köylülerine yaptığı yardımlar sebebi ile çok sevilmekte ve sayılmakta idi. Efe'ye duyulan bu sevgi ve saygı, işgal günlerinde Kuvayımilliye'nin hızlı bir şekilde teşkilatlanmasında çok faydalı olmuştur.''*[62]

Arşiv: Yenipazar Yörük Ali Efe Evi Müzesi

☾☆

[62] *Yörük Ali Efe/Sabahattin Burhan*

Yörük Ali Efe, zaferden sonra kendisi ile röportaj yapan Efelerden Haber isimli kitabın yazarı gazeteci, yazar Kemal Özkaynak'a şu bilgileri anlatmıştır;

''Efe senin İstiklal Mücadelesi'ne karışan günlerini ve batıda zeybeklerin yazdığı destanları ağzından dinlemeye geldim. Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak bu konuda bir kitap yazmış. Eski Aydın cephesi kumandanı Şefik Bey'in de bu konuda yazıları var. Orada senin değerli hizmetler inden bahsederler, gördün mü?

-Hepsi eksik, hepsi! Bazıları o zamanlarda yapılan işlerin birçoklarını bana ve başkalarına mal ederler. Bu yanlıştır. Bir kişinin, beş kişinin, elli kişinin böyle büyük davalarda ne ehemmiyeti olur ki? Gönlünde vatan muhabbeti taşıyan her Türk, o günlerde bizim gibi düşünmüş, bizim gibi duymuş, ondan sonra da bizimle beraber olmuştur. Milli mukavemette arslan payını kendine ayırmakta hata vardır. Bir elin şamatası olur mu ki?

Efe'nin bu tevazuuna ve bu ifadesine şaştım kaldım doğrusu. Bir halk diplomatının karşısında olduğumu hissederek kendimi toparladım.

İlk mukavemet duygusunu nasıl hissettin Efe?

-57. Tümen bozulmuştu. Çine'de gelen cavura karşı bir mukabele hareketinin tasarlandığını duymuştum. Haberleştik, bu arada Tümen Komutanı Şefik Bey'le de konuştum, bu mukavemete katılacağımı söyledim. Henüz Osmanlı Kuvvetleri takatten düşmüş değildi. Onlardan da istifade edecektik. Bu sırada Aydın işgal edildi. Göçler başladı, tedhiş arttı. Bir kahpeliğe kurban gitmeyelim diye az çok çekiniyorduk. Köylüler istisnasız mukavemet taraftarı idiler. Fakat bunlara rağmen bir kancıklık mümkündü. Hareketlerimiz hükümeti kuşkulandırmasın, düşman süratle üstümüze gelmesin diye çok ihtiyatlı hareket

ediyorduk. Sonra sular duruldu. Kararı verdik, kızanları topladık, istilaya karşı Aydın Dağları'nda zeybek bayrağı açtık.

İlk defa kaç kızanla işe başladın Efe?

-Başlangıçta 5-6 kişi vardı. Sonradan çoğaldık. Bunların içinde sütüne, namusuna güvendiğim kızanlara vazifeler vermeye başladım.

Efe senin Şefik Bey'e milleti eşraf aldattı, mukavemette geç kaldık, onlar olmasaydı, biz şimdiye kadar çoktan düşmana karşı koyardık demek suretiyle kıyam hareketinde zeybeklerin geç kaldığını söylemişsin?

Bunun cevabını vermedi, yalnız:

Bunlar yirmi beş yıllık sözler. Hangi birisi hatırda kalır ki. Hakikaten yirmi beş sene evvel olup bitenleri nakletmek için hafızasında bir plak sıhhatine ve sadakatine ihtiyaç vardı. Daha fazla eşip, deşmedim. Fakat efe, bunların doğrusunu ve tamamını bulup, yazmak lazım değil mi?

Evet der gibi başını salladı, ilave ettim. Evet, ama efe, bunun için de senin malumatına ve vesikalara, kısaca dokümana ihtiyaç var.

-Onlar ne ki?

Hani o günlerde verilen yazılı emirler, alınan resimler, mektuplar, telgraflar, müsveddeler. Geçmiş günleri, ümmiliğini, gençliğini telmih eden bir eda ile:

-Onları muhafaza edemedim. Daha doğrusu kıymetini bilemedim. O zaman biz zeybekler görünüşte İtalyanlarla dost geçinirdik. Bu senin söylediklerine onlar pek meraklı idiler. Hepsini istediler ve alıp götürdüler. Haziran ortalarına doğru 6 Haziran 1919 Malgaç Köprüsü'ne bir baskın yaptık. Bu müsa-

deme ehemmiyetli sayılıyordu. Düşmanın münakalesi kesilecekti. Bu teşebbüs bizi, ordu subaylarına daha çok yaklaştırdı, onlarla irtibat peyda ettik.

İrtibat tesis ettiğiniz bu subaylar kimlerdi Efe?

-Teğmen Zekai Bey şimdi Turyağ fabrikasında, Şamlı Şükrü halen zannediyorum Antakya'da, Topçu kumandanı Hakkı Bey. Efendiiiim! Yüzbaşı Ahmet Bey, Mülazım Necmeddin Bey, Koçarlı yüzünden Ethem Bey, Adnan Bey.

Çete başlarından, kızanlardan?

-Çineli Hacı Süleyman, Kıllıoğlu, Dokuzun Mehmed, Molla İbrahim, Mesutlulu Mestan Efe, Ortakçılı Mehmet Efe, ha deyince hatırına gelmez ki! Evet, Kara Durmuş, Danişmentli İsmail, Hacı Ahmet, Kerim Çavuş, Teke İmamoğlu, Tavas'lı Mustafa Bey, Sancakdarın Ali Efe.

Kadın zeybekler de sizin aranızda var mıydı?

-Vardı. Baltaköy kadınları o günlerde bize çok yardımlarda bulundular. Hele İmamköy'lü Çete Ayşe, bir zeybek kadar çalıştı.

Efe rahatsız galiba sormadan söylemiyor:

Halk Aydın baskınını pek heyecanlı anlatıyor Efem, bunu dinlemek isterim.

-Cavur Aydın'a yerleşti, dediler. Arımıza yediremedik. Kumandanına haber saldık. Şehri boşaltmalarını istedik. Değilse boy ölçüşmeye hazırız dedik.

Bu adeta bir kesin uyarı!

-Evet, zeybek aklı!

Diyerek şakalaştı.

-Yalan haberler saldık. Aydın'a gelmekte olan kuvvetler sayısının elli bin kadar olduğunu söyledik. Bu sırada Tellide-de'de bir müsademe oldu. 28 Haziran'da düşman kuvvetleri Menderes'e bir taarruzda bulundu. Nehrin Aydın yakasında çetin bir savaş verdik. Cavur bizi çok sıkıştırdı. Bereket versin yandan Umurlu tarafından yardım geldi de tehlikeyi atlattık. Biz de bundan sonra toparlanıp düşmana saldırdık. Sivil, kadın, asker, zeybek, kızan, efe bu saldırmada kendine düşen vazifeyi canla, başla yaptı. Düşman Aydın'da sıkışıp kaldı. Gece olunca muharebeyi durdurduk. Ertesi gün bir hücumla şehre girdik.

Aydın'a sen hangi taraftan girdin Efe?

-Kozdibinden girdim.

Burada durdu, konuşmadı, yutkundu. Fakat ben, efenin te-vazu göstererek şehrin minarelerine Türk'ün zafer bayraklarını nasıl astırdığını söylemek istediğini anlamıştım.

Efe, Karaca Ahmet'te tek başına bir tabura karşı savaştığını söylüyorlar. Bu hikâye nasıl şey?

-Bu hikâyenin aslı yok. Bir adam karşısında bir tabur!

Sözü kısa kesmek istedi;

-Düşman kaçsa da biz Aydın'a sağlamca yerleşemedik. Bu sebeple ne olur ne olmaz diye kızanlarıma vazifeler verdim. Ben de Karaca Ahmet'ten Kepez sırtlarına çıkıyordum. Düşma-nın bir bulut gibi Kızılca Köyden Aydın'a gelmekte olduğunu gözlerimle gördüm. Bu defa bazı mülahazalarla karşılaşmayı kabul etmeyerek demiryolunun sağına çekildim. Hikâye bundan galat olsa gerek... 23 yaşında mücadeleye başlamış. Alanyalı Molla Ahmet Efe'nin genç kızanı, Çanakkale günlerini yaşamış, Yunan İşgalini tatmış ve Mustafa Kemal'e inanmış. Zaferden

sonra da yeni yazıları öğrenmiş, tarihe karşı bir merak uyanmış, kademe kademe okul kitaplarını süzerek derli toplu bir tarih bilgisi kazanmış. Şimdi de işinde, gücünde. İstiklal Marşı çalınırken, bayrak geçerken heyecanlanır ve ağlar.'' [63]

Yörük Ali Efe, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra İzmir'e yerleşti. 1928 senesinde, Kurtuluş Savaşı'nda bir süre karargâhı olan Yenipazar'a taşındı. 1934 yılında Soyadı Kanunu'nun çıkmasından sonra "Yörük" soyadını aldı. 1951 senesinde, İzmir'de geçirdiği talihsiz bir tramvay kazasında bacaklarını kaybetti. 1951 yılında tedavi için gittiği Bursa'da vefat etti. Mezarı, Aydın, Yenipazar'da Yörük Ali Efe müzesi bahçesindedir.

Malgaç Baskını'na Katılanlar;

Yörük Ali Efe,
Kıllıoğlu Hüseyin Efe,
Kozalaklı Mehmet Efe,
Atçalı Arap Şükrü,
Parmaksız Hasan,
Yüzbaşı Çerkes Ahmet Bey,
Teğmen Zekai (Kaur),
Mendireli Kör Ali,
Çilingir Mustafa,
Soğancılarlı Kara Memet,
Pekmezcinin Ahmet,
Gurbetin Ali,
Direcekli Tevfik,
Dallıcalı Mehmet,
Çine'nin İbrahim Kavağı Köyünden Tahtacı Memiş,
İsabeyli Ese Efe,

[63] *Kaynak: Efelerden Haber-Kemal Özkaynak-5/8/1945*

Asteğmen Necmeddin (Aydınalay),
Giritli Memduh Bey,
Güvendikli Mehmet Ali,
Âşık Mehmet
Kınalı Dokuz Efe,
Gülbayram,
Hasan Bey,
Akbaş Memet,
Sinan'ın Ahmet,
Hacı Mehmet'in Hafız,
Mesutlulu Durmuş Ali,
Ovacıklı Çolak Süleyman,
Kuruköy'den Yiriğin Ali,
Sarıoğlu Köyü'nden Arap Ali,
Çine Jandarma Bölüğünden terhis edilen
Ramazan Onbaşı,
Evciler'den Şeytan Ahmet,
Molların Hidayet,
Sağırın Mehmet Ali,
Tevfik Bey,
Hüseyin Bey
Horzumoğlu Mustafa Onbaşı,
Koç Alilerin Halil,
Esenlerin Durmuş,
Halil Çavuş,
Sarı Hüseyin,
Kasap Mehmet,
İbrahim Çavuş,
Çine'nin Yağcılar Köyü'nden Yağcıların Kör Ahmet,
İğ Kuyruk Mustafa,
Aksekili Hacı Abdurrahman Oğlu Deli Mehmet,
Direcikten Taşçı Alisi,
Kütahyalı Recep Çavuş,
Tombalağın Memet,
Habibin Ali Efe,

Bacakoğlu Hasan,
Koca Ali Ahmet Çavuş,
Arif,
Osman,
Asaf Gökbel,
Kıllıoğlu Hüseyin Efe'nin adamı
Kuruköylü Ahmet,
Çine'nin Evciler Köyün'den Sağırdın İbrahim,
Kazancılı Çolak Koca Ahmet,
Dayı,
Şakir,
Koca Ali Ahmet Çavuş
Bacakoğlu Hasan.

Yörük Ali Efe Türküsü

Şu Dalma'dan geçtin mi
Soğuk sular içtin mi

Efelerin içinde
Yörük Ali'yi seçtin mi

Hey gidinin efesi
Efesi efelerin efesi

Şu Dalma'nın çeşmesi
Ne hoş olur içmesi
Yörük de Ali'yi sorarsan
Efelerin seçmesi

Hey gidinin efesi
Efesi efelerin efesi
Cepkeninin kolları
Parıldıyor pulları
Yörük de Ali geliyor
Açıl Aydın yolları

Hey gidinin efesi
Efesi efelerin efesi
***

Kaynağı bilinmiyor,
Yöre: Nazilli,
Muzaffer Sarısözen tarafından derlenmiştir.

☪☆

Durmuş Ali Efe

Arşiv: Nazilli Belediyesi

1863 yılında Aydın İncirliova'nın İsafakılar köyünde doğmuştur. Askerliğini Beykoz'da Piyade Onbaşı olarak yapan Durmuş Ali Efe, Aydın'ın işgaline kadar bağ, bahçe işleriyle uğraşmıştı. Köyünde ve civar köylerde itibar görür, ağırbaşlılığından ve cesaretinden dolayı kendisine ‘‘Efe’’ diye hitap ederlerdi. Durmuş Ali Efe, Türk milletinin istiklalini kaybettiği günlerde ortaya çıkmış bir vatan evladı idi. Kızanları da kendisi gibi vatanseverlerden oluşuyordu.

Durmuş Ali Efe'ye, Binbaşı Hacı Şükrü Bey ile Demirci Mehmet Efe kuşku ile bakmıştı. Çünkü o güne kadar ismini dahi duymadıkları birisi birden ortaya çıkmış, etrafına kızan toplamış ve vatan için efelik yapıyordu. Fakat Durmuş Ali Efe'yi tanıdıkça ve yaptıklarını duydukça, bu kuşkuların yerini sevgi ve saygı almıştır.

Durmuş Ali Efe üç yıl boyunca sayısız çatışma ve baskınlara katılmış, Yunanlılara yatak yüzü göstermemiştir. Erzak ve mühimmat sağlayanları, kızanları ve yatakları Karapınar, Germencik ve Tire ile yakın köylerdendi.

Durmuş Ali Efe müfrezesi memleket ve millet için efelenmişler, hainler, fırsatçılar, ırz, namus düşmanları ve işgalciler ile mücadele ediyorlar, yakaladıklarını da cezalandırıyorlardı. On yedi köye silah ve mühimmat dağıtmış, cephe teşkilatı kurmuştur.

Germencik'ten Tire'ye, Karapınar'dan Buharkent'e, Bağarası'ndan Çine'ye kadar faaliyet göstermiş, Topyatağı, Ortakçı, Aratepe, Ballıkaya, Güme Dağı, Uzgur, Topalak ve Eğrek Muharebelerinde düşmana büyük zayiatlar verdirmiş, gece baskınlarıyla da üç yıl boyunca kendi mıntıkasında, işgalcilerin kâbusu olmuştur. Erbeyli, Dereağzı (Ballıkaya), Ortakçı, Nazilli (Ballıkaya), Topyatağı baskınlarıyla Maşat ve Uzgur pusuları, Aratepe, Güme Dağı, Topalak ve Eğrek Muharebeleriyle işgal kuvvetlerine büyük zayiatlar verdirmiş, ele geçirdiği silah, cephane ve erzakla da Kuvayımilliye'ye büyük destek sağlamıştır.

Durmuş Ali Efe'nin Milli Mücadele'de ki başarısında haberci ve yataklarının güvenilir olmasının katkısı büyüktür. Ayrıca müfrezesindeki herkesin sadece vatan ve millet savunması yani özgürlük için savaşıyor olmaları onların en büyük manevi kuvvetleri idi. Dereli Mestan, Alioğlu Mehmet, Koca Ahmet, Zurnacı İsmail, Çete Gara Memed, Giritli Osman, Küçük Memed, İnceoğlanın Ahmet, Ayan İsmail, Osmanın Memed, Çobanın Kerim, Koca Ali, Vakıfoğlu gibi zeybekleri ile kadınlarla çocukların korunmasına önem verilmesi, yağmacılığın kaldırılması, köylünün Kuvayımilliye'ye yapacağı yardımlara gönüllü olarak katılması, köylüden alınan malların parasının ödenmesi, teşkilatın giderek büyümesini ve başarılı olmasını sağlamıştır.

Durmuş Ali Efe gelmiş geçmiş zeybeklik tarihinde ayrı olarak incelenmesi gereken bir zeybek efedir. Çünkü

Durmuş Ali Efe'nin dağlarda zeybeklik hayatı yoktur. Memleket işgal edilince İncirliova'da sancak açmış ve etrafına topladığı kızanları ile memleket ve millet için efelenmiş ve Yunan kuvvetlerine ağır kayıplar verdirmiştir. Ayrıca köylülere musallat olan çeteler ile mücadele etmiş, Aydın bölgesinin en etkili efelerinden birisi olmuştur. Tire, Germencik, İncirliova bölgelerinde Yunan Efzon birliklerine baskınlar yapmıştır. Bu baskın ve çatışmalar içinde, Erbeyli ve Ortakçı en önemli baskın özelliği taşırken, Aydın Savaşı cephelerinden olan Ovaeymir Savaşı tüm efe gruplarının katıldığı en ciddi ve en büyük savaştır.

Çok şiddetli çarpışmaların yaşandığı Ovacık Harbinde, Durmuş Ali Efe 90 kızanı ile Gökçen Hüseyin Efe 80 kızanı ile Sökeli Ali Efe 30 kızanı ile Çöpoğlu Hacı Halil ve Hacı Mehmet Ali komutasında da 30 gönüllü vardı. Yunanlılar 1500 kişilik tam teçhizatlı birliklerine, ağır silahlarının yanında birde top takviye etmişlerdi. Bu çarpışmada zeybekler kahramanca savaşmışlar ve daha sonra çekilmişlerdir.

☾☆

‘‘-16 Ağustos 1922'de Durmuş Ali Efe kuvvetleri, Yunan Karargâhı’nı basmak için Ortakçı önlerindeydi. Baskın planlandığı şekilde 17 Ağustos sabaha karşı yapılacaktı. Fakat Ortakçı'dan gelen son bilgiler planın değişmesine yol açmıştı. Yunan Karargâhı, Ortakçı Hamamlarının yanındayken cami yanına taşınmış, bu yer değişmesi de iki günlük gecikmeye sebep olmuştu.

19 Ağustos 1922'de Durmuş Ali Efe 150 Kızanı ile birlikte Ortakçı Yunan Karargâhı’na yanaştığında saat gecenin üçü olmuştu. Karargâh sıkı korunmaktaydı. Karargâh önündeki nöbetçilerden ayrı karargâha uzanan yolların köşe başlarına da

nöbetçi koymuşlardı. Belli ki Helen Ordusu korku içinde uyumaktaydı.

Zeybekler, önce dış nöbetçileri bertaraf edeceklerdi. Efe'nin talimatıyla Dereli Mestan, Çete Gara Memed, Küçük Memed, Giritli Osman, Alioğlu Mehmet ve İnceoğlan'ın Ahmet harekete geçmiş sessizce ilk nöbetçilerin işi bitirilmişti ve artık yol açılmış, Yunan Karargâhı'nın önüne kadar sokulmuşlardı. Dışarıda on kadar Efzun görünmekteydi.

Gecenin sessizliğini Durmuş Ali Efe'nin, 'Ateş, aslanlarım' narası bozmuş, zeybeklerin tüfekleri arka arkaya patlamaya başlamıştı. Nöbetçiler bir bir vurulurken Yunan karargâhında panik havası vardı. Ve Yunan birliği ne olduğunu anlayamadan rast gele karşı ateşe başlamıştı. Bir saat süren çatışmanın ardından, karargâhtan teslim oluyoruz ateş etmeyin sesi gelmeye başladı. Daha sonra da, üstleri başları çıplak, panikten giyinememiş bir halde elleri başlarında dışarıya çıkan Yunan askerleri korkutan titriyorlardı. Zeybekler, Karargâh Komutanı Efzun Yüzbaşısını Durmuş Ali Efe'nin karşısına getirdiler.

Durmuş Ali Efe;

-Ülen kefere! Bu kadar çok korkardınız da ne ararsınız Türk'ün vatanında? Söyleyin şuna korkmasın! Bilmezler mi ki Türk evladı, aman dileyene kılıç çalmaz! Kızanlar giydirin bu kâfirleri!

-Emredersiz Efem!

Komutanları ile birlikte 11 esir, 2 top, çok sayıda silah ve mühimmat ele geçirilmiş ve ihtiyacı olan Kuvayımilliye birliklerine yollanmıştır.'' [64]

[64] *Karapınar 'ın Aslanları-Çetin Gümüşoğlu*

Durmuş Ali Efe ve kızanlarının Kuvayımilliye'ye katkıları hakikaten çok büyüktür. Bugün pek anlatılmadığı için bilinmiyor olsa da Durmuş Ali Efe ve kızanları hiç durmamışlar ve gerek kendilerine verilen görevler için ve gerekse karşılaştıkları hadiseler neticesinde harekete geçerek yaptıkları baskınları ile çok büyük hizmetler icra etmişlerdir…

☾☆

‘‘-Musalarlı Ali Zeybek, bir çocuk vurdu, bunun yarasını o zaman dağlarda dolaşan bir Alman kızı (hakikatte Yunan casusu) iyi etti. Bu iki vaka zihnimi bulandırdı. Kötü günlerin eşiğinde olduğumuzu anladım. Derken Yunan İzmir'e asker çıkardı. Ortalığa şöyle bir kulak vermek için Aydın'a geldim. Sivil cavurların yüzü gülmüştü, Türkler ise çığ gibi gelen felaketin korkusu ve dehşeti altında idiler.

Bu sırada Aydın'da mukavemet cereyanı mevcut mu idi?

-Zeybeklerle, aklı başında vatansever insanlar da mevcuttu fakat korkak, menfaat sevenler de böyle bir arzu sezilmiyordu.

Sen neye karar verdin Efe?

-Evvela silah bulmak gerekti, bulsam da alacak param yoktu ya. Hiç olmazsa fiyatını ve yerini öğrenirim dedim. Öğrendim. Aksakallı bir Derviş'te, 5 altına 5 silah buldum. Dursun, gelip bir kaç gün sonra alacağım dedim. Yolda Yorgi isminde eski tanıdık bir Rum'a rastladım. Aşağıdan yukarıdan konuşurken maksadımı anladı, bana taş atmağa başladı.

‘‘Şimdi ve bundan sonra zeybeklik, kabadayılık sökmeyecek. Artık Türk değil, Yunan Hükümeti var’’ Dedi. Ben daha Yunan İzmir'de… Şu an da kursağında ki ekmek, kesendeki para, Türk'ün değil mi? Niçin utanmadan bunları söylüyorsun nankör çıfıt, dedim, azarladım. İçimde bir kaynama ve kin başladı. Keratanın boynunu kopartacaktım. Allah sabır verdi. Bundan sonra, içimizde yaşayanlar bu duyguda olursa, hiç tanımadığımız düşman neler yapar, dedik işi sıkı tutmaya karar verdik ve efelendik!

Ne yaptınız?

-Tire yüzünde tarlada çalışan ameleler vardı, gece gündüz onlarla işleri çabuk bitirdim, harekete geçmek üzere iken Erbeğli'nin basıldığını haber aldım. Az sonra halkın dağlara doğru kaçmakta olduğunu gördüm. Arzular köyüne geldim. Buradaki feci manzaradan yüreğim sızladı. Silahı nereden bulacağımı düşünmeye başladım. Aydın'daki silahları almak içinse param ve çarem yoktu. Birden bire bir zeybeğin yaptıkları hatırıma geldi.

Vaktiyle şurada Balçık'ta bir Deli Hasan varmış. 93 Rus harbinde vatanı tehlikede görerek köyde bayrak açmış, kızan toplamış, ‘’Moskof'un kuruyası iştahlı kursağını toprakla değil kanla dolduracağım’’ diye yemin etmiş. Kızanları, Deli Hasan Efe'miz nerede ise biz de oradayız, demişler, and içmişler. Sonra altın gümüş bilezikli tüfekleri omuzlayan Aydın Zeybekleri cenk yollarına düşmüş. Deli Hasan, bu gaza kahramanı dönüşte tüfeğini, Türkmen Hacı Ali'ye vermiş, ondan da oğlu Tahir'e miras kalmış. Bu tüfekte bir uğur var dedim ben aldım, Tanrı'nın yardımına güvenerek hemen mücadeleye atıldım. Ve bir miktar olsun cephane bulmak, vaziyeti görmek üzere düşmanın terk ettiği Erbeyli'ye indim.

Bir pusuya düşmek hatırına gelmedi mi Efe?

-Gelmedi, hem de Erbeyli'yi boş bulduk. Kıyı sokaklarda iki kadın göründü. Bacıları çağırdım. Ne var ne yok diye sordum. Bizim evde bir asker yatıyor dediler. Eve gittim, avluda iki mekkari vardı, üzerinde makinalı tüfekler bindirilmişti. Askeri uyandırdım, delice hareketler gösterdi, arka arkaya bir kaç tokat yerleştirdim.

Durmuş Ali Efe afalladığımı görünce izah etti;

-Biz dedi, deliyi, yağmurda karda, soğukta şaşkınlık göstereni tokatlar da aklını başına getiririz. Mehmetçiği de ben böyle yaptım.

Bu tedavi usulüne hayret ettim, peki akıllandı mı diye sordum?

-Akıllandı. Tabancası ile dürbününü hemen aldım, ağladı, zırladı, ehemmiyet vermedim. Düş benimle yola dedim. Oradan Aydın'a indim, depodan silah istedim vermediler. Oradaki subaya yalvardım yakardım, etme, eyleme, hiç olmazsa bir kaç tanecik olsun silah ver ne olur, düşman kapıyı çaldı, şimdi de zorlamaya başladı. Dedimse de kar etmedi. Bir kurşun çekip, savaşmak istedim. Tatlı canından ziyade devletin üniformasını düşündüm. Şeytanımı yendim, dön geri edip Arapoğlu değirmenine geldim. Tokatladığım asker orada ağlıyordu. Silahını geri verdim, dürbün bende kaldı.

-Alman kızından ne haber?

Alman kızından bir haber yoktu fakat İncirliova'dan kötü haberler geliyordu. Destere ile başı kesilen Türklerin yürek dağlayan vasiyeti bizi ağlatıyordu. Onların intikam, intikam diye hırlayan son nefeslerini tüketirken neler anlatmak istediklerini duydukça ürperiyordum.

Ayangon isimli Rum, bu cellatların kılavuzu ve elebaşı imiş. Ben bu duygular ve tesirler altında İncirliova'ya indim.

Kasaba yağma edilmiş, insanlar boğazlanmıştı. Şimdiki bucak müdürünün oturduğu evde kanlı libaslar vardı.

Kan ağlayarak İncirliova'yı terk edip Memedler'e geldim. İşte bu sırada seni Alman kızı aradı dediler. Beni ne yapacak ki bu kancık dedim. Meğer cavur dölü bizim karıları, bacıları toplamış, kocalarınızdan, kızan ve efelerinizden silahları alın, eğer bunu yapmazsanız köyünüzü, damınızı, ağılınızı yakacağım demiş.

Kime güveniyordu acaba?

-Kime güvenecek Musalarlı Ali Zeybeğe...

Bu adam ünlü bir zeybek miydi?

-Ne diyorsun beyim? Bir vakitler Çakıcı'yı bile idare etmişti.

Evet sonra?

-Yanaşmadım, Çakırlar Köyü'ne geldim. İbrahim Onbaşı, Koca Mustafa Oğlu Mehmed ve İsmail ile birlikte Eğrek'e gelip köyü çevirdik. Yosmayı burada yakalayalım, gebertelim dedik. Geldi, içeri girdi, sular kardı, yatma vakti oldu, harekete geçtik. Evvela bu köyde gelin bulunan kızımın evine geldim. Bir kadınla birlikte yatakta yatıyordu. Alman kızını sordum. Dayızadenin evinde dedi ve sabahleyin Çarıklar'a gideceğini ilave etti. Velvelesiz yapalım işi dedik, sabahleyin yollara pusu kurduk, yine kaçırdık. Çarık'lar da benim için, ‘’Efe ise meydana çıksın, değilse silahını versin’’ demiş. Bu sözden, taraftarlarının çok olduğunu anladım.

Öteki köylüler ve kadınlar bunu niçin yakalamamışlar?

-Bizim Havva bir arkadaşına, hadi kız, şunu boğuverelim demiş, amma korkmuşlar. Hatta Koç Deresi'nde bu maksatla

pusu bile kurmuşlar. Fakat yosmanın cart curt etmesi kadıncağızları yıldırmış. Biz de bir türlü ele geçiremedik. Çünkü kılavuzları oraları bilir hainlerdi…

Efe Cuma namazını eda edip, vaz dinledi geri geldi, anlatmaya devam etti. Yörük Ali Efe Aydın'ı basmıştı. Onun şöhreti birden bire etrafa yayıldı. Sönen gözler parladı. Ben o zaman hasta idim, yatağımdan doğruldum. Ateşlerim azaldı serinler gibi oldum.

Ağzıma hafif bir tat, vücuduma hissedilir bir takat geldi. Bozköy'den Koca Zeybeğin Osman'a, Arzular'dan Vakıfoğlu'na haber saldım, geldiler. Köşk'e gidip, Demirci'den silah istemeye karar verdik. Çifteyi omuzladım, İshak Fakiler'de köylüleri topladım. "Namussuz yaşamaktansa arkadaşlar namuslu olarak ölmek yeğdir, bu vatan bizden hizmet istiyor, mal, can bir tarafa. Arkadaş, sen sen sen, künyeni yazdır çabuk! Dedim, itaat ettiler. Akmescid'e geldik. 400-500 kişi topladık. Buna mukabil 4-5 silahımız vardı.

Bu sırada Gökçen'den ne haber?

-Gökçen'in Güme Dağı'nda teşkilat yapmakta olduğu duyuldu. Git bu işin aslını astarını tahkik et te bize doğru haber getir diye Karakilise Hatibi'ni gönderdim. Meğer bu alçakta casusmuş. Musalarlı Ali Zeybeğin sarıklı hempası bir sürü yalanla döndü. Yoktan bana selamlar, sevgiler getirdi. Gökçen'in bizi Balyanbolu'ya çağırdığını söyledi. Biz dalaverenin sonradan farkına vardık.

Durmuş Ali Efe çömeldiği yerden doğruldu, işlemeli çevresini yelpaze gibi salladı. Söylenmez duygularla ateşlerle kaynayan kalbini göstererek;

-Şu et parçası dedi, neleri haykırmak istiyor bilsen. Fakat lisan bunları ifade etmekten acizdir.

Sözlerine devam etti:

-400-500 kişi tozlu bir tarlada toplandık. Köylülerin hepsi de mor cepken giymişti. Tarlanın orta yerinde duran kocaman taşın üstüne çıktım. İmanlı bir sesle onlara haykırdım!

'Çoluk, çocuk, vatan ve namus duygusu taşıyanlar şu tarafa. Mal, avrat, para duygusu taşıyanlar da bu tarafa!'

Birden bire ses kes kesildi, az sonra da bir uğultu başladı. Bazı başlar dik, bazısı ise yere doğru eğilmiş olarak kaldı. Sabırsızlandım: Bu meydan er meydanı demeye kalmadı, kızanlar benim etrafımı çeviriverdi.

Durmuş Ali Efe'ye hünkârların, tarihinde de böyle bir tablonun bulunduğunu söyledim.

-Beyim dedi, Türk olduktan sonra bunun bir sırası adamı yoktur. Tanrı bizim hepimizi bu kabiliyette yaratmıştır.

Evet, devam edelim.

-Eğmir yaylasına Demirci'den silah istemek için geldik. 130 kızanımla kazana dâhil oldum. Fakat Hacı Şükrü Bey bize kem gözle baktı. Bunlar casustur, dedi. Bu karalama Demirci'nin zihnini bulandırdı. Hepimize idam emri çıktı. Efe'ye rica ettim. Ölmek bir şey değil fakat kara bir alın yazısını alarak ölmek, işte buna tahammül edemem, dedim. Arkadaşlar tevkif edildi. Ben serbest kaldım. Bir taraftan da müspet deliller topladım. Nihayet hakikat anlaşıldı, affa uğradık, kızanlar şenlik yaptılar.

Sonra Demirci silah verdi mi?

-30 kadar silah verdi, kızanlarla birlikte Kestanecik'e geldik. Danişmentli Hacı Ahmed'in kılavuzluğu ile Topyatağını basmak vazifesini aldım. Bu baskını kısmen başarmış olduk. İki

gün sonra da Köprülü ovasına indik. Burada da müteaddit baskınlar verdik. İçeride aldığımız neticeler düşmanın maneviyatını bozuyordu. Arkadaşım Deli Halil, Köprülü Ovası'ndaki müsademelerden birinde şehit düştü. Kellesini kesip komutana götürmek isteyen bir erin kafasını koparıp Halil'in intikamını aldım. Bir gün de sabah ezanında düşman deposuna baskın ettik. Alaca karanlıkta cavur uyku halinde neye uğradığını bilemedi. Bir paniktir, çığlıktır başladı. İstical gösteren kızanım Osman Zeybek düşmanın arasına atıldı, şehit olması muhakkaktı, ateşlerimizi onun bulunduğu noktanın etrafına topladık, fakat Osman'ı yaraladılar. O bize bağırdı, Durmuş Ali Efe, vuruldum, ben öleceğim, beni işkencelerle öldürecekler, kellemi düşman zorla vücudumdan koparmadan gel sen kendi bıçağınla boğazla beni. Bu takdirde rahat gideceğim ve ruzu kıyamette huzurullaha şaşkın düşkün çıkmayacağım. Arkadaşımın yanık sözleri bizi o zaman çok ağlattı. Bu baskın sırasında kızanlarımdan Kara Veli de ortadan kayboldu. Bir kaç gün sonra onun parçalanmış cepkenini, silahlarını, kemiğini bir çalının içinde bulduk.

Köprülü ovasından sonra nereye gittiniz?

-Arpa Deresi'nde karargâh kurdum. Burada düşmana 4-5 yüz metre kadar yakındık. Akşamları cavur bize küfrederdi. Biz de düşmanlarımıza kurşunla mukabelede bulunurduk. Ballı Kaya baskınlarında birçok ganimetler elde ettik. Bunlar arasında, ilaçlar, reçeller, sardalyalar ve silahlar da vardı. Ganimetin hemen hepsi dağ yolundan katırlarla Nazilli'ye aktarıldı. Bu çevrede 50 kadar kızanım şehit oldu. Fakat Mevlam onların mertebesini çok gördü de Durmuş Ali'yi hayatta bıraktı.

Buradaki köyleri düşmanın yaktığını söylüyorlar.

-Evet yaktı. Halkın o günlerde çektiğini Allah bilir. Bu yürekler acısı bir şey. İşte biz bu yangınlardan sonra Koçarlı Bölgesi'ne geçtik. Yeni köyde karargâh kurduk. Bana Tatarlar geçidinden Çine çayına kadar olan bölgenin asayişini koruma vazifesini verdiler. Fakat bu görev de sürekli olarak kalamadım.

Nereye gittiniz?

-Kara Erkek, Kaba Halil, Umurköylü Hacı Ahmet ile Teke yaylasında birleştik. Buradan Ortakçı ve Burhaniye kasabalarına baskın yapacaktık. Düşman etrafı sıkı bir kilit altına almıştı. Halka baskı yapıyordu. 150 kızanımla uykunun koyu bir saatinde karargâha saldırdık. İlk gözcüleri boğduktan sonra kolayca istirahat mahalline yaklaştık. Karargâhta bir panik başladı. Düşman kumandanı yatağından çıplak bir halde ve yalnız iç pantolonu ile fırlamıştı, yakaladık. İki top, birçok harp malzemesi ile beraber esiri, Türk Komutanı İbrahim Bey'e gönderdik.

Durmuş Ali Efe saatine baktı. Adalar denizinin üstüne doğru süratle sarkan akşam güneşini ve çınarların koyulaşan gölgelerini gösterdi. Eski cenk ve baskın yuvalarına doğru dönerek:

-Biz dedi, yine o yollara doğru gideceğiz. Fakat bu defa cenk için değil ekmeğimizi almak için savaşacağız. İnsanoğlu bu!

Afyon düşerken nerede idin?

-Yenipazar'da idim. Fettah B. Afyon'un düşmek üzere olduğunu müjdeledi. Bu haber bizi çılgına döndürdü. Yörük Ali Efe'nin kızanları ile beraber Feslek yaylasına çıktım.

Oradan Teke yaylasına gittik. Kurmay Vasıf Bey ve Tümen Komutanı İbrahim B. erzak, tayın hususunda sıkıntıdaydı. Yoldaki patates tarlalarının mahsulünü satın almamızı teklif ettim, kabul etti. Askere tayın yerine patates yedirdik. Keles'e indiğimiz zaman her tarafa bayraklar asılmıştı. Ödemiş'e doğru akarken de köylüler davullarla zurnalarla önümüzü kesiyor, koçlar kurbanlar kesiyorlardı. Askerlerimizin tozlu ve yorgun yüzlerinde, zaferin sevinci vardı. Yörük Ali Efe'yi belediye balkonunda Ödemişliler çılgınca alkışladılar.

Siz İzmir'e kadar takibe devam ettiniz mi?

-Bize Kurmay Vasıf Bey'le birlikte Tire'nin işgali vazifesini verdiler. Kolayca şehre girdik. O zamanki Müftü muhabbet ve alaka gösterdi. Derhal mağazaları, kasaları mühürledik. Bir uygunsuzluğa, yağmaya meydan vermedik. Bu sırada düşman Torbalı'da mukavemete başlamış. Bizi oraya çağırdılar.

Torbalı'da muharebeye giriştiniz mi?

-Oradaki düşman mukavemeti pek kısa sürdü. Esasen köyler birbiri arkasından düşüyordu. Elime bir vesika verdiler, geriye git dediler. Şüphe yok ki askeri makamlar zeybeklerin talanından korkuyorlardı. Bu hareket çok gücüme gitti. Kursağımda haram lokma bile yoktu. İstesem yüz binlerce liralık servet aktaran deve kervanlarını keser, zengin olurdum. Fakat tenezzül etmedim. Allah'ın bir gün benden sual soracağını hiç bir zaman unutmadım.

İzmir'e inmedin mi Efe?

-Doğru Sarıkışla'ya indim. Maksadım dillere ve tarihe destan olan aslan Mustafa Kemal Paşa'yı görmekti. Kışlanın içinde yolumu kaybetmişim. Nöbetçinin biri ile münakaşa ederken Nurettin Paşa geldi, iltifat etti, kendisine Paşa'mı görmek istediğimi söyledim, huzura çıkardı. Onu görünce bir kaç yılın sefaletini birden bire unuttum. Vapurlar, fabrikalar düdük çalıyorlardı. Her tarafa bayraklar asılmıştı. Artık ölsem de gam yemeyecektim. 51. Alay bayrağını doya doya öperek Aydın'a döndüm.

Ortada Durmuş Ali Efe, solunda Aydın Belediye Başkanı İrfan Saylam, sağında Aydın Valisi Ruknettin Nasuhioğlu, Çoban'ın Kerim, Koca Süleyman, Durmuş Ali Efe'nin sol omuzunda görünen İsa Efe, arkada kapı önünde Süleyman Efe.

Aydın Vilayet Konağı-Aydın Valisi İle Durmuş Ali Efe ve Kızanları/ Arşiv: Çetin Gümüşoğlu

-37 kişilik bir ailenin fakir babası, atını mahmuzladı, akşamın koyulaşan rengi altında karşıdaki tepelerden kaybolup gitti.'' [65]

☾☆

Durmuş Ali Efe, Kuvayımilliye Efeleri olarak belirttiğim zeybekler içerisinde en önemli şahsiyettir. Çünkü Durmuş Ali Efe'nin Milli Mücadele dönemi öncesi zeybekliği yoktur. Karıştığı bir olay yoktur. Yaptığı bir soygun ya da başka herhangi bir suç yoktur. Vatan işgale uğrayınca memleket ve millet davası için efelenmiş, zeybek sancağı açarak kızan toplamış ve işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Bu sebeple Durmuş Ali Efe, Kuvayımilliye Efeleri içerisinde ayrıca incelenmesi, anlatılması ve hakkında çeşitli çalışmalar yapılması gereken bir efedir.

[65] *Efelerden Haber-Kemal Özkaynak-12/10/1945*

Durmuş Ali Efe, zaferden sonra, Milis Binbaşı rütbesi ile ödüllendirilmiştir. İncirliova'nın Arzular Köyü'ne yerleşen Durmuş Ali Efe, devletin kendisine aylık bağlama işlemini kabul etmemiştir. Durmuş Ali Efe, 27 Haziran 1975 yılında vefat etmiş ve askeri tören ile defnedilmiştir.

Fotoğraftakiler: Subaylar ve Efeler. Ön Sıra-Hüseyin Efe, Şeref Ali Efe, Süleyman Köksal, Durmuş Ali Efe, Dördüncü kişinin ismi tespit edilemedi. Arka Sıra: Nuri Hekimoğlu, Hacı Abdurrahman, Mustafa Özsarı, Mustafa Sarı[66]

☪☆

Sancakdarın Ali Efe

[66] *Cumhuriyet'in 50. Yılında Aydın 1973 İl Yıllığı*

Arşiv: Salih-Hatice Sancaktar

‘‘-1308'de doğmuşum. Adıma Ali demişler. Salavatlı'da o zaman mektep olmadığı için ümmi kaldım. Balkan Muharebesinde ilk çantayı bağladım. Seferberlikte dersen anamdan emdi-

ğim süt burnumdan geldi. Babam kardeşlerimi benden ayrı tuttu. Onları evlendirdi, barklandırdı. İş, güç sahibi etti. Benim önüme de 600 kırmızı lira attı: 'Al buda senin. O adamın peşine düşme, dedi!'

Efe burada hem gülümsedi hem de gözlerini toprağa doğru dikti. Pek uzaklarda ve bir hayli derinde olduğu sezilen eski bir vak'ayı daha fazla anlatmağa lüzum görmeden:

-Fakat onun nasihatini tutmadım. Bir gün Aydın'da orduya et verirken elimden bir kaza çıktı. Kursağa girecek zeybek lokması varmış. Zeybek olduk, 1331. Dağa çıktık. Dedi.

Ali Efe nasıl oldu da zeybekliği terk ettin?

O, haylice uzun ve karışık bir hikâye eder gibi ellerini boşlukta salladı:

-Bir gün Nurettin Paşa haber göndermiş, kızanlarıyla birlikte teslim olsun demiş. Ben Mutasarrıf Paşa'dan bir ariza almadıkça dağdan inmem, zaptiyeye itimadım yok, onlar kahpedir, dedim. Aydın'da Jandarmaya silahlarımızı teslim ettik. Paşa'nın huzuruna çıktım ben...

Silahları teslim ederken üzüldün mü Efe?

-Dünyada bir zeybek için can vermek, zaptiyeye silah teslim etmekten çok kolaydır. Fakat...

Sancakdarın oğlu durdu ve gülümsedi, sen bana faydasını şeyleri de söyleteceksin der gibi ayağının ucu ile toprağı deşti:

-Orası ayrı ve upuzun bir hikâye. Asıl milli harekâta geçelim, dedi.

Evet, Efe, bize de zaten lazım olan o değil mi?

Anlatmağa başladı:

-Yörük Ali Efe Malgacı bastıktan sonra, biz de Nazilli'yi bastık. Yanımda Rekmez'den Mustafa Çavuş, Horzum oğlu Mustafa, Deli Mestan, Dokuzun Hasan Hüseyin ve Mehmet, Dere Ağzından Mehmet ve 150 kadar da zeybek vardı. Öteden beri Nazilli Jandarma Kumandanı Nuri B. Mukavemete bizi teşvik ediyordu. Bir gece gizlice Nazilli'ye girdik. Silah elde ettik, Kuyucak'ta karargâh kurduk.

Kimin evinde?

-O zaman belediye reisi Nuri efendinin evinde. Her akşam burada toplanırdık, nasıl mukavemet edeceğimizi, nereden, ne suretle Nazilli'yi basacağımızı tasarladık. 17 Haziran 1337 (1919) gecesi 150 kızanla Nazilli'yi çevirdik. O zaman düşmanın içerde bir alay miktarında askeri vardı. Çetin bir müsademe başladı.

Efe burada canlı bir hatırasını nakledeceğini söylediği zaman hep birden ona doğru yaklaştık ve dikkatle dinlemeye başladık.

-Nazilli'nin yerli Rum'ları şehre giren ilk Yunan Kumandanına münasip bir hediye almayı düşünmüşler. O zaman bölgede rüzgârlarla yarış eden bir kır at varmış. Onu 500 kırmızı liraya satın almışlar. Baskın sırasında seyisi ile beraber bu at elimize geçti. Baskında muvaffak olmuştuk. Atın hikâyesi de zeybekler ve köylüleri günlerce eğlendirdi.

Bu baskını yapan zeybek sayısı 150 kadar kızandan ibaret olduğu halde, cavur kuvvetlerimizi çok zannetti de korktu. Geri çekilmeye başladı. Biz de takibe koyulduk. Atça'da yerli Rumların pencerelerden attıkları kurşunla bizim kızanlardan hayli şehit verdik. Düşman ha bire çekiliyordu. Köşk'e kadar bir mü-

sademe kabul etmedi. Cavurun zeybek milletinden çok yıldığını bu takip sırasında bir daha gördük.

Yörük Ali Efe ile nasıl birleştin Sancakdar?

-O Malgacı bastıktan sonra şöyle bir kenara çekilmiş. Ben de şuracıkta baba ocağında Salavatlı'da idim. Köye geldi buluştuk ve görüştük. Başında 70-80 kadar kızanı vardı. Kendisi ile uzun boylu bir konuşma yaparak Aydın'a girmeye ve bir baskın yapmağa karar verdik. Bu sırada 57. fırkanın artıkları şuraya buraya dağılmış bulunuyordu. İlerde olup bitenleri ordu mensuplarından iyi öğreniyorduk. Gerimizde ise millet bize her hakikati anlatıyordu. Bir gün Umurlu'da, Yörük Ali Efe, Kıllıoğlu, Mesutlu'lu Mestan Efe ile buluştuk. Topçu Kumandanı Hakkı B. bizim yapabileceğimiz işleri anlattı. Ben Umurlu'da kaldım. Yörük Ali, Kıllıoğlu ile beraber 57. Tümen Komutanı Şefik Bey'in yanına gitti. Mestan'da Tepecik cihetinde vazife aldı.

Aydın'a nasıl yaklaştınız?

-Bu iş bölümünden sonra her kes aldığı bölgede harekete geçti. Biz Kepez sırtlarına kadar sokulduk, orada müsademeye başladık. Arkadaşların kimi Telli Dede'den, kimisi de Menderes yönünden ateş açtılar. Mestan'da Tepecik tarafından ilerledi. Aramızda bir haberci zinciri kurduk. Bayramın birinci günü Hak'kın yardımı ile Aydın'a girdik. Ve şanlı bayrağa yüz sürdük.

Sancaktarın Ali burada geniş bir nefes aldı. Yüzü mosmor kesildi. Bakışı çok derinleşti. Yörük Ali'nin şehirdeki kahramanca, erkekçe mukavemetini sayıp, övdükten sonra, Ah o günün bayrağı ah, onun kan rengi diyerek devam etti:

-Dedem padişahın sancaktarı imiş... Ona rütbe bile vermişler. O savaşa giderken cenk havası çalan mızıka sesleri arasında ipek-

ten bayrağı göklere kaldırır, Rabbim bunu yerlere indirme, diye hem ağlar hem de yalvarırmış. İşte o günkü gibi şimdi dedemi hatırladım. Türk'ün şanlı bayrağının yerlere asla indirilmeyeceğini Aydın'ı bastığımız gün bir defa daha anlamıştım.

Efe, Aydın baskınını anlatmağa devam etti:

-Kepez sırtlarından şehre zor, kolay dâhil olduk. İnsan ve ateş içinde bir nevi deli oluyor, korkmuyor. En kanlı, en tehlikeli oyunlar bile vız geliyor adama.

Aydın'ı ateşlemişler, nereden ve nasıl ateşlediler Efe, mani olmadınız mı?

-Mani olamadık, maksat açıktı. İlk yangın şimdiki 7 Eylül ilkokulunun civarından başladı. Efelere ilk baskın Umurlu'da verildi.

Sizin Umurlu'da düşmana bir kesin uyarı verdiğinizden bahsediyorlar Efe, bu nasıl oldu?

-Şehri yanmadan, yıkılmadan milli kuvvetlere teslim etmelerini istedik. Allah gelse Aydın'dan çıkaramaz cevabını aldık. Sonra 3-5 çete koca Yunan ordusu ile boy ölçüşemez demişler. Bu söz arımıza gitti.

Davamızın uğrunda ölmek için yemin ettik. Aydın'ı düşmandan evet hangi düşman elinde ne kuvvetle olursa olsun alacağız diye fena yemin ettik. Bizim bu kararımızı öğrenen bir kaç sefil korkarak bırakın mukavemeti, memleketi yakacaklar, katliam olacak, memlekete ölüm ve felaket getireceksiniz, dedi. Biz böyle konuşanları ikinci düşman saydık.

Aydın baskınından sonra düşmanı takip etmekten kim vaz geçirdi Efe?

-Miralay Şefik Bey bizi askeri mülazalarla takipten alıkoydu. Rehinelere yapılacak muameleden ve takip meselesinden benim Şefik Bey'le aram açıldı. Neticede takip edilmediğinden cavur kendisini pek çabuk toparladı ve mukabil harekete geçti. Bu geriye dönüş bizi şaşırttı. Ben Umurlu'ya çekildim. Yörük'te Menderes'in karşı kıyısına geçti. Orada kaldığımız müddetçe önemli bir hareket olmadı. Burada Demirci Mehmet Efe ile birlikte çalışmağa başladık.

Bu sırada yanınıza İngiliz üniforması giymiş Yunan subaylarının geldiğini söylediler. Onlar niçin gelmişlerdi?

-Evet, onlar bizimle görüştükten sonra Nazilli'ye kadar gittiler sanıyorum.

Çayyüzü'nde senin başlıca bir cephe tuttuğunu söylediler Efem?

-Doğru. Umurlu'da düşmanın bir hücumuna uğradık. Umurlu, Serçeköy, Menderes ve dağ hattı boyunca Köşk'e çekildik. Orada mukavemete başladık. Kuvvetlerimiz tahminen 2000 kişi kadardı. Bunların arasında her çeşitten ve her kılıktan zeybek asker, köylü, kadın ve ihtiyar vardı. Çayyüzü cephesinde bir sene kadar kaldık. Menderes ve Çayyüzü alayları nizami olarak teşekkül etti. Ben Menderes alayının efeleri arasında idim. Yörük Ali Çayyüzü alayına mensuptu. Bu cephe yavaş yavaş askeri birliklere intikal etti, biz de Üçyol'a gittik.

Öte yüzden Ödemiş cihetinden soğuk haberler geliyordu. Kıllıoğlu ile birlikte Yörük Ali Efe'ye haber saldık, geldi, görüştük. Düşmanın kuvvetlenmesine meydan vermemek için harekete geçilmesi lazım geldiğine iman etmiştik. Sana öteki arkadaşların naklettikleri gibi Aktaş mevkiinde bir muharebe verdik. Bu savaş hakikaten kanlı oldu. Üç buçuk kişilik zaif kuvvetlerimiz kahramanca döğüştü. Bu savaşta kadın zeybekler bile

vardı. Orada Tireli Gökçen Efe'nin mertliğine, kahramanlığına ve insanlığına bir daha hayran oldum.

Burada işler başlangıçta biraz iyi gitti. Fakat sonradan bize düşmanın bombası, makineli tüfeği göz açtırmadı. Gökçen bizim sağımızı tutuyordu. Başında 2-3- yüz kadar zeybek vardı. Bundan başka, Hüseyin Efe'nin 70-80 kişilik kuvveti de bizi destekledi. Yine yan tarafımızda bulunan Koca Mustafa Efe ve kızanları beni çok korudular.

Savaş bitince zeybekler dağıldı mı Efe?

-Hayır, geriye çekildik. Gökçen Efe ile buluştuk, vaziyeti müzakere ettik. Köşk cephesinden haber yoktu. Burada bir şey yapamadık denemez amma geriyi Aydın yüzünü de düşünmek gerekti. Gökçen'de Aydın cephesine dönmemizi tavsiye etti. Köşk'e geldik, bir müddet Çifte Kahvelerde karargâh kurduk.

Sancakdar Efe, akasyaların gölgesine kadar sokulan güneşten kaçınmak istedi, yer değiştirdi. Harap kahve binasının gerisinde sinekler uçuşan bakkaldan bir sigara getirtti, yağmurların bir mevsim durmadan sızdığı duvarlarında duran harap binaya baktı:

-Bu yapı evvelce böyle değildi. Üstünde otel gibi odalar vardı. Burada Başbakan Saraçoğlu, Rahmetli Mahmut Esat Bozkurt birer gecelik misafirimiz oldular. Milli mücadelenin Galip Hocası da burada ekmek yedi, su içti. Neydi o günler? Allah öyle müşkül günleri bir daha getirmesin.

Bu sırada Yörük Ali Efe'nin karargâhı nerde idi?

-Sultanhisar'ında.

Sen ne yapıyordun?

-Ben bu sırada Akıncılık vazifesini üzerime almıştım. Cephelerden içeriye sarkıyor, düşman hakkında bilgi topluyordum. İçerde zaman zaman yaptığımız baskınlar cavuru hem aldatıyor hem de şaşırtıyordu. Köylerde, bahçelerde adamlarımız vardı. Düşmandan asıl malumatı onlar toplar bize haber verirlerdi. Bunların yardımı ile bir iki tane casus bile yakaladık. Topalak'ta yakaladığımız casusu Nazilli'deki askeri makamlara teslim ettik. Bundan bir yıl kadar sonra buralarda tutunmak kabil olmadı. Yörük ve Kıllıoğlu ile beraber Yenipazar'a geçtik. Düşman Nazilli'yi tutunca biz de Ortakçı'da bir cephe tuttuk. Ben bu sırada tekrar Akıncı oldum. Ordu makamları bu vazifemi serbestçe yapabilmem için elime bir vesika da verdiler. Bununla işgal dışındaki levazım merkezlerinden er, silah ve para alabiliyordum. Bu vazife ile ta Alaşehir'e kadar gittim. Bir gün Kara Menderes'te (Küçük Menderes) korkunç bir pusuya düştüm.

Nasıl pusu?

-Senin anlayacağın, Kara Menderes'e doğru yürüyorduk. Belevi civarında düşman yollara tamamen hâkim olmuş. Bizim ise hiç bir şeyden haberimiz yoktu. Aydın, Aydın güzel Aydın, Ah bir kere kurtulaydın... Şarkısını mırıldanarak kayıtsızca ilerliyorduk. Birden bire yaylım ateşi başladı. Kordonu yarıp çıkmak için çok dikkat ve emek sarf ettik. Ölüm muhakkaktı. Düşman eline geçip kıtır kıtır kesilmektense, canı dişe takıp mukavemette inad etmek lazımdı. Bu tabiye bizi kurtardı. Çalı diplerine sinen cavurların üçü beşi bir arada kurşunlarımızla delik deşik olmuştu.

Efenin zor şartlar altında çalıştığı muhakkaktı. Kendisinden bir kaç hatıranın tablosunu rica ettiğim zaman güldü, şöyle bir Yahudi hikâyesi anlattı:

-Sultanhisar'da çetecilik yapan bir Deli Nesim vardı. Bu adam işgal bölgesi içindeki köyleri dolaşır, iğne düğme satardı. Topal bir eşeği de vardı. Kendisini eskiden tanıdığım için akıncılık sırasında dostlaştırdım da. Bir gün, ülen Nesim, dediğimi tutmazsan Musa şefaat etmesin, havra yüzü görme, düşmanın harekâtından bana dosdoğru haberler getireceksin, dedim. Evvela sözlerime pek aldırış etmedi, mavzeri gösterdim, o zaman işin ciddi olduğunu anladı. İtaat etti, vazifesini sadakatle yaptı.

Ne gibi?

-Aramızda bir parola vardı, o da dümbek çalmaktı. O, köylere gelirken dümbek çaldı mı, orada düşmanın bir şeyler yaptığını anlardım. Nesim'den aldığımız malumat keşfimi ekseriya itmam ederdi. Karargâha verdiğim raporlar da Nesim'in adı mutlaka geçerdi.

Bunun hiç kimse, bahusus Yunanlılar tarafından farkına varılmadı mı?

-Hayır, kendisi esasen biraz coşkun ve taşkındı. Ondan kimse şüphe bile etmezdi. Fakat karakol mevcutları, devriye postaları, kuvvet kaydırmaları gibi malumatı nasıl toplayacağını iyice öğrenmişti. Bir gün de dağda harita ve kroki çıkaran üç düşman subayına rastladım. Hiç bir şey yapmadan çekilip dönüş yollarında pusu kurdum. Fakat bir kadının ihaneti yüzünden bunları avlamak mümkün olmadı. Bu kadının ismini veremem. O zaman bu alçağı yakaladım. Cezasını verecektim, Dokuzun Mehmed elimden aldı. Canını ana olmasına ve kadınlığına bağışladım.

İlk mukavemet sırasında sizi teşkilatlandıran size zahir olan muhitte kimlerdi Sancakdar Oğlu?

-Beyim bu işi milletçe beraber yaptık. Eğer bu sorunuza cevap vermek gerekse yaz: Türk Milleti...

Ali Efe, kaşlarımın indiğini görünce cevabını yumuşattı:

-Mesela, Yenipazar'da şube reisi Fettah Bey'den çok istifade ettik.

Büyük bozgun Afyon dağlarında başlarken sen nerede idin Efe?

-Vazifemizin sona ermek üzere bulunduğu sıraları anlamak istiyorsun. Biz bu zaman tamamıyle ordunun içine karışmıştık. Bir gün Fettah B. kızılca kıyametin kopmak üzere bulunduğunu söyledi. Halkı uyarın, gafil olmasınlar, mühim hadiselere intizar ediyoruz, dedi. Söylediğini yaptık. Halkı uyardık. Yörük Ali'de bizim tarafa geçti. Afyon cephesi yarılmış düşman fena halde bozulmuştu. Biz dağdan dağa Nazilli üstünden aştık, Avra köyüne ulaştık. Burada üçüncü tümen komutanı Çolak İbrahim Bey'e iltihak ettik. Bu kuvvetlerle birlikte Alaşehir üzerinden Tepe yaylasına oradan da Ödemiş'e aktık.

Efe burada çok heyecanlandı ve ilave etti:

-Bizi burada Aydın cephesine çektiler. Yörük'le İbrahim Bey Ödemiş yüzünden takibe devam ettiler. Ben o sırada buraya geldim.

Çifte kahvenin sırtlarını göstererek:

-Şu sırtlara geldiğim zaman vakit gece yarısı idi. Ovada neşe, çığlık, ölüm, şenlik yan yana ve kucak kucağa idi. Bahçelerde, yollarda binlerce meşale yanıyor, tek tük silah seslerine arada sırada yaylım ateşleri katılıyordu. Aydın ise son yangın felaketine uğramıştı. Yollarda önümüzü kesen kadınların boynumuza sarıldıklarını, ihtiyarların atlarımızın üzengisi ile birlikte alınlarımızdan öptüklerini görüyorduk. Aydın'a ulaştığımız zaman her şey yok olmuştu.2-3 bin kişi Forbes kumpanyasının tesisle-

ri, saçakları altına sığınmış, bir kurtuluş tarihinin en ibret verici tablosunu seyrediyorlardı. Kurşunlu Han'ı henüz yanmamıştı. Orası tıklım tıklım doluydu.

Takibe nereye kadar devam ettin?

-Ben Balatçık'tan geri döndüm. Aydın'da iki gün kaldım. Sonra Salavatlı'ya geldim.

Mücadele sırasında yara aldın mı Efe?

-Almadım. Fakat gönlüm ölenlerin acısı ile milletimizin uğradığı felakete çok zaman yaralı kaldı.

Efem konuşmanın sona erdiğini anladı, cüzdanından bir zeybek fotoğrafı çıkardı ve bana doğru uzattı.

Eğer dedi, gerekirse bu zeybekle birlikte düşmanla çarpışmaya yine hazırım. Bu benim oğlumdur. Şimdi o uzaklarda babasının cepkenle, poturla yaptığını sırma kılıçla teşkilatla yapmak için talim görmektedir… Zeybek kılığına giren bu genç Teğmene dikkatle baktım. Onun da yüzünde Sancakdar oğullarına yaraşan heybet ve yiğitlik nişanesi vardı...'' [67]

☾☆

Arslanyürekli İsmail Efe

[67] *Efelerden Haber-Kemal Özkaynak-25/9/1945*

Arşiv: Kemal Özkaynak

‘‘Düşman İzmir'e çıkmış dediler. Aydın yerinden oynadı. Kızanlarla der top olduk, cavura karşı koymaya karar verdik. Bir gün Gümrük önü kahvelerinden birinde oturuyorduk. Beni beş arkadaşımla birlikte Polis komiseri Mehmet B. çağırdı. Top yatağındaki cephaneliği bize teslim etti.

-Arkadaşların kimlerdi Efe?

-Arap Cafer, Ormancı Arif Bey'in Haydar, Karabağlı Hüseyin Çavuş... Beşinciyi hatırlayamadı...

-Cephane muhafızlığına neden sizi seçtiler?

Gayrı orasını bilmem diyerek tevazu gösterdi ve:

-Bize teslim etmekten murad muhafaza edecektik… Fakat tam aksini yaptık. Eli silah tutan herkese buradaki malzemeyi bol bol dağıttık.

-Para ile mi?

Burada beni azarlar gibi bağırdı;

-Orasını Allah bilir. Çıksorut'a (Aydın'ın batı yamaç mahallesine) Yunan gelmiş diye işittik. Bu dakikada biz de şehirden ayrıldık. Ilıcalar'da pusu kurarak düşmanı beklemeye başladık. Amacımız, kardeşlerimiz içerde kaldıkları için çok üzüntüde idik. Bir gece düşmanın devriye postalarıyla kucak kucağa geldik. İlk gırtlaklaşmada cavurun ne kadar yüreksiz olduğunu anlayıverdik.

-Efe'ye soyadı ile bu son sözü arasında bir münasebetin bulunduğunu söyleyerek şakalaştık. O, devam etti;

-Bir gün Yörük Ali Efe Malgaç'ı basmış dediler. Bu haber gözümüzü fal taşı gibi açtı, daha doğrusu kendimize güvenimiz arttı. Düşman boyuna geliyor, adım adım Nazilli'ye doğru sokuluyordu. Biz, iki ateş arasında kalmanın mahzurlarını bildiğimiz için aradan çıktık, az sonra da Nazilli'nin basıldığı haberini aldık.

-Bu sırada sizin mukavemetinizden Yörük Ali haberdar mı idi?

-Hayır, değildi. Bir akşam kıyafet değiştirdim, Aydın'a saklıca girdim. Cuma mahallesindeki evimizde anam yatsı namazı kılıyordu. Ortalık perişandı, ümitsizlik, ıstırap fakir yuvamızın içinde adeta yürüyen birer hayalet gibiydi.

Efe burada beş on saniye konuşmadı, sonra yutkundu ve ağladı...

-Anam seccadeden kalktı, beni kucakladı. Yürekler parçalayan boğuk bir hıçkırıkla, "İsmail oğlum, beni düşmanlara bırakma, beni alnımın ortasından vur. Emzirdiğim sütü ancak bunu yaparsan helal ederim" diye yalvardı. Bir anda birbirimizin üstüne yığıldık. Gözyaşım anamın sıcak ve hıçkırıktan boğulan sesine karıştı. Kendimi toparlamaya uğraşırken, gürültünün hele feryadın sırası değildi. Fakat ama şefkatin pınarını da tıkamağa imkân yoktu. Bağrıma taş bağladım. Dizlerime düşen ak saçlı ihtiyar başını kaldırdım, gözlerine, yüzüne sular serptim. Ana dedim, eğer Cenab-ı Hak şehitliği mukadder kıldı ise seni son nefesinde dileğin gibi alnının çatısından vuracağım, düşmana bırakmayacağım.

İsmail Arslan Yürek, yufka yürekli adam. Burada kendini tutamadı hüngür hüngür ağlamaya başladı. Tıkanmış göğsünü ferahlatıp, öksürdü ve sözlerine devam etti.

-Fakat ana, bunu bir şartla yapacağım. Yarın Hak divanında benden sual sormayacaksın. O gece mahallemizde bir arama yapıldı, fakat bizim eve hiç gelen olmadı. O sabah ne olur ne olmaz diye erkence ayrıldım. Şimdiki genelevlerin civarında hendek içinde inleyen bir yiğidin ağzına bir kaç damla su verdikten hemen sonra şehit oldu. Bu hadise içimi yaktı, derken başka bir eve uğradım. Burada dehşetten, korkudan uykusuz kalmış kadınların arasında Aydınlı bir zat da vardı. Zavallı

hemşehri! Bütün ailesinin uğradığı kanlı akıbetten sonra asabı bozulmuştu, üstü başı perişandı.

-Belli başlı müsademeye karışmadın mı Efe?

-Karıştım. Bir gün Karacaahmedin gerisinde, civar yamaçları yalayan bir ölüm makinası takır takır işliyordu. Arkadaşlara kavuştum. Söz birliği ettik, bazısı ateş ederken biz sürüne sürüne çeşme ardından, kabir taşlarının gerisinden mitralyöz yuvasına doğru sarktık. Bir hamlede avcılarla gırtlak gırtlağa geldik. Sivri uçlu Bursa kamalarımız düşmanın ciğerinde birer yılan gibi oynadı.

Efe bu kanlı manzaranın dehşetini yeniden hisseder gibi ayağa kalktı ve elini salladı olan oldu, yâdından fayda ne ki, diye tekrar oturdu, ben hemen sordum:

-Senin bu esnada Kara Durmuş'la birleştiğini söylerler, bu doğru mu Efe?

-İşin aslı şu: ben o günlerde bitpazarında dolaşırken 17 kızanıyla birlikte Kara Durmuş Efe'ye rastladım. Efe neye duruyoz dedim. Hemen beraber olduk. Boşalan cezaevinin mazgallarından düşmana bastık ateşi. Kaçışan yüzlerce cavurun canını cehenneme yolladık. Yörük Ali Efe ortada yoktu. O hapishaneyi kurtardıktan sonra gözden kaybolmuştu. Kara Durmuş'la mahalle savaşının arslanlarımıza bir zarar getireceğinden korkuya ve endişeye düştük. İşi gücü bıraktık. İhtiyatlı ihtiyatlı Ali Efe'yi aramaya başladık. Nihayet Yukarı Kozdibin'de bulduk da içimiz ferahladı. Bizi görünce çok amma çok sevindi. Hoş geldiniz dedi, kucaklaştık. O zaman başında 20-30 kızan vardı.

-Yörük Ali ile birleşince neleri yapmağa karar verdiniz?

-Düşman memleketi terk etmiştir, kovalayacağız dedi. İtiat ettik. 70-80 kızanla yollara düştük. Aydın'ı bastığımız gün Rum mahallelerini dolaşıyordum. Cavurların sığındığı kilise civarına geldim. İyi gününde bu vatanın ekmeğini yiyen, suyunu içen sarı lirasını kazanan nankörler, kara günlerde haçlı bayrak çıkarlarmış, bilmem ne zito! Diye bağırmışlardı. Bunların soyundan olan askerlere ve hainlere karşı duyduğum düşmanlık sonsuzdu. Fakat mertlik, Efelik sivillere bıçak çekmeyi emretmezdi. Burada ölüm bekleyen zavallılara acıyarak bakıyordum. Bu sırada bir kız geldi, ellerime ayaklarıma kapanarak aman diledi, kendisini ellerinden tutup kaldırdım ve bu sırada oradan geçen bir Türk kızına teslim ettim.

-Sonra arayabildiniz mi?

-Evet. Bu Türk kızı Allah yazmış, benim zevcem oldu. Sonra öğrendim, öteki kızacağız da kimvurduya gitmiş, ölmüş. İşgal sırasında tanıdıklardan Müezzin Molla Mehmed'i, Umurlu'lu H. Ahmed'in babasını, Ormancı Arif'i şehit etmişlerdi. Bunları öldürenleri arıyorduk. Bu sırada hükümet konağına geldim. Miralay Şefik Bey'i gördüm. Meyhaneci Papaz oğlundan soracaklarım, öğreneceklerim olduğunu, bu cavurun bana teslim edilmesini istedim. Bazı ileri gelen Türk'ler bana kapıda nasihat edip geri gönderdiler, teskin ettiler, hele sabret dediler.

-Sonra?

-Sonra sözlerini tutmadılar...

-Demek bu sırada şehirde düşman kalıntıları vardı?

-Kaçabilen kaçmış, kaçamayanlar da şurada burada yuvalanmıştı. Böyle bir günde zeytinyağı depolarının bulunduğu bir sokaktan geçiyorduk. Kazanların arasında bir müfrezenin saklandığını haber verdiler. Bu mükemmel bir avdı. Sağdan soldan bir iki

kurşunla yoklama ettim, ses çıkmadı. Birden bire kapıları zorlamak, bu da tehlikeli bir oyundu. Çatıya çıktım. Kiremitleri araladım. Bombayı aşağıya bırakıverdim. İçerdeki patlama pek müthiş oldu. Korkakların yuvası hercümerç oldu. Berhava olan deponun kıyısından bir üniformalı koşarak yanıma doğru geldi. Sağ tarafı kanlar içindeydi. İri yarı gözleri, sönecek yerde kan çanağına dönmüştü. Müslüman olacağım dedi ve hemen tekbir aldı.

-Ne yaptın?

-Ne yapacağım, o beni böyle pusuda yakalasa ne yapardı? Müslümanların defteri doldu, dedim. Bittabi tekbir boşuna gitti... Gümrük önündeki serin kahvelerde halk toplanmış geçirdikleri 24 saatin heyecan ve dehşet dolu sahnelerini anlatıyorlardı. Hicret eden kafilelerden Aydın'a dönenler olmuştu. Dükkânlar açılmış, normal hayat başlamış gibiydi. Bu sırada Yörük Ali Efe, bir dükkânda tıraş olmuş, yeni terleyen bıyıklarına sürdüğü kozmetiğin kokusunu teneffüs ediyordu.

Bir atlı:

-Düşman Erbeyli'den geri dönüyor, diye haber getirdi. Efe'miz Top Yatağına gitti, ben eve!

-O zaman evli mi idin, eve neden gittin Efe?

-Anamı görmek, bir de karnımı doyurmak için! Birde bir kuzumuz vardı. Helal mal! Derhal boğazladım. Anam ciğerini çabucak bir kavurma yaptı. Karnımı doyurdum. Diğer taraflarından da azığıma katık yaptım. Biraz peynir, bir kaç ta kuru soğan koydu.

-Efe basit de olsa bir iaşe menzil teşkilatı yok mu idi?

Takdirsizlikle güldü...

Sonra anamla helalleştim, mübarek ellerinden öptüm, boynuna sarıldım. O da benim gözlerimden bir kaç defa öptü, kıbleye döndü, ellerini açıp yalvardı. Titreten dudaklarını görmemek için merdivenlere doğru yürüdüm, dışarıya fırladım. Gümrük önünde biriken asker, sivil, Efe, kızan 150 kadar insanın arasına ben de karıştım. Düşmanı Aydın'a sokmamak için Kemer çayını tutmaya karar verdik ve hemen dağıldık. Kemer çayında yaralı bir askerimizi getiren süvariye, cavurdan haber sorduk. Bir Jandarma müfrezesinin şu yakınlarda düşmanla temasta olduğunu söyledi. Bunun üzerine bizdeki heyecan büsbütün arttı. İkindiye kadar bekledik, düşman görünmeye başladı. Buradaki çarpışma 3 saat kadar sürdü. Herkes tuttuğu yeri inatla elde bulundurmaya gayret ediyordu. Fakat her şeye rağmen inat edip çakmak çalmak gerekti. Bunun için de namluyu soğutmak lazımdı. Fakat etrafta bir damla su yoktu. Mataram bomboştu. Azık torbası hatırıma geldi. Hemen kuru soğanlardan ikisini keserek mavzerime sürdüm, namluyu soğuttum. Düşman bu mukavemetten sonra Üç Gözler Top Yatağı'na doğru yöneldi. Akşam sular kararırken arkadaşların kimisi yorulmuş, kimisi vurulmuş, kimisi de mukavemetten vazgeçmiş veya savuşmuştu. Bir zeybek, benim müdafaada pek yalnız kaldığımı görünce yanıma sokulmuş ve durumun çok tehlikeli olduğunu hatırlatmıştı. Bundan sonra ben de ayrıldım, geri döndüm ve Dibek Önü'ne geldim. Evimizi aradım. Anam yoktu. Kardeşimle birlikte muhacir olmuştu.

-Bu hazin bir şey Efe!

-Çok hazin beyim. Anadan, kardeşten, Aydın'dan ve büyün ümitlerimden ayrılıyordum. Yarının ne getireceği belli değildi. Çünkü düşman bu defa çok kalabalık bir kuvvetle bize çullanacaktı.

-Sonra onları bulabildiniz mi?

-Buldum. Ay ışığında ilerlerken İmamköy civarında bir yarın içinde anacığımı Mevla'sına yalvarırken buldum. Hep beraber yollara düştük. Gölhisar gemisine geldik. Gemi sabaha kadar karşı tarafa durmadan muhacir taşıdı. Ben mavzerle bir yara yattım, kadınlardan önce, kim geçerse vuracağımı söyledim ve önce kadınların geçmesini sağladım.

-Senin Demirci Mehmet Efe'nin maiyetinde de çalıştığını söylüyorlar. Efe'nin maiyetine nasıl geçtin?

-Bir gün, Demirci Mehmet Efe ile Köşk'te buluştuk. Eskiden de kendisini tanırdım. Birbirimize sarıldık. Dostluk böyle zamanlarda hareketlenir. Başımdaki kızan sayısını sordu.70-80 cevabını verdim. Kuyucular hattına yerleştik. Erzakımızı, cephanemizi o ikmal ediyordu.

-Orada bir cephe mi tuttunuz?

-Evet, bu sırada tuhaf bir hadise oldu. Bir sabah yabancı üniformalı iki subay, hatlarımıza doğru yaklaştı ellerinde beyaz bayrak vardı. Kızanlara ateş etmemeleri için emir verdim. Bunlar korka korka yanıma geldiler. Köşk'e gitmek istediklerini söylediler, şüphelendim, ne için gideceklerini sordum, söylenecek bir şey varsa bana söylemelerini istedim.

-Bizim söyleyeceklerimiz Demirci'yedir, dediler. Beraberlerine iki de kızan kattım, Efe'mize gönderdim.

-Bunların ne maksatla geldiklerini sonradan öğrendin mi Efe?

-Öğrendim. Mukavemetten vazgeçiniz. Bu toprakların asıl sahipleri bizleriz. Türk'ün ordusu, silahı yok. Siz beyhude ezileceksiniz. Silahlarınızı bize teslim edip, işinize, keyfinize bakınız, demişler. Bunlar hakikatte İngiliz ve İtalyan üniforması

giyen iki Yunan zabiti imiş. Beraberlerine adını unuttum... Bey isminde bir de sözüm ona hain Türk subayı almışlar.

-Bunlar Demirci'den ne gibi bir karşılık almışlar?

-Demirci, düşman vatandan çıkmadıkça biz silahımızı bırakmayız, cevabını vermiş! Ben bu hadiseden sonra hastalanıp Yenipazar'a geldim. Biraz iyileştikten sonra Yörük Ali Efe'de geldi. Beraber gezmemizi teklif etti, kabul ettim. Bu sırada Muğla-Aydın yolu üzerindeki köprüyü tutan İtalyanların bu noktadan çekileceklerini duyduk. Karşıdaki Yunan kuvvetlerinin sayısı az değildi. Köprüyü tutmazsak yazık olacaktı. Efe beni kızan toplamak üzere Eski Çine'ye gönderdi. Dönüşte Yörük Efe'yi köprüde İtalyanların Balat Muhafızı Albay ile konuşur buldum.

-Sen ne konuştuklarını işittin mi Efe?

-Zaten aralarında bir tercüman vardı, kumandan soruyordu:

-Efe karargâhın nerede?

Efe cevap veriyordu:

-Karargâhım sırtımdaki kaputum!

Kuvvetin ne kadar?

-Şimdilik 1500 kadar, fakat istersem 24 saat için on bine çıkarmak mümkün...

Bu rakamlar gerçek değildi. Hakikatte Efe'min başında ancak 140-150 kızan bulunuyordu. Bu konuşma sırasında köprüyü İtalyanların bırakacaklarını İtalyan Albay'ın ağzından işittik. Konuşma sırasında, hinoğlu hin allem edip kallem edip sizi himayemize alalım demesin mi?

Yörük Ali'de ona güzel bir ders verdi. Temkinli bir tavırla:

-Düşman kim olursa olsun, biz himaye kabul etmeyeceğiz dedi ve keçisakallı kumandanın dilini boğazına tıkayıverdi... O sene sıtma çok oldu, biz zeybekler kendimizi koruyamadık. Kızanlar yere serildiler. Aydın, Ramazan ayının son hazırlığı içindeydi. Uzakta yanan sarı kandillerle yuvamıza olan hasretimizi gidermeye uğraşıyorduk. Yakında bayram olacaktı. Fakat kızanlar dağlarda, göçler yollarda, vatan felaket içinde iken bayramın ne tadı olurdu ki? Milletin gözleri ağlamaktan kan çanağına dönmüştü. Bununla beraber ümitle ümitsizlik arasında acı bir şeker bayramı geçirdik. 30 Ağustos 1922 geldi. Düşman söküldü 7 Eylül'de çile doldu. Aydın'ı bir yangın yeri, bir kül yığını halinde düşmandan geri aldık. Bir kaç gün sonra da silahımı teslim ettim, bu defteri de yüz akı ile kapamış olduk.

Arslan Yürekli Efem, sözünü bitirirken, ellerini ellerime uzattı.

-Herkes dedi, alnının yazısını çeker. Bizim de ömrümüzde kanlı ve hüzünlü yapraklar var. Ne yapalım? Allah bir daha o günleri göstermesin. Eğer bu yazı tekrar yazıldı ise bu sefer iki yavrumla birlikte vatanı müdafaa edeceğim… Ortada dolaşan 7 yaşındaki yavruyu göstererek ilave etti;

-Hatıram onlara şanlı bir armağan, şerefli bir miras olsun…[68]

☪☆

Mesutlulu Mestan Efe

[68] *Efelerden Haber-Kemal Özkaynak-25/8/1945*

Arşiv: İrfan Özkan

1891 yılında Yağcılar'da dünyaya gelmiştir. Daha sonra ailesi Mesutlu Köyü'ne yerleşmiştir. Çobanlık yapan bir ailenin on iki çocuğundan birisidir. Askerliğini yaptıktan sonra, kardeşlerinin haksız yere öldürülmesinden ve yerel idarecilerin sorumsuzluğu yüzünden dağa çıkmış Çakırca-

lı'nın yanında yetişen Hacı Hüseyin Efe'ye kızan olmuştur. Onun ölümünden sonra Efe olmuş, yıllarca dağda gezdikten sonra düze inip, köyüne yerleşmiştir. İşgal ile tekrar silah kuşanmış ve kızanları ile birlikte Kuvayımilliye'ye katılmıştır. Yörük Ali Efe'nin Malgaç baskını hariç bütün savaşlarına katılmıştır. Kardeşi Süleyman Efe'de yanında olmuştur. [69]

☾☆

''Milli Mukavemete nasıl katıldın Efe?

-Zannedersem Yunan'ın İzmir'e asker çıkarışından bir buçuk ay önce idi. Aydın'da Köprülüzade Şefik Bey merhum beni çağırdı.

-57. Tümen Komutanı Şefik Bey mi?

-Hayır, şu Aydınlı, Tepecik Çiftliği sahibi Asım ve Fazıl Bey'ler yok mu? İşte onların kardeşi Şefik Bey… Bu zat çok faziletli, bilgili bir adamdı. Avrupa'da tahsil görmüştü. Yüksek bir vatanseverdi.

Bana:

Biz artık yenildik fakat mahvolmadık. Kurtulabiliriz. Düşman bizi bu kadarla bırakmaz. Bir müddet sonra İzmir'e Yunanlılar asker çıkaracaklar. Mukavemet edelim. Etmesek mahvolacağız, dedi.

---

[69] *Mestan Efe'nin oğlu İrfan Özkan ile röportaj/Şahin Efe Yılmaz/2013*

-Bunu nereden anladın diye sormadın mı Efe?

-Sordum. O yabancı gazetelerini de ele geçirir okurdu. Bunu Avrupalı cerideler yazmış. Bu sırada cüzdanından bir kaç resim ve harita da çıkardı. Haberin doğruluğunu ispatlayan vesikalar olarak bana gösterdi. Bu konuşmadan sonra buz kesildim, terlemiş gibi oldum. Hakikaten Şefik Bey'in söylediği gibi otuz, otuz beş gün sonra kara haber ulaştı. Bey'in kâhyası Mesudlu'ya geldi beraberce Aydın'a indik.

-Aydın, yaman bir kararsızlık içinde çalkalanıyordu. Mukavemet etmek isteyenlerin yanında cesaretsiz ve korkaklar da vardı. Gümrük önü kahvelerinde kayıtsız tavla oynayanların yanı başında düşünceli başların toplandığı görülüyordu. Öğleye doğru zeybeklerin mukavemete karar verdikleri haberi çıktı. Maruf birisi bana yaklaştı:

Mestan deliliğin sırası değil. Çoluğun çocuğun lafına bakıp bir şeyler yaparsanız memleketi harap edersiniz. Fakir fukaranın ocağını söndürürsünüz, dedi.

Ben:

Başımız sağ, elimiz, ayağımız tutarken düşmana şu güzelim vatanı nasıl bırakırız dedim. Bu adam çoluk çocuk sözünden Şefik Bey'i kastediyordu. Bu konuşmayı hala nefretle hatırlarım. Kardeşimle Umurlulu İbrahim Bey'de beni müdafaa ettiler. Akıl hocasının suratına oda kapısını şiddetle vurduk ve Aydın'ı terk ettik. Bu sırada düşman da Aydın'a gelmiş bulunuyordu. Bir müddet sonra Yörük Ali Malgaç'ı bastı.

-Yörük Ali kimlerle beraberdi?

-Yörük, Kıllıoğlu ile beraber dolaşıyordu. Ben Gölhisar'a geldiğim zaman seni Yörük Ali istiyor dediler. Tavaslıoğlu'nun evinde buluştuk. Müzakere ettik. Yörük o gün çok heyecanlı idi. İşlerin karıştığı bir sırada Dalama Nahiye Müdürü Köşk'ten

imdat kuvveti istemişti. Bu bize düşman kuvveti istedi şeklinde aksetti. Ben müdürün vatanperver adam olduğunu bildiğim için buna ihtimal vermedim. Ne ise onu teskin ettim. Ölmek var dönmek yok dedik o geceyi Mesudlu'da fakirhanede geçirdik.

-Mukavemet teşkilatının başlığı için aranızda ihtilaf çıktığını söylüyorlar öyle mi Efe?

Güldü, biraz sabret anlatacağım dedi.

-Göderen'li mıntıkasına kadar halkı çağırdık, konuştuk. Ertesi gün de Alan'lı köyüne geldik. 70-80 kişi kadar olmuştuk. Habibin Ali Efe'de bize katılınca kuvvetlerimizi onar onar ayırdık. Mangalar yaptık. Bunların arasında zeybek, asker, hırkalı abalı, genç, ihtiyar her çeşit ve her zümre halktan gönüllüler vardı.

Efe yanağını şişirdi, ziftli ağızlığını temizledikten sonra gülümsedi:

-Yörük Ali Efe bana burada on kişilik bir kuvvet ayırdı. Sen de bunların başısın dedi, adeta inme indi dizlerime. Hemen zeybeklerime ünledim. Allah'a ısmarladığı çektim.

Mestan burada ciddileşti, vakur bir eda ile

-Nasıl olsa mukavemete karar vermiştim. Yörük Ali olsa da olmasa da cavura saldıracaktım. Soluğu Dalama'da aldım. Bir mektup daha yazarak arkadaşları vazife başına çağırdım.

-Yörük Ali Malgaç'ı bastı. Sen böyle bir şey düşünmedin mi Mestan Efe?

-Düşündüm. Bana da Koçak Köprüsünü atmak vazifesi düşmüştü. Ama dinamit vaktinde patlamadı. Daha doğrusu cahillik... Yanlış hesaplamışız, teşebbüs boşuna gitti.

-Sonra Yörük Ali ile barışmadın mı?

-Barıştık. Karahayıt'a geldik. Oradan da köprüye gittik. Miralay Şefik Bey'e mülaki olduk. Beş gün mühletli bir kesin uyarı yazarak düşmana gönderdik. Aydın baskınına Hacı Şükrü Bey taraftar değildi. Biz ısrar ettik. O, apoletleri öfkesinden söktü yerlere attı.

-Efe, Aydın baskını bilinen bir hikâye olduğu için uzatmayacağını söyledi ve sözlerine şöyle devam etti:

-Aydın'ı bastık, arkadaşlar çok büyük gayret ve fedakârlık gösterdiler. Takip etmeğe cesaret ettik ise de taraftar az bulduk. O gün Aydın hem sevinçli hem de kaygılı idi. Miralayımız Şefik Bey muharebeden ziyade politika ile meşguldü. Sivil Rumların durumu emniyet verici değildi. Kararsızlık, kargaşa hüküm sürüyordu. Bu sırada düşman toparlandı, geriye döndü. Ben bir gün için Mesudlu'ya gitmiştim. Daha yolda iken geri dönen düşmanın silah seslerini işittim. Aydın halkı yeniden muhacir olmuştu. Bu sefer bir katliam ihtimali vardı. Tepecik çeşmesinden geriye döndüm. Gemiciye, silahla geçenlerin silahlarını alıkoymasını söyledim. Bu suretle yeniden elli, altmış tüfek tedarik ettim. Yörük Ali ile tekrar buluştuk. Çine Köprüsü'ne geldik. Düşman bu kımıldanıştan, bu toparlanmadan haberdar olmuştu. Ertesi gün bir topçu ateşi başladı. Balta köydeki sırtlara çekildik. Cavur yanaşmıştı. Sert ve çetin mukabelede bulunduk. Geriye attık. Yörük Ali Efe bu sırada Çine'ye gitti. Ben de köye geldim. Bu arada köprüde bir bayrağın dalgalandığını, yamaçların beyaz çadırlarla dolduğu rivayetini işittik. Tekrar sarsıldık. Köprüyü yakmak için tedbirler tertipler almağa başladık. Fakat bu tahakkuk etmedi. Karşıya geçtim. Oraya yeni gelen Demirci Mehmet Efe'ye kavuştum.

-Efe sana yeni bir vazife mi verecekti?

-Evet, burada kurulan cephede muayyen bir bölgeyi tutmak vazifesi. Fakat kuvvetim azdı. Hemen Karahayıt'a döndüm. Bir

tamim yazdım. Beş yüz kızan toplandı. Ben Menderes'ten demir yoluna kadar olan sahayı tuttum. Demirci'de demir yolundan dağa kadar olan bölgeyi... Buradan yaptığımız taarruz netice vermedi. Bir yıl kadar bekledik. Bu sırada İç Anadolu'dan gelmeye başlayan mukavemet ceryanı bizi sevindiriyordu. Zeybekler, yavaş yavaş subaylarımız sayesinde kıtalara iltihak ediyor daha derli toplu ve askerce terbiye alıyorlardı. Demirci'de bir müddet sonra Anadolu'da başka vazifeler alıp ayrıldı. Biz Yörük Ali ile Sarayköy taraflarına geçtik. Akıncı olduk, Jandarma'da görev aldık.

-Son taarruz esnasında nerede idin Efe?

-Yenipazar'da idim. Şube reisi Fettah Bey bize hazır ol emri verdi. Malgaç'tan Avra'ya geçip üçüncü tümeni bulduk. Onlar Alaşehir köprüsünü atarak cavurun yolunu kesmiş. Biz Çavuş'tan Bozdağ'a sıçradık. Düşman bozulmuş ovaya düşmüş, perişan bir halde kaçıyordu. Biz Ödemiş'e doğru aktık. Fakat banadur daha sonra da geriye dön emri verdiler. Kuvvetlerimiz İzmir'e indiği gün hayatımın en tatlı uykusunu uyudum. O gece mukaddes İstiklal Savaşı'nın sevabı ile tekmil benliğimi yıkadım, arındım. Ben İstiklal Savaşı'nın yiğitlerinden Kuşadalı Mahmud Esad'ı bu köyde muhafaza ettim. Ödemişli Şükrü Şaraçoğlu'nu Baltaköyden ben getirdim. Onların heyecan ve iman dolu telkinleri hala yüreğimde yazılıdır. Hele sizi ancak Mustafa Kemal kurtarabilir diyen İtalyan General'inin sözünü asla unutmuyorum.'' [70]

Mestan Efe, 7 Şubat 1957 yılında köyünde vefat etmiş, cenazesi askeri törenle defnedilmiştir.

Not: Mestan Efe'nin oğlu merhum İrfan Özkan ile yaptığım sohbet esnasında, babasının fotoğrafını, Şükrü

[70] *Efelerden Haber-Kemal Özkaynak. 30/9/1945*

Saraçoğlu'nun Başbakan olduğu dönemde Ankara'da, Başbakan'ın kendisine armağan ettiğini söylemişti. [71]

☪☆

[71] *Şahin Efe Yılmaz*

Dokuzun Mehmet Efe

Fotoğraf internetten alıntıdır. Bu sebeple arşiv kaydı bulunamadı.

‘‘-Efe senin Konya taraflarına bir vazife ile gittiğini söylediler, öyle bir vazife verildi mi?

-Verildi. Fakat garip olan tarafı şu ki ben de bu vazifenin mahiyetini, gidiş sebebini hala anlamış değilim. Yalnız bir gün

Refet Paşa seni çağırıyor dediler, pat ettim selam verdim. Sen Konya'ya Saray Ününe gideceksin dedi. Sebebini sordum. Orada bazı asayiş mülahazaları var diyerek sudan bir cevap verdi. Emir, emirdik dedik, gittik. Sonra Refet Paşa Ankara'ya döndü, bizi de Nazilli'ye iade ettiler.

-Hangi Efelerle beraber gittiniz?

-Sökeli Ali Efe vardı yanımızda.

-Bolu taraflarında Anzavur hadiseleri arasında da ismin geçiyor Efe?

-Evet bizi Refet Paşa bu sefer de Eskişehir'e çağırdı. Orada yeni bir vazife aldık. Mudurnu hareketlerine memur edildik. Bu havalide başımda iki yüz, üç yüz kadar zeybek vardı. Bizim bu yüzden olan zeybekler arasında Karacasu'lu Zurnacı Ali Efe ile Poslu Mestan'dan çok istifade ettim. Düzce isyanını bastırmak için giden efeler arasında Danişmentli İsmail Efe'de vardı.

-Zeybeklerin orada talan yaptığından bahsederler?

-Bu benim kızanlarıma sürülmüş bir kara değildir. Ahirete gideceğim, yalan söylersem dilim yansın. Yağmayı Mestan'ın kızanları yaptılar. Bunlara Refet Paşa bile müdahale etmek zorunda kaldı. Hatta bir gün Paşa ile çamın altında kahve içiyorduk. Efe, bir üzüntüm var, derken çantadan bir urgan çıkarıp yanı başına koydu. Bana çağır Poslu Mestan'ı dedi. Çağırdık. Suçun sahibi olmaz. Poslu yağmacılığı inkâr etti. Bey bunun üzerine, eğer bir daha böyle fenalık işitirsem şu yağlı kendirleri süs diye boğazına geçirir ibreti âlem için sokaklarda dolaştırırım, dedi.

-Bu korkutma tesirini gösterdi mi?

-Gösterdi. Kıratlı, gümüş başlıklı, terkili, uşaklı Bolu Bey'leri, Refet Paşa'ya gelip teşekkür etti. Köroğlu'nun vatanında çamlı,

ardıçlı, köknarlı dağlarda coşkun pınarlar başında yazılan zeybek destanlarını anlattıktan sonra bir gün dedi;

-Düşman çeteler ortalığı al kana boyadılar, kuş olup uçamadık. Masumların, mazlumların imdadına yetişemedik. Son dakika da şerefini müdafaa eden bir Türk'ü alçaklar parçalayıp, başını kör bıçakla kesmişler. Cesedini azgın köpeklere atmışlardı. Bu manzara ürpertti bizi. Kahpe nalına layık olduğu cezayı verdik…

-Çerkez Etem'le de mi karşılaştınız siz?

-Karşılaştık. Ethem Düzce'de milli hükümete temayül gösteren bir asilzadeyi ipe çekmek üzere idi. Kardaşları bunu kurtarmak için ağırlığınca altın, diye yanıp dönüyorlardı. Bir şey yapmağa muvaffak olamadık. Böyle bir hengâmede Ankara'ya çağırıldık. Ankara'da zeybeklere alaka gösterildi mi?

-Hayatımın en heyecanlı ve mesut geçen günleri Ankara'da geçirdiklerimdir. O zaman İnönü, bugünkü rütbesinde değildi. Bizi misafir etti. Atatürk'le beraber görmeye geldi. Ben hemen zeybeklerimi bir sıraya soktum, 'selam dur!' dedim. Paşalar zeybeklerimin sırtını okşadılar. Bir kaç gün sonra Ankara'da gezip, tozmamızı istediler. Ben Paşam, bize emir ver de gidelim, cephemiz açık kalmasın, dedim. İsmet Paşa ısrar etti, var ol, sağ ol Paşam, gönlümüz daima sizinle beraber olacak, dedim. Bu sırada Ankara bir şeye benzemiyordu. Toz, toprak içindeydi. Ecnebi gazeteciler bizimle konuştular, resmimizi çektiler.

Arşiv: Nazilli Belediyesi

-Mareşal Fevzi Çakmak ile de karşılaştığını söylediler.

-Onunla Afyon civarında karşılaştım. Çok babaca muamele etti zeybeklere. İnşallah dedi asıl konuşmayı Aydın'da yapacağız. Ellerini öptük ve ayrıldık.

-Afyon düşerken nerede idin?

-Büyük taarruzdan bir hafta, on gün sonra Kumandan İbrahim Bey'e Bayındır'da yetiştim. Tepeköy'de düşman mukabil bir harekete girişmişti. Camiye doldurduğu halkı belki de ateşle-

mek üzere idi. Onları kurtardık. Halk yollara dökülmüştü. Atlarımızın nalını öpenler vardı. Saat on sularında Kemer sırtlarından güzel İzmir'e indik.'' [72]

Nazilli Sümerbank Açılış Töreni 1937/ Demirci Mehmet Efe'nin Kızanları ve oğlu Mehmet Demirciefe-Arşiv: Mehmet Demirciefe-Arşiv: Nazilli Sümerbank.

[72] *6/8/1946- Efelerden Haber-Kemal Özkaynak*

☪☆

Tekeli İsmail Efe

Arşiv: Yenipazar Yörük Ali Efe Evi Müzesi

Tekeli Efe, 1899 yılında Ödemiş'in Hamidiye köyünde doğmuştur. Aslen Ödemiş'lidir fakat Köşk'e yerleşmiş ve Köşk'te yaşamıştır. Milli mücadele günlerinde efe olan zeybeklerden birisidir. Akrabası olan Yörük Ali Efe'nin daveti ile zeybek olmuş ve işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır…

‘‘İsmail Efe seni dinlemeye, hatıralarını tespit etmeye geldim deyince memnun oldu, hay hay der gibi iskemlesini yaklaştırdı, dirseklerini ortadaki saç masaya destek yaptı.

-Ben ilk defa Yörük Ali'nin kızanı idim. Sonra ayrıldım. Düşman İzmir'e asker çıkarmış dediler. Bu haber zeybeklerin asi gönlünde bir şimşek gibi çaktı. Biz zeybekler yurt denince dayanamayız. Hürriyet için dünyayı yakarız. İşte o zaman da bunu yapmak, vatanı ve hürriyeti geri almak için ayaklandık.

-Yörük Ali Efe ile haberleştikten sonra mı bu kararı verdiniz Efe?

-Ali Efe bana, teşkilat yapalım da düşmana karşı koyalım diye haber saldı. Az sonra gelsin, görüşelim, dedi. Buluştuk. Eskiden Efem olduğu için onun ne kadar mert ve yiğit bir insan olduğunu biliyordum. Mutlaka bir şey yapabileceğine imanım vardı. Şu ölümlü dünyada zeybek de olsan paran, pulun da bulunsa, ciğerlerine çektiğin havada bile esaret olduktan sonra yaşamak neye yarar ki? Böyle düşündüm ve Yörük Ali'nin kararını yerinde buldum. Tam bu sırada o, Malgaç'ı bastı.

-Neden biraz daha önce davranmadın Efe?

-Köylere, İtalyan'lar çekileceklermiş diye bir haber geldi. Bu haberin tahakkuk etmesini bekledim. Çünkü burası önemli idi. Elimdeki kızanlarla burada karakol kurmamız ihtimal dışında değildi. Bunun için Kavaklı yaylasında bir kaç gün beklemeyi tercih ettim.

-Kavaklı yaylasındaki arkadaşların kimlerdi Tekeli?

-Horzum Oğlu Yörük Mehmet, Abdil Oğlu Mehmed, kardeşim Tekeli Mehmet. Kardeşim benim hem kızanım hem de ağamdı.

-Bu işe yarar adamlar asker değiller miydi Tekeli?

-Doğrusunu söylemek lazımsa ağam askere gitti. Çöl demedi, uzak, yakın demedi, vazifesini yaptı. En sonunda da yaralandı. Tebdil hava için geldi. Osmanlı'nın bu işlerinin sonu olmadığını gördüm. Askere göndermedim. Vebali boynuma olsun dedim, yanıma kızan aldım.

Efe burada durdu, üzüldüğü belli idi. Bunun günahını başkalarının Efe, o zaman bir ordu yenildi, fakat senin yiğit kardeşin gücünü milli mücadele için saklamış, eğer gitmiş olsaydı onu

israf edecekti… Diyerek teselli etmeye çalıştım. Efe sözlerine şöyle devam etti:

-Malgaç baskınından sonra biz aşağıya indik. Deştiban'ı bulduk. Efe'yi sorduk. O şimdi ihtimal ki Yağderesi'ndedir dedi. Ben, ülen boyun, bosun yerinde, arslan gibi adamsın, gel sende bize katıl. Silahın var, aklın var, şerefin var, köyün, bacın, karın var dedim. Bu sözler adamın zihnine bir burgu gibi işledi. Bizimle birlik oluverdi. Ver ülen elini dedim. Çetemizin sayısı beşe çıktı.

-O zaman Yörük Ali'nin kaç tane kızanı vardı?

-Zannedersem 150 kadar. Bunların hepsi de tam manasıyla mor cepkenli hakiki zeybekti. Bir öğle ısısında Efem ile buluştuk. Kucaklaştık. Hareketimizi çok beğendi. Topluca İsabeyli köyüne geldik.

-Oraya niçin gittiniz?

-Maksadımız Nazilli'yi basmaktı. Bunu sır saklayan 2-3 kızana söyleyebildik. İsa Efe'de rahmet olsun, bunu bilenler arasında idi.

Sözün burasında durdum. Niçin durduğumu anlamış gibi o da sustu. İsa zeybeğin Milli mücadeledeki hizmetleri ile birlikte ziyafet sofralarında sıktığını işittiğim kurşunları ve çılgınlıklarını düşündüm. Onun güzellere meclup olan ruhunu incitmemek için hakkında başkaca bir şey sormadım. Ve sadede döndüm.

-Nazilli baskınının, bazıları ciddi değil de bir korkutma baskını olduğunu söylüyorlar. Ne dersin Efe, hem bu baskın nasıl cereyan etti?

-Ne sayarsan say. Hakiki maksadımız düşmanı korkutmaktı. Evvela kılavuzlar köyünden Sinekçiler'e çıktık. İaşemizi köylü-

ler temin ediyorlardı. Bir ikindi zamanı baskın vuku buldu. Biz, Rum'lar mahallesinde 10 kişilik bir çete idik. Yörük'le beraber muayyen bir bölgeyi tuttuk. Arkadaşlar arasında, Alanya'lı Deli Memed'de vardı. Kıllıoğlu Hüseyin'in bize çok faydası oldu. Baskın mahallindeki Rumlar da haylice silah varmış. Bu yüzden mukabeleleri de pek şiddetli oldu. Bir konağın merdivenleri iki defa el değiştirdi.

Gülerek ilave etti:

-Hani şu Stalingrad savaşı gibi bir şey…

-Evet!

-Bu sırada bir düşman fedaisi kılıçtan bir salip yaparak bize doğru sokuldu, bittabi canını cehenneme yolladık.

-Düşman Nazilli'yi terk ettikten sonra takibine koyuldunuz mu Efe?

-Takip ettik. Onlar yollarda açıkgöz, zengin kimi buldularsa götürüyorlardı. Bunların teşkil ettiği esir ve tutsak sayısı bir hayli kabarmıştı. Atça'dan, Sultanhisar'dan, Çiftekahve'nin dolaylarından derlenen bu suçsuz, günahsız insanların hayatından ümit kesilmişti. Biz cavuru kovalarken bunların ailelerine, kardeşlerine yollarda rastlıyorduk. Gözleri kanlar içinde bizden meded bekliyorlardı.

-Bunları kurtarmak mümkün olmadı mı İsmail Efe?

-Hayır olamadı. Düşman emniyet tertibatı alarak geri çekiliyordu. Kuvvet miktarı hakkında bir fikrimiz olmadığı için tesirli bir baskına cesaret edemiyorduk. Nihayet kuvvetini öğrenince bunu yapmağa karar verdik. Köşk dolaylarına kadar yaklaştık.

İsmail Efe, durakladı. Açık pencereden içeriye akan serin rüzgârla ciğerlerini doldurdu. Bembeyaz minaresi ile şanlı bir tarih sayfası üstüne oturan Köşk camiinin çatısına dikkatlice baktı. 25 yıl gerideki kanlı hadiseleri hatırlamış olacaktı ki ürperdi ve silkindi, ilave etti;

-Düşman eline geçirdiği rehinelerle Köşk'ten geçiyormuş. Manisa'lı Bayram Ali ismindeki Jandarma eri arkadaşları ile birlikte şuracıkta düşmana ateş açmış. Zeybekler önümüzü kesti diye korkuya ve heyecana düşmüşler. Loncada çarşı içinde kimi buldularsa süngülemişler. Bu sokaklarda 10-12 Köşk'lü şehit düşmüş. Bunlardan bir tanesinin canını Allah çoluğuna, çocuğuna bağışlamış.

-O kim Efem?

-Belki de tanırsınız. Yenipazar'da hancılık eder. Hacı Mehmed Ağa. Bu zatta süngüyü yemiş ama ölmemiş. Ölü yıkılır gibi cesetlerin arasına düşüvermiş. Soluğunu kesince cavurlar öldü zannetmişler. Yaşadığını korkudan heyecandan fark edememişler. Köşk'teki takip şiddetlendi. Eline orak, balta, tahra geçiren herkes bize katıldı. Bahçeler içine dağılan ve dörtnala koşan düşman, pek perişan bir halde kaçıyordu. Aydın'da kaldığımız zaman düşmanda mukavemet, bizde de ihtiyatlı hareket çok artmıştı. Ilıcalarda, Kepez'de önemli noktaları tutmağa karar verdik. Aramızda vazife taksimi yaptık.

Bu sırada Kara Durmuş, Mestan Efe, Danişmentli İsmail Efe geldiler. Maiyetlerindeki kızanlarla birlikte mukavemet gruplarına katılıp birer mıntıkada vazife aldılar.

-Burada teşkilatın genişlediği anlaşılıyor. Kızanları sevk ve idare eden baş kimdi?

-Baş, maş yoktu. Vazife her zeybeğin cesaretine, her Efe'nin dirayetine tevdi edilmişti. Yalnız aramızda kılavuzlar vardı. Bunlar sayesinde haberleşebiliyorduk. Bu sırada Baltaköy sırtlarından top ateşi başlamıştı.

-Bu ustaca işi yapan kimdi Efe?

-Senin anlayacağın, askerlerden kalma bir top. Efelerin eline geçmişti. Biz de bundan faydalanmayı askerlerden öğrenmiştik. Bunun asıl kumandanı Hakkı B. vardı ki bu zat elimiz, ayağımızdı. Mermiler Rum mahallesine düştükçe Efzunların yuvası bozuluyor, bizi de sevindiriyordu. Ateşten sivil Rumların çil yavrusu gibi öteye beriye dağıldıklarını dürbünlerle pek güzel seyrediyorduk.

- Öteki Efe arkadaşların bu andaki mukavemetin pek sert olduğunu anlattılar İsmail Efe, siz ne dersiniz?

-Doğru, hem de dosdoğru bir ifade. Bu kadar çeteden, zeybekten başka, Dokuzlar, kızanları ile birlikte bize katıldıkları halde birer kale gibi mukavemet ediyordu. Her pencere bir mazgal vazifesi görüyordu. Dışarıya bakan her delik birer ölüm yuvası idi. Hiç unutmam: Bunların arasındaki iki katlı bir konakta tıklım tıklım insan vardı. Rum'lar arasına huruç hareketleri yaparak çemberi yarmak istiyorlardı. 8-10 kızanla kuşağı takviye ettik. Bu ölüm yuvasını sıkı bir ateş altına aldık. Kendilerinden beyaz bayrak bekledik. Fakat kurşunla kanla mukabele gördük.

-Bu mukabelenin sonu ne oldu Efe?

-Cavur inadının sonu olur mu? Canları cehenneme gitti.

-Evet!
-Artık cavur tutunamadı, bozuldu. İkizdere'ye doğru perişan bir halde kaçmaya başladı. Ben bu baskından sonra dört kızanımla

Kavaklı köyüne döndüm. Beş kişi idiniz, kızanlardan birisi vuruldu galiba...

-Evet, Destibaşım vuruldu. Bu savaşlarda onun da hizmeti var, ruhu şad olsun.

-Bu sırada Demirci'den ne haber?

-O, Bozdoğan'dan Ovacık yaylasına çıkmıştı. Başında 100-150 kadar kızanı vardı.

-Efe'yi andın da hatırıma geldi. O zaman şöyle bir hadise oldu: Yunan, Bıçakçılar köyünden maruf bir zengine casusluk vazifesi vermiş. Gerektikçe kumandana bizden, ordudan, halktan lüzumlu malumatı ulaştırıyormuş. Yunan makamlarının yardımını temin için de bir vesika verilmiş. Bu vesikayı fesinin hasırı arasında saklarmış. Ovacığa Demirci'nin geldiğini bu soysuz herif haber vermiş. Hatta bu yüzden bizim zeybekler bir pusuda epeyce eziyet çekmişler, sonradan düşman dayanamamış kaçmış.

-Sonra Demirci bunun hakkından gelmiş mi?

-Dur hele acele etme anlatacağım: Efem dört kola kızanlarını dağıtmış. Bu alçağı diri diri yakalayın diye emir de vermiş. Yakalamışlar. Döğe döğe Demirci Mehmet Efe'nin karargâhına getiriyorlarmış. Her dipçik yedikçe fesi yere düşüyormuş. Casus, kanayan eline, sızlayan berelenen beline ehemmiyet vermeden fesi kapıp başına geçiriyormuş. Bu halden bizim kızanlar şüphelenmişler. Ne var acaba bunun içinde diyerek ötesini berisini aramışlar. Fesin hasırı ile kumaş arasında casusluk vesikaları çıkmasın mı? Ondan sonra bu hain Türk'ü temizleyivermişler...

-İsmail Efe siz Üç yol muharebesine iştirak ettiniz mi?

-Ettim. Oraya da Kavaklı'dan geçtim. Öte yüzden Gökçen Efe bize yardıma geldi. Bizim çete burada çok kuvvetlendi.

-Kimlerle?
-Köşk Değirmenci Oğlu Sarı Efe, kardeşim, Ödemişli Yanık Halil İbrahim ve arkadaşları. Hep birlikte 150 kişi kadar olduk. 15 gün içinde üç müsademe oldu. Düşman kuvvetli idi. Onlar top ve makinalı ile saldırdıkları halde biz mavzerle hatta daha ihtidai silahlarla karşı koyduk.

-Bu sırada Yörük Ali'den ne haber?

-O, bu savaşların en ağır yükünü ve mesuliyetini omuzlarında taşıdı.

-Üç Yol muharebesinden sonra Efem?

-Bundan sonra Demirci Nazilli'de, Ali Efe Sultanhisar'da oturdu. Eldeki kuvvetlerle cepheyi tutmağa uğraşıyorlardı. Biz de arada sırada vazifeler alıyorduk. Nihayet düşmana Umurlu civarında cephe tutunca biz de Çayyüzünde bir cephe tuttuk. Teğmen Zekai kuvvetleri yavaş yavaş nihayet hazır hale giriyordu. Ben bir müddet Çörüşlü'de oturdum. Sonra orada tutunamadık. Kızanlarım dağıldı. Yörük Ali Efe ile birlikte Yenipazar'a geçtim. Burada yeni bir teşkilat yapmadınız mı? Yörük Efe'nin bu mağlubiyet kinini ve kahramanlığını biledi. Yeniden bir şeyler tasarladığı belli idi. Bana da akıncılık vazifesi verdi.

-Bunu Sancakdarın Ali Efe'de yapmış. Bu ne demek Efe, senden de dinleyelim?

Güldü. Bu vazifenin ağırlığını, cesaretinin derecesini anlatmak istemeyen bir tevazu içinde:

-Bu çok güç bir iştir denir. İçinde siyasi mülazahalar da vardır. Bakınız size bunu biraz olsun açayım: Düşman Umurlu bozgu-

nundan sonra işi sıkı tuttu. Yalnız cepheyi kuvvetlendirmekle kalmadı, aynı zamanda Türk halkını da kazanmaya uğraştı. Köylülere rahat oturun, siz mesud, kahraman, zengin, medeni Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçasısınız. Ürünleriniz her zaman para edecek, dininize itikad ve ibadetinize kimse karışmayacak, hayatınız refah içinde geçecek yalnız hükümetimize ve sizin hükümetinize sadakatinizi ispat ediniz. Yollu tatlı mülayim cahil halkı avlayıcı sözler sarf ediyorlardı. Hatta bu arada köy imamlarından bir kaç tanesini bile avlamışlardı. Bunlar vasıtası ile halka asayişin yerinde, mal ve can emniyetinin mahfuz olduğunu telkine uğraşıyorlar, en yakın zamanda Türk ordusunu tepeleyeceklerini, içerideki mukavemeti mutlaka bertaraf edeceklerini söylüyorlardı. İşte bizim vazifemiz, bütün bu sözleri, emekleri, telkinleri boşa çıkarmak, alınan bütün tedbirleri aksatmaktı.

-Bu vazifeyi kolay bulmadığımı söyleyebilirim Efe.

-İyi düşünüyorsunuz. Bu vazife, düşman içinde yapılacaktı. Her an pusular arasından geçecektik. Her an karşımıza çıkabilecek tehlikeler vardı. Yağmuru, yaşı, kışı, açlığı, uykusuzluğu her şeyi hesap ederek adım atmak gerekti. Bunun için Ali Efe, arkadaşları çok dikkatle seçti. Bir gün akına hazırlanırken, düşman nehrin Sultanhisar yakasında pusu kurmuş dediler. 15 kişilik müfrezemiz, Menderes'i yüzerek geçerken bir yaylım ateşine tutulduk. Düşmanla çıplak müfreze arasında bir su üstü muharebesi başladı. Akıncılık vazifesinin ilk adımında bu hadise gözümüzü fal taşı gibi açtı. Reis Fettah Bey de bu vazife verilirken Ali Efe ile beraber mi idi?

-Evet.

-Akıncı arkadaşların kimlerdi Efe?

-Ali Efe'nin dayısı Kelesli Molla Hasan, Tire'li Hacı Halil, Yağlarlı Murad B.

-Bu akınlar beklenen faydayı getirebildi mi Efe?

-Fazlası ile... Bir defa düşmanın asayişi ihlal edildi. İkincisi palavraların mahiyeti anlaşılmış oldu.

-Sizin Ödemiş yüzüne de bir akın yaptığınızı söylediler, bu nasıl oldu?

-Akıncılık sırasında dört Yunan esiri yakalamıştım. Bunların vereceği ifade o vakit mühim görülüyordu. Onları Çine'ye götürdüm. Balyanbolu nahiyesinde bizim kuvvetlerin, düşmanı tazyik ettiklerine dair bir haber geldi, bende onlara katıldım. Balyanbolu yaklaşınca borazanlarıma sahte hücum borusu çaldırdım. Düşman kuvvetli birliklerle idi. Zeybekler bu hilenin çok muvaffak olduğunu söylediler. Ertesi gün Keles'e geçtik. Oradan da düşmanın kaçmış olduğunu gördük. Kaymakçı'da düşmandan eser kalmamıştı. Bu akınlar onları çok ürkütmüştü. Nihayet 50 kadar kızanımla Adagide'ye, Bademli'ye gittim. Orada da 8-10 kızanı ile İzmirli İsmail Efeyle karşılaştık. İsmail bana, Ali B. çetesinin de burada olduğunu söyledi. Üçümüz birleştik. Yunan kumandanına kesin uyarı yazdık. Yerli bir Rum ile gönderdik.

-Neler söylediniz Efe?

-Cavur kumandanı! Türk'ün hakkından gelecek kuvveti Allah henüz kürrei arzda yaratmadı. O, Allah ki bizimle beraberdir, sizinle değil. Çabuk teslim olunuz, eğer olmazsanız perişan edeceğiz. Size 4 saatlik mühlet! Dedik. Düşman bu ültimatomu alınca Adagide bucağını boşaltmış.

-Köşk baskını nasıl oldu Efe?

-Ben Köşk deresine dönerken, Yunanlılar 300 tane Türk'ü Köşk camiine doldurduklarını, bu zavallıları ateşe vermek üzere olduklarını haber aldım. İçim sızladı, beynim attı. Çalakamçı Köşk civarındaki tepeleri tuttum. Köyün etrafında düşman devriyeleri vardı. İkindiye doğru alaturka saat 10'da baskını yapmağa, bu vatandaşları kurtarmağa karar verdim. Dürbünle vaziyeti tespit etmeğe uğraşıyordum. Minaredeki nöbetçi pek dikkatli idi. Caminin etrafını dolaşan devriyelerde bir ivedi, bir telaş göze çarpıyordu. Belki de benim hücum için kararlaştırdığım saatten önce camiyi ateşleyeceklerdi. Ben düşmandan önce davrandım, borazanlarıma emrettim. Hücum havası çalmaya başladı.

Efe'nin burada gözleri yaşardı, mendili ile kuruladı ve sözlerine devam etti...

-Kızanlarım tozu dumana katarak birer kaplan gibi düşmanın üstüne atıldılar. Bir kurşunla, minaredeki gözcüyü devirdik. Köyde bir hercümerç başladı. Beklenmeyen bu baskın cavur da ve Müslüman da şaşkınlıklar husule getirdi. Çığlık heyecan müthişti. Camideki halkın gözleri korkudan yerinden fırlamıştı. Bir hamlede caminin kapısını ve pencerelerini tuttuk. Halkı boşalttık. Karışıklığı önlemek, ölümü azaltmak için halka sakin ve soğukkanlı olmalarını tavsiye ettik. Dizlerinden derman kesilen bu zavallı hemşehrileri dar sokaklardan geçirdik. Köşk deresine doğru yollanmalarını temin ettik. Bizde takibe koyulduk. Fakat düşman, kendisini çabuk toparladı. 2,5 saat sonra mukabil hücuma geçti. Bu sefer de kasabayı biz boşalmağa mecbur kaldık, köyümüz yanmadı.

-Bu yenilgiden sonra nasıl toparladınız Efe?

-Köyden dışarıda, şu hâkim tepede durdum, düdük çaldım, kızanlarım toplandı. Onların teşkilatı muazzamdı. İhtiyat kuvvet-

leri daima imdada hazır bulunuyordu. Yunanlılar bizden çabuk davrandılar. Baskın için seçtiğimiz mevzileri bizden önce tutup, topları ile çevremizi keşif bir ateş altına aldılar. Fakat cavur bizim hazırlığımızdan daima endişe duydu. Ona asla rahat yüzü göstermedik. Bir saat sakin uyku bile uyutmadık. Öyle anlar oldu ki, karavanasında ki zıkkım çorbayı, zeybeklerin kurşunu ile birlikte yedirdik. Köşk'te düşman bozgunu, büyük çözülme ile feci bir hal aldı. Ordular Afyon'dan akarken biz de bir kaç damla halinde onlara katıldık. Bu sel cavuru Akdeniz'e kadar apar topar yuvarlayıp götürdü.

-Yörük Ali Efe ne oldu?

-Onunla Torbalı'da buluştuk. Sonra da hükümet beni Efe'nin maiyetinde bıraktı. Sultanhisar'da oturduk. Bir sene kadar vazife halinde bekledik. Düzenlik oldu, silahımı teslim edip, Köşk'e yerleştim. Efe'ye bir sual daha sordum:

-Gerekirse Efem, genç iken yaptıklarını yarın da göze alabiliyor musun? Munis sarıgözleri açıldı ve şöyle dedi:

-Eskileri gölgede bırakacak destanlar yazacağım.''[73]

☪☆

Çete Emir Ayşe Efe

[73] *Efelerden Haber-Kemal Özkaynak.2/9/1945*

آیدین قوای ملیه‌سی مجاهده‌لری

(آیدین) قوای ملیه‌سنه التحاق ایدرك شجاعت وقهرمانلقده آفه‌لرله مسابقت ایدن مجاهده‌لر
١ — مجاهده امیره عایشه علیه ٢ — مجاهده عایشه نام دیکرله محمد اوش ٣ — مجاهده شریفه علی کبری

ازمیر قوای ملیه‌سی نزدینه کوندردیکمز مخابر مخصوصمز عارف اوروج بکك بازار کونکی نسخه‌مزده مندرج مکتوبنده اوزون اوزادی‌یه موضوع بحث ایتدیکی مجاهده‌لرك رسملرینی بو کون درج ایدییورز. بو اوچ تورك ومسلمان قادینی ، آیدینده اسلاملرك معروض قالدیغی مظالم قارشوسنده ، بوردلرینی ، جانلرینی ، ناموسلرینی محافظه ایچون ارککلر کبی سلاحه صارلمشلر و آفه‌لرله عینی صفده قهرمانلق و فداکارلق کوسترمکده ، اونلرله مسابقت ایتمشلردر . (امیره عایشه علیه) ، (عایشه) ، (شریفه علی کبری) اسملری ، ازمیرده وطنلرینی مدافعه ایچون میدان حماسته آتیلان قهرمانلرله برابر کمال تقدیر ومنتله تاریخمزه کچه‌جکدر .

قادینی ارککی طرفندن بوقدر جانسپارانه بر صورتده مدافعه ایدیلن سوکیلی آیدین ولایتمزك معزز وفیاض طوپراقلرینی ، اوراده هیچ بر حق اولمایانلره نصل ویرمکه راضی اولابیلیرز؟ امید ایدرزکه اوروپا وآمریقاده بویله بر حقسزلغی قبول ایتمه‌یه‌جکدر .

Arşiv: Tasvir-i Efkâr, 02.12.1919, S. 2919, s. 1.

Efe Ayşe, 1894 yılında Aydın Merkez İmamköy'de doğmuştur. 1910 yılında Kayacık Köyü nüfusuna kayıtlı Mustafa adlı kişi ile evlenmiş, bu evlilikten iki kız çocuğu olmuştur. Eşi Mustafa 1915 yılında Çanakkale Cephesinde askere alınmış ve bu cephede şehit düşmüştür. Efe Ayşe eşinin şehit düşmesi üzerine tekrar İmamköy'e yerleşmiştir.

Yunanlıların 1919 yılında Aydın'ı işgali sırasında İmamköy'ü ele geçirmeleri üzerine silahlanarak Umurlu'daki Sancak-

tar Ali Efe grubuna katılmıştır. Aynı gruptaki Çiftlikli Kübra ve Ayşe Çavuş ile birlikte ilk olarak Kepez sırtlarında düşmanla savaşmış, daha sonra Aydın Cephesi'nde yer almıştır. Düşmanın Aydın'dan birinci kez çıkartılması üzerine köyüne geri dönmüştür. Aydın'ın Yunanlılar tarafından ikinci kez işgali üzerine, Yörük Ali Efe grubuna katılarak, Köşk Cephesindeki muharebelerde yer almış ve Milli Mücadelenin sonuna kadar savaşmıştır. Efe Ayşe Milli Mücadeledeki başarılarından dolayı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi ile TBMM tarafından Kırmızı şeritli İstiklal Madalyasına layık görülmüştür.

"Bazı kadınların içinde bir pehlivan; bazı erkeklerin içinde de, korkaklıklarından dolayı, bir kadın gizlidir. Kemer belindir, çizme ayağın, börk başındır. Mademki burası bizim vatanımız; biz de bu vatanın olmalıyız." Çete Emir Ayşe Efe.[74]

''-Yunan Aydın'a geldiğinde İmamköy'de idim. Yunan Aydın'a gelmezden, altın paramı boynumdan atıp martini aldım ben. On beş gün evvel düşman Nazilli'ye geçti. Bu tarafa geçerken yakmaya başladı.

Dayanamadım köylüler:

-Büyük adamlar, silahı olan alsın çıksın dedi. Aldım martiniyi çıktım. Üç-dört günden sonra harp başladı. Andon Ağa'nın Çiftliğine köylü dedi ki bana, ya martiniyi ver ya harbe git. Dayanamadım çıktım. Aldım martiniyi köyümden gittim. O vakit içimizde Savaklı Halil İbrahim, Sancakdarın Ali Zeybek, bunlar geldiler. Bunlarlan Kepez'den bastık. Orada harb olur iken biz Kepez'den saptık. İçimizde bir ihtiyat zabiti vardı. Şehit verdik. Daha ertesi günü Nazilli'den Takazın Mehmet Efe geldi. Onlarlan Zindan Deresinden oradan bastık. Üç gün oradan bastık. Aydın'ın aşağı başından çıktık. Yunan bir daha Aydın'a geldi. Kaçtım Koçarlı tarafına geldim. Yörük Ali'nin maiyeti-

[74] *Çete Ayşe/Sabahattin Burhan*

ne… Onun ilende (Yörük Ali) Üçyol'a gittim. İki gün orada çakmak oldum. (Yunanlılar ile çatıştım.)'' [75]

Çete Emir Ayşe Efe'nin zeybekler ile birlikte cephe savaşlarına katılması, cepheden kaçışların önlenmesinde de çok etkili olmuştur. Kimileri bazı hocaların fetvalarından sonra kimileri de korktukları için işgalcilere karşı savaştan kaçmışlardır. Böyle bir ortamda bir kadının üzerinde zeybek kıyafeti ve elinde mavzeri ile cepheden cepheye koşması ve efeler gibi düşman ile çatışması, asker kaçaklarını utandırmış ve kaçışların önlenmesinde çok etkili olmuştur. Çete Emir Ayşe Efe böylece kısa sürede bölgede tanınmış, tüm zeybekler arasında sevilip, sayılmış ve bölge halkı tarafından da desteklenmiştir…

☾☆

''Ayşe Çetin teyze dedim, senin kurtuluş savaşındaki zeybekliğini, yiğitliğini şundan bundan işittim. Ağzından dinlemeye geldim. Benimle konuşursan bunları bir kitapta, gazetede yazacağım. Bu sözlerimden haklı bir kıvanç duydu, mahcupluğa kaçan bir tevazu içinde:

-Benim dedi, borcum vatanımla Allah'ıma idi. Ben borçlarımı kusurlarımla birlikte ödedim sanıyorum. Eğer sözlerim bu yaştan sonra bir vatan hizmeti sayılacaksa konuşmaya hazırım.

Kalemi kâğıdı çıkardığımı görünce kendini toparladı. Yirmi beş yıl uzakta duran hatıralarının derinliğinde dolaşır gibi gözünün ve ruhunun enginleştiğini hissediyordum. Ümmi kadın karanlık bir mahzenden ilerler gibi yavaş yavaş biraz da korka korka anlatmaya başladı.

---

[75] *Aslan Buğdaycı-Milli Mücadele'de Nazilli-1919-1922*

-23 yaşında bir gelindim. İki çocuğum vardı. Kocam Ankara hastanesinde, Birinci Cihan Harbinde ölmüş, şehit olmuştu. Ben ha! Şuracıkta Aydın'a yakın İmam köyünde oturuyordum. Köyümüzde Yunan İzmir'e çıkmış diye haberler dolaşırken biz kadın, erkek toplanır bu felaketin millete getireceği kötülükleri konuşurduk. Bir gün kara haber geldi, çattı. Irz düşmanları Aydın'a gelmiş dediler. Bende bir gün Aydın'a indim. 'Her taraf düşman olmuş nasıl gideceksin, nasıl döneceksin?' diyenlere kulak bile asmadım. Asıl maksadım bir silah tedarik ederek azgın düşmanlara karşı koymaktı. Param yoktu. Niyetimi bazı arkadaşlarla anama, babama, başkalarına açmadım. Asıl yavrularımı düşünüyordum. Dağlara düşersem, ölürsem bir şey yapamazsam yavrularım ne yapacaktı? Bazen onların kuru emzik çeken halleri gözümün önüne gelir, ağlarım. Bir mavzer tedarik etmek için param ve çarem yok gibi idi. Nihayet kararımı verdim. Gelinliğimin tek hatırası olan altın küpemi Aydın'da bir mavzer ile değiştirdim. Ve gizlice köy yolunu tuttum.

-Eskiden hiç silah kullanmış mıydın teyze?

-Hayır, kızanım tarlalarda ve bahçe göçlerinde domuz kovalamak için kızlığımda çifte kullanmıştım. Yani senin anlayacağın silahın yabancısı değildim.

-Silahı saklıca İmamköy'e nasıl getirdin Efe?

-Bana mavzeri bir asker kaçağı satmıştı. Yanında bir kolan da fişengi vardı. Pazardan iki dolu buğday aldım, daracık uzunca bir torbanın içine doldurdum. Cephanelerle melez yaptım. Peştemalımı büründüm, torbayı omuzladım mekanizmasını çıkarıp, çıplak koynuma soktum. Silahı boylu boyunca bürünceğimle gizledim ve ağır ağır yürümeğe başladım.

-Senden hiç kimse şüphelenmedi mi, Yunan karakolları seni aramadı mı teyze?

-Cavur aklı bu! Kadının silah taşıyacağını ummadılar işte...

-Sonra?

-Eve gelince tüfeği bacanın içine astım fakat kullanmasını bilmiyordum. Aradan bir kaç gün geçti. Komşumuzun erkeğine her şeyi açtım. Evimde bir silah bulunduğunu, ırz düşmanlarına bununla karşı koyacağımı söyledim. Bu adam bana: sen delirmişsin dedi. Israr ettim. Silahı bana kullanmasını öğret dedim. Mekanizmayı çevirmesini, yatağa tarak sürmesini, tetik çekmesini, ateş etmesini, nişan almasını öğretti. Evimin içinde birçok günler nişan temrinleri yaptım. Kötü haberler geliyordu. Ne olur ne olmaz diye o sene orağa erken girmiştik. Ekin tarlasında kan ter içinde çalışırken bana doğru bir insanın yaklaştığını gördüm. Omuzunda filinta vardı. Silah elde kaçan korkağı görünce içim yandı. Kadınlığımla bu korkağı kınadım ve olduğu yerde durdurdum.

-Efe burada sinirli bir hal aldı.

-Sözüm cemaatten dışarı, köpoğlu, kız gibi tüfeği, çelik değnek gibi taşıyordu. Çektim, elinden aldım. Silahım böylece ikileşmiş oldu. Domuz beklemek bahanesiyle şuradan buradan ayrıca cephane istedim. Bunlarla tarlada dağda atış tecrübeleri yaptım. Bir gün Andona çiftliğinden silah sesleri geldi. Vazife saatinin çalmak üzere olduğu anlaşılıyordu.

-Senden bu silahları isteyen olmadı mı? Bu sualin cevabı heyecanla anlattığı başka bir hikâyenin sözleri arasında kaybolup gitti.

-Bir komşu çocuğu yolda bir dürbün bulmuş, bana göstermeye geldi. Ayşe teyze dedi, ben bir şey buldum. Bu yavrunun elindeki avadanlığa dikkatle baktım, evirdim, çevirdim işe yarayabileceğini, gece, gündüz bozgun halinde geriye çekilen başsız askerlerimizden kalma olduğunu anladım.

Efe durdu, içini çekti.

-Yunan köye geliyor dediler. Çocuklarımı, kabri cennet olsun bir kadının evine bıraktım. Civardaki oyuklara çekildim. Yanımda benimle birlikte savaşa karar veren bir erkek vardı. Köyde soysuzun biri Ayşe'de silah var demiş. Bizi aramışlar, taramışlar, dağda bunu haber aldık, üç gün, üç gece aç, susuz bekledik. Yavrularımı özlemiştim. Bir öğle zamanında açlığın ve üzüntünün getirdiği yorgunlukla uyuya kalmışım. Onları kuru emzik çekerken rüyada gördüm. Duygu bu ya? Babası ile anasıyla, çocuklarıyla şehit olan bir aileyi kendimi düşündüm. Hak divanına nasıl yüzü ak varacağımızı andıkça seviniyordum.

Ne hazin günlerdi o günler, der gibi başını sağa sola salladı...

-Bu sırada yanımdaki arkadaş sırra kadem bastı. Niyeti haince idi. Arkasından bir kaç el ateş ettim fakat kurşun değmedi.

-Yalnız kalınca ne yaptın?

-Efeler, kızanlar İmam köyünden Yunan'ı sürdüler diye haber aldım. Doğruca köy kahvesine indim. Sultanhisar'ın Salavatlı köyünden Halil İbrahim'le, Sancakdarın Ali Efe bana iyi muamele ettiler. ‘Bizimle gel’ dediler.

-Ya çocukların?

-Onları bu defa da köylülerime ve Tanrı'ya emanet edecektim. Efeler bana ceket, pantalon bir de postal verdiler. Üstlüğümü aldım, silahlı, silahsız, asker, sivil yüzlerce kızanla Aydın üzerine yürüdük. Aydın, anamın, babamın, ceddimin vatanı Aydın. Konaklarıyla, minareleriyle, sırmalı bir gelin gibi Kepez sırtlarından çok şirin görünüyordu. Kahpe düşmanla bu sırtlarda üç gün çakmak çaldık. Bir öğle ısısında can tehlikesi bile geçirdim. Yanıyordum. Kırmızı bir testiden su içerken serseri bir kurşun destiyi karnından parçaladı da Allah'tan bana bişeycik olmadı.

-Bu kızanlara kim kumanda ediyordu?

-Kumanda eden hemen ortada yok gibi idi. Cavur bozuldu öğleye doğru Aydın'a girdik. Halk bize koruklu şerbetler ve cacıklar ikram etti. Bana yepyeni bir mavzer verdiler.

-Bu zaman Aydın'ı ne halde gördün Efe teyze?

-Aydın o gün mahşer kadar kalabalıktı. Ağlayanlar, sızlayanlar, sevinenler, pılışkaya koşanlarla kaynıyordu. Bir mahallede mahzene dolmuş otuz kırk kişilik bir kaç Türk ailesinden bahsettiler. Oraya doğru yöneldim. Dedikleri yeri buldum. Haber doğru çıktı. Bu zavallılar düşmanın şehirden kovulduğunu henüz duymamışlardı. İç içe kilitli kapıları deldik, zavallıları hem kurtardık hem de Aydın'ın kurtuluşunu müjdeledik.

-Bu sırada pusuya girmiş bir kahpeden korkmadın mı Efe?

-Korku da ne oluyor oğul? İnsan bir defa tüfeği patlatmasın, kanı görmesin, gördükten sonra bu işlerin korkusu, morkusu kalmaz. Bu sırada tuhaf bir manzaraya şahit oldum.

-Ne oldu?

-Mahzenden çıkanlardan biri, kendilerini kurtaranın bir kadın olduğunu görünce hayret ve heyecandan tıkandı. Yere düştü. Belki de kalbi vardı. Hemen öldü, rahmet olsun.

-Aydın kadınlarından seni arayan oldu mu?

-Çok! Hatta buyur eden bile oldu. İkindiye doğru konağa gidiyordum. Kanlar içinde bir civanın yerde yattığını gördüm. Yüreğim yandı. Bu ana kuzusunu kurtarmak istedim, inliyordu. Sırtlandım, gücüm yetmedi. Oradan bir süvari geçiyordu. Dur şu yaralıyı terkiye al emrini verdim, tutmadı.

Efe burada soğuyan yarasının tekrar kanadığını göstermek istemedi. Fakat ben ısrarla sordum;

-Bu adamın cezasını vermedin mi teyze?

-Allah taksiratını af etsin! Ateş ettim, attan aşağıya yuvarlandığını gördüm. Az sonra her ikisini kızanlarla yardımlaşıp sıhhiyeye teslim ettim. İmam köyüne döndüm. Ayaklarım patlamıştı. Daha hoş, beş etmeden düşman Kızılcaköy'den Aydın'a dönmüş dediler. Köyde göç başladı. Mavzerimi eski bir yorgan içine sardım. Yavrularımın öksüz ve talihsiz yüzlerine bakarak ağlaya ağlaya babamla, anamla birlikte İmam köyünden muhacir olduk. Gece Menderes'e vardık. Geminin başı Aydın pazarı kadar kalabalıktı. Kızanlar sağa sola dağılmışlardı. Düşman beni bulsa belki de derime saman basacaktı. Çakmara vardık. İki, üç kızanla mezarlığı tuttuk, şosenin yanındaki büyük köprüye İtalyanlar gelmiş dediler.

-Yavruların?

-Onlar da yanımda. Fakat anamı, babamı kaybetmiştim. İki şeye gözlerim gibi bakıyordum. Yavrularıma, silahıma. 'Tehlike var' dediler. Bunun üzerine üç efeyi maiyetime kızan verdiler. Yörük Ali Efe'yi aramaya koyulduk.

-Efe teyze senin yaptıklarımdan Yörük Ali Efe haberdar mıydı?

-Tabi. Ali Efe'ye benim Dalama'da olduğumu söylemişler. Aydın'da yollarda yaptığım, yapmadığım baskınları anlatmışlar. 'Kadın emzikli idi' demişler. Kimisi düşmandan kaçtı, kimisi de yaralandı demiş. Babam da bu mecliste hazırmış, soysuzun biri arıma dokunur sözler bile söylemiş. Yörük Efe azarlamış, zavallı babam pek çok ağlamış.

-Sen bu konuşmalar olurken neredeydin Efe?

-Ben Yörük Ali'yi arıyordum. Meğer o da beni aratıyormuş. Yolun kıyısında bir süvariye rastladık. Benim kim olduğumu anlayınca derhal attan indi. Ben atladım ata. Çocuklarımı da terkisine... Kozalaklı Dalama'da idi. Dalama'da biraz istirahat

ettik. Az sonra Yörük Ali Efe'nin karargâhına gittim. Sevindi. Anamla, babamla burada buluşmamız pek acıklı oldu. Bizimle birlikte kızlar, dullar, kadınlar, delikanlılar, ihtiyarlar da hüngür hüngür ağladılar, yavrularımı tekrar onlara bıraktım.

Dizlerinin dibinde, torunu da efenin kahramanlığını bizimle birlikte dinliyordu. Saçlarını okşadı. Siyah gözlerini derin bir bakışla bana çevirdi:

-Şu oğlan dedi, (Yörük Ali için) namuslu ve merhametli adamdır. Bana erzakı nasıl istediğimi sordu. Çiyden diye cevap verdim. Beni Alfa unundan ekmekle, koyun eti ile beslediler. Karargâha her gelişte bir tutam banknot veriyorlardı.

-Savaş hazırlığı yok mu idi?

-Vardı. Ödemiş taraflarında Mendegüme'ye baskın yapacaktık. Atlı, yaya, tüfekli, sopalı kızanlarla dağlardan aştık. Zekai Bey isminde bir subay da bizimle beraberdi. Onun askerleri bana tuhaf tuhaf bakıyorlardı. Yolun bir yakasında Danişmentli İsmail Efe geri dönmemi, savaşın erkek için emrolunduğunu söyledi.

-Ne cevap verdin?

-İmam nasihati istemem dedim. Burada teşkilat yapıldı.

-Son bölüğünü manganı hatırlar mısın?

-Evet. Birinci bölüğün dördüncü mangasında idim...

-Sana öteki erlerden farklı bir rütbe veya muharebe vazifesi verdiler mi?

-Hayır, sadece avcı neferi idim. Burada kalabalık asker ve zeybek vardı. Hücuma geçecek idik. Bir akşam bana Efe diyorlardı, yorgunluktan dalmışım. Birisi omuzumdan dürterek uyandırdı.

Beklenmeyen bir zaman da muharebeye başlamıştık. Kurşunlar toplar atılıyordu. Makinalı tüfekler gır gır işliyordu, bu anda tuhaf bir manzara.

Ayşe Efe sözünü tamamlamadı güldü. Biz de güldük. Burasını atlamadan yaz dedi.

-Yanı başımızda Arnavut Tahir isminde biri korkmuş, ağlıyordu. Arkadaşlar beni misal gösterdiler. Bu bir kadındır utan ne için ağlıyorsun dediler. Çocuklarım, çocuklarım! Diye inledi. Senin çocuklarının başında kim var? Diye sordum. Anneleri cevabını verdi. Ben: Bak benimkilerin babası öldü, eğer anneleri de ölürse onlar Tanrı'ya emanet olsun. Seninkilerin hiç olmazsa anneleri sağ olacak dedim. Bu konuşma sırasında zavallı Arnavut'un muvazenesi bozuldu. Beni koru Efe diye bağırdı ve üstüme demet demet para yağdırmaya başladı. Paranın para etmediği, erliğin, mertliğin ve duygunun lazım olduğu bu toprak parçasının üstünde hareketini sarkıntılığa kadar ileri götürdü. Mavzerini ve kasaturasını kaptığım gibi onu şeytanı ile baş başa bıraktım, uzak bir taşın gerisinde mevzi aldım. Geceye doğru bölük hazırlandı. Kiraz parolasını duyunca yamaçtan aşağıya doğru akacaktık. Bu sırada bir top patladı. Düşman hazırlığın farkına varmıştı. Manga arkadaşım Sultanhisar'lı Bahir, serseri bir kurşunla ilk saatlerde vuruldu. Kanı ayaklarımın ucundan akıp gitti. Gülle, içi oyuk meşe ağacını yerinden köklemişti. Bu sırada kana hücum eden müthiş bir karınca salgınına uğradım.

-Bizimkiler ateş etmedi mi?

-Topçumuz şehit düştü dedi. Bu konuşmadan sonrasını hatırlamıyorum. Bana sıtma nöbeti geldi. Ateşler içinde yuvarlanmışım. Bu sırada savaş durmuş, köy kadınları gelmişler, beni götürmüşler, soymuşlar, kanlı ve terli esvaplarımı değiştirmişler, rahata vermişler.

-Efeler köyde seni ziyaret etmediler mi?

-Gökçen Efe gelmişti. Bana yirmi beş lira bıraktı. O zamana kadar kendisini görmemiştim. Sarı yeşil gözlü, orta boylu yiğidim kabri nur olsun, beni görünce ağladı. Beraberce ağlaştık. Çekildi, gitti. Babamla, gelin arkadaşlarımla buluşunca çok ağlaştık.

-Hastalıktan sonra ne yaptın?

-Eğrikavak'a gitmek üzere yola çıktık. Fakat Gökçen muhasarada dediler. İmdadına koşuyorduk, kurtuldu dediler, istirahat ettik.

-Buradan dönüş nasıl oldu Efe?

-Kurban bayramı yaklaştı, bana izin çıktı. Atıma bindim, bölüğüme ve kızanlara veda ettim. Dalama'ya geldim. Avluda kocaman bir koç bağlı duruyordu. Bu benim gazamın hediyesi olarak yaranım Yörük Ali Efe tarafından gönderilmişti. Babamla, gelin arkadaşlarımla buluşunca çok ağlaştık. Yörük Emminin iyiliğini unutamam. Dalama'da hastalandım. Benim için Muğla'dan doktor getirtti. Kurbanlar kesildi, kavurmalar yendi. İzin doldu, cepheye dönmek istedim. Efe dedim, dönelim yeter. Bacı dedi, vatanın senden alacağı kalmadı. Sen borcunu fazlasıyla ödedin. Otur çocuklarına bak bu millet için çocuklar da lazım... Ordumuz kuvvetlenmişti. Efe'nin sözünü tuttum. Silahım vekilim oldu. Onu kundağından bir kaç defa öperek Yörük Ali Efe'ye teslim ettim. Bu emaneti kahpe, alçak birisine değil, bir merde, bir yiğide devretmesini istedim. Efe bundan heyecan duydu ve ağladı. Bizde ağladık.

-O günün bir yadigârı bir hatırası var mı Efe teyze?

-O günlerin bende iki hatırası kaldı: Biri milletimin ve rahmetli Atatürk'ün göğsüme taktığı İstiklal Madalyası, öteki de heyecanlı kalbimde daima yaşattığım vatan hizmeti...'' [76]

☪☆

Ayşe Çavuş

[76] *Efelerden Haber-Kemal Özkaynak-26/8/1945*

İşgal günlerinde, Çete Ayşe ile birlikte Kuvayımilliye'ye katılmış ve zeybeklerin yanında birçok cephe savaşında kahramanlıklar göstermiştir.

‘‘Ayşe diğer adı Mehmet Çavuş:

-Nerelisin Ayşe Efe?

-Tepedelenli muhacir.

-Baban var mı?

-Var. Hem de adı Ahmed.

-Başka kimin var hemşire?

-Genç yaşımda dul kaldım ben. Bir çocuğum var. Yedi yaşında. O da Efe’nin (Demirci) yanında hindi. (Şimdi)

-Harbe nasıl girdin?

-Kardeşim Aydın'da iken, Aydın'ın içinde yedi Yunan, Yörük Ali çetesi gelecek dedilerdi. Zennelerde (kadınlar) var dediler. Bende kalktım Fırka Kumandanı gelesiye kadar, ben de yazıldım çeteye. Orada Aydın'da elli sekiz saat harp ettim. Asker elbisesi vardı bende. Tabaklar mahallesine girmiştik. Mahalle yanıyordu. Yaban pavrikasına (fabrika) doğru yola çıktık. Tepedenin (Tepedelen Köyü) içi yanıyordu. Yedi yaşında bir çocuğum vardı, orada kavuştum ona. Takım Çavuşuydum ve Koçarlı'ya gittim. İki kere de Menderes'te girdim ateşe.

-Korkmadın mı harp ederken?

-Hiç korku gelmedi yüreğime. Hini (şimdi) dört aydır silahaltındayım... Osmanoğlu Nazım'ın birinci çetesindenim. Üçyol ağzında Umurlu'da yaralandım. Bir ay oldu. Aydın'da elli sekiz saat çakmak çaldım. Bir şey olmadı da, Umurlu'da yaralandım.

-Hindi (şimdi) niye soruyon bunları?

-Öğrenmek istiyorum. Gazeteye yazacağım. Sen kadın olduğun halde böyle harp etmekteki maksadın nedir?

-Biz niçin çıkmışız harp etmeye biliyor musun? Milletimiz, mülkümüz yandı. Bak benim yedi yaşındaki çocuğum kaldı. Namusumu, ırzımı muhafaza etmek için çıktım. Halka neler etmediler kardeşim, bir bana sorsan!''[77]

[77] Aslan Buğdaycı-Milli Mücadele'de Nazilli-1919-1922

عایشه چاووشله ملاقات

باش محرریمز

Ayşe Çavuş ve şehit düşen oğlu... Arşiv: Vakit, 05.02.1922, S. 1492, s. 1. (Ferhat Uyanıker, agm; Baki Sarısakal, agm.) Hatice Bilgin Yıldırım/Milli Mücadele'de Aydın'ın Kadın Efeleri/actaturtica.com-Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi

☪☆

Çiftliklili Kübra

İşgal döneminde silahlanarak, Çete Emir Ayşe'ye katılmış ve Çete Emir Ayşe ile birlikte yan yana işgalciler ile kahramanca savaşmıştır.

‘‘- Şerife Ali Kübera:

-Hangi köydensin?

-Dey ha şuracıkta. Çiftlik köyünden.

-Kimsen var mı Şerife Efe?

-Babam var, anam yok.

-Muharebede neredeydin?

-Muharebede ben o vakit köydeydim. Sonra çıktık. Aydın'dan sonra (Aydın savaşlarından sonra demek istiyor) Köşk'te asker oldum.’’ [78]

[78] *Aslan Buğdaycı-Milli Mücadele'de Nazilli-1919-1922*

☪☆

Milli Mücadele'ye Katılan Zeybekler

İşgal günlerinde Kuvayımilliye'ye katılmış, kendi yöresinde zeybek sancağı açmış ve mücadele için kızan toplamış birçok efe vardır. Burada mücadeleye katılmış efelerin yanında savaşan belli başlı zeybekleri yâd etmeye çalışacağım. O günün koşullarında tüm zeybek ekiplerinin komutanı olan Demirci Mehmet Efe'den sonra bölge bölge teşkilatlanmış diğer efeler Yörük Ali Efe, Gökçen Hüseyin Efe ve Durmuş Ali Efe'dir. Bu zeybek şeflerinin dışında çeşitli yörelerde mücadeleye girişmiş çeşitli zeybek ekipleri de vardır. Hiç şüphesizdir ki her efenin kendi bölgesindeki mücadelesini saygıyla yâd etmek gerekir. Elimdeki mevcut kaynaklar ışığında bunu yapmaya çalışacağım. Fakat biliyorum ki isimleri, resimleri ve hikâyeleri henüz gün yüzüne çıkmamış ya da bizim ulaşamadığımız daha pek çok kahraman var…

Demirci Mehmet Efe ve Nazilli Bölgesi:

☪☆

Aydın, Menteşe ve Havalisi Kuvayı Milliye Umum Kumandanı Albay Demirci Mehmet Efe / Arşiv: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Bilgi Sistemleri Dairesi Başkanlığı

☾☆

Arslanlılı Ahmet Çavuş

Arşiv: Timuçin Aslanlı

Demirci Mehmet Efe'nin kızanlarından olan Arslanlılı Ahmet Çavuş, Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmış ve iç isyanların bastırılmasında görev yapmıştır. Ahmet Çavuş, Nazilli bölgesinde Türk kızlarına tecavüz eden bir Yunan askerini yakalamış, kulaklarını ve organlarını keserek cezalandırmıştır. Arslanlılı Ahmet Çavuş zaferden sonra 1957 yılında vefat etmiştir.

☪☆

Danişmentli İsmail Efe

Arşiv: Aydın, Efeler, Danişment Köy Muhtarı İsmail Efe ve kardeşi Sedat Efe

‘‘Danişmentli İsmail Efe, Aydın Danişment Köyü’nde 1878 tarihinde dünyaya gelmiştir. Ailesi Yörük’tür ve Konya’lıdır. Yerleşik hayata geçtiklerinde ise Aydın Danişment Köyüne yerleşmişlerdir. Askerlik görevini topçu sınıfında Yemen ve

Balkan Savaşları sırasında yapmıştır. Köyünde sakin bir şekilde yaşarken Aydın Yunan askerlerince işgal edilince ilk direnişte bulunan olmuştur. Yakalanıp hapsedildiği yerden arkadaşları kurtarmıştır. Dağa çıkarak efe olmuştur. 30 Haziran 1919 günü Aydın'ın işgalden kurtarılması sırasında kuzeydeki Ambarcık, Dağemiri mıntıkasından müfrezesi ile birlikte hücum ederek Aydın'ın üç günlük işgalden kurtarılmasında katkısı olmuştur.

Oturan: Danişmentli İsmail Efe-Ekrana bakış yönüne göre soldan sağa: Şeref Ali Efe (Danişmentlinin kayınçısı)-Konuklulu Şakir Efe-Bayram Efe (Danişmentlinin kız kardeşinin oğlu) Hüseyin Efe (Danişmenetlinin kardeşi)-Mehmet Efe (Danişmentlinin ağabeyi) Arşiv: Aydın, Efeler, Danişment Köy Muhtarı İsmail Efe ve kardeşi Sedat Efe

57. Tümen'in Köşk Topçu Birliği'nden temin ettiği seri atışlı bir top ile Yunan kuvvetlerinin Aydın İstasyonu'nda vagonlardan silah indirdikleri bir sırada top atışı yaparak asker ve silahlarını zayiat verdirmiştir. Bu taarruzunu defetmek isteyen Yunan askerleri top atışının yapıldığı bölgeye doğru hücum etmişlerse de Karakoy mıntıkasında savunmada iken Teğmen İdris (Karazeybek) yetişerek Yunan saldırısını durdurmuş. Nisan 1920 de, Albay Rafet Aznavur İsyanının bastırılması yönünden Aydın Cephesi'nden telgraf ile acele Aydın efelerinin gönderilmesi istenmiştir. Danişmentli İsmail Efe başkanlığında iki yüz kişilik bir birlik Sarayköy, Alaşehir yolu ile Demirci Mehmet Efe tarafından gönderilmiştir. İsyan bastırılmasında büyük

katkıları olan İsmail Efe, isyancıların elinden bir topu alarak Albay Refet Bey'e teslim etmiştir. Bu başarılarından dolayı "Binbaşı" rütbesi ile ödüllendirilmiştir. İstiklal Madalyası'nın sahibi de olmuştur.

Kuvayımilliye Teşkilatı kaldırılana kadar büyük kuvvetleri kumanda etmiş bulunan hatta milli kuvvetleri bile kumanda etmiş olanlar da dışta bırakılmıştır. Mili Kuvvetlere kumandanlık yapan ve tarihe mal olan başlıca iki efe vardır. Bunlardan birisi Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'dir. Bu iki efeden sonra on planda ismi anılan değerli efeler ise; Poslu Mestan Efe, Gökçen Efe ve Danişmentli İsmail Efe'dir.

Milli Mücadele'de bulunan Kuvayımilliyeci efeler 1921 yılında düzenli orduya geçilirken, askerlik yapabilecek ve eli silah tutabilecek olanlar yeni kurulan düzenli ordu içine alıkonulmuştur. Yaşlı olanlar ve silahlı mücadelede bulunamayacak olanların köylerine, evlerine, işlerinin başlarına dönmeleri istenmiştir. Bu gerekçelerle Danişmentli İsmail Efe, artık kırk yaşını da aştığından düzenli ordu içinde kalması uygun görülmediğinden saf dışı bırakılmıştır.

1946 yılında hastalanmıştır. Aydın'da bulunan doktorlar tedavisi için uğraşırlarken askeri yetkililer Milis Binbaşı Danişmentli İsmail Efe için İzmir'den askeri doktorlar getirtmişlerdir. Aydın ve İzmir doktorlarının kontrolünde bir müddet daha yaşamış ve tedavi görmüş ise de tekrar sağlığına kavuşamamış vefat etmiştir.

Danişmentli İsmail Efe hakkında bilgi toplarken, bilgisine başvurduğumuz yeğeni Hüseyin Efe, Aydın Tabakhane Deresi kenarında bulunan gazinosunun bahçesinde su ve kuş sesleri arasında bildiklerini ve duyduklarını şöyle anlatıyordu:

"...Ben 1931 doğumluyum. Babam Hüseyin Efe 1894 doğumludur. Babamın ve amcam Danişmentli İsmail Efe'nin Milli Mücadele yıllarında yaşadıklarını, kendi anlatımlarından öğrendim. Danişmentli İsmail Efe askerliğini Yemen'de, Balkanlar'da ve Gelibolu savaşlarına katılarak yapmıştır. Cebel topçu askeri olarak terhis olmuştur. Köyüne döndükten sonra, tarla, bahçe işleri ile birlikte su değirmenini çalıştırmaya başlamıştır. Sakin yaşayış kısa sürmüştür. 27 Mayıs 1919' da Aydın ve civarı Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir. Bazı insanlar

dağlara, yaylalara bazıları da Menderes Nehri'nin güneyinde bulunan köylere göçmen olarak taşınmışlardır. Aydın içinde Müslüman halk hemen hemen kalmamış gibidir.

Aydın'da Yunan işgal kuvvetleri; işgale başlayınca ilk iş olarak sokağa çıkma yasağı koymuşlar ve zorbalık yapmaya başlamışlardır. Şehrin ileri gelenlerini, önde olanlarını toplayıp tutukladıkları gibi, bazılarını da yargısız sorgusuz öldürmüşlerdir. İşte Aydın'da yaşanan bu olay sonrasıdır ki babam Hüseyin ve amcam Danişmentli İsmail Efe, zorbalık ve olum karşısında dayanamamış ve Yunan askerlerinden intikam almak için yemin ederek silahlanıp dağlara çıkmışlardır. Yanında bulunanlar kardeşleri ve akrabalarıdır. Yunan askerlerinin, daha doğuda bulunan Umurlu, Köşk, Atça, Nazilli taraflarını da işgal etmek için harekete geçeceklerini öğrendiklerinden Ilıcabaşı taraflarında pusu kurarak üzerlerine ateş etmeği düşünmüşler. Nitekim düşüncelerini gerçekleştirmişler. At üzerindeki iki Yunan subayını amcam İsmail Efe, ateş ederek oldurmuştur. Bu olay nedeniyle amcam İsmail Efe Yunan işgal kuvvetlerince yakalanmış Aydın Top Yatağındaki bir yerde İzmir'de yargılama yapılması yönünden hapse atılmıştır. Oradan da onu İzmir'e götürüp yanındakilerle birlikte yargılayarak idam etmek istemişlerdir. Sonucun olum olduğunu bilen ve sezen babam ve diğer kızanlarca Danişmentli İsmail Efe hapsedildiği Top Yatağındaki bina içinden geceleyin kaçırılmış ve müfrezesi ile birlikte dağlara kaçmışlardır. Yunan kuvvetleri bu durum karşısında Aydın'a geri çekilerek Nazilli işgal planını bir gün sonraya ertelemişlerdir. Babam ve diğer efeler İsmail Efe emrinde çalışmalarını sürdürürlerken, ihtiyaç hissettikleri silah ve cephaneyi işgal öncesi kapıları acık bırakılan 57. Tümen Kumandanlığına ait Top Yatağındaki silah deposundan temin ettikleri gibi, etkili ve tesirli silahları da sonraki tarihlerde, Yunan karakollarını basmak suretiyle temin ediyorlarmış.

Bir keresinde Buharkent, Ortakçı Yunan Karakolu'nu bastıklarında, bol miktarda ihtiyaç hissettikleri silahları temin etmişler. Hatta bir Yunan subayının eşini esir etmişler. Yunan subayı, eşinin efeler tarafından dağlara kaçırıldığını öğrenince çılgına donmuş, arayış içerisine girmiştir. Danişmentli İsmail Efe, olayı uzaktan takip etmektedir. Müslüman köylülere bir zarar verilir-

se, subayın eşini öldürerek intikam alacağını haber olarak Yunan subayına ulaştırmışlar. Subay, eşinin iadesi için kendilerinden ne istendiğini sorar. Danişmentli İsmail Efe'nin istediği acık ve nettir. Bu kadın karşılığında Yunan askerlerinin ellerinde bulunan toplardan birisini yüz top mermisi ile birlikte kendilerine teslim edilmesi bu şekli ile takas…

Sonrasında bu kadını, kocası olan Yunan subayına mermileri dâhil bir top ile takas ederek teslim etmişler. Yunan subayı, eşinin sağ olarak teslim edilmesinden duyduğu memnuniyet karşılığı İsmail Efe ile yanındaki kızanlarına evlerinde misafir ederek yemek ikram etmişler. Bu yemek sırasında, İsmail Efe'nin diğer kızanları emniyet tertibatı alarak cevrede bulunan güvenli sayılacak bir şekilde tertibat almışlardır. Tam bu sırada üzerlerine Yunan kuvvetleri ateş etmeye başlayınca, Danişmentli İsmail Efe, silahını Yunan subayına doğrultarak 'Bize tuzak mı kurdun?' kalkarak; kocasına yalvarırcasına, 'Bu Danişmentli İsmail Efe gurubu beni öldürmedi. Benim ırzıma dokunmadılar. Hiçbir kötülükte yapmadılar Benim hazırladığım yemekleri yedireceğiz sonrasında öldüreceğiz. Bu yakışır mı? Ne olur bu insanlara karşı ateşi durdurun' Bu yakarış üzerine, Yunan subayı ateşin kesilmesini emir vermiş. Bunun üzerine ateş kesilmiş babamlar bu sayede ölümden kurtulmuşlar. Babam bu olayı yaşadığı sure içerisinde aile içinde anlattığı gibi anılarını anlatırken en çok bu olayı anlatır ve 'Yunan subayının garısı (kadını) sayesinde bugün hayattayız. İyi ki kılını dokunmamışız.' der gözlerini yukarı kaldırır dalar giderdi.

Amcam İsmail Efe, Yunan subayından takas yolu ile elde ettiği top ve mermilerini Demirci Mehmet Efe'nin bir müddet danışmanlığını yapan Albay Refet Beye (Bele) hediye olarak takdim ettiğini, Refet Beyin de, bu olaydan duygulandığını, sırtını sıvazlayarak tebrik ettiğini anlatırdı. Babam, Danişmentli İsmail Efe emrinde çalışırken kendisine rütbe ve madalya verilmemiştir. Nedenine gelince; Şükrü Saracoğlu'nun madalya ve rütbe dağıtımı merasimi sırasında, Danişmetli İsmail Efe; madalya, rütbe ve maaş alınca; '...Şükrü Bey, Bizim köye bir madalya yeter. Maaş ve rütbe de verdiniz. Başka rütbeye gerek yok. Diğer kızanlarıma aynısını vermek gerekmez. Köyümüzde sadece bir kişide bulunsun yeter. Hem biz, efeler Milli Mücade-

le'ye unvan için, nam için madalya, rütbe için girişmedik ki… Topraklarımızı, özgürlüğümüzü ve namusumuzu korumak için giriştik. Amacımız Yunan işgal kuvvetlerini Aydın'dan kovmaktır. Demiş ve bu nedenle babamın da madalyası yok.' Şeklinde anlatımda bulunurdu.

Hasan Özdemir'in Anıları

'...Danişmentli İsmail Efe'nin kız kardeşinin oğlu Bayram Özdemir (Deli Bayram) benim öz babamdır. İsmail Efe ile birlikte çekilmiş fotoğraftaki en sağ başta gözüken, bazı fotoğraflarda yarım gösterilmiş işte o benim babam. 1894 yılında köyümüzde dünyaya gelmiş. Yaşça küçük olduğu için dayısı Danişmentli İsmail Efe'nin yanında çalışmayı uygun görmüştür. Efenin emrinde çalışan korkusuz, gaddar, zalim birisidir. Cesurdur, ataktır. Mustafa Kemal'in aradığı deli yürekli kahramanlardan birisidir. Ölmeye hazırdır. Yunan askerleri, Aydın ve köylerini işgal etmeye başlayınca, bir kaç kez İsmail Efe'nin ve kızanlarının darbesini yemişlerdir.

(Danişment, Konuklu, Kalfa Koy, Doğan, Kenker, Karakoy, Gözpınar, Dağemiri, Ambarcık, Zeytinköy) İsmail Efe kontrolünde bulunduğundan ve bütün dağ patika yollarının nereye gittiğini bildiklerinden baskınları rahatça yapıp kaçabiliyorlarmış. Bu nedenle Yunan askerleri kendi güvenlikleri için, daha yukarıdaki köyleri hâkim olabilmek için (Dağemiri, Konuklu ve İmam köy) de Yunan askerlerinden oluşan birer karakol kurmuşlardır.

Bu nedenle pek çok köylü, bu kez kendi güvenlikleri için daha yukarılarda (Kuzey'de) bulunan yayla evlerine taşınmışlardır. Yaşamları büyük sıkıntılar içinde devam etmektedir, Danişmentli İsmail Efe Müfrezesi. Yunan askerlerince de takip edilmekte ve aranmaktadır. Korku dolu yaşam içinde günler geçerken, babam Deli Bayram Danişment Dağları'nda dolaşırken bir kadının akşam namazı vaktine doğru Domalan (Doğan Koy) yolu ile İmamköy tarafına gittiğini görür. Merak eder, bu kadından şüphelenir. Her gün, muntazam bir şekilde gün batımına doğru aynı yolu takiple yağ, yoğurt, kaymak götürmesinden dolayı peşine düşmek ister. Yalnız başına karar verip uygulamaya girmesi mümkün değildir. Günün birinde dayısı olan Danişmentli İsmail Efe'ye gider, şüphelendiği kadının durumunu

ve gördüklerini en ince detaylarına kadar anlatır. Sonunda; '...Dayı, dürbününü bana verir misin? Ben bu kadını takip edeceğim. Nereden geliyor nereye gidiyor …' der. Bu istek üzerine İsmail Efe, 'Bayram, dürbünün kullanış şeklini biliyor musun ki benden dürbün istiyorsun ?' 'Bilmesem ister miyim dayı?' deyince İsmail Efe eşi Dudu hanıma seslenerek, '...Deli Bayram'ın istediği dürbün, odada gümüşlü mavzerin yanında asılı duruyor, oradan getiriver ne yapacakmış bakalım deli oğlan.' Dayısından aldığı dürbün ile sevinerek çıkmış konaktan. Hızlı adımlarla yürümüş ve düşündüğü bir kayanın arkasında pusu kurmuş. Beklemeye koyulmuş kayanın gölgesinde. O gün boşuna beklemiş. Kadın, beklediği yerlerde gözükmemiştir. Ertesi günü tekrar beklemiş. Sabrının tükendiği bir sırada, kadını görmüş. Dürbününün ince ayarını yapmış. Net görüntü alımını sağlayınca kadının kim olduğunu anlamıştır.

(…) köyden 'Gıdırık Hatça' bu demiş içinden. Dönüş yolunda beklemiş. Yolunu kesmiş Gıdırık Hatça'nın. Nereden geldiğini ve ne götürdüğünü bizzat kendisinden öğrenmiş. Yunan kumandanına yağ, yoğurt götürmüş olmasına karşın bir şey söylememiş oracıkta. Amacı Danişmentli İsmail Efenin kararının ne olacağını öğrenmektir. Dürbünü İsmail Efe'sine teslim ederken yaşadığı durumu bütün çıplaklığı ile anlatmış bir bir. Sonunda 'Gıdırık Hatça'yı ben ceza vereceğim' demiş ve çıkıp gitmiş dayısının evinden. Danişmetli İsmail Efe bu konuda bir yorum yapmamış. Ertesi gün Deli Bayram, haber yollamış Gıdırık Hatça'ya. Güya anası sıtma hastalığına yakalanmış mutlak kızı Hatça'nın yanına kadar gelmesini istiyormuş. Bu haberi alan Gıdırık Hatça, annesinin hasta olduğunu öğrenince üzülmüş, erkenden yola koyulmuş. Hasta olduğunu zannettiği annesinin yanına ulaşmak için. Yorgun ve telaşlı adımlarla yokuş yukarı yürümüştür ana evine doğru. Bazen ağaç gölgesinde dinlenmek için çömelip oturmuştur. Tekrar kalkıp yürümüştür. Ortalık sessizlik içindedir. Sessizliği bozan alacakarganın cıyak sesidir. Deli Bayram'ın niyeti ise kotudur. Geçeceği patika yolu kestirdiğinden dönemeçteki kayaya sırtını dayamış beklemektedir Kulağı ayak seslerindedir. Tenha bir yol kavşağında kıstırır Gıdırık Hatça'yı. Haşin bir tavırla, ilk sözü: '… Biz işgalci Yunan askerleriyle canımızı ortaya koyarak mücadele ediyoruz aç,

susuz. Sen bize değil Yunan askerlerine yağ, yoğurt götürüyorsun haa... Bunun cezasını çekeceksin sen…' diye bağırmış ve bıçağını çekerek saldırmış Hatça'nın üzerine. Gıdırık Hatça 'Etme efem, kıyma efem ben hata ettim affet beni efem…' sözlerini bitirmeden Deli Bayram; 'Köylüsüne ihanet edenin, milletine ihanet edenin, toprağına ihanet edenin, hele Yunan'a yardım edenin cezası budur...' diyerek oracıkta öldürmüş Gıdırık Hatça'yı. Sonrasında, köyüne dönen Deli Bayram, dayısı İsmail Efe'nin yanına giderek; '...Gıdırık Hatça, Yorgi, Yorgi diye çok bağırdı; ama Yorgi gelmedi. Bu Rumlar yoğurt, kaymak yemesini biliyorlar; ama kurtarmaya gelmiyorlar. Merak ettim bekledim belki gelir de oracıkta haklarım onunda canını cehenneme gönderirim diye…' anlatmış o gün yaşadıklarını. Danişmentli İsmail Efe anlatılanları gülerek dinlemiş sonrasında. Kucağındaki mavzerini okşayarak, ayağa kalkmış, gözlerini Aydın şehrinin üzerine dikmiş; '...Ule, Deli Bayram, her şeyin sırası var. Onun da zamanı gelir…' diyerek sırtını sıvazlayıp yolcu etmiş.

Babam, dayısı İsmail Efe'nin kızanlarından olan Zeytin Köylu Kel Hüseyin'in Ali'den şüphelenmiş. Bazı kızanların yanında yaptığı konuşmalarda efelik İsmail'e yakışmıyor bana yakışır demiş. Efeliğin kendisinde olması lazım geldiğini söylemiş. Doğruluğunu öğrenmek için kendisiyle konuşmak gereğini duymuş. Karaköy'ün altında bir dere kenarında ağaç dibinde beraber sohbet ederlerken, 'Ule akıdeş, İsmail'e efelik hiç yakışmıyo. Esas efe sen olmalı idin...' şeklinde durumu açıklayınca. Kel Hüseyin'in Ali bu söz üzerine kendisinde güvenin arttığını hissetmiş; 'Doğru soyluyorsun. İsmail efeliği devretmez ise ben kendisini haklayıp efeliği ben devralacağım' şeklinde konuşmasını sürdürünce Deli Bayram, sonraki günlerde bu durumu dayısı Danişmentli İsmail Efe'ye aktarmış. İsmail Efe, kendisi hakkında kızanlarından birisinin bu şekilde düşünmüş olmasından dolayı rahatsızlık hissettiğinden Ali'nin cezalandırılması için hazırladığı planın uygulanması için Deli Bayram'a 'Bu görev senin iyi belleyesin' diyerek talimat veriyor. Kızanlarını toplayan Danişmentli İsmail Efe, Ödemiş tarafından Gökçen Efe'nin kızanlarıyla birlikte misafir olarak geleceklerini, tok gelip aç gönderilmemesi gerekli olduğundan efeliğimizin şanına uygun bir ziyafet sofrası hazırlamak boynumuzun borcudur.

Bunun için Kayacık Koy taraflarına gidiniz oralardan semiz danalar satın alınız, bol miktarda yağ yoğurt temin ediniz talimatı veriyor. Danişmentli İsmail Efe'nin uzun müddet hâkimiyeti altında bulunan Aydın kuzeyindeki köylerden toplanmış pek çok zeybek ve kızanı vardır. Ziyafet hazırlığı için yola çıkanlar arasında İsmail Efe de vardır. Ambarcık, Zeytinköy kuzeyindeki Dağemiri Köy altına kadar Kel Hüseyin'in Ali, Deli Bayram, Hacı Ahmet ve Küçük Ahmet bulunmaktadır. Deli Bayram ile Kel Hüseyin'in Ali Karakoy üzerinden Kayacık Köy yönünde yol alırlar. Dere içerisinde önde giden Kel Hüseyin'in Ali, atının ürkmesiyle yere düşer ve Deli Bayram bu durumu fırsat bilerek yanına yaklaşır; bıçaklayarak öldürür. Ölüsünü bir uçurum kenarına getirerek aşağıya yuvarlayıverir. Sonrasında dayısı İsmail Efe'nin yanına geldiğinde, '… Senin yerine efe olmak istiyordu; ama acelesi varmış kaymakam oluverdi…' diyerek sonucu özetleyiverir.

Danişmentli İsmail Efe, emrinde çalışan kızanlardan birisi de Konuklu Köyü'nden Şakir Aydın'dır. (1897 – 1981). Yaşadıklarıyla ilgili yazılı bir bilgi yok; ama 1929 doğumlu oğlu Durmuş Aydın'dan bazı bilgiler edinebiliyoruz.

Durmuş Aydın'ın Anıları

'...Babam sağlığında, işgal yıllarını anlatırken şahit olmuştum. Aklımda kalanları sizlere anlatayım. Askerliğini İzmir'de yapıyormuş. Yunan askerleri İzmir'i işgal etmeden üç, dört gün önce bölük subayları, bütün askerleri toplamışlar. Onlara hitaben: 'Bizi idare edenler, yönetenler bizleri sattılar. Silahlarınızı toplayacağız. Teslim edeceğiz. Sizler başınızın çaresini bakın, köylerinize gidiniz. Ailenizin namusunu koruyunuz Yunan'a karşı savaşa hazırlanınız. Bu topraklar Türklerin. Vatan için ölmeye hazırlanın.' şeklinde konuşma yapmışlar. Ayrıca babam ve asker arkadaşlarını, işgale gelen ve gemilerden çıkan Yunan askerlerini karşılamaya sürüklemişler. Hatta 'Zito Venizelos' diye bağırtmışlar. Bu olayı anlatırken ağlamaya başlardı babam'. Askerler İzmir'de dağılmaya başlamış. Bazıları memleketlerine doğru kaçmışlar. O tarihlerde henüz Aydın işgal edilmemiş olduğundan, trenle Denizli istikametinde kaçmak isteyen askerleri Aydın istasyonunda 57. Tümen Kumandanı Albay Şefik emriyle bu kacak askerler indirilerek tümen emrine alın-

mıştır. Bazı genç teğmenler de kendiliğinden İzmir'den gelerek tümen emrine girmiş Yörük Ali Efe emrinde Milli Mücadele'ye katılmışlardır. Bu subayların en önemlileri Yüzbaşı Ahmet, Asteğmen Giritli Zekai Bey (Kaur) ve Asteğmen Necmi Bey, (Aydınalay) dır… Durmuş Aydın, sözlerine devam ederek; 'Babamla asker arkadaşı Şerif Ali, Aydın'a gelebilmek için yeterli tren bilet paraları olmadığından birlikte İzmir'den yaya olarak yola çıkmışlar. Dağ yollarını takip ederek Selçuk, Tire, Germencik dağlarından bir haftaya yakın bir surede Konuklu Köyü'müzün yaylasında oturmakta olan dedemin bulunduğu yere gelebilmişler. Babam yollarda çok sıkıntı çekmiş. Bu yolculuğunu anlatırken gözlerinden yaş akardı. Hayatta oluşunu bazen inanamadığını söylerdi. Askerde iken zaten kirden pislikten bitlenmişler. Yollarda açlık-sefalet had safhada olduğundan güçsüz kalmış. Yaşama ümidi kesildiğinden asker arkadaşı Şerif Ali'ye 'Sen beni bırak ben sonra ağır, ağır arkandan yetişirim. Dinleneyim, ayaklarıma biraz güç, takat gelsin' demiş; ama arkadaşı Şerif Ali, babamı dağ başında yalnız bırakıp gitmemiş. Beraber asker olduk beraber döneceğiz demiş. Köyümüzün yaylasına geldiklerinde gözlerinde canlılık kalmamış bir deri bir kemik, konuşmalarını dedem anlayamamış. On on beş gün sonrasında biraz kendine gelebilmiş. Kendine gelebilmiş; ama Aydın Yunan askerlerince işgal edildiğini dedemden öğrenmiş. Zaten köyümüz Aydın'ın hemen yakınında. Köy halkı, Yunan askerleri köye gelir diyerek yayla evlerine kaçmışlar. Korkuları yaylaya da gelmesi. Bu korku içinde yaşamaktansa, İzmir işgali sırasında yaşadıklarını gördükten sonra Yunan'a karşı savaşmak Allah emridir diyerek Demirci Mehmet Efe'nin kıymetli efelerinden Danişmentli İsmail Efe'nin emrine girmeyi uygun bulmuş. Onun kızanı olmuş. Konuklu Koy civarındaki Yunan askerlerine karşı mücadeleye katılmış. Yunan işgal kuvvetleri Aydın işgalinden sonraki zamanlarda dağ üzerinden Tire, Ödemiş taraflarındaki birlikleriyle irtibat kurmak istemişler. Büyük bir kuvvet ile yola çıkmışlar. Danişmentli İsmail Efe müfrezesi, pusu kurmuş. Babam da içlerinde imiş… Belen Başı Mevkisi denilen Paşa Yaylası alt kesimlerinde bulunan Karacam Gümezellik Mezarlığı bölgesinde bulunan şu başında mola veren Yunan askerleri, yanlarında getirdikleri yiyeceklerini yedikten

sonra istirahat ettikleri bir sırada, üzerlerine efeler pusu kurdukları yerlerden aniden ateş etmişler. Pek çok Yunan askerini öldürmüşler. Yunan askerleri karşılık vermek istemişlerse de çapraz ateş altında olduklarından geri çekilmek durumunda kalmışlar.

Hatta orada öldürülen Yunan askerlerinden birisinin silahı kaçtıklarında orada kalmış. Bu silahı Danişmentli İsmail Efe teslim almış. O silahın üzerini gümüş ile işletmiş. Fotoğrafında görülen silahı o silahmış. Babamdan böyle duydum. 'Danişmentli İsmail Efe'nin fotoğraftaki gümüş işlemeli silah ile ilgili olarak Durmuş Aydın'ın bu anlatımı üzerine aynı kahvede oturan ve konuşmayı dinleyen İsmail Efe'nin torunu Neşet Özbayraktar bu konu üzerinde itiraz ederek, "Dedemin fotoğrafta gözüken halen dayıoğlu Sedat Efe'de bulunan bu silah 1920 Temmuz ayında meydana gelen Denizli olayları sırasında öldürülen efe arkadaşların birisinin silahıdır o silah... Sen yanlış biliyorsun' dedi. Durmuş Aydın, konuşmasına devam ederek, "Babam, Şakir Aydın, Hacı Ahmet, Küçük Ahmet ve Şerif Ali dâhil olmak üzere bir keresinde Danişmentli İsmail Efe müfrezesi ile birlikte, Gökçen Efe'nin yardımına gitmişler. Dağemiri Yaylası üzerindeki Olukgediği Mevkiinde, Üçyol'da savaşmışlar. Yunan askerlerini öldürmüşler. Hatta Kestanelik taraflarında savaşırlarken, Zeytin Köy Muhtarının amcası olan Kel Hüseyin'in Ali, Yunan askerlerinin attığı ateşle mi yoksa kendi efe arkadaşlarının attığı ateşle mi arkadan vurulup oracıkta olmuş. Babam, dağlardaki bu savaşlar bittikten sonraki 1921 yılında köyüne gelip yerleşmiş köyümüzde nedense bir Yunan karakolu kurulmuş. Yunan'a karşı olanların çokluğundan mı yoksa Yunan askerlerini Osmanlı askeri gibi gördüklerinden mi bilinmez. Dedem, babamı bu işgal dönemi içinde evlendirmiş. Hatta babamın düğününde Yunan askerleri eğlence olsun diyerek havaya ateş etmişler. Köyümüzde o yıllarda hiç olay olmamış. Yunan askerleri babamı '… Sarı diye çağırırlarmış. İsmail Efe arkadaşları ve babam cumhuriyet yıllarında köyden Aydın'a geldiklerinde İş Bankası civarındaki Tenekecinin Kahvesi'nde, Mehmet Ağanın kahvesinde ve Yer Altı Kahvesi'ndeki kavak ağacı altında oturur sohbet ederlerdi. Benim aklımda kalanlar bunlar' diyebildi. Aydın Yunan askerlerince işgale uğradıktan

sonra Aydın–Tire arasındaki dağlık bölgelere işgal kuvvetleri hâkim olamıyorlardı. 27 Mayıs 1919 sonrası dağ köylerinde yaşayan efelerimiz, ihtiyaç hissettikleri silah ve cephaneyi temin etmek ayni zamanda düşmanı huzursuz etmek için sıkça baskınlar düzenliyorlardı. Milli Mücadele yıllarında, Galip Hoca takma ismi ile Aydın ve köylerinde üç aydan fazla bir zaman içinde dolaşan, Aydın'ın üç günlük ilk işgalden kurtarılmasında büyük rol oynayan, Demirci Mehmet Efe'nin danışmanlığını yapan Celal Bayar, Danişmentli İsmail Efe için; 'Aydın'ı Yunan işgalinden kurtarmak için savaşanlar arasında idi. Danişmentli İsmail Efe Çetesi Aydın kuzeyinden taarruza geçmiştir…' demektedir.

Danişmentli İsmail Efe, Demirci Mehmet Efe'nin Sökeli Ali Efe ve Zurnacı Efe gibi sadık ve güvenilir efelerindendi. 1919 yılında da kurmuş bulunduğu müfrezesi ile Aydın'ın Haziran 1919 sonunda üç günlük işgalden kurtarılması yönünde gayret ve başarıları, Ambarcık, Dağemiri mıntıkasındaki müfrezesi ile sabahtan akşama kadar hiçbir yerden bir emir almaksızın kendi kararları ile ve kendi aralarında uyuşarak muharebe ede ede Aydın'ın kenarına kadar yaklaşarak Yunan askerlerinin şehrin içerinde kapanmış durumda kalmasında büyük rol oynamıştır. Ertesi günü 30 Haziran 1919' da Aydın üç günlüğüne işgalden kurtarılmıştır. Danişmentli İsmail Efe'nin büyük katkısı olmuştur. Danişmentli İsmail Efe'nin Yunan Askerleri üzerine Top Atışı Danişmentli İsmail Efe, daha sonraki tarihlerde mıntıkasında boş durmamış müfrezesi ile Aydın'daki Yunan işgal kuvvetleri üzerine taciz ateşi açmak için, Kuvayımilliye'nin Köşk Cephesi'ne giderek orada bulunan Binbaşı Hacı Şükrü Bey'den kendi emrine bir top verilmesini istemiştir. Binbaşı Hacı Şükrü Bey, Danişmentli İsmail Efe'nin top kullanıp kullanmadığını uygulamalı olarak denemiş ve görmüştür. Bunun üzerine SERİ ATIŞLI BİR DAĞ TOPU İsmail Efe Müfrezesi emrine tahsis edilmiştir. Bu dağ topu, Köşk Cephesi'nden Aydın şehir merkezide top atış menziline girecek şekilde dağ yollarından bazen katırlar ile bazen de mandalarla çektirilerek getirilip yerleştirilmiştir. Danişmentli İsmail Efe ve kızanları artık Yunan ordusunun ileri karakolları yakınlarındadır. Aydın şehir merkezi de ateş altına alınacak bir mesafededir. Dürbünü ile baktığında

Aydın İstasyon binası civarında askeri hareketlilik görür. Kara vagonlardan silah ve mermi kasaları indirilmektedir. İndirilmekte olan bu silahların kendilerine doğrulacağını bildiği için dağ topunun nişangâhını iyice ayarladıktan sonra kara vagonların üzerine ve istasyona hedef göstererek ateş emrini veriyor. İlk top atışının mermileri istasyon civarına düşmektedir ve Aydın'da büyük bir telaş ve heyecan yaratmıştır. Yunan askerleri top atışlarının yapıldığı yerin tespitini dürbünleri ile bakarak tespit etmiş olacaklar ki mukabil top atışı yapmışlardır. Nitekim atılan top mermileri Danişmentli İsmail Efe'nin müfrezesinin yakınlarına düşmüştür. Bunun üzerine Köşk Cephesi'nden bin bir zorlukla aldığı dağ topunun yeri belli olduğundan topun zarar görmemesi için dağ topu ve müfrezesi ile birlikte Kestanecik Mevkiine dönerek Yunan atış menzili dışına çıkarak kurtulurlar.'

'...Yunan askeri Aydın'a girmek üzeredir artık. İşte bu topu Efe, Yunan Aydın İstasyonu'na girdiğinde yukarıdaki dağlardan topu istasyona doğru yöneltiyor ve ateşliyor. İşte o mağrur Yunan istasyona girerken bir anda neye uğradığını şaşırıyor. Efenin attığı top istasyona isabet ediyor. Yunanlılar bayağı şaşırıyor ve korkuyorlar. Daha sonra bunun intikamını almak için Danişmentli'ye saldırıyor; ama nafile. Danişmentli'yi yok edemiyorlar. Şiddetli çatışmalar yaşanıyor. Ve yine Danişmentli Yunan'a zayiat verdiriyor. Bu anlatımı kabul etmek mümkün değil. 27 Mayıs 1919 günü Yunan işgal kuvvetleri, Aydın'ın tam doğusundan, güney doğudan ve kuzey doğudaki Top Yatağı istikametinden olmak üzere üç koldan işgale geliyorlar. Yunan kumandanı Aydın İstasyonu'nda, Rum – Ermeni ve Yahudi din adamları ile birlikte Belediye Başkanı Çakmarlı Büyük Emin ve yetkili bazı zevatlarla birlikte karşılanıyor. Hatta polis komiseri kılıcını teslim etmek istiyor. Merasimin yapıldığı yere top atışının yapılması mümkün değil. Ertesi günü sokağa çıkma yasağı da konmuştu. Tarihi gerçekleri ve yaşananları hayal mahsulü olarak anlatmak Milli Mücadele tarihimizi gölgelemek şeklinde de algılanabilir. Zaten o tarihte top kullanmak mümkün değildir. Mütareke şartlarına göre bu silahların ateşleme cihazları, İngiliz- Fransız ve İtalyan yetkililerine teslim edilmesi zorunluluğu vardı. Nitekim 28 Haziran 1919 günü, Binbaşı Hacı

Şükrü Aydın'ın geri alınması için yapılan savaşta top kullanmak için ordudan istifa etmiş efelerle birlikte hareket ettiğini, silahla el koyduğunu 57. Tümen Kumandanına yazı ile bildirmiştir. Gerçekleri anlatmaktan kaçınmayalım. Gölgelenmesin efelerimizin başarıları…

Karaköy'lü Şükrü Akar'ın anlatımına göre: '…Bizim köy civarında Danişmentli İsmail Efe'nin ismi Pekmezci Efe'dir. Efe'nin seyisi, bizim köyde uzun zaman yaşadı. Çocukluğumda seyis, Mustafa Ali Kansız'ın İsmail Efe ile yaşadıklarını anlatırdı. Onun anlattıklarından aklımda kalanları size anlatayım. Danişmentli İsmail Efe mevzi aldığı yerden top atışı yaptıkları ve Yunan kuvvetlerinin kendilerini takibe çıktıkları sırada Kestanecik Mevkiinde imişler. Çok miktarda Yunan askerinin geldiğini görünce, Kenker Koyu'nun arkasındaki Eğecik Gediği'nden geçerek Karakoy batısında bulunan Deliktaş- Sivribaşı'nda yeniden mevzi kazarak orada tutunmuşlar ve direnmişler. Manisalı mitralyöz askerinin bu mevzide Yunan askerlerinin üzerine isabetli atışlar yapması üzerine Yunan askerleri geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Yunan askerleri, geri çekilme işlemlerini yaparlarken o sırada yollarda yakaladıkları dört-beş Karaköylüyü, dövmüşler ve ayaklarından ağaçlara asarak altlarında da çalı çırpı ateşi yakmışlar. Bir müddet yanmaları seyretmişler ve sonrasında bırakıp gitmişlerdir. Ayaklarından asılı bulunan köylüler yanan ateşi elleriyle söndürebilmişler. Oradan gecen köylüleri tarafından ölümden kurtarılmışlardır. Ben bu olayları İsmail Efe'nin seyisinden duydum...' diyerek anlattı. Karaköy Deliktaş mevkiinde bulunan İhtiyat Mülazım Teğmen Ulalı İdris (Karazeybek) Danişmentli İsmail Efe'nin yardımına koşar. Yunan taarruzunu durdururlar. Yunan kuvvetleri geri çekilerek Domalan (Doğan koyu) ve Kestanecik civarında iki tepeyi ellerinde tutmuşlardır. Bu yerler Yunan kuvvetlerinin Aydın ileri karakolları durumundadır. Danişmentli İsmail Efe, Aydın'ın kuzeyinde Kestanecik Bölgesi'nde bağımsız akıncı birliği olarak yerleşmiş bulunmakta, hareket merkezi olarak da Karaköy'ü kullanmaktadır. Müfrezenin bir bolumu, Danişmentli Hacı Ahmet Komutasında, Tabakhane Deresi'nin batısındaki Dağemiri Köyü'nde, konuşlanmış bir şekilde bağımsız olarak bulunuyordu. Amacı baskın yapmak ve pusu kurmaktı. İsmail

Efe Müfrezesi, Dağemiri Koyu üzerinden, Otlucak Deresi ve Otluk Gediği taraflarından yola çıkarak Nazilli Hasköy üzerinde bulunan Kavacık Yaylası bölgesinde Yunan askerleri ile müsademeye girişmiş ve çok miktarda Yunan askerini oldurmuştur. Karşılıklı olarak çok kayıp verilmiş bulunduğundan o muhite 'Danişment Kıranı' ismi verilmiştir. Halen bu isimle anıldığı söylenir. 1920 yıllarında, Buharkent–Ortakcı Yunan Karakolunu basan İsmail Efe'nin bu karakolda bulunan silah ve cephaneleri alarak Bozdoğan yöresine geçtikleri, oralarda mesken tuttukları söylenir.

Danişmentli İsmail Efe (Bolu–Düzce) Anzavur İsyan Bölgesinde İsmail Efe Müfrezesi, Aydın dağ köylerinde işgalci Yunan askerlerine karşı kendi topraklarını ve namuslarını korumak için savaşta bulundukları bir sırada, dış düşmanlar yetmiyormuş gibi bir de Anadolu'nun başka bölgelerinde Osmanlı padişahlarının teşvikleriyle ihanet çeteleri türemiştir. İhanet çeteleri Padişahın desteği ve İngilizlerin yardımları ile yaşamaktadır. İhanet çetelerinin arkalarında kimlerin olduğunu İngiliz uçaklarından atılan beyannamelerde okuyarak görüyoruz. Beyannamede 'Din elden gidiyor, padişahım sen çok yaşa' yazıları ile dini on plana çıkararak Mustafa Kemal mücadelesini engellemeye çalışıyorlardı. Balıkesir'de bulunan İzmir kuzey cephe kumandanı 61. Fırka Kumandanı Albay Kazım Bey, 4 / 5 Nisan 1920 tarihli telgraf ile 57. Tümen Kumandanı Albay Şefik Bey'den Anzavur isyanlarını bastırmak üzere kuvvet gönderilmesini istemiştir. Aynı tarihlerde Muğla – Yatağan yöresinde Yörük Ali Efe emrinde çalışan efelerden bazıları Şeyh Mehmet ve Mıstık Efeler grubu olarak bir nevi isyan edercesine ayrılıp gittikleri için Yörük Ali Efe kuvvetleri bunları yakalamak ve ortadan kaldırmak için takibe girişmişlerdir. Albay Şefik Bey de bu işin peşindedir. 57. Tümen Kumandanı Albay Şefik, Anzavur isyanının bastırılmasının da zorunlu olduğunu düşünmektedir. Yunan askerleri ile cephede savaşırken arkalarından vurulmak istememektedir. Düşman ile işbirliği yapan İstanbul'da bir Padişah vardır. İngiliz uçakları ile dağıtılan başka beyannamelerde şunlar yazılıdır. Bu aynı zamanda Aznavur isyanını başlatanların sloganları idi. 'Ahali ve padişah nerede ise biz oradayız. İstanbul'un ve Padişah'ın emirlerini dinlemeyen Ankara'yı dinlemi-

yoruz. Padişahın fermanı olmadan silahaltına alınamaz. İslam'ın İslam'a karşı kavgaya sürüklenmesine razı olamayız. Biz padişahı isteriz.' Bu sloganlar yetmiyormuş gibi, Salihli ve Aydın Cephesi'nden gönderilen milis kuvvetleri Çerkez Ethem'in komuta ettiği cepheye doğru yol alırlarken, Bursa Beşevler mıntıkasında bahçeler arasından geçerlerken bahçelerde çalışan kadınlar işlerini bırakarak askerlere hitaben, 'Askerler! Bu subaylar sizi, padişahın askerlerine karşı muharebe etmeğe götürüyorlar. Siz Müslüman kardeşlerinize kurşun mu atacaksınız? Padişaha karşı asi oluyorsunuz. Kâfir oluyorsunuz.' diye bağırıyorlardı. Bu isyanı bastırmak görevi Çerkez Ethem kuvvetlerine verilmişti. Ankara Hükümetince isyanın bastırılmasında kuvvet yetersizliği olur düşüncesiyle 57. Tümen Kumandanlığından da yardım isteme gereği duyulmuştu. 57. Tümen Kumandanı Albay Şefik, Muğla Bölgesi'nden Nazilli'ye geldiği sırada Ankara'dan Albay Refet Bey'den bir şifre almıştır. Şifrede: 'Gerede ve Bolu havalisindeki asiler karşısındaki Kuvayımilliye Müfrezeleri geri çekilmek mecburiyetinde kalmış olduklarından Nazilli Jandarma Komutanı Arap Yüzbaşı Nuri Bey kumandasında bir kaç yüz zeybek süvarisinin Aydın Cephemizden acilen gönderilmesi.' İstenmektedir. Bu şifreli telin alınmasından sonra gerekli hazırlıklar derhal Köşk ve Nazilli'de yapılmaya başlanmıştır.

'…Kuzey Cephesinin yardımına yetişmek için 57. Tümen'in Nizamiye Süvari Bölüğünü ve Demirci Mehmet Efe'nin seçtiği zeybeklerden ve Söke Mıntıka Kumandanı Yüzbaşı Faik Bey'den temin edilen gönüllü birlikler toplam 350 kişilik süvari birliği Nazilli'de toplanmış bulunuyordu. İzmir Şimal Cephesi Kumandanlığının manevi kuvvetini arttırmak için de 6.4.1920 de şu cevabı çekilmiştir. ' Hadisata şimdi kemali teessürle muttali oldum. Buradaki nizamiye süvari bölüğü ve daha diğer milli süvariler yarın tahrik edilecektir. Daha pey der pey gönderilecektir. Bu birlikler 7.4.1920 günü süvari bölüğünü ve zeybek atlılarını ve müteakiben diğer bir postayı Sarayköy'e kadar trenle, oradan da Alaşehir'e atlı olarak gönderdik. Zeybek ve milli atlıların başına Demirci Mehmet Efe tarafından Danişmentli İsmail Efe amir tayin edildi. Onlara gerek benim tarafımdan gerek Demirci Mehmet Efe tarafından vatanperverane tembihat

verildi. Süvari Bölüğü Kumandanı Ethem Efendi'ye aynı zamanda zeybek atlılarının da sevk ve idarelerine memur ettirdim. Bu süvari birliklerinin Alaşehir'den itibaren gerek yollarını göstermek gerek yiyecekleri kurtarılmak için hem Alaşehir'de bulunan İzmir Şark Cephesi Kumandanlığına, hem fiimal Cephesi Kumandanlığına telgrafla bildirdim. Balıkesir'de bulunan Albay Kazım Bey'e telgraf ile talimat verilmiştir. Danişmentli İsmail Efe, emrindeki birliklerle Biga–Bandırma havalisindeki Aznavur isyanlarını bastırmak için Balıkesir'deki İzmir kuzey cephesi kumandanlık emrine girmiştir.'

İsyanı bastırmak için Bolu-Düzce taraflarını da geçmek gerekli görüldüğü için Ankara'da bulunan Rafet Bey, 6 Mayıs 1920 tarihli bir telgrafla; 'Aydın Cephesi'nden kuvvetli bir piyade taburu, bir kaç makineli tüfek, iki cebel topu, önceden istenen zeybek kızanları ile birlikte Binbaşı Nazım Bey kumandasında acilen gönderilmesi' Demirci Mehmet Efe'den tekrar yardım istenmesi üzerine, kendi emrinde çalışan efelerden yeni atlı birlikler oluşturmuştur.

'Puslu Mestan Efe, (şehit olmuştur) Turnacı Mehmet Efe ve Dokuzun Mehmet Efe kumandalarında her birinde 100 atlı zeybeklerden ve bunların aralarına ilave edilen milli atlılardan ceman üç yüz atlıdan mürekkep üç bölük teşkil ettik. Bu üç bölükbaşına Unkapanalı Yüzbaşı Nuri Bey'i kumandan yaptık. Bölük kumandanlarının yanlarına birer atlı zabit tefrik ettik. Bu zeybek ve milis süvari alayı 6 Mayıs 1920 tarihinde trenlere Nazilli'den bindirilerek Çivril'e gönderilmişlerdir. Çivril'den Uşak Demiryolu'na kadar karadan gitmişlerdir. Oradan da Albay Refet Bey kumandasına girmek üzere Eskişehir'e trenle gideceklerdir. Bu atlı alaya kazalardan katılmak isteyenlerin Çivril de ulaşmasını Çivril'e yakın kazalara bildirdik…' Demirci Mehmet Efe'nin Aznavur'a karşı gönderdiği Aydın'ın değerli efelerine sahip çıkmak ve değer verdiğini göstermek için Çivril'e kadar Kurmay Binbaşı Nazım Bey'le birlikte gitmişlerdir. Çivril istasyonunda zeybek ve milis atlılarına, isyan bastırmak için çıkılan bu yolun kutsallığını vatanseverliğini güzel sözlerle söylemiş, onlara güven ve heyecan vermiştir.

Danişmentli İsmail Efe/Arşiv: Aydın, Efeler, Danişment Köy Muhtarı İsmail Efe ve kardeşi Sedat Efe

Demirci Mehmet Efe'nin Kazalara Yazdığı Telgraf Demirci Mehmet Efe'nin kazalardan istediği atlılar için yazdırdığı telgraf çok önemlidir;

Çünkü Kaza Heyet-i Milliye'lerine on beş süvarinin Çivril'de 24 saat içinde hazır bulundurulması yönündeki telgrafa bazı kazaların olumlu davranışlarına rağmen bir kazadan olumsuz cevap gelmiştir. Zira Ankara'dan telgraflar ile yardım istendiği için elde hazır kuvvet bulundurmak ihtiyacı hissedilmiştir. Bu nedenle her kazadan on beş- yirmi silahlı ve atlı erin gönderilmesi istenmiştir. Albay Şefik Bey, 57. Tümen kumandanı sıfatını kullanarak Demirci Mehmet Efe ağzı ile nasihat edici, korkutucu telgraf metni yazmak istediği sırada, bir kazanın olumsuz yanıtına da kızdığı için, Demirci Mehmet Efe, 'Yok bu kâfirlere kâtip ben söyleyeyim sen yaz demesi üzerine yazılan telgraf metni değişmiştir. Telgrafta, istenilen atlıların sayısı

arttırılmış hem de; Çivril İstasyonu'nda istediğim miktarda atlı asker hazır bulundurulmaz ise bunun iki misli miktarını sizden isterim. Aynı zamanda o saatte Çivril'de noksan bulursam vatanın selameti için kafalarınızı kesmek üzere yanınıza geleceğim.' Bu telgraf üzerine, Denizli, Burdur ilçelerinin görev başındaki yetkilileri, başlarına gelecek olan tehlikeleri düşünerek, korkularından telgraf ile kendilerinden istenenleri eksiksiz ve zamanından önce yerine getirmek yarışına girmişlerdir. Demirci Mehmet Efe, gelen atlı askerleri bir, bir sayarak bölük kumandanlarına teslim etmiştir. Çivril'den Uşak hattına sevk işlemini bizzat gözetlemiştir.

Beraberinde gelen Aydın'ın yetiştirdiği efelerin ve zeybeklerin sırtlarını sıvazlayarak uğurlamıştır. İsyan bastırmaya giden ve Milli Mücadele için canları feda etmeye hazır olan efelerin gururu ile Çivril'den, tekrar karargâhının bulunduğu Nazilli'ye dönmüştür. Danişmentli İsmail Efe'nin Aznavur isyanının bastırılmasında büyük gayret ve cabaları olmuştur. Çatışmalar, şiddetli bir şekilde devam ederken isyancıların dayanma güçlerinin zafiyete uğradıkları görülmüştür. Danişmentli İsmail Efe, bu isyanın bastırılması sırasında isyancıların elinde bulunan bir topu ve mermilerini kızanlarıyla birlikte el koyarak kumandan Refet Bey'e teslim ettiği için Mustafa Kemal Paşa kendisini milis binbaşı payesiyle onurlandırmıştır. Milli Mücadele'deki hizmetleri nedeniyle, kırmızı şeritli istiklal madalyası ile ödüllendirilmiştir. Danişmentli İsmail Efe, Demirci Mehmet Efe'nin emrinde Milli Mücadele için verilen her göreve gitmiştir. Konya'da meydana gelen Delibaş isyanının bastırılması sırasında da vardır.

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nın ancak düzenli ordularla gerçekleşeceğine inandığından, çete reislerinin, efelerin ve milis kuvvetlerinin kendi başlarına hareket etme yetenekleri nedeniyle zarar verebilir düşüncesiyle 'Düzenli Ordu' fikri hâkim olmaya başlamıştır. Artık emir ve komuta düzenli ordu içinde yürütülmeye başlanmıştır. Bu nedenle, Kuvayımilliye içinde görev yapanlara çeşitli rütbeler verilmiş onore edilmişlerdir. Hatta İstiklal Madalyaları ile ödüllendirildiler. Danişmentli

İsmail Efe'de 1800 kişilik madalya alan kadro içinde değerlendirilmiştir.''[79]

Danişmentli İsmail Efe ve Eşi/ Arşiv: Aydın, Efeler, Danişment Köy Muhtarı İsmail Efe ve kardeşi Sedat Efe

☪☆

Demirci Ahmet Efe

[79] *Kuvayımilliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu/ Uluslararası Semposyum Bildirileri/6-8 Eylül-2009/Saadettin Demirayak*

Demirci Ahmet Efe, Demirci Mehmet Efe'nin kardeşi ve kızanıdır. Ahmet Efe, ağabeyi olan Demirci Mehmet Efe ile birlikte Milli Mücadele'nin sonuna kadar hizmetlerde bulunmuş, işgal kuvvetlerine karşı savaşmış, iç ayaklan-

maların bastırılmasında vazife yapmış ve Demirci Efe'nin verdiği tüm özel görevleri yerine getirmiştir. Zaferden sonra Nazilli'ye yerleşen Demirci Ahmet Efe, 1979 yılında Nazilli'de vefat etmiştir.[80]

Arşiv: Ziya Demirciefe

☪☆

Demirci Ali Efe

[80] *Efelik Ruhu/Şahin Efe Yılmaz*

Arşiv: Behiç Galip Yavuz

1901 yılında Ödemiş, Birgi'de doğdu. Ödemiş yöresinde zeybeklik yaparken yurdun işgali üzerine Demirci Mehmet Efe birliklerine katılarak işgalcilere karşı savaştı. Zaferden sonra Ödemiş'e yerleşen Demirci Ahmet Efe, demirci dükkânı açtı ve 1977 yılında vefat etti.[81]

☪☆

Dokuzgil

[81] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

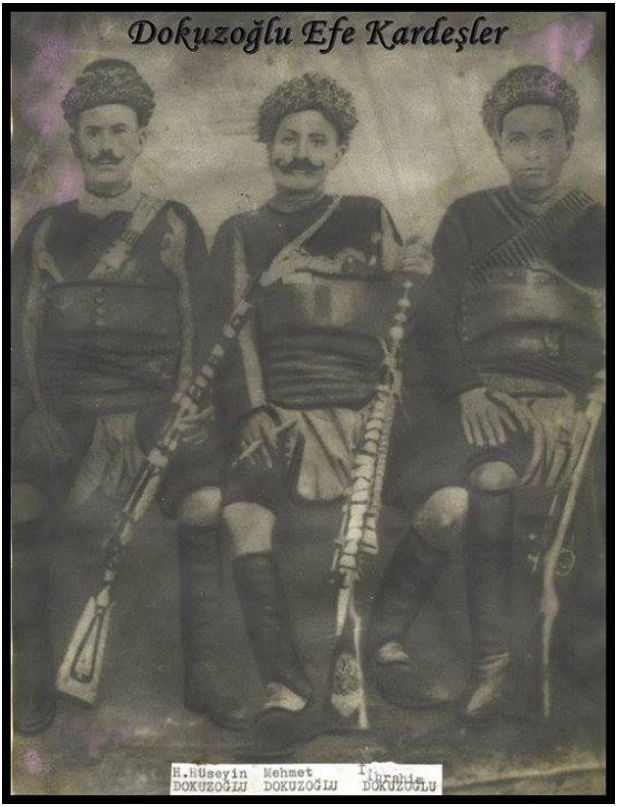

Arşiv: Nazilli Belediyesi Etnoğrafya Müzesi

Üçkardeş zeybek olan Dokuzgil, Hasan Hüseyin, Mehmet ve İbrahim Efeler, işgal döneminde Demirci Mehmet Efe ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşmış ve iç ayaklanmaların bastırılmasında görev yapmışlardır.

☪☆

Farsak Ali Efe

Arşiv: Erkan Sezgin

Farsak Ali Efe, Germencik, Dampınar köyünde doğdu. Demirci Mehmet Efe'nin kızanlarından olan Farsak Ali Çavuş, mücadele boyunca Demirci Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaşmış ve 23 Nisan 1977 yılında Dampınar'da vefat etmiştir.

☪☆

Kahya Hasanoğlu Koca Mustafa Efe

Arşiv: Nazilli Belediyesi Etnografya Müzesi

1895 Ödemiş, Adagide doğumludur. İşgal günlerinde Bademiye Cephesi'nde savaşmıştır. Gökçen Hüseyin Efe ile birlikte yunan kuvvetlerine baskınlar düzenlemiş ve Demirci Mehmet Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaşmıştır. Şehit olan Gökçen Hüseyin Efe, Koca Mustafa Efe'nin kollarında son nefesini vermiştir. Zaferden sonra köyüne çekilen Koca Mustafa Efe, 1969 yılında vefat etmiştir.

☪☆

Karapınarlı Molla Ali Efe

Arşiv: Karapınar Köyü Muhtarlığı

Zurnacı Ali Efe kızanlarından olan Kuyucak Karapınarlı Molla Ali Efe, Zurnacı Ali Efe ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır.

☪☆

Kınoğlu Süleyman Efe

Nazilli Kızılcaköy'lü Kınoğlu Süleyman Efe, Demirci Mehmet Efe'nin baş zeybeği olan Sökeli Ali Efe çetesinin baş kızanıdır. Kınoğlu Süleyman Efe, Sökeli Ali Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaşmıştır.

Arşiv: Kağan Eröz

☪☆

Kızılcaköylü Mustafa Efe

Arşiv: Mehmet Demirciefe

Bozdoğan, Kızılcaköy'de doğan Mustafa Efe, Yemen'de İngilizler ile savaşmış, İnönü Savaşı'na katılmış, Sakarya'da savaşmış, Büyük Taarruza katılıp, düşman kovalamış isimsiz bir kahramandır. Mücadele günlerinde Demirci Mehmet Efe ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşan Mustafa Efe, 1989 yılında Kızılcaköy'de vefat etmiştir.[82]

☪☆

Kör Bayram Mehmet Çavuş

[82] *Çete Ayşe Cilt 2/Sabahattin Burhan*

Arşiv: Ödemiş İlk Kurşun Efeler Derneği

1888 yılında Ödemiş, Bademiye'de doğdu. İlk gençlik çağlarında karıştığı olaylar neticesinde zeybek oldu ve yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak, Demirci Mehmet Efe kuvvetleri ile birlikte işgalcilere karşı savaştı. Bademiye Cephesi'nde, Sinekçilerli şehit Hasan Hüseyin Efe, Keçeci Ali Efe, İzmirli İsmail Efe gibi efeler ile birlikte Yunan karakollarına ve trenlerine baskınlar gerçekleştirdi. Zaferden sonra köyüne çekilen Kör Bayram Efe, 1967 yılında vefat etti.[83]

☪

Köpekçi Nuri Efe

[83] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

Arşiv: Tavas Belediyesi

Denizli Tavas yöresinde zeybeklik yapan Köpekçi Nuri Efe, Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin daveti ile Kuvayımilliye'ye katılmış ve Tavas Heyeti Temsiliyesinde görev yapmıştır. Mücadele sırasında Demirci Mehmet Efe tarafından Tavas İnzibat Komutanı olarak görevlendirilmiş ve mücadelenin sonuna kadar işgalciler ile savaş-

mıştır. Köpekçi Nuri Efe, 20 Nisan 1951 yılında vefat etmiştir.[84]

Arşiv: Dr. Özcan Özçelik

[84] *Köpekçi Nuri Efe ve Milli Mücadelede'ki Faaliyetleri/Ercan Haytoğlu*

☪☆

Köyceğizli Cemil Efe

Çerkez Cemil Efe olarak tanınır. 1881 yılında Köyceğiz, Özbaşı doğumludur. Osmanlı Ordusunda görev yapmıştır. 2. Abdülhamit'in Selanik'te sürgünde muhafız kıtalığı, 1. Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde görev yapmış ve Kurtuluş Savaşı sırasında Demirci Mehmet Efe kuvvetlerine katılarak işgalciler ile savaşmıştır. Cemil Efe müfrezesinde zeybeklerin yanına Yedek Subayların da verilmesi sonucu ortaya çıkan birliğe Muğla Serdengeçtiler Müfrezesi adını verdiler. Bu birlik kurulduğu Günlerde şu Efeler vardı:

1- Göktepe - Belenge- Dürüngüme yaylasında: Dillik Efe

2- Marçalıdağları - Milas Ovası dolayında: Gilim Efe

3- Yatağan Dolayında: Yatağanlı Şeyh Mehmet Efe, Abiköylü Kasralıoğlu

4- Gökova-Ula dolayında: Gemitoğlu Şükrü Efe, Hacı Badıoğlu Mehmet Çavuş

5- Karaböğürtlen - Köyceğiz arasında: Döğüşbelenli Cemil Efe

6- Fethiye Ovasında: Bagilarlı Alaman Efe

7- Marmariste: Dayım Halil Oğlu ve Koca Mustafanın Oğlu

8- Datça da: Allahbilmez, Reşadiyeli Ahmet Çavuş, Bursalı Ahmet Efe.

İç isyanların bastırılmasında da görev yapan Cemil Efe, zaferden sonra 1957 yılında Döğüşbelen'de vefat etmiştir.[85]

[85] *Köyceğiz/Günür Karaağaç*

☪☆

Ispartalı Mahmut Efe

Arşiv: Cenk Efeler

1884 doğumlu olan Ispartalı Mahmut Efe, Balkan Savaşlarına katılmış ve Çavuş olarak görev yaparken Gazi olmuştur. İşgal günlerinde Isparta Kuvayımilliye'sinin siyasi lideri Hafız İbrahim Demiralay, askeri lideri ise Ispartalı Mahmut Efe olmuştur. Ispartalı Mahmut Efe, Demirci Mehmet Efe'nin yakın dostudur ve mücadele boyunca da Demirci Efe ile birlikte hareket etmiştir. Zaferden sonra Isparta'da yaşamını sürdüren Mahmut Efe, 1939 yılında vefat etmiştir.[86]

[86] *Cenk Efeler*

☪☆

Mahmut Esat Bozkurt
Mehmet Şükrü Saraçoğlu
Çam Mehmet Efe

Arşiv: Ödemiş Yıldız Kent Arşivi Müzesi

Arşiv: Ödemiş Yıldız Kent Arşivi Müzesi

* Mahmut Esat Bozkurt, 1892 yılında Kuşadası'nda doğmuştur. Hukuk fakültesini çok iyi derecede bitirince

Şeyh Ubedullah Efendinin isteği ve desteği ile İsviçre'ye gitti. Friburgensiz Üniversitesinde hukuk doktorası yaptı. İşgal döneminde kaçak olarak ülkeye döndü ve Kuşadası'nda bir çete kurarak Kuvayımilliye'ye katılan Mahmut Esat Bozkurt, Demirci Mehmet Efe tarafından Mehmet Şükrü Saraçoğlu ile birlikte silah, mühimmat ve lojistik konularında görevlendirildi. Bozkurt ve arkadaşları Yunan karakollarını basarak ele geçirdikleri silah ve cephaneleri zeybeklere dağıttılar.

Zaferden sonra Atatürk'ün isteği ile vekil seçilen Bozkurt, çeşitli görevlerde bulunduktan sonra Adalet Bakanı oldu. Lahey Adalet Divanı'nda Bozkurt-Lotus Davası olarak bilinen davayı kazanarak milletler arası bir hukuk zaferi elde etmemizi sağlamıştır. Mahmut Esat Bozkurt, 21-12-1923 yılında İstanbul'da vefat etti.

* Mehmet Şükrü Saraçoğlu, 1887 yılında Ödemiş'te doğmuştur. İsviçre'de Siyasal Bilimler Fakültesini bitirmiş, işgal döneminde Mahmut Esat Bozkurt ile birlikte yurda kaçak olarak gelip Kuvayımilliye'ye katılmıştır. Mücadele boyunca Demirci Mehmet Efe tarafından verilen lojistik görevini Mahmut Esat Bozkurt ile birlikte icra eden Mehmet Şükrü Saraçoğlu, zaferden sonra meclise girmiş, 1942 yılında Başbakan seçilmiş ve daha sonra siyasetten çekilerek, 27 Aralık 1953 yılında vefat etmiştir.

Kuşadası Kuvayımilliyecilerinden bir de Çam Mehmet Efe vardır…

Arşiv: Nail Topal

Çam Mehmet Efe, 1914 yılında İtalyanlar Kuşadası'nı denizden bombalarken, onlara silahıyla karşılık veren ve İtalyanları durduran isimsiz bir milli kahramandır. Çam Mehmet Efe ve kızanları, Rum eşkıya çeteleri ile mücadele etmiş, birçoklarını imha etmiş ve Kuvayımilliye adına işgalcilere karşı savaşmıştır. Arslan Yürekli Çam Mehmet Efe, zaferden sonra İstiklal Madalyası ve Fahri Yüzbaşılıkla ödüllendirilmiştir.[87]

[87] *Ateşten Adam Ya Da Bozkurt/Nail Topal*

☪☆

Selcenli Hüseyin Efe

Arşiv: İhsan Erdemir

Arşiv: İhsan Erdemir

1889 Denizli, Çal, Selcen kasabasında doğan Hüseyin Efe, Balkan Savaşlarına katılmış daha sonra Çanakkale'de savaşmıştır. Yurdun işgali üzerine Demirci Mehmet Efe kuvvetlerine katılarak işgalciler ile savaşmış ve iç ayaklanmaların bastırılmasında görev yapmıştır. Selcenli Hüseyin Efe, zaferden sonra 1966 yılında vefat etmiştir.[88]

[88] *Denizli, Çal Heyeti Milliyesi/Atila Girgin*

☪☆

Sinekçilerli Ali Efe

Arşiv: Sinekçilerden Boru Ailesi

Nazilli Sinekçiler Köyü'nden olan Sinekçilerli Ali Boru Efe, Sinekçilerli şehit Hasan Hüseyin Efe'nin akrabasıdır. Ali Efe, mücadele günlerinde 14 yaşlarındadır ve Atatürk'ün Bademiye cephesine yollattığı mühimmatların cepheye ulaşması için çalışmasından dolayı efeler tarafından sevilmiş ve kızan olarak kabul edilmiştir.

Sinekçilerli Ali Efe, Çete Emir Efe'ye, Gökçen Hüseyin Efe'ye, Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe'ye de mühimmat taşımış, kızanlık yapmıştır. Zaferden sonra köyünde muhtar olan Ali Efe, vefat edinceye kadar köyüne hizmet etmiştir.[89]

[89] *Efelik Ruhu/Şahin Efe Yılmaz*

☪

Yergenlili Bahri Efe

Arşiv: Erkurt Ailesi

Demirci Mehmet Efe'nin kızanlarından olan Bahri Efe, mücadelenin sonuna kadar Demirci Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaşmıştır.[90]

[90] *Erkurt Ailesi*

☪☆

Zurnacı Ali Efe

Arşiv: *Süleyman Bozar-Elif Bozar Özkaya*

Zurnacı Ali Efe, Milli Mücadele günlerinde Demirci Mehmet Efe'nin kendisine yazdığı mektuptan sonra mücadeleye katılmaya karar vermiş ve kendi çetesi ile birlikte Demirci Efe kuvvetlerine katılmıştır. Zurnacı Ali Efe, Demirci Mehmet Efe'ye en sadık olan zeybeklerdendir. Mücadele boyunca Demirci Efe'nin verdiği vazifeleri yerine getirmiş, iç ayaklanmaların bastırılmasında görev yapmış ve mücadelenin sonuna kadar da Demirci Efe'den ayrılmamıştır. Sökeli Ali Efe'den sonra Demirci Mehmet Efe kuvvetlerinin en etkili isimlerindendir.[91]

[91] *Efelik Ruhu/Şahin Efe Yılmaz*

☪☆

Tahir Efe

‘‘Tahir Efe hakkında detaylı bilgi sahibi değiliz fakat görev yaptığı mıntıka sebebiyle mutlaka Demirci Mehmet Efe ile bir mesaisi olduğu kanaatindeyiz… Tahir Efe, Emirdağ'ın Musulcalı aşiretindendir. Ünlüler lakabıyla anılan aileden olup, Koçoğlu Efe Dayı namıyla anılır. Tahir Efe üç kardeşin en küçüğüdür. Kardeşlerden birincisi Mustafa Çavuş, ikinci kardeş Hüseyin Çavuş, üçüncüsü de Tahir Çavuş'tur. Bu kardeşler daha evvel seferberlikte Harbi Umumiye'ye katılmışlar, daha sonra İstiklal Harbi'ne iştirak etmişlerdir. Tahir Efe'nin askerlik hatıralarından bazı notları dinlediğim kadarıyla buraya yazarak hem Emirdağ'ın ünlü Tahir Efe'sinin biraz daha tanınmasının hem de yaşanmış tarihi, Tahir Efe'nin anlatımıyla tekrar canlandırmanın güzel olacağını düşündüm.

Bir gün kumandan askerlerine: ‘Bu gece aranızda düşman cephesinin tel örgülerini geçip bana esir getirecek bir kahraman

arıyorum' der. Tahir Efe öne çıkıp: 'Ben varım kumandanım, bu gece tel örgüleri geçip sana esir getireceğim' der ve dediği gibi de yapar. Tahir Efe bu olayı şöyle anlatır:

O anda ağalarım (ağabeylerim) yanımdaydılar. Onlar bu işe pek razı olamadılar ama ben kararımdan dönmedim. Her şeyi göze alarak iki askerle birlikte gece vakti, sürüne sürüne tel örgüleri geçtim. Nöbet bekleyen bir Yunan askerini kıskıvrak yakaladım, başını kesip kumandana getirdim. Kumandan ve arkadaşları hayretler içinde kaldılar. Bu başarımdan dolayı bana 'yüzbaşı' rütbesi verildi. Daha sonra 'milis yüzbaşı' olarak görevime devam ettim. O günler zorlu günlerdi. Okuma yazmam da yoktu. Bu sırada Büyük Taarruz başladı. Biz Kalecik Cephesinden harekete geçtik. Başımızda bölük komutanı olarak Reşat Bey vardı. Biz bir ara komutandan kopup bölükle bir hayli ilerlemişiz, Reşat Bey geride kalmıştı.

Bu arada Mustafa Kemal Paşa nasılsa bizim bölüğe katılmış ve komutanımız Reşat Beye: 'Reşat Bey, asker bir hayli ilerlemiş, neden bu kadar geride kaldın. Sen bilmez misin? Başsız sürüyü kurt kapar.' diye ikazda bulunmuş. Bu uyarı, çok atak ve çalışkan olan Reşat Paşa'ya çok dokunmuştu. Gururu incinen Reşat Bey bu uyarıyı hazmedemeyip intihar etti. Tüm bölük bu olaya çok üzüldük. Tahir Efe anlatmaya devam eder: Zor günlerdi. Bazen acıların gölgesinde, bazen güzelliklerin ışığında nihayet düşmanı denize döktük. Zamanı geldiğinde herkes gibi terhis olup memleketime döndüm. Ben arkadaşlara göre oldukça şanslıydım hem yüzbaşı olarak askerlik yaptım hem de armağan olarak güzel bir atım oldu. Emirdağ'a o güzel atla geldim. Üzerimde filinta ve kordon fişeklik vardı. Resmi kıyafet üzerimde, kır atımla şatafatlı bir halde memleketime girdim. Hemşerilerim beni davullu zurnalı karşıladılar. Benim için gerçekten unutulmaz bir anı oldu. Görenler atıma ve bana maşallah çektiler. Türk milletinde At- avrat-silah yiğidin şanındandır. Biz

de bunu Tahir Efe olarak alıp bağrımıza bastık. Bundan sonra sivil hayata atılıp çocuk çoluğa karıştım. Tahir Efe herkes tarafından sevilir sayılırdı. Etrafta herhangi bir sorun olsa hemen halletmeye çalışırdı. Olmadı bastonunu çeker ben efeyim diye pat küt girişirdi. Bu memlekette benden başka efe yok. Efe bir tane olur, gerisi kolları derdi. Tahir efenin hatıraları yazmakla bitmez. Bir gün evini yapan inşaat ustalarından birisi, konuşma sırasında ben de efeyim der. O anda Tahir Efe'nin kollarından olan Gömü'lü Topal Ramazan at arabasıyla oradan geçmektedir. Tahir Efe ona seslenir: Ulan Ramazan bak bu densiz efe olduğunu iddia ediyor. Gel de şunun dersini ver! Der. Demesiyle birlikte Topal Ramazan ustaya kırbacıyla girişir. Usta dediğine, diyeceğine pişman olur. Topal Ramazan: Buralarda bir Efe var, o da Tahir Efe. Bizler de onun kollarıyız. Söyle bakalım şimdi efe kimmiş? Diye ustaya haddini bildirir. Tahir Efe uzun süren askerliğinden hiç yara almadan döndüğünü söylerken, sivil hayatta bir parmağını kaybettiğine hayıflanırdı.

Bir gün Emirdağ'ın Manahoz (Gözeli) Köyü'nde tüfekle oynarken sağ elinin küçük parmağını kaybeder. Bunun üzerine alaylı bir dille: ‘Askerden sağ selamet geldim ama Manohoz Köyü'nde parmağımı kaybettim’ diye üzüntüsünü dile getirirdi. Tahir Efe, sempatik, cana yakın bir insandı. Dikkat çeken bir yanı da 'r' harfini tam olarak söyleyememesiydi. ‘r’leri ‘L’ harfi olarak telaffuz ederdi. Zaman zaman kızdığı kimselere: ‘Ulan kelleni alılım ha, haddini bil’ demesine sık sık rastlanırdı. Tahir Efe'nin hayatı çok renklidir. Zira dört kez evlenmiş, üç hanımıyla uzun süre beraber olmuştur. Hanımları, Hüsne, Raziye, Safinaz ve Sultan Ünlü'dür.

Tahir Efe hatırı sayılır bir kimseydi. Konu komşu, hısım akrabalar arasında bir anlaşmazlık çıksa onları ikna eder, mahkeme kapılarına göndermezdi. Tahir Efe çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşırdı. Yayla onun için olmazsa olmazlardandı. Hâsılı kelam

Tahir Efe Emirdağ'ın bir gurur abidesiydi. Milli bayramlarda, şehrimizin geçit törenlerinde ekibiyle birlikte ön safta yerini alırdı. Kıyafetleri özel olup Kuvayimilliye'yi temsil ederdi. Efe gerçekten görülmeye değer bir şahsiyetti. 1990 yılına kadar devletin bu şahsiyetten haberi olmamıştır. Askerlikte yüzbaşı rütbesine kadar yükselen Tahir Efe'nin yaptığı hizmetler karşılığında eşine ve dul kalan kızlarına 1990 yılında emekli gazi maaşı bağlanmıştır.''[92]

[92] *Emirdag.net.tr/Tahir Efe/Rabia Barış*

Yörük Ali Efe ve Aydın Bölgesi:

☾☆

Dede Efe, Kıllıoğlu Hüseyin Efe

Arşiv: Nazilli Belediyesi Etnografya Müzesi

* Denizli Alikurt Köyü'nden olan Dede Efe, (Bakış yönüyle sol başta) 1894 yılında doğmuştur. İsmi Mehmet'tir. Yurdun işgali üzerine etrafına toplanan yirmi beş kızanı ile birlikte Kuvayımilliye'ye katılmış, Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe müfrezelerinde çeşitli görevler icar ederek, işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır.

* Kıllıoğlu Hüseyin Efe, 1895 yılında Çine, Tatar Memişler Köyü'nde doğdu. Babasının bir sebepten hapse girmesi ve ağabeyinin de öldürülmesiyle dağa çıkıp zeybek olmuştur. Alanyalı Molla Ahmet Efe'nin yanında kızanlık yapan Kıllıoğlu Hüseyin Efe, Yörük Ali Efe ile de orada tanışmıştır. Molla Ahmet Efe'nin bir çatışmada ha-

yatını kaybetmesinden sonra Yörük Ali Efe ile yolları ayrılmış fakat işgal günlerinde tekrar bir araya gelmişlerdir. Mücadele günlerinde köyünden bir kadının şikâyeti üzerine birisini öldürdüğü için Kuvayımilliye'den uzaklaştırılmıştır. Daha sonra 28 Ekim 1921'de Bozdoğan belediye binasında Jandarma tarafından öldürülmüştür. Bu hadise hakkında çeşitli kaynaklarda farklı anlatımlar mevcuttur…[93]

[93] *Efelik Ruhu/Şahin Efe Yılmaz*

☪☆

Germencikli Sarı Mehmet Efe

Arşiv: Mehmet Sarı

1893 Germencik Dampınar doğumludur. İşgal günlerinde civar köylerin işgal kuvvetlerine teslim olmasına karşın Sarı Efe köylülerini örgütleyip, direniş göstermiş ve Yunanlılara karşı mücadeleye başlamıştır. Bu sebeple Dampınar köyü üç kez işgal askerinin saldırına uğrayıp, yakılmıştır. Yakalanan direnişçilere işkence edilmiş ve birçok şehit verilmiştir. Bunun üzerine Sarı Mehmet Efe, Durmuş Ali Efe ve Yörük Ali Efe müfrezeleri ile iletişime geçip birlikte hareket etmeye başlıyor. Kendisi de Sarı Tekeli Yörüklerinden olduğu için Yörük Ali Efe ile önceden de ahbaplıkları vardır. Mücadele esnasında yerli iş birlikçilerin ihbarı ile Yunan askeri tarafından esir alınan Sarı Mustafa Efe, 2 ay kadar Ortaklar'da Yunan karakolunda tutuklu kalıyor.

Daha sonra nöbetçinin dikkatsizliğinden faydalanarak, nöbetçiyi öldürüp kaçmayı başarıyor. Kaçtığı esnada on Yunan askeri tarafından açılan yoğun ateşten yara almadan kurtuluyor. Ve tekrar mücadeleye devam ediyor. Demirci Mehmet Efe ile de birlikte hareket eden Sarı Efe, Germencik, Erbeyli, Tire'de çatışmalara katılmış, Maşat Harbi'nde savaşmıştır. Zaferden sonra torunlarına o günü anlatırken; öldürmeyen Allah öldürmüyor işte demiştir. Zaferden sonra köyüne çekilen Sarı Mehmet Efe, 10.03.1980 tarihinde vefat etmiştir.[94]

[94] *Araştırma: Şahin Efe Yılmaz*

☪☆

Gurbetin Ali Efe

Arşiv: Cumhuriyet'in 50. Yılında Aydın/1973 İl Yıllığı

Gurbetin Ali Efe, Yörük Ali Efe ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşmış, Malgaç Baskını'na ve tüm cephe çarpışmalarına katılmış bir kahramandır…[95]

[95] *Araştırma: Şahin Efe Yılmaz*

☪☆

Kozalaklı Mehmet Efe

Arşiv: Nazilli Belediyesi

Arşiv: Bitek Topraklar Üstünde Aydın/Şükrü Tül

Kozalaklı Mehmet Efe, uzun süre zeybeklik yaptıktan sonra, yurdun işgali üzerine Yörük Ali Efe müfrezesine katılarak bir süre işgalcilere karşı savaşmıştır. Bazı kaynaklarda ifade edildiği üzere, zeybekliğe yakışmayan hareketlerde bulunması sebebiyle Demirci Mehmet Efe tarafından Kuvayımilliye'den uzaklaştırılmıştır. Zaferden sonra zeybeklerin silah bırakması talimatına uymayıp dağda soygun ve cinayet suçlarına karıştığı için 1925 yılında yakalanıp, İzmir'de idam edilmiştir.[96]

[96] *Araştırma: Şahin Efe Yılmaz*

☪☆

Ger Ali Efe

Arşiv: Kuruoğlu ailesi

Yörük Ali Efe'nin kızanlarından Direcik'li Ger Ali Efe, işgalcilere karşı Yörük Ali Efe ile birlikte savaşmıştır. Yörede Gereli Efe olarak bilinmektedir. Zaferden sonra köyüne yerleşen Kuruoğlu Ger Ali Efe, 15 Ocak 1972 yılında vefat etmiş ve Aydın Tellidede mezarlığına defnedilmiştir.

☪☆

İsabeylili Ese Efe

Arşiv: Angın ailesi

Aydın İsabeylili olan Yörük Ese Efe (İsa Angın) Milli Mücadele döneminde Yörük Ali Efe ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Zaferden sonra İsabeyli'ye yerleşen Ese Efe, Hüseyin adında bir köylüsüne emanet olarak bıraktığı altınlarını ister. Köylüsü Hüseyin emanetleri saklamak yerine kendisine tarla, bahçe alıp, harcamıştır. Bunun üzerine aralarında bir husumet oluşur. Ese Efe'den çekinen Hüseyin, çareyi bir kiralık katil tutmakta bulur. Kiralık katil, Ese Efe, fırınında arkadaşları ile sohbet edip yemek yediği sırada gizlice yaklaşıp, 1935 yılında Efe'yi sırtından vurarak öldürür.[97]

[97] *Efeler/Ersal Yavi*

☾☆

Uzun İbrahim Efe

Arşiv: Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi/Ali Haydar Avcı

Uzun İbrahim Efe hakkında net bilgilere ulaşamamış olsak da Yörük Ali Efe müfrezesine katılıp, işgal kuvvetlerine karşı savaştığını sanıyoruz…

☪☆

Yılmazköylü Mehmet Efe

Arşiv: Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi/Ali Haydar Avcı

Arşiv: Sökeli Şehit Cafer Efe kitabı/Sabahattin Burhan

Yılmazköylü Mehmet Efe hakkında net bilgilere ulaşamamış olsak da Yörük Ali Efe müfrezesine katılıp, işgal kuvvetlerine karşı savaştığını sanıyoruz…

☪☆

Orhaniyeli Kara Durmuş Efe

Arşiv: Nazilli Belediyesi Etnografya Müzesi

1881 yılında Baraklar Yaylası'nda doğmuştur. Yörük bir ailenin çocuğudur. İşgal günlerinde oğlu, akrabaları ve arkadaşları ile birlikte çete kurarak Kuvayımilliye'ye katılmış, Üç Yol ve Telli Dede Savaşları'nda üstün başarılar göstermiştir. Yunan askerlerine rehberlik, yarım ve yatak-

lık eden zengin yerli çiftlik ağalarının konaklarını yakmış, rehberlik edenleri ise öldürmüştür. İncirliova'daki iki Yunan karakolunu basmış, çevre bölgelerde halka zulüm eden Yunan askerlerinden yakaladıklarını infaz etmiştir. Zaferden sonra Orhaniye'ye yerleşen Kara Durmuş Efe, 11 Ağustos 1953 yılında vefat etmiştir.[98]

Orhaniyeli Kara Durmuş Efe'nin kızanı Abdi Çavuş/Arşiv: Efelerden Haber-Kemal Özkaynak

[98] *Nazilli Belediyesi Etnografya Müzesi*

☾☆

Yörük Ali Efe'nin kızanları/Arşiv: İlk Kurşun Savaşı/Alev Coşkun

Arşiv: Yurt Ansiklopedisi/Türkiye il il, dünü, bugünü, yarını.

Aydın kurtuluş kutlamalarında Aydınlı zeybekler. Yörük Ali Efe müfrezesinden olduklarını sanıyoruz… (Ortadaki kişinin ise İncirliova'dan Dereli Mestan Efe olduğunu sanıyoruz)

Gökçen Hüseyin Efe ve Tire, Ödemiş Bölgesi:

☪☆

Abalı Zeybek Hasan Çavuş

Arşiv: Süleyman Övül

1897 yılında Girit'te doğmuş, İzmir, Tire'de büyümüştür. Osmanlı Ordusu'nda ve Kurtuluş Savaşı'nda on yıla yakın yedek subaylık yapmıştır. Tire'de yerli Rumlar ile bir kavgaya karışıp, üç kişiyi vurmuş ve dağa çıkarak zeybek olmuştur. Sırtına giydiği abadan dolayı Abalı Zeybek olarak tanınmıştır. Milli Mücadele günlerinde işgalcilere karşı savaşmış, zaferden sonra ise Atatürk'ün yanında kalarak, Atatürk'ün Sakarya isimli atını yetiştirmiştir. Abalı Zeybek Hasan Çavuş, 1986 yılında Tire'de vefat etmiştir.[99]

[99] *Süleyman Övül*

☪☆

Ali Orhan Efe

ALİ ORHAN EFE
Ödemiş işgâline gelen Yunan birliğine ilk kurşunu atan Milis Çete Reisi

Arşiv: Cevat Sökmensüer

Ali Orhan İlkkurşun/Arşiv: Alev Coşkun

Ödemiş, Birgi'de doğmuştur. 1. Dünya Savaşı'na yedek subay olarak katıldı. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılan Ali Orhan Efe, İlk Kurşun Savaşı'nda cephe komutanlığı yaptı. Daha sonra Salihli ve Keles cepheleri ile Sakarya Savaşı'na katıldı.

''İlk Kurşun Savaşı Zincirlikuyu'da savaş sürerken aynı saatlerde, Yunanlıların kat kat üstün kuvveti, Yarbay Cevalas komutasındaki Hacı İlyas Tepesi'ne doğru ilerlemeye başladı. Ödemişli Kuvayımilliyeciler uyanık ve heyecanlı idiler ve zaten savaşı bekliyorlardı. Yayındaki savaşçılarla, örtü ve keşif kolu görevi yapması için Derebaşı İstasyonuna Ali Orhan tarafından gönderilen Kayıkçıoğlu Molla Hüseyin Efe'nin görevi, ilerleyen düşmanı öncü olarak karşılamak, düşman güçlerini Derebaşı köyü önündeki çukur bölgeye sokmaktı.

Taşlıtepe, yörenin en yüksek yeri olarak kumandanlık tepesiydi. Sağ yöndeki Kayaköy Dağları ve Kayaköy Gediği, Kayaköy Jandarma Komutanı Başçavuş Sezai komutasında yurtsever Kayaköylü Kuvayımilliyeciler tarafından tutulmuştu. Sol tarafta epeyce ileride sabah başlayan Zincirlikuyu savaşının işaretleri, gelen silah seslerinden anlaşılıyordu. Saat 9.00'da bir tabur Yunan askeri, Bayındır yönünden Hacıilyas sırtlarına doğru üç km'lik bir mesafeden avcı hattında ilerlemeye başladı.

Bu sırada Kayıkçıoğlu Molla Hüseyin'in kuvvetleri, kahraman Molla Hüseyin'in ayağa kalkıp ateş emri vermesiyle ateşe başladılar. Zaten hayatı kahramanlık öyküleri ile dolu olan Kayıkçıoğlu Molla Hüseyin Efe'nin yere yatması düşünülemezdi. Aslan gibi heybetiyle düşmana doğru koşması, kendi birliğini de harekete geçirmişti. Bu birliğin kimi zaman yatıp, kimi zaman ayağa kalkıp kendisinden çok üstün Yunan birlikleri üzerine etkin bir biçimde harekete geçmesi, yurtseverliği ve kahramanlığı simgeleyen bir görünümdü. Bu şiddetli taarruz karşısında, düşman yönünü değiştirmek zorunda kaldı. Sol tarafta bulunan Derebaşı Köyünün önündeki çukur bölgeye doğru yöneldi. Bu sırada Cephe Komutanı Ali Orhan, cepheye civar köylerden gelen on beş, onalı yaşındaki çocuklarla Kayıkçıoğlu Molla Hüseyin Efe'ye cephane gönderiyordu. Her çocuk koltuklarının altına iki kutu cephane almış, olanca hızlarıyla savaşan birliğe yetiştirmeye çalışıyordu. Kuvayımilliyecilerin kurduğu savaş planı işliyordu ve savaş Kuvayı Milliye Cephe Komutanlığının planladığı strateji doğrultusunda Kayaköy'ün egemen tepelerine kaydırılmıştı. Düşman, Kuş Oturağı tepesiyle Meşelier sırtları arasında toparlandı, yeniden taarruza geçti.

Aynı anda diğer bir Yunan birliği Derebaşı Köyünün batısındaki sırtlardan aşarak Meşelier tepesine doğru taarruza geçti. Böylece Yunan birlikleri iki yönden saldırıya geçmişti. İlk Yunan birliğinin saldırı yönü kuzeydoğu, ikinci ise tam doğu yönündeydi. Ödemişli Kuvayımilliyeciler dağlık arazinin her tarafına yayılmışlardı. Savaşan güçleri ancak elli kadardı. Çünkü diğer seksen kişilik bir güç Zincirlikuyu'da bulunuyordu. Savaş Ödemişli direnişçilerin top gibi ses çıkaran Martin tüfeklerini

ateşlemesiyle başladı. Kuvayımilliyeciler egemen tepeleri tutmuşlardı. Yunan birliği ovada ilerliyordu. Elli kişilik Kuvayımilliyecilere karşılık iki bin olduğu bilinen üstün düşman gücü de hafif ve ağır makineli tüfeklerle karşılık vermeye başladı. Her yer adeta inliyordu. Altı yüz yıldır düşman çizmesi görmemiş olan Küçük Menderes ovasında bir ölüm kalım savaşı veriliyordu. Sabah saatlerinde başlayan savaş üç saattir sürüyordu. Öğle vaktinde, Kuvayımilliye Komutanı Yüzbaşı Tahir Bey ile Av. Hamit Şevket Bey yanlarında Çerkez Hasan çetesiyle beraber cepheye geldiler. Çerkez Hasan çetesi savaşa katılmakta nazlanıyordu. Hatta olumsuz davranarak cepheyi terk etti. Sabah saatlerinde başlayan savaş, geç saatlere kadar üstün Yunan taarruzlarına karşı kahramanca sürdü. İkinci zamanı, Yunan kuvvetlerinin bir kısmı komutanlık tepesine saldırdılar. Cephenin hemen gerisinde Dr. Mustafa (Bengisu) tarafından oluşturulan sahra hastanesi yaralılar için görev yapıyordu. Akşamüzerine doğru üstün güçler karşısında geri çekilmekten başka yapılacak bir şey kalmamıştı. Günün erken saatlerinde başlayan savaş, geç saatlere kadar sürdü. Direnişçiler üstün Yunan saldırısı karşısında adım adım bulundukları yeri savunarak geri çekilmek zorunda kaldılar.

Yüzbaşı Tahir Bey ve arkadaşları, Kaymakam Bekir Sami Bey ile birlikte Alaşehir'e kadar çekildiler. Cephe komutanı Ali Orhan Bey, yedek subaylardan Selim Bey ve birkaç arkadaşı geride toplanma bölgesine çekildiler. Yunanlılar4 Ödemiş'e 10 km mesafede bulunan Hacıilyas ve Kayaköy tepelerinde epeyce ölü ve yara verdiler. Ödemişli Kuvayımilliyeciler ise 2 şehit ve 20 yaralı verdiler. Kuvayımilliyecilerin Hacıilyas Tepesi'nden geri çekilişinden sonra Yunan ordu birlikleri yürüyüşe geçti. Ödemiş'e girmeden Çatal, Hacıilyas ve Kayaköy'ü yaktılar. Yağma, tahrip ve katliamda bulundular. Adeta bu ilk ciddi direnişe karşı intikam almak istiyorlardı. Daha sonra Ödemiş'e yürüyüşe geçtiler. Yerli Rumlar öncü olarak yol göstericilik görevi yapıyorlardı. Ödemiş Müftüsü Hacı Hüseyin Efendi ile Rum Papazı, gelen Yunan birlik komutanını karşıladılar. Ödemiş'te talan ve katliam olmaması ricasında bulundular.

Yunan taburu akşam ezanında Ödemiş'e girdi. Yerli Rumların 'Zitos, Yaşasın' bağrışları arasında ilerlediler ve kışlaya yerleştiler. Yerli Rumların kışkırtmalarıyla evlerde silah aramalarına başladılar, ileri gelen tanınmış kişileri toplayarak dayak ve işkence yöntemlerine başvurdular. Hiçbir ilçede ve yörede yapmadıkları zulümleri Ödemiş'te yaptılar.

Kuvayımilliye'nin bu ilk hareketine katılanlar geriye çekilerek Alaşehir'e geçtiler. Daha sonra kurulan Ödemiş Kuvayımilliye cephelerinde görev aldılar. Evet, Ödemiş'teki direniş çabaları işgale engel olamadı ama Yunan ordusu karşısında ulusal bilincin ilk halk silahlı örgütlenmesinin somut örneğini verdiler. Ödemişliler kıran kırana örgütlü ilk Kuvayımilliye Savaşı'nı yaptılar. Yunan işgal güçlerine karşı çıkabileceği düşüncesinin Ege Bölgesi'nde dalga dalga yayılmasını sağladılar. Kuvayımilliye direnişçilerinin daha sonra yapacakları örgütlenmelerin yolunu açtılar. Celal Bayar'ın çok doğru olarak belirttiği gibi düşman 'gül ve sümbül' demetleriyle karşılamak için hazırlanan teslimiyetçi davranışların yanında Ödemişliler büyük bir yurtseverlik örneği gösteriyorlardı.

Ödemiş direnişinde önemli görevler üstlenmiş olan Hamit Şevket Bey, Ödemiş direnişini iki cümle ile en anlamlı biçimde betimlemiştir. Hamit Şevket Bey Ödemiş gençlerinin emperyalist kuvvetlerine karşı direnişinin anlamını şöyle değerlendiriyor:

Esasen bizim topluluğumuzun anlamı, Yunanlılara karşı 'hoş geldin' dememek ve bilhassa 'sokulma bu yiğit yuvasına, yakarız seni' demekten ibaret idi. Ve bir milli kıyam (ayaklanma) başlangıcı idi.'' [100]

☪☆

[100] *Ödemiş'te Kuvayımilliye'nin Kuruluşu/İlk Kurşun Savaşı/ Sayfa: 223-227/Alev Coşkun*

Çakır Bayram Efe

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

Yurdun işgali üzerine Gökçen Hüseyin Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılmış ve Gökçen Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaşmıştır.

☪☆

Çaylılı Koca Mehmet Efe

Arşiv: Ödemiş Yıldız Kent Arşivi Müzesi

1884 Ödemiş, Çaylı doğumludur. Çakıcı Mehmet Efe'nin kızanlarındandır. Çakıcı Efe'nin vurulmasından sonra Kara Ali Efe ile birlikte zeybeklik yapmış daha son-

ra düze inmiş ve tutuklanmıştır. Hacı Mustafa Efe'nin af ile düze inmesi sırasında Hacı Efe, Çaylılı Koca Mehmet Efe'nin de ismini söyleyince aynı aftan yararlanmış ve hapisten çıkmıştır. 1. Dünya Savaşına ve Çanakkale savaşlarına gönüllü olarak gidip, savaşmış, yurdun işgali üzerine de Kuvayımilliye'ye katılarak, Gökçen Hüseyin Efe ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşmaya başlamıştır. Gökçen Efe'nin şehit olmasından sonra ise yeni bir cephe kurarak mücadeleye devam etmiş, zaferden sonra 1959 yılında vefat etmiştir.[101]

☪☆

[101] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

Çamlıcalı Hüseyin Efe

Arşiv: Necat Çetin

1871 yılında Ödemiş, Çamlıca Köyü'nde doğmuştur. Babası Yörük çadırında vurulunca, Beydağ'a gidip, Gökdeli Mehmet Efe'ye kızan olmuştur. Daha sonra babasını vuranları yakalamış ve öldürmüştür. Çamlıcalı Hüseyin Efe, Çakıcı Mehmet Efe'nin rakip çetelerindendir.

Çakıcı Efe'nin ölümünden sonra af ile düze inmiş, yurdun işgali üzerine de Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaşmıştır. Gökçen Efe, Çakıcı Efe'nin akrabası olduğu için Çamlıcalı Hüseyin Efe ile Gökçen Efe arasında da husumet vardı. Fakat söz konusu memleket meselesi olunca husumeti bir kenara bırakarak aynı cephede yan yana Yunanlılara karşı savaştılar.

Çamlıcalı Hüseyin Efe, Mendegüme ve Bozdağ civarlarında karargâh kurup, Kuvayımilliye adına çeşitli görevler

icra etmiştir. Zaferden sonra Adagüme'ye yerleşen Çamlıcalı Hüseyin Efe, 1924 yılında vefat etmiştir.[102]

☾☆

[102] *Sözlü Anlatımlarda Çamlıcalı Hüseyin Efe/Necat Çetin*

Çete Mehmet Efe

Uzun süre Gökçen Efe'nin kızanlığını yapmıştır. İzmir'in Tire ilçesine bağlı Fata köyünde (şimdiki adı Gökçen kasabası) doğmuş ve yaşamıştır. Çete Mehmet Efe Milli Mücadele döneminde bu bölgede Gökçen Efe önderliğinde Yunanlılara karşı girdiği mücadeleler sonucu bölge halkının saygısını ve sevgisini kazanmıştır. Gökçen Efe'nin Yunan kuvvetleri tarafından şehit edilmesinden sonra ki zamanda önemli çabaları ve mücadeleleri olmuştur. Kendi anlatımlarıyla Yunan kuvvetleri Fata'yı işgal edip yakmalarından sonra Gökçen Efe önderliğinde yüksek dağlara çekilip yaşamış sık sık göç etmişlerdir, zorlu yaşam koşullarında yılmadan düşmana baskınlar yapıp mücadele vermişlerdir. Yine bu dönemlerde Bozdoğan taraflarında yol

üstünde bir kahve işleterek yaşamını bir müddet burada sürdürmüştür.

Gökçen Efe'nin şehit edilmesiyle derin üzüntü ve öfke yaşamışlar yine de mücadelelerine devam etmişlerdir. Yunan kuvvetlerinin bozguna uğratılması sırasında Tire'den, Torbalı ve İzmir'e kadar Kuvayımilliye birlikleriyle mücadele vermiştir. Kazanılan zafer sonrası Yunanlılardan intikamlarını aldıkları için Çete Mehmet Efe soyadı yasasıyla 'Öcalan' soy ismini almıştır. Kurtuluş Savaşı sonrası Gökçen Efe ve arkadaşları adına Gökçen kasabasına istiklal anıtı dikilmiştir. Milli mücadeledeki katkılarından dolayı Çete Mehmet Efe İstiklal Madalyası almaya hak kazanmıştır. 14 Aralık 1974 tarihinde vefat eden Çete Mehmet Efe, Gökçen kasabası mezarlığında yatmaktadır.[103]

[103] *Bilgi ve Fotoğraflar: Facebook Çete Mehmet Efe Sayfası*

☪☆

Dikkulak Halil Efe

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

Dikkulak Halil Efe, yurdun işgali üzerine Gökçen Hüseyin Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılarak, Kuvayımilliye adına işgalcilere karşı savaşmıştır.

☪☆

Karaerkek Mehmet Efe

Arşiv: Ödemiş İlkkurşun Efeler Derneği

1898 Birgi doğumludur. Poslu Mestan Efe ile birlikte zeybeklik yapmıştır. 1918 yılında çıkan af ile düze inmiş, yurdun işgali üzerine de Kuvayımilliye'ye katılarak Gölcük Kuvayımilliye Milis Müfreze Komutanı olarak işgalcilere karşı savaşmıştır. Poslu Mestan Efe'nin şehit olmasından sonra Durmuş Ali Efe ile birlikte Yunan karakollarına baskınlar yapmış, Demirci Mehmet Efe kuvvetleri ile birlikte birçok görev icra etmiştir. Zaferden sonra çiftçilik yapmaya başlayan Karaerkek Mehmet Efe, 15-03-1977 yılında vefat etmiştir.[104]

[104] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

☪☆

Kara Musa Efe

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

Yenişehirli Kara Musa Efe, Gökçen Hüseyin Efe'nin kızanlarındandır. Çobanköy, Karaaliler mevkiinde Yunanlılara karşı yapılan baskın sırasında, bakla tarlasına gizlenerek on bir Yunan askerini öldürmüş, Gökçen Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaşmıştır.

☪☆

Kamalı Mehmet Efe

Arşiv: Ödemiş Yıldız Kent Arşiv Müzesi

1901 Ödemiş doğumludur. Kamalı Zeybek Mustafa Efe'nin oğludur. Babası vurulunca Semitli Küçük Mehmet Efe'nin yanında kızan oldu. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak ayaklanmaların bastırılmasında görev yaptı. Zaferden sonra silah bırakıp, esnaflık yapan Kamalı Mehmet Efe, 1957 yılında vefat etti.[105]

[105] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

☪☆

Kemerdereli Ali Efe

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

Gökçen Hüseyin Efe'nin kızanı olan Kemerdereli Ali Efe, Yenişehir'in Dökük Dağı'ndaki Yunan kuvvetlerine karşı yapılan baskınları yönetmiş, işgalcilere karşı savaşmıştır.

☪☆

Kemerdereli Çete Ahmet Efe

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

Çete Ahmet Efe, uzun süre zeybeklik yaptıktan sonra yurdun işgali üzerine, Gökçen Hüseyin Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılmış ve işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır.

☪☆

Kemerdereli Halil Efe

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

Gökçen Hüseyin Efe'nin silah, cephane ve mühimmat sağlamakla görevlendirdiği kızanıdır. Kemerdereli Halil Efe, Gökçen Efe müfrezesi ile birlikte işgalcilere karşı savaşmıştır.

☪☆

Kirazlı Murat Efe

Arşiv: Behiç Galip Yavuz

Poslu Mestan Efe'nin kızanlarındandır. İç ayaklanmaların bastırılmasında görev yapmıştır. Zaferden sonra zeybeklerin silah bırakmaları talimatına uymayıp, silah bırakmadığı için kolluk kuvvetleri ile çıkan tartışmanın sonucunda, Jandarma Komutanı Necati Bey talimatıyla, Kara Ahmet Efe, Molla Hasan Efe, Kürt Ese Efe ve Kabakçıoğlu Halil Ağa ile birlikte öldürülmüştür.[106]

[106] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

☪☆

Kirazlı Musa Efe

Arşiv: Behiç Galip Yavuz

Kan davası sebebiyle küçük yaşta hapse girmiş ve çıktığında yurdun işgal edilmesi üzerine Kuvayımilliye'ye katılmış, işgalcilere karşı savaşmıştır. Zaferden sonra silah bırakmadığı için hakkında yakalama kararı çıkan efelerdendir. Lakin bir şekilde kaçmayı başarmış daha sonra da köyüne yerleşerek 1969 yılında vefat etmiştir.[107]

[107] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

☪☆

Koca Ahmet Efe

Arşiv: İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

Yurdun işgali üzerine Gökçen Hüseyin Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılmış ve Gökçen Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaşmıştır.

☪☆

Süleyman Efe

Arşiv: Necat Çetin

Kemalpaşa Çambel Köyünden olan Süleyman Efe. Poslu Mestan Efe'nin kızanıdır. Süleyman Efe, efesi Poslu Mestan Efe ile birlikte işgale karşı savaşmıştır. İç isyanların bastırılmasında da görev yapan Süleyman Efe, Poslu Mestan Efe'nin katıldığı tüm çatışmalarda efesi ile birlikte kahramanca savaşmıştır. Poslu Mestan Efe'nin şehadetinden sonra Süleyman Efe, Kuvayımilliye adına zafere kadar mücadele eden zeybeklerdendir.

☪☆

Sürselan Cemal

Arşiv: Necat Çetin

İşgal döneminde Kuvayımilliye adına baskınlara katılmıştır. İzinli olarak köyüne geldiği sırada Kuvayımilliye'ye destek olduğu için kendisine düşmanlık güden ve Yunan taraftarı olan köylüsü Hasan Çavuş tarafından evi kuşatılır. Mermisi bitene kadar çatışan Sürselan Cemal, Hasan Çavuş tarafından tutuklanıp, 1921-1922 yıllarında Atina'ya sürgüne yollanır.

Harp sonunda esir değişimleri ile köyüne geri gelen Sürselan Cemal, Hasan Çavuş'un peşine düşer. Yakaladığında onu öldürmek için silahını çavuşun ağzına dayar ve arka arkaya tetiğe basar. Fakat silah bir türlü patlamaz. Bunun üzerine Cemal Efe, senin ölümün benim elimden olmayacak deyip, çavuşu bırakır. Çavuş, 1924 yılında Çeşmebaşı'nda başka birileri tarafından öldürülmüştür.[108]

☪☆

[108] *Sürselan Cemal/Necat Çetin*

Mursallılı İsmail Efe

Arşiv: Ödemiş Yıldız Kent Arşiv Müzesi

Mursallılı İsmail Efe ve Kızanları/Arşiv: Ödemiş İlkkurşun Efeler Derneği

1880 Ödemiş, Mursalı doğumludur. Mursallılı İsmail Efe, Aydın'da sivil Jandarma iken Türk kızlarının namusları ile oynayan iki tütüncü Rum'u öldürüp, zeybek olmuştur. Daha sonra Jandarma Yüzbaşı Sarı Edip Efe tarafından dağda bulunmuş ve teslim olması için ikna edilmiştir. 1918'de tüm çetelere çıkan af ile af edilip, Celal Bayar ile Kuvayımilliye için çalışmaya başlamıştır. Kızanları ile birlikte Kuvayımilliye adına, işgal kuvvetlerine karşı savaşan Mursallılı İsmail Efe, zaferden sonra çiftçilik yapmış ve 1943 yılında vefat etmiştir.

İsmail Efe'nin oğlu Alim Efe-Arşiv: Hüseyin Efe-Necat Çetin

☪☆

Yörük Hacı Halil Efe

Arşiv: Nazilli Belediyesi Etnografya Müzesi

1866 Tire, Dereli Köyü doğumludur. Hacı Halil medrese mezunu ve Kızılışık Yörük aşireti reisidir. On kardeşi olan Hacı Halil Efe, yurdun işgali üzerine Gökçen Hüseyin Efe'ye bir mektup yazar ve Gökçen Efe'yi mücadeleye davet eder.

''Oğlum Gökçen! Eskiden Osmanlı'ya karşı zeybeklik ediyor ve kahramanlık yaptım sanıyordun. Efelik yapacak zaman şimdiki zamandır. Bu acı hal, yüreğini acıtmıyor mu? Haydi bakayım, gayrı iş başına! Anlaşmak ve yapacağımız işleri kararlaştırmak için bir yer göster. Seni çok göreceğim geldi. Şimdilik selam edip, gözlerinden öperim.''

Hacı Halil Efe'nin davetinden sonra zeybek sancağı açarak kızan toplayıp, işgalcilere karşı savaşmaya başlayan Gökçen Hüseyin Efe kuvvetleri ile birleşen Hacı Halil Efe, birinci ve ikinci Fata Baskını'na katılmış, Kaymakçı çatışmalarında Gökçen Efe'nin şehit olmasından sonra ise kızanların başına geçmiştir. Zaferden sonra Tire belediye başkanlığına getirilen Yörük Hacı Halil Efe, bir süre başkanlık yaptıktan sonra yaylasına geri dönmüş ve 1939 yılında vefat etmiştir.[109]

[109] *Bozmenderesten Bozdağlara Kuvayı Milliye/A. Munis Armağan*

☾☆

Karaerkek Mehmet Efe, Ödemişli Alim Efe ve zeybekler/Arşiv: Ödemiş İlkkurşun Efeler Derneği

Sovyetler Birliği Tarih Akademisi üyesi Leon Nikolin, Kurtuluş Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Ankara'ya geldi. Kuvayımilliye'nin örgütlenişini incelemek istiyordu. Atatürk'ün önerisiyle Ödemiş'e gitmesi sağlandı… Oturanlar soldan sağa: Av. İbrahim Yayla (Halkevi Başkanı) Ali Orhan İlkkurşun (İlkkurşun Savaşı Cephe Komutanı) arkasında Selim Örsel, Halil Hafız Bey, Leon Nikolin, Dr. Mustafa Bengisu (Ödemiş Belediye Başkanı) Selahattin Kantar (İzmir Müze Müdürü) arkada Karaerkek Mehmet Efe, Alim Efe ve zeybekler. [110]

☾☆

Zaferden sonra muhtemelen bir kurtuluş günü etkinliğinde, Ödemişli Ömer Efe, İlk Kurşun Efeler Derneği Başkanı Alim Durmaz ve arkadaşları/ Arşiv: Ödemiş İlkkurşun Efeler Derneği

[110] *Fotoğraf: Hür Efe Gazetesi Kurucusu Şeref Üsküp arşivi. Kaynak: Ödemiş'te İlk Kurşun Savaşı/ Sayfa: 321.*

☾☆

İzmir Kurtuluş Şenliklerinde Ödemişli Zeybek Süvariler/ Arşiv: Ödemiş İlkkurşun Efeler Derneği

☾☆

1950 Tire'li Zeybekler/Arşiv: Yusuf Şenyüz

☾☆

Ödemiş Mursallılı İsmail Efe'nin bir kızanı /Eski Türkiye Fotoğrafları.

Bazı kaynaklarda bu fotoğraf Gökçen Hüseyin Efe olarak anlatılmıştır. Fakat çok benzemesine rağmen fotoğraftaki kişi Gökçen Efe değildir. Tire, Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği yönetiminin verdiği bilgiye göre kuvvetle muhtemeldir ki bu kişi Gökçen Hüseyin Efe'nin kardeşidir…

Şehit Gökçen Hüseyin Efe-Arşiv: İzmir-Tire-Eğridere Köyü Gökçen Efe Derneği

☾☆

İsimsiz Kahramanlar

Zeybeklik hayatı olmamasına rağmen, diğer yörelerde olduğu gibi işgale karşı direnmek için Ödemiş yöresinde de Kuvayımilliye adına sancak açarak kızan toplayan efelere katılıp, zeybeklik yapanlar vardır. Tecrübeli efelerin yanında kısa zamanda yetişen bu zeybekler Milli Mücadele'nin kazanılmasında çok büyük hizmetler icra etmişlerdir…

Avcı Mustafa: 1892 yılında Gölcük Yaylasında doğdu. Birgi'de Jandarma Çavuşu olarak çalıştı. Yurdun işgali üzerine otuz kişilik bir çete kurarak işgalcilere karşı savaştı. Poslu Mestan Efe ile birlikte çeşitli cephelerde çalıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra Bozdağ'a yerleşip iki dönem muhtarlık yaptı ve 1967 yılında vefat etti.

Ayan'ın Hazım: 1898 Adagide (Ovakent) Camiikebir Mahallesi'nde doğdu. Seferberlik zamanında orduya katılmayarak on altı yaşında Oğuzlarlı Sabri Efe'nin yanında zeybeklik yapmaya başladı. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılan Adagideli Ayan'ın Deli Hazım Efe, çeşitli cephelerde işgal kuvvetlerine karşı savaştı. Zaferden sonra silah bırakan efe, 1969 yılında vefat etti.

Bakırlı Hasan: 1895 yılında Beydağ, Korga, Bakır'da doğdu. 1914 yılında seferberliğe katılmayıp dağa çıktı. Semitli Küçük Mehmet Efe'nin yanına zeybek oldu. Efesinin öldürülmesinden sonra kendi çetesini kurdu ve yurdun işgali üzerine de Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaştı. Kaymakçı cephesinde Gökçen Hüseyin Efe'nin Kaletepe çarpışmasına katıldı. Bulunduğu yeri zeybekleriyle birlikte habersiz ter edince, bura-

yı Yunan askerleri doldurup Gökçen Hüseyin Efe'nin savaşçılarını yan ateşe tuttular. Gökçen Hüseyin Efe bu mermilerin Bakırlı Kuloğlu Hasan Efe'den geldiğini sanıp, ''Bakırlı atma'' diye ayağa fırlayınca Yunanlılar tarafından şehit edildi. Kuvayı Milliye efeleri Bakırlı'nın bu tutumunu hoş karşılamadılar. Çaylı ve çevresinde Keleş Mehmet Efe ile birlikte Yunanlılara karşı yapılan savunmaya da katıldıktan sonra köyüne giderek Kuvayımilliye'den ayrıldı. 1920 yılının başlarında Karaoba'nın mahallesi Bakır'da vurulup öldürüldüğünde yirmi beş yaşındaydı.

Başörenli Kel Ahmet: 1878 doğumlu Kel Ahmet Efe, bir süre Mengedüme civarındaki efeler ile gezdi. Daha sonra yakalanarak Konya'da hapishaneye yollandı. Ve 1918'de Konya hapishanesinde vefat etti. Kel Ahmet Efe, Kuvayımilliye efesi değildir fakat oğulları Şakir, Abdi, Hamit ve Mustafa, Adagideli Kahya Hasanoğlu Koca Mustafa Efe'nin yanında zeybeklik yapmış ve işgalcilere karşı savaşmışlardır.

Başörenli Abdi: 1900 yılında Mendegüme'nin Küçükören Köyü'nde doğdu. Babası Başörenli Kel Ahmet Efe'nin dört çocuğunun ikincisidir. Babası Konya hapishanesinde öldükten sonra on sekiz yaşında diğer kardeşleri Şakir, Hamit ve Mustafa ile birlikte Adagideli Kâhya Hasanoğlu Koca Mustafa Efe'nin yanında zeybek olup, işgalcilere karşı savaştı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakan efe, 1981 yılında vefat etti.

Çete Tahir: 1891 yılında Antalya Akseki'de doğdu. Genç yaşında Akseki'yi terk ederek Bayındır'ın eski adı Falaka olan Zeytinova Köyüne yerleşti. Daha sonra yaşadığı bir haksızlık sebebiyle zeybekliğe başladı. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılan Çete Tahir Efe, Yetim İbrahim Bey ve Sandıkoğlu İbrahim Ethem Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaşmış ve iç isyanların bastırılmasında çalışmıştır. Komuta ettiği akıncı atlı zeybekler ile düşmanı İzmir'e kadar kovalamış, zaferden sonra

silah bırakarak, Zeytinova'da muhtarlık yapmıştır. 1950 yılında vefat eden efe, çevresinde hayırsever, saygıdeğer ve efe gibi bir efe olarak namlanmıştır.

Dıkıleç Koca Mustafa: 1889 yılında Beydağ Halıköy'de doğdu. 1914'de seferberlik ilanına katılmayıp dağlardaki Yanık Halil İbrahim Efe'ye kızan oldu. Daha sonra araları açıldı ve ayrılıp 1918'de kendi çetesini kurdu. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılıp savaştı. Ulusal direniş için uğraşan ve ailelerini Nazilli yöresinde güvenilir bir yere götürmekte olan Adagideli Mehmet Emin Ağa'yı, Ödemiş Kaymakamı Hakkı Paşa oğlu Fahri Bey'i ve eski efesi Yanık Halil İbrahim'i 5 Haziran 1919 günü Beydağ Erikli köyü sınırında Yanık kayası denilen yerde kafilenin yolunu keserek durdurdu. Dargın olduğu eski efesi Yanık Halil İbrahim, Dıkıleç Koca Mustafa Efe'nin bulunduğu yere gecenin karanlığında beş el ateş edince, açılan karşı ateşle Çaylılı Yanık Halil İbrahim Efe, Ödemiş Kaymakamı Hakkı Paşa oğlu Fahri Bey ve Adagideli Mehmet Emin Ağa vurularak öldürüldü. Daha sonra kimi cephelerde Kuvayı Milliye adına çalıştı. Bu sıralarda Yanık Halil İbrahim Efe'nin eski baş zeybeği, sonradan efelikte etmiş olan Çaylılı Keleş Mehmet Efe'nin Halıköy'e geldiğini duyan Dıkıleç Koca Mustafa Efe, eski çete arkadaşından kuşkulandı. Bunun üzerine Keleş Mehmet Efe'nin üzerine kendi zeybeği ve kardeşinin damadı olan Uscu Mehmet'i gönderdi. Uscu Mehmet'de, Keleş Mehmet Efe'yi vurup öldürdü. Bu hadiseler Kuvayımilliyeci efeler arasında hoş karşılanmadı. Yanık Halil İbrahim Efe'nin ve Keleş Mehmet Efe'nin öldürülmesi üzerine Demirci Mehmet Efe'nin emri ile 1919 yılı sonlarında Adagideli Kâhya Hasan oğlu Koca Mustafa Efe ve zeybekleri, Dıkıleç Koca Mustafa Efe'yi Nazilli yolunda Taşoluk denilen mıntıkada pusuya düşürüp öldürdüler. Mezarının yeri bilinmemektedir.

Emin Çavuş: 1894 yılında Ödemiş'in Bayırlı köyünde doğdu. Seferberlikte çavuş olarak çalıştı. Fakat daha sonra askerden kaçtı. Ve kendisine küfür eden birisini yaraladıktan sonra da dağa çıktı. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılıp, Poslu Mestan Efe ile çalışmaya başladı. Daha sonra efeliğe yakışmayan hareketleri sebebiyle kendi baş zeybeği Belenli Mustafa ve altı zeybeği tarafından Birgi'nin Akçakmak, Yanmazderesi'nde 1921 yılında öldürüldü.

Gökçeoğlu Mehmet: 1894 yılında Ödemiş Genev köyünde doğdu. Bayırlılı Emin Çavuş Efe'nin zeybeklerindendir. 1921 yılında efeliğe yakışmayan hareketleri sebebiyle efesini öldürenler arasındadır. Kuvayımilliye adına çeşitli cephelerde savaşan Gökçeoğlu Mehmet Efe, cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakarak köyüne çekildi ve 1972 yılında vefat etti.

Gökdeli Ahmet: 1899 yılında Kaymakçı Kebir (Büyük Mahalle)'de doğdu. Kaymakçı'da çiftçilik ve kasaplık yaparken 1919'daki Yunan ordusunun işgali sırasında bir Yunan işbirlikçisi hain Gökdeli Ahmet'i tehdit edince silah kuşanıp, Kuyucu İsmail Efe'ye zeybek oldu ve işgalcilere karşı savaşmaya başladı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakan Gökdeli Ahmet Efe, 1970 yılında vefat etti.

Hacı Ahmet: Keles (Kiraz) Çavuşdağı yöresindendir. Hacı Ahmet ya da Kara Ahmet diye bilinir. Bir dönem Yağlar köyünden Murat Efe'ye zeybek oldu. Kuvayımilliye'ye katıldıktan sonra da çarpışmalarda kolbaşı efeliği yaparak Murat Efe ve Sasallılı Musa Efe ile birlikte Keles ve Birgi mıntıkalarında Yunanlılara karşı savaştı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakmayıp, dağlara geri döndü. Bu nedenle de Keles (Kiraz) Jandarma Komutanı Necati Bey'in buyruğu ile 1922 yılında öldürüldü.

Hacı Hasan: Tire Akyurt köyünde doğdu. Zeamet Yörüğü olan Hasan Efe, Gökçen Hüseyin Efe'nin kayın biraderi idi. Kuvayımilliye'de Yunanlılara karşı Maşat baskınına katıldı. Daha sonra zeybekleriyle birlikte tutsak edilerek Atina'ya sürgüne gönderildi. 1926'da Yunanlılar efeyi serbest bıraktıklarında Tire'ye döndü ve Tire'de Bacaksızın Hasan isimli birisi tarafından kazayla öldürüldü.

Halil İbrahim Çavuş: 1889 yılında Ödemiş Köseler Köyünde doğdu. Askerliğini çavuş olarak yaptı. Yurdun işgali üzerine Ömer Efe'den sonra Ahmet Efe ile birlikte milis çatışmalara katılıp Yunan karakollarına baskınlar düzenledi. Cumhuriyetin ilanından sonra köyüne yerleşti ve eceliyle vefat etti.

Hartlak Koca Mehmet: 1892 yılında Ödemiş Çobanlar Köyünde doğdu. Önceleri Bayezitli Hacı Hüseyin Efe'nin zeybekliğini yaptı. Sonra Emin Çavuş Efe'ye zeybek oldu. Onun da öldürülmesiyle kendi çetesini kurup efeliğe başladı. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılıp işgalcilere karşı savaştı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakıp köyüne yerleşti ve eceliyle öldü.

İzmirli İsmail: Malatya taraflarından gelip İzmir' yerleşen bir ailenin oğludur. 1902 yılında İzmir'de doğmuştur. Gerçekte 1902 doğumlu olmasına karşın askere gönüllü gidebilmesi için ailesi nüfusa 2 yaş büyük yazdırdığından zamanından önce askere alındı. Ve İzmir hapishanesinde görevlendirildi. Bu sırada Semitli Küçük Mehmet Efe ve çetesi pusuya düşürülüp, ele geçirilmiş, yargılanmış ve hapse konmuştu. İsmail, Küçük Mehmet Efe ve çetesiyle anlaşıp, onları hapishaneden kaçırdı ve bu çeteye zeybek oldu. Bir süre sonra çetedeki zeybeklerden Poslu Mestan, efesi Küçük Mehmet ile tartışınca efesini vurarak çeteden ayrıldı. İzmir'li İsmail'de Poslu Mestan'ın peşinden gitti ve birlikte zeybeklik yapmaya başladılar. Yurdun işgali

üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak kolbaşı efesi olarak görev yaptı. Poslu Mestan Efe'nin şehit olmasından sonra Adagideli Kâhya Hasanoğlu Koca Mustafa Efe ile birleşerek Yunanlılara karşı savaştı. Zaferden sonra silah bırakan efe, Ödemiş, Adagide (Ovakent) kasabasının Cumhuriyet Mahallesi'ne yerleşti ve 1967 yılında vefat etti.

Kalek Mehmet: 1896 yılında Bademli'nin Pazaryeri'nde doğdu. İşgal günlerinde Poslu Mestan Efe ile birlikte işgalcilere karşı savaştı. Poslu Mestan Efe'nin şehit olmasından sonra Bademiyeli Kör Bayram Mehmet Onbaşı'ya katıldı. Daha sonra Adagideli Kâhya Hasanoğlu Koca Mustafa Efe'nin baş zeybeği oldu ve kolbaşı efesi olarak çeşitli cephelerde savaştı. Zaferden sonra silah bırakan efe, 1968 yılında Bademli'de vefat etti.

Kara Hüseyin: Yurdun işgali üzerine Gökçen Hüseyin Efe'nin yanına giderek kızanlık yapan Adagideli Kara Hüseyin Efe, Kuvayımilliye adına çalışmış, İlk Kurşun Savaşında işgalcilere karşı savaşmıştır. Gökçen Efe'nin şehit olmasından sonra Adagideli Kâhya Hasanoğlu Koca Mustafa Efe'ye katılmış ve cephelerde işgalcilere karşı savaşmıştır.

Keçeci Ali: 1898 de Adagide Ketendere'de doğdu. Askerliğini 1918 yıllarında İzmir'in Sarıkışla depo alayında yaptı. Askerlik yaparken köyündeki ailesini rahatsız eden bir köylüsünü, askerden kaçarak gelip öldürdü. Yeniden kışlasına döndüğünde işgalci bir İngiliz subayının, sizin ordu dağıldı, köyüne geri dön, demesi üzerine geri gelip Kör Bayram Mehmet Onbaşı'nın yanında zeybekliğe başladı. Şehit Küçük Mustafa Efe ile birçok baskına katıldı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakan efe, 1977 yılında Bademiye'de vefat etti.

Kurucuovalı Mustafa: 1896 yılında Ödemiş Kazanlı köyünde doğdu. 1914 de 1. Dünya Savaşına katıldı ve Çanakkale Cephe-

sinde savaştı. Savaş sonrası köyüne dönen efe, Yunanlıların gelmesinden bir yıl önce Poslu Mestan Efe'nin çetesinde zeybekliğe başladı. Ve çeşitli cephelerde akıncı müfreze komutanlığı yaptı. Cumhuriyetin ilanından sonra köyüne çekilen efe, 1979 yılında vefat etti.

Kuyucu İsmail: 1899 yılında Kaymakçı Uzundere köyünde doğmuştur. Yurdun işgali üzerine Kurucuovalı Mustafa Efe'ye kızan oldu. Daha sonra kendi çetesini kurarak işgalcilere karşı savaşmaya başladı. Cumhuriyetin ilanından sonra köyüne çekilen efe, bir düğün esnasında yaşanan tartışmada öldürüldü.

Küçük Hasan: 1880 yılında Ödemiş Çaylı köyünde doğdu. Arkadaşı Koca Mehmet ile birlikte 1904 yılında Çakırcalı Mehmet Efe'nin zeybeği oldu. Beş yıl Çakırcalı ile zeybeklik etti. 1909 yılında Çakırcalı'nın yardımcı çetelerinden Kara Ali'nin yanında iki yıl zeybeklik etti. 1911'de yakalanıp İzmir'de hapse girdi. Çakırcalı'nın öldürülmesinden sonra baş zeybeği Koca Yörük Mustafa Efe yüze inmek için koşul olarak Küçük Hasan'ın da tutuk evinden çıkarılmasını öne sürünce, salıverildi. Daha sonra kır serdarı yapılan Çaylılı Koca Mehmet Efe'nin yanında zeybeklik etti. 1. Dünya Savaşında gönüllü olarak cepheye gitti. 1918'de çıkarılan afla köyüne geri döndü. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak Gökçen Hüseyin Efe ile Kaletepe çarpışmasında işgalcilere karşı savaştı. Daha sonra arkadaşı Koca Mehmet Efe ile Aydın yüzüne geçerek Yörük Ali Efe'ye katıldı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakan efe, 1943 yılında Çaylı'da vefat etti.

Kolbaşı Kara Hüseyin: 1899 Ödemiş Adagide (Ovakent) bucağına bağlı Adagüme (Konaklı) Köyünde doğdu. Babası Savrancı, devecilik ile geçimini sağlıyordu. Savran Mustafa dönemin ünlü efelerinden Kamalı Mustafa Efe'nin çok yakın arkadaşıydı. Savran Mustafa 1906 yılında Adagüme Camii'nde namaz

kılmaktan çıkarken, pusuya yatan köylüsü Salih Zeybek tarafından öldürüldü. Ve Kara Hüseyin yedi yaşında yetim kaldı. Delikanlılık çağına geldiğinde babasının katili Salih Zeybeğin evini yakıp, babasının öcünü aldı. Bu olaydan sonra da on beş yaşında zeybekliğe başladı. Daha sonra Poslu Mestan Efe ile gezdi. Seferberlik zamanında 1. Dünya Savaşına katılmadı. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katıldı ve İlk Kurşun Savaşında işgalcilere karşı savaştı. Anzavur ve Konya ayaklanmalarında görev yaptı. Aydın ve Nazilli Cephelerinde kolbaşı efesi olarak çalıştı. İçi Yunan askeri dolu treni az sayıdaki zeybekleri ile durduran efe olarak tanındı. Poslu Mestan Efe Ayçukuru denilen yerde Yunanlılar ile çatışırken Kara Hüseyin'in kucağında son nefesini verdi. Mücadele boyunca çeşitli cephelerde savaşan efe, zaferden sonra silah bırakarak Adagüme'ye döndü ve 1978 yılında vefat etti.

Korgalı Ali: Beydağ'ın Korga yöresindendir. Kamalı Mustafa Efe'nin kızanıdır. 1904'de Kamalı'nın ölümünden sonra Kurucuovalı İsmail Efe ile gezdi. 1906 yılında İsmail Efe yüze inince, Gökdeli Mehmet ve Çamlıcalı Hüseyin Efelerle ve Arap Hüseyin ile dolaştı. 1914 yılında seferberlik ilanı üzerine askere giderek 1. Dünya Savaşına katıldı. Savaştan sonra köyüne döndü. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaşıp, 1922'de silah bıraktı ve köyüne yerleşip, eceliyle öldü.

Kostak İsmail: 1900 yılında Ödemiş Bozdağ köyünde doğdu. Semitli Küçük Mehmet Efe'nin kızanlığını yaptı ve bir süre dağlarda zeybek olarak dolaştı. Yurdun işgali sebebiyle Poslu Mestan Efe'ye katılarak Kuvayımilliye adına işgalcilere karşı savaşmaya başladı. Poslu Mestan Efe'nin şehit olmasından sonra kendi çetesini kurarak Yunanlılara baskınlar yaptı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakan efe, 1977 yılında vefat etti.

Köselerli Ahmet: 1894 yılında Ödemiş Köseler köyünde doğdu. Yurdun işgali üzerine zeybek olmuş ve işgalcilere karşı çeşitli cephelerde savaşmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra da silah bırakmış ve 1979 yılında vefat etmiştir.

Mendegümeli Hüseyin: 1884 Mendegüme, Küçükören doğumludur. 1. Dünya Savaşı sırasında seferberlik ile orduya alındı ve Kafkas Cephesi'nde daha sonra da Irak'ta Arap Cephesi'nde savaştı ve savaş sonrasında köyüne geri döndü. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılan efe, Üçyol Savaşı'nda yaralanıp gazi oldu. Cumhuriyetin ilanından sonra tekrar köyüne dönen efe, bir süre muhtarlık yaptıktan sonra 1947 yılında vefat etti.

Musalarlı Ali Zeybek: Tire'nin Musalar köyündendir. Bir süre zeybeklik yaptıktan sonra af ile yüze indi. 1919'da Yunan ordusunun işgaliyle Kuvayımilliye'ye katıldı. Uzgur, Arıtepe, Sarısu Kavağı çarpışmalarında bulundu. Bu sıralarda zeybeklerini beslemek için köylülere salma atılması sebebiyle Aydın'daki cephe komutanlığına şikâyet edildi. Kendisine salma atmaması söylenmesine rağmen söz dinlemeyerek salma atmaya devam etti. Bunun üzerine Kelesovası'nın Yağlar köyünden Murat Efe, Musalarlı Ali Zeybeğin üzerine yollandı. Murat Bey müfrezesi, Topalak Köyündeki bir düğünde Musalarlı Ali'yi ve zeybeklerini öldürdüler.

Nasuh Efe: Keles (Kiraz) Ozan köyündendir. Genç yaşta zeybek olan Nasuh Efe, yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaşmıştır. 2 Eylül 1922 cumartesi günü Birgi'yi Yunan işgalinden kurtarmak için şehre giren akıncı efelerden biriside Nasuh Efe'dir.

Oğuzlarlı Sabri: 1894 yılında Ödemiş Oğuzlar Köyünde doğdu. 1. Dünya Savaşına katılmayıp dağa çıkarak zeybek oldu.

Yurdun işgali üzerine ise Kuyavımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaştı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakarak köyüne yerleşti ve 1963 yılında vefat etti.

Ömer Çavuş: 1890 yılında Ödemiş Köseler Köyünde doğdu. 1. Dünya Savaşında çavuş olarak savaştı. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaştı. Daha sonra Yunanlılar tarafından yakalanarak Atina'ya sürgüne gönderildi. Savaş sonunda esir değişimi ile geriye döndü ve 1969 yılında köyünde vefat etti.

Siyekli Mehmet: 1894 yılında Ödemiş Siyek (Ocaklı) köyünde doğdu. 1. Dünya Savaşına katıldı. Yurdun işgali üzerine Ödemiş'te kurulan direniş örgütüne katılıp Poslu Mestan Efe ile çalışmaya başladı. Kuvayımilliye adına çeşitli cephelerde savaştıktan sonra cumhuriyetin ilanı ile köyüne geri dönüp eceliyle öldü.

Sandıkoğlu İbrahim Ethem: Babası Tire'den Sandıkoğlu Hacı Halil Rıfat Efendi'dir. Osmanlı Sultanı 2. Abdülhamit'e yakın olan Rıfat Efendi, padişahı ziyaret için başkent İstanbul'a gitti. Padişah 2. Abdülhamit, dönüşünde Hacı Halil Rıfat Efendi'ye hareminden bir cariye armağan etti. Halil Rıfat Efendi İstanbul dönüşünde bu cariye ile evlendi. Hacı Halil Rıfat Efendi'nin bu hanımından olan küçük oğlu Sandıkoğlu İbrahim Ethem, 1896'da babasının ölümünden sıra bir süre sonra Tire'de dünyaya geldi. Seferberlik çağrısına uymayarak askere gitmedi ve Karateke Köyü yakınlarındaki Tekelidereli Kara Mahmut Efe'nin yanında zeybekliğe başladı. Efesinin ölümünden sonra kendi çetesini kurarak Bursa yöresinde efeliği sürdürdü. Yurdun işgali üzerine Tire'deki Kuvayımilliye örgütüne katıldı ve işgalcilere karşı savaşmaya başladı ve önemli hizmetlerde bulundu. 1927 yılında bilinmeyen bir nedenle öldürülmüştür.

Sarılarlı Çete İsmail: 1882 Tire, Sarılar köyünde doğdu. Bir hadise sebebiyle dağa çıkıp Çakırcalı Mehmet Efe'nin yanına zeybek olarak girdi. Çakırcalı'nın öldürülmesinden sonra Gökçen Efe ile gezmeye başladı. 1. Dünya Savaşına katılmadı ve af ile silah bırakıp köyüne döndü. 1919'da Yunanlılar Tire'yi basıp, Sarılar Köyünde de anne ve babasını öldürmesinden sonra tekrar silah kuşanıp, Gökçen Hüseyin Efe'ye katıldı. Gökçen Efe'nin şehit olmasından sonra mücadeleye devam eden Çete İsmail Efe, çeşitli cephelerde işgalcilere karşı savaştı. Zaferden sonra silah bırakan efe, 1968 yılında vefat etti.

Şemsilerli Mustafa: 1882 Keles (Kiraz) Şemsiler köyünde doğdu. Bir süre zeybeklik yaptıktan sonra seferberlikte askere çağırıldı fakat gitmedi. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaştı. Cumhuriyetin ilanından sonra silah bırakan efe, 1947 yılında vefat etti.

Topal Halil: 1894 yılında Ödemiş Kayaköy'de doğdu. Emin Çavuş Efe'nin zeybeğidir. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılıp işgalcilere karşı savaşmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra silah bırakarak köyüne geri dönmüştür. Bir deve güreşi sırasında Mursallılı İsmail Efe kenara çekilmesi için kendisine kırbaçla vurup, ''topal çekil'' dediği için ona tuzak kurup bacağından vurdu. Bundan sonra yeniden dağa çıkıp efeliğe başladı. Bir süre sonra da Uzundere Köyü'nde jandarmalar tarafından kuşatılıp öldürüldü.

Umurcalı Ese: Asıl adı İsa'dır. 1896 yılında Keles (Kiraz) Umurca köyünde doğdu. 1. Dünya Savaşına katılmayarak dağlarda dolaştı. Yurdun işgali üzerine Kuvayımilliye'ye katılarak işgalcilere karşı savaştı. Daha sonra düzenli orduya geçiş sürecinde silah bırakmayıp, hükümet yetkilileri ile çatışınca 1922 yılında Madran yöresinde öldürüldü.

Yetim İbrahim: Bayındır, Falaka (Zeytinova) kasabasındandır. İşgal günlerinde Kuvayımilliye adına mücadele etmiş ve Yunanlılara karşı savaşmıştır. Zeytinovalı yaşlı bir kişinin verdiği bilgiye göre 1934 yılında hastalanarak vefat etmiştir.[111]

[111] *Zeybekler/Behiç Galip Yavuz*

☾☆

Durmuş Ali Efe ve İncirliova Bölgesi:

İşgal günlerinde İncirliovalı Durmuş Ali Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılarak zeybek olan; Çarıklardan Çete Osman, Ömerbeyli'den Gara Nuri, Neşeliköy'den Ayan İsmail, Neşeliköy'den Eyüpoğlu, Arzular'dan Alioğlu Ali, Arzular'dan Yörük Muhammed, Arpadere'den Yusufoğlu, Köprüova'dan Kanun Çavuş, Avcıoğlu, Hacı Mehmet Ali Gönülaçar, Arpadere'den Onbir Dede, Arpadere'den Gırlı Amat (Ahmet), Çarıklar'dan Zurnacı İsmail, Uzun Bombacı Sait Hoca, Kızılcaköylü Küçük Hüseyin, Güdüşlü'den Mustan Efe, efeleri Durmuş Ali Efe ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşmışlar ve Yunan karakollarına baskınlar yaparak ağır kayıplar verdirmişlerdir. Bu isimlerin hiç birisinin zeybeklik yaşamı yoktur. Milli Mücadele'de zeybek olmuşlar yani Kuvayımilliye Efesi'dirler. Ve Aydın, Nazilli, Ödemiş, Tire, Bergama, Manisa, Muğla, Simav, Balıkesir yörelerinde onlar gibi daha pek çok Kuvayımilliye Efesi vardır. Birçoklarının isimleri unutulmuş, resimleri gün yüzüne çıkarılmamış ve hatıraları yazılıp, anlatılmamıştır. Bu sebeple onları pek tanıyan ve hatıralarını yaşatmaya çalışan da olmamıştır…

Alioğlu Mehmet Efe

Arşiv: Çetin Gümüşoğlu

Alioğlu Mehmet Efe, İncirliovalı Durmuş Ali Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılarak Yunan karakollarına yapılan baskınlarda görev yapmış ve Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Alioğlu Mehmet Efe, keskin nişancılığı ile nam yapmıştır… [112]

☪☆

[112] *Karapınar'ın Aslanları/Çetin Gümüşoğlu*

Çobanın Kerim Efe

Arşiv: Çetin Gümüşoğlu

Çobanın Kerim Efe, İncirliovalı Durmuş Ali Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılarak Yunan karakollarına yapılan baskınlarda görev yapmış ve Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. [113]

[113] *Karapınar'ın Aslanları/Çetin Gümüşoğlu*

☪☆

Giritli Osman Efe

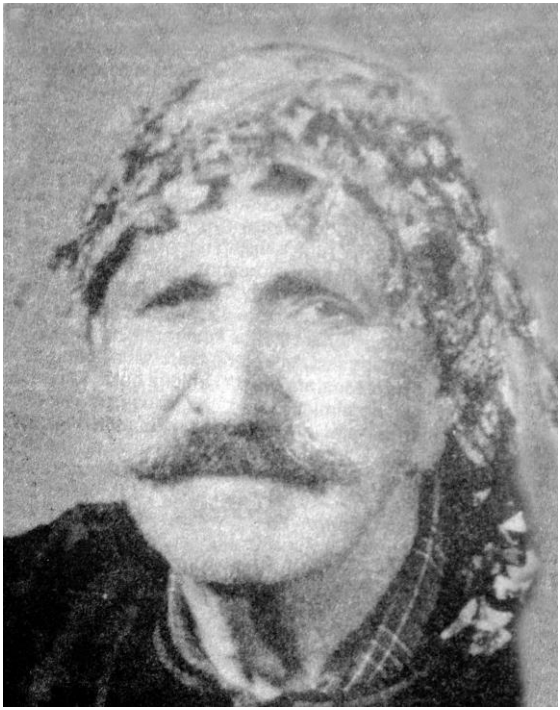

Arşiv: Çetin Gümüşoğlu

Giritli Osman Efe, İncirliovalı Durmuş Ali Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılarak Yunan karakollarına yapılan baskınlarda görev yapmış ve Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. [114]

[114] *Karapınar'ın Aslanları/Çetin Gümüşoğlu*

☪☆

Dereli Mestan Efe

Arşiv: Çetin Gümüşoğlu

Dereli Mestan Efe, İncirliovalı Durmuş Ali Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılarak Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Durmuş Ali Efe çetesindeki en etkili zeybeklerin başında gelen Dereli Mestan Efe, katıldığı birçok baskınlar da ve çatışmalar da üstün başarılar göstermiştir bir yiğittir.[115]

[115] *Karapınar'ın Aslanları/Çetin Gümüşoğlu*

☪☆

Halil Kavas Efe

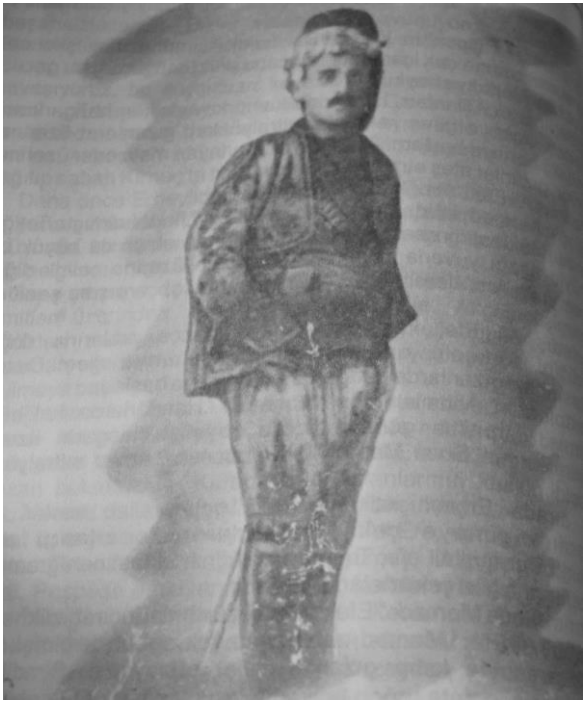

Arşiv: Çetin Gümüşoğlu

Halil Kavas Efe, İncirliovalı Durmuş Ali Efe'nin açtığı zeybek sancağına katılarak Yunan karakollarına yapılan baskınlarda görev yapmış ve Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. [116]

[116] *Karapınar'ın Aslanları/Çetin Gümüşoğlu*

Balıkesir, Bursa, Kütahya ve Çanakkale Bölgesi:

☪☆

Borazancı İsmail Efe

Arşiv: *Celalettin Aşıcı*

1893 Pelitköy doğumludur. 29 Mayıs 1919'da Ayvalık'a çıkan Yunanlılara karşı savaşmak için gönüllü yazılmıştır. 8 Eylül 1922 günü düşmanı son derece ürküten, Türk güçleri tarafından baskına uğradıklarını sanmalarına sebep olan ve Burhaniyeyi terk etmelerini sağlayan hücum borusunu çalan kişidir. O gün Burhaniye düşmandan kurtulmuştur. Dedeleri Kırım göçmeni Tatar Türkü olan Borazancı İsmail Efe, zaferden sonra 1972 yılında vefat etmiştir.[117]

Borazancı İsmail Efe ve arkadaşları/ Arşiv: *Celalettin Aşıcı*

[117] *Celalettin Aşıcı*

☪☆

Canip Efe

Arşiv: Ömer Faruk Dinçel

1883 Bursa, Harmancık, Akalan doğumludur. İşgal günlerinde muhtar olan Canip Bey, Yunanlıların kendisinden kadın bulmasını istemeleri üzerine Yunan askerleri ile kavgaya karışmış ve daha sonra da silah kuşanarak efe olmuştur. Kurduğu çete ile birlikte Yunanlılara karşı savaşan Canip Efe, zaferden sonra Akalan köyüne yerleşmiştir.[118]

[118] *Ömer Faruk Dinçel*

☪☆

Çanakkaleli Rüstem Efe

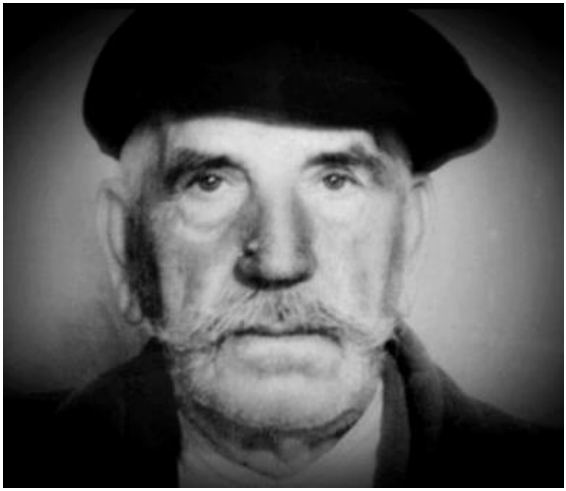

Arşiv: Gıyas Yetkin

1887 Ezine doğumludur. İşgal günlerinde arkadaşı Akça Efe ve etraflarına topladıkları gönüllüler ile birlikte Yunan kuvvetlerine karşı savaşmışlardır. Rüstem Efe, Akça Efe, Yenilmez Efe ve dokuz arkadaşı Yunan birliklerinin kurduğu erzak ve cephane deposunu havaya uçurmuş, yaptıkları baskınlarda ele geçirdikleri mühimmatları da civardaki Kuvayımilliyecilere dağıtmışlardır. Rüstem Efe zaferden sonra 1966 yılında vefat etmiştir…[119]

[119] *1963/Ateşten Ateşe/Gıyas Yetkin*

☪☆

Çolak Halil İbrahim Efe

Çolak Halil İbrahim Efe, Kütahya yöresinde Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Aynı yörede mücadele eden diğer efeler ile birlikte çeşitli baskınlara katılmıştır. Cevizdere Savaşı'nda nişancılığı ile birçok Yunan askerini öldürmüştür. Mücadele boyunca Tavşanlı, Emet, Harmancık, Keles, Orhaneli ve İnegöl mıntıkalarında görev yapmıştır.[120]

[120] *Cevizdere Savaşı/Ömer Faruk Dinçel*

☪☆

Kabakçı Salih Efe

Soldan Sağa- Üsttekiler: Canip Efe (Harmancık, Akalan), Topal Sadettin Efe (Keles, Kıranışıklar), Kara Mehmet (Tavşanlı, Alabarda), Kel Ali Efe (Tavşanlı, Köprücük) Alttakiler: Kara Ahmet (Tavşanlı, Alabarda), Kabakçı Salih Efe (Tavşanlı, Alabarda), Çerkez İzzet Efe (İnegöl, Edebey), Şükrü Efe (Tavşanlı, Şapçı) Arşiv: Ömer Faruk Dinçel.

1890 yılında Kütahya'nın Tavşanlı İlçesi Çamalan (Alabarda) köyünde doğmuştur. Milli Mücadele günlerinde kurduğu müfrezesi ile Yunan işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Zaferden sonra 1923 yılında Kütahya Valisinin talimatı ile Jandarma tarafından öldürülmüştür.[121]

[121] *Detaylı bilgi için bakınız: Kabakçı Salih Efe/Milli Mücadeleye Adanan Bir Ömür/ Ömer Faruk Dinçel*

☪☆

Pıtır Hüseyin Efe

Arşiv: Prof. Dr. Nesimi Yazıcı

İşgal günlerinde Tabak köyünde 180 kişilik Yunan kuvvetlerine karşı iki arkadaşı ile birlikte savaşmışlar ve 18 Yunan askerini öldürerek kaçmayı başarmışlardır. Bu çatışmada yaralanan Pıtır Hüseyin Efe, tedavi olduktan sonra tekrar silah kuşanmıştır. Yaşı 17-18 civarlarında olmasına rağmen Dalkıran Efe, Edremitli İbişoğlu İsmail Efe ve Akça Mehmet Efe gibi efeler ile birlikte işgalcilere karşı baskınlar düzenlemiştir.

Yunan askerleri geri çekilirken köyleri yakmaya başlayınca, 50 şehit veren Pıtır Efe ve zeybekler çılgına dönerek bir hamle ile saldırıp, 50 Yunan askerini esir almış ve infaz etmişlerdir. Bu çatışmalarda arkadaşlarından Erdekli Çapraz Hüseyin Efe şehit olmuş, Tevfik Efe ve Süleyman Efe ise yaralanmıştır. Pıtır Hüseyin Efe zaferden sonra 1982 yılında İzmir'de vefat etmiştir.[122]

[122] *Milli Mücadele'de Bir Mücahit Veya Pıtır Hüseyin Efe'nin Anıları/Prof. Dr. Nesimi Yazıcı*

☾☆

Püskülsüz İsmail Efe

Arşiv: Raif Kaplanoğlu

1888 doğumlu olan Püskülsüz İsmail Efe, işgal günlerinde Uludağ, Bursa yörelerinde kurduğu çetesi ile birlikte Yunan kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Bursa civarında Kuvayımilliye adına mücadele eden diğer çeteler ile birlikte işgalcilere baskınlar düzenlemiştir. Zaferden sonra silah bırakan Püskülsüz Efe, sivil yaşama geri dönmüştür.[123]

[123] *Eşkıyalıktan Kahramanlığa Bir Ömür/Püskülsüz İsmail Efe/Raif Kaplanoğlu*

☪☆

Simavlı Ali Haydar Efe

Simavlı Ali Haydar Bozatlı Efe, işgal günlerinde Yunan kuvvetlerine karşı Kuvayımilliye adına savaşmış bir Gazi'dir.[124]

[124] *Bilgi: Alaattin Gürırmak*

☪☆

Yağdığınlı Halil Efe

Arşiv: Ömer Faruk Dinçel

1897 yılında Kütahya, Çavdarhisar, Yağdığın köyünde doğdu. Milli Mücadele döneminde kurduğu çetesiyle birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Tavşanlı ve Emet yörelerinde Kabakçı Salih Efe, Gediz havalisinde Gedizli İbrahim Efe, Çavdarhisar ve Örencik taraflarında ise Yağdığınlı Halil Efe teşkilat kurmuş ve Yunanlılara karşı çeşitli baskınlar düzenlemişlerdir. Yağdığınlı Halil Efe 300 kişilik müfrezesi ile birlikte Kuvayımilliye adına Gediz Deresi'nde, Yunuslar'da Yunan öncü birliklerini durdurmayı başarmış, asker ve mühimmat sevkiyatı yapan Yunan trenlerini durdurmak için bölgedeki köprüleri havaya uçurmuştur. Zaferden sonra Atatürk'ün armağan ettiği çiftliğinde yaşayan Yağdığınlı Halil Efe, esnaflık yapmış ve 1940 yılında vefat etmiştir.[125]

[125] *Yağdığınlı Halil Efe/Ömer Faruk Dinçel*

Arşiv: Ömer Faruk Dinçel

Edremitli Zeybekler (İnternetten alıntıdır. Bu sebeple arşiv kaydına ulaşılamamıştır)

Gönenli Zeybekler (İnternetten alıntıdır. Bu sebeple arşiv kaydına ulaşılamamıştır)

‘‘Yunan işgaline rağmen Türk polis ve jandarması görevlerini terk etmemişti. Osmanlı Devleti’nin sorumlu memurları olarak vazife başında kalmışlardı. Yunanlılar önce çeşitli bahanelerle jandarma subaylarını tevkif ettiler. Daha sonra tevkif etmedikleri subay ve jandarma erlerini bulundukları yerlerden çıkararak İstanbul’a yolladılar. Polis memurları da silâhları alınıp işten atılarak İstanbul’a gönderildi. Sadece Balıkesir değil, Edremit, Bandırma, Edincik jandarma ve polisleri işlerinden atıldılar.

Milli Mücadele’ye katılarak kendilerini affettiren bu eşkıyadan bir kısmı şunlardı: Çatalca’da Küçük Hasan, İsmail Çavuş, Recep Pehlivan, Manyas-Gönen-Bandırma civarında Altıparmak Nuri, Yaşar, İbrahim Çavuş, Boşnak Kara İbrahim, Kürt Hasan, Bacak Hasan, Susurluk’ta Çetmi Süleyman, Tatar Mehmet Çavuş, İvrindi’de Yallarlı Salih, Balıkesir-Kepsut arasında Ayşebacılı Recep, Pabuççu’nun Hafız Hacı Ali, Rıfat ve çeteleri... Zamanla İbrahim Ethem Bey’in dağlardaki otoritesi yerleşince, pek çoğu ona bağlanarak eşkıyalığı bırakmışlar, başarılması güç işleri adeta ateşe atılarak başarmışlar ve kendilerini affettirmeye çalışmışlardı. Kurtuluşun yaklaştığı günlerde yolları kesip karakolları basarak, Yunanlıların çekilme sırasında yapabilecekleri katliam veya kundaklama hareketlerini önlemişler, zaman zaman da aldıkları emirlerle, bölgelerindeki hainleri ortadan kaldırmışlardı...

Milli müfrezeler… Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey grubu:

İbrahim Ethem Bey, Yunan birlikleri Demirci ve Gördes'e yaklaşırken Çerkes Ethem Bey Yunan'a teslim olunca 33 kişiyle ondan ayrılıp Gördes'e gelen Parti Mehmet Pehlivan ve Halil Efe kuvvetlerini de yanına alarak ilçe jandarma birliğiyle dağa çekildi. Zaman zaman 150 kişiye ulaşan bir grup oluşturdu. İbrahim Ethem Bey bu kuvvetleri müfrezeler hâlinde ayırıp numaralamış, her müfrezenin çalışma sahasını belirleyip aralarında haberleşmelerini sağlamak için şifre ve parolalı sistemler kurmuş, müfreze kumandanları her hafta İbrahim Ethem Bey'e rapor vermeğe zorunlu tutulmuştu. Bu numaralamaya göre; 1. 2. 3. 4. 5. müfrezeleri Demirci ve Gördes kazalarının piyade ve süvari jandarma erleri teşkil etmekteydi. 6. 10. 11. 12. 13. müfrezeler efelerden oluşmuştu.

1 No.lu Müfreze Kumandanı Hüseyin Çavuş
2 No.lu Müfreze Kumandanı Kulalı Mehmet Efe
3 No.lu Müfreze Kumandanı Hacı Veli
4 No.lu Müfreze Kumandanı Bakırlı Mustafa Efe (Saçlı Efe)
5 No.lu Müfreze Kumandanı Bakırlı Ahmet Çavuş
6 No.lu Müfreze Kumandanı Balıkesirli Arslan Ağa
10 No.lu Müfreze Kumandanı Kirmastılı Ahmet Nazif
(şehit) yerine Arap Ali Osman Efe
11 No.lu Müfreze Kumandanı Pehlivan Ağa
(Parti Mehmet Pehlivan)
12 No.lu Müfreze Kumandanı Halil Efe (Şehit)
13 No.lu Müfreze Kumandanı Sarı Mehmet idiler. Jandarmaların bir kısmı ve bazı memurlar doğrudan hiçbir müfrezeye bağlı olmaksızın İbrahim Ethem Bey'in karargahında bulunuyorlardı.

Sarı Mehmet daha sonra işi eşkıyalığa döktüğü için ortadan kaldırıldı. Kirmastılı Ahmet Nazif, Yenice mıntıkasında Kabakçı isminde bir Yunancı eşkıya grubunun pususuna düşerek şehit edildi, müfrezesi dağıldı, erlerinden bir kısmı da Kabakçı'ya esir düştü ve Kabakçı bunları büyük hakaretlerle Kütahya'ya götürüp Yunan Kumandanı'na teslim etti. Bir zaman sonra arkadaşları arasında sürtüşmeler olduğundan Arslan Ağa 10. Müfreze Komutanlığı'na, Arap Ali Osman Efe de 6. Müfreze Komutanlığı'na verildi. Halil Efe şehit olduktan sonra müfrezesinin erleri başka birliklere dağıtıldı.

Bakırlı Saçlı Mustafa Efe

Parti Mehmet Pehlivan

Pehlivan Arslan Ağa

Altıparmak Nuri Efe

Edincikli Bacak Hüseyin

Müfrezelerin çalışma alanları şöyleydi:

1. Müfreze: Bigadiç-Konakpınar arasındaki bölge,
2. Müfreze: Kula-Eşme bölgesi,
3. Müfreze: Sındırgı-Akhisar arası,
4. Müfreze: Akhisar-Gelenbe arası,
5. Müfreze: Kırkağaç-Soma arası,
6. Müfreze: Dursunbey-Kemalpaşa-Yenice bölgesi,
10. Müfreze: Kepsut-Balıkesir arasındaki bölge,
11. Müfreze: Simav ve Demirci bölgesi,
12. Müfreze: Gördes-Salihli bölgesi,
13. Müfreze: Sındırgı-Kınık-Porsunlar bölgesi,

Jandarmalar: Sındırgı-Simav bölgesi.

İbrahim Ethem Bey 13 Ekim 1921'de 'Akıncılar Yasası' diye 40 maddelik bir talimatname hazırladı.

Talimatname bütün müfrezelere ayrı ayrı okundu. İbrahim Ethem Bey bu yasayı, 'Akıncı Müfrezeleri Reisi ve Hükûmet-i Millîye Demirci Kaymakamı' diye imzalamıştı. 'Akıncılar Yasası' özetle şöyleydi:

–Akıncı müfrezeleri 25-30 kişiliktir.

–Başlarında fes, sarık taşımaz, kalpak veya başlık taşır.

–Her müfrezede kumandan, muavin, kâtipten başka manga-takım-müfreze teşkilâtı vardır. Mangalar beşer kişiliktir.

–Müfrezeler, gerektiği zamanlarda kendilerine katılabilecek ama diğer zamanlarda evlerinde bulunacak kişileri tespit ederek mevcutlarını gerektiğinde dört misline çıkarmağa mecburdur.

–Müfreze kâtipleri erlerin hüviyetlerini deftere yazarlar. Gönderilen raporları kaydederken numara verirler.

–Müfrezeler yazın kesinlikle kapalı yerde yatamazlar. Kışın köylerde kalınabilirse de, yer temini için kimse zorlanamaz. Gerekirse câmide kalınır.

-Giyim-kuşam, nal gibi gereksinme öncelikle düşmana yapılan baskınlardan temin edilir. Bu mümkün değilse köylerden mutlaka makbuz vermek suretiyle alınır.

–Hiçbir şekilde köy ve şahıslardan para istenmez.

-Düşmandan alınan ganimet erler arasında eşit olarak bölüşülür. Sadece evraklar, incelenmek ve orduya teslim edilmek üzere kumandana gönderilir.

-Akıncıların görevleri: Demiryollarını ve telgraf tellerini tahrip ederek düşmanın haberleşme ve nakliyesini önlemek, engellemek, nakliye ve postalarına taarruz etmek, karakolları basmak, düşmana pusu kurmak, Müslümanlara yapılan zulmü engellemek, düşmanın vergi, hayvan ve erzak toplamasını engellemek.

-Baskınlar köy ve kasabaların uzağında yapılarak, halkın zarar görmemesi sağlanmalıdır.

–Akıncılar, halkın kendi aralarında olan tarla, alacak, karı-koca davalarına karışmaz, bunların kendi aralarında halledilmesi için aracı olur. Halkın düşmana gidip birbirinden davacı olmasına izin vermez.-Bölgelerde yapılan şekaveti önler.

-Müfrezeler birbirlerinin mıntıkalarına girdiklerinde haberleşirler. Birlikte hareket edecekleri zaman en kıdemli müfreze kumandanına bağlanırlar.

-Düşmanın hareketi postalarla diğer müfrezelere hemen bildirilir.

-Ordunun ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir zaferi öğrenildi mi, haber derhâl halka ve diğer müfrezelere bildirilir.
-Rastlanabilecek ecnebilere nezâketle davranılmalıdır. Zararsız Hıristiyanlara dokunulmayacaktır.
-Kalınan yerlerde gübreler hemen temizlenecektir. Etrafın temizliğine dikkat edilecek, abdesthane olmayan evlere abdesthane yapılmasına yardım edilecektir.
-Halkın kasabalarda Hıristiyanlarla alışveriş etmemesi öğütlenecektir.
-Düğünlerde büyük masraflar yapmak, içki içmek, kadın oynatmak, kumar oynatmak engellenecektir.
-Müfreze efradının namaz kılması lâzımdır. Namaz, manevi duyguların daima ayakta durmasına yarar.
–Akıncıların içki içmesi, kumar oynaması, ırz ve namusa tasallutu kesinlikle yasaktır.
-Kumandan ve efrad, ahlâksız kadınlarla evlenemez.
-Köprü tahrip kalıpları ve cephane bulmak zor olduğundan bunlar harcanırken kıskanç davranılmalı ve mümkünse düşmandan alınmalıdır.
-Müfrezelere katılanların ailelerine yardım ve gerekli işlerinin görülmesi kasabalarda düşmana fark ettirilmeden mahallelerin ileri gelenleri tarafından yapılacaktır.
-Düşmanın müfrezelere gönderdiği mektuplara asla cevap verilmez, bunlar doğrudan kumandana gönderilir.
-Yeni katılanlarla ilgili araştırmalar mutlaka güvenilir kaynaklardan yapılacak ve bu kişilerin durumları kumandana bildirilecektir.

-Her müfreze kumandanı bölgelerindeki güvenilir kişiler vasıtasıyla getirtilen her nevi gazeteyi hemen kumandanlığa yollayacak, düşmanın her türlü harekât haberi zincirleme olarak diğer müfrezelere de bildirilecektir.

-Bir olay varsa hemen, yoksa her hafta müfrezenin durumu hakkında rapor verilecektir.

-Akıncı, âmirlerine itaat zorundadır. İtaat etmezse önce nasihat edilir, sonra tekdir edilir, itaatsizlik devam ederse üç gün silâhsız bırakılır. Gerekirse müfrezeden kovulur veya idam edilir.

–Akıncılara verilecek ceza beş türlüdür:

1. Nasihat
2. Tekdir
3. Silâhsız bırakma
4. Terhis etme (kovma)
5. İdam

–İdam edilecek olan; akıncı müfreze kumandanı, yardımcısı ve kâtip tarafından muhakeme edilir, fikirleri alınır, zabıt tutularak diğer erlerin gözü önünde icra edilir. İdam cezası gerekirse gizli olarak da ifa edilebilir.

–Müsademe yerinden kaçan, düşmana katılmak isteyen, sorgusuz idam edilir.

–Müfreze kumandanlarına iki türlü ceza verilir: Nasihat edilir veya idam edilir. Müfreze kumandanına önce genel kumandan nasihat eder, daha sonra gerekirse diğer müfreze kumandanları da nasihat ederler.

–Müfreze kumandanı nasihatlara rağmen durumunu değiştirmezse en kıdemli kumandanlardan ikisi huzurunda muhakeme

edilir. Eğer ileride zararı görülmeyecek bir kişi ise terhis edilir ve belli bir yerde oturmağa mecbur tutulur. Eğer tehlikeli biri ise, idam edilir.

–Hainlik ve düşmanla işbirliği yapan halka verilecek cezalar:

1. Nasihat
2. Tekdir ve dayak
3. Kulak ve burun kesme
4. Malını müsadere ve evini yakma
5. İdam.

Akıncıların emirlerini dinlemeyenlere önce nasihat edilir. Tekrarlarsa dövülür. Dayak halkın önünde yapılır. Müfreze kumandanı suçu halka açıklar. Suçlunun vücudunun tahammülüne göre vurulacak sopanın miktarı değişir. Sopa, parmak kalınlığından kalın olamaz.

–Müfrezelerin yerini bildiren veya düşmana gösterenlerin ilk önce bir veya iki kulağı kesilir. Tekerrür ederse malı müsadere edilir, evi yakılır, gene yaparsa idam edilir.

–Düşmana hizmet eden, düşmanın yanından ayrılmayan, silâhını düşmana teslim eden, arkadaşlarını ve silâhlarını düşmana ihbar edenlerin mallarına el konulur. Bunlar kayıtlara geçer ve sadece ihtiyaçlar için sarf edilir.

–Düşmana Türk ve Müslüman kadınların ırzlarını teslim edenler, onlarla hareket edenler, müfrezelere pusu kuranlar, müfrezelerin yerlerini düşmana bildirenler, yakalandıklarında derhal idam edilirler. İdamdan sonra göğsüne: ‘Dinine, milletine, vatanına hıyanet edenlerin cezası budur. İbret alın!’ yazısı asılır.

–İdam hakkında çok titiz davranılmalı, ince tahkikat yapılmalı, haksız olarak kimsenin 'gavurcu' lekesiyle damgalanmamasına dikkat edilmelidir. Bu talimatın tatbikinden doğacak sorumluluk bana aittir.

Akıncı Müfrezeleri Reisi

Hükûmet-i Millîye Demirci Kaymakamı

İbrahim Ethem

13 Ekim 1921 (1337)

Müfrezeler bu talimata sonuna kadar uydular. Birçok müfreze kumandanı şehit oldu. Yerlerine başkaları geçti. Birçok hain idam edildi. Bu talimat birbirinden habersiz diğer bölgelerde kurulup daha sonra İbrahim Ethem Bey'e bağlanan müfrezeler için de yasa kabul edildi. Şekavete yönelen bazı müfreze kumandanları te'dip edildi. Düşmana silâhıyla teslim olanlar idam edildi. Gerçekten millî müfrezeler köylüden bir şey alırken çok titiz davrandılar. Şehitlerin cebinde hiçbir zaman birkaç liradan fazla para bulunmamasına, üstlerinin-başlarının çok eski olmasına Yunanlılar bile hayret ediyorlardı...''[126]

İzmir, Bergama Bölgesi:

[126] *Balıkesir'de Kurtuluş Mücadeleleri/Aydın Ayhan*

☪☆

Adalı Mehmet Efe

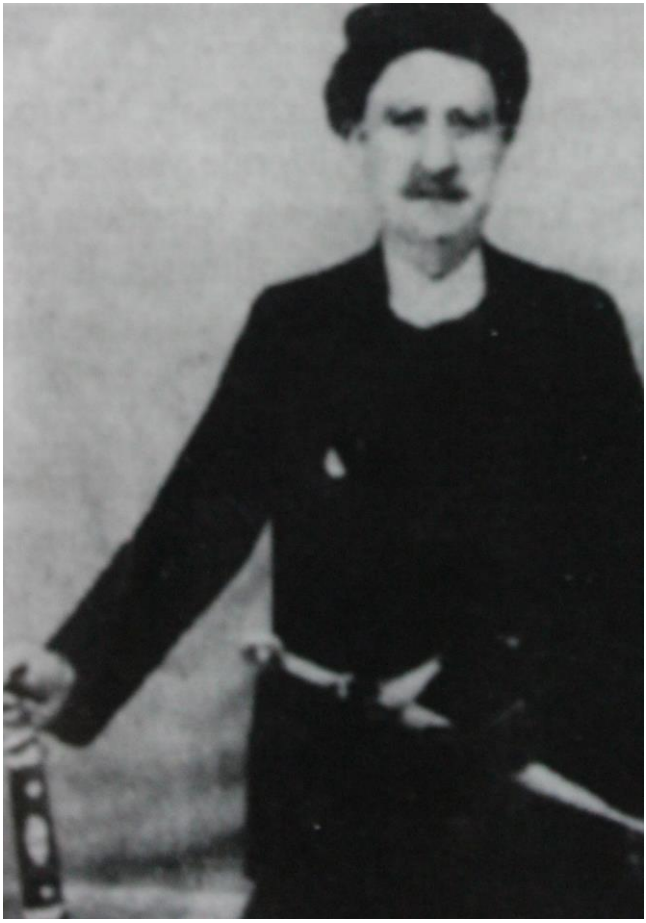

Adalı Mehmet Efe, babası Şeref Efe ve iki amcası ile birlikte Aydın'dan Bergama'ya yerleşmiştir. İşgal günlerinde kurdukları müfreze ile Bergama ve Balıkesir yörelerinde Yunan kuvvetlerine karşı savaşmışlardır.

Zaferden sonra 1950'yi 1951'e bağlayan yılbaşı gecesi ziyaretine gittiği Mavro Ali Osman Efe ile birlikte ertesi gün vefat ettikleri söylenmektedir… [127]

☾☆

Mavro Ali Osman Efe

[127] *Zeybek Ateşi Kültür Sanat Dergisi Sayı 2/Bergamalı Efeler/Eyüp Eriş*

İşgal günlerinde Bergama yöresinde kurduğu çetesi ile birlikte işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Kırmızı Buğday şarkısı, Mavro Ali Osman Efe için yakılmıştır. Mücadele döneminde girdiği çatışmalarda ağır yaralanmış ve tedavi olduktan sonra iki yüz kişilik bir birlik kurarak Yunan kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Zaferden sonra 1951 yılbaşı gecesi, Adalı Mehmet Efe ile birlikte sohbet ettikleri ve ertesi gün her iki efenin de vefat ettiği söylenmektedir…[128]

☾☆

Tuzcu Mustafa Efe

[128] *Zeybek Ateşi Kültür Sanat Dergisi Sayı 2/Bergamalı Efeler/Eyüp Eriş*

İşgal günlerinde 30 kişilik müfrezesi ile birlikte Kuvayımilliye adına Yunan kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Zaferden sonra kahvecilik yapan Tuzcu Mustafa Efe, 14 Nisan 1925'de vefat etmiştir.[129]

[129] *Zeybek Ateşi Kültür Sanat Dergisi Sayı 2/Bergamalı Efeler/Eyüp Eriş*

Tuzcu Mustafa Efe ve arkadaşları/ Arşiv: Bergama Amatör Fotoğraf Sanatı Derneği

Bergamalı Kuvayımilliyeciler /Arşiv: Bergama Amatör Fotoğraf Sanatı Derneği

Muğla, Manisa Kolu:

☾☆

İbrahim Ethem Akıncı

Arşiv: Demirci Kaymakamlığı

‘‘İbrahim Ethem Bey 1889 yılında Selanik’in Menlik kasabasında doğmuştur. Babası Ali Efendi, annesi Naile Hanım’dır. Dedesi, Kolağası Süleyman Ağa’dır. İlköğrenimini Alasonya’ da, Rüşdiye tahsilini Serez’ de tamamlamıştır. Bir ara vekil öğretmen olarak Selanik Öğretmen Mektebi’nde tarih öğretmenliği yapmıştır. Daha sonra İstanbul’a gelerek Hukuk Mektebi’ni bitiren (Hukuk mektebinde okurken gazetecilik yapmış ve gönüllü olarak Hareket Ordusu’nda görev almıştır) İbrahim Ethem Bey, Balkan Harbi dolayısıyla ailesi ile birlikte Selanik’ten Balıkesir’e geçip Kocapınar köyüne iskan edilmiş, Balıkesir’in Samlı ve Sındırgı’nın Çorum (Düvertepe) nahiyelerinde nahiye müdürü olarak görev yapmıştır.

Memuriyetten istifa ederek Balıkesir’de avukatlık yapmaya başlayan İbrahim Ethem Bey, İzmir’in işgali üzerine Balıkesir Kuvayımilliyesinde hizmet etmeye başlamıştır. Soma cephesinin çökmesi ve Giresun (Savaştepe) muharebesinin kaybedilmesi üzerine Susurluk, Kirmasti (Mustafa Kemalpaşa) yoluyla Bursa’ya gelir. Burada Kavalali Şevki Bey’in yardımıyla Felemenk Valtakan Kumpanyası memuru diye bir vesika alarak, tüccar kılığında İstanbul’a geçer. Burada kısa süre amcası Yüzbaşı Münir Bey’in yanında kaldıktan sonra Reşit Paşa vapuru ile İnebolu’ya ve oradan da Ankara’ya geçer. Ankara’da kısa bir süre için Dahiliye Vekaleti Kalem-i Mahsus’unda şifre kaleminde hizmet eder, Dahiliye Vekaleti’nin 25 Kasım 1920 tarihli yazısıyla, üçüncü sınıf maaşla Demirci Kaymakamlığına tayin edilir. Özellikle o bölgeyi iyi tanımasından dolayı bu göreve getirilen İbrahim Ethem Bey, Ankara’da ki görevinden ayrılarak, Eskişehir, Kütahya, Gördes ve Simav yoluyla Demirci’ye gelir.

24 Aralık 1920'de Demirci’ye gelip kaymakamlık vazifesine başlayan İbrahim Ethem Bey, derhal idareyi ele alır Bu sırada Çerkez Ethem’den ayrılarak milli kuvvetlere katılan Parti Pehlivan ve Usturumcalı Halil Efe kuvvetleri akıncı müfrezelerine dönüştürülerek İbrahim Ethem Bey’in emrine verilirler. Yunanlıların bazı ileri harekatları üzerine, 25 Mart 1921 ‘de Parti Pehlivan ve Halil Efe kumandalarında 30 kişiden meydana gelen

akıncı müfrezelerine düşman içine akın emri verilir. İlk hedef düşmanın harita kollarıdır. Alınan emir üzerine 7 Nisan 1921'de Gördes'in Kızıllar köyünde bulunan düşman harita kolu basılır.

Yunanlılar büyük bir kuvvetle Kızıllar köyünü yakınca, Sındırgı, Bigadiç istikametine baskınlar yapılması için akıncı müfrezelerine emir verilir, İbrahim Ethem Bey kumandasında 20 Nisan 1921 Çarşamba günü 120 süvari ve 150 piyadeden meydana gelen Kuvayımilliye müfrezeleri, Bigadiç'teki Yunan birliklerini baskına uğratırlar. 21 Nisan sabahına kadar süren çarpışma sonunda beş düşman öldürülür, çok miktarda erzak ve cephane ile bir de esir alınır. Akıncı müfrezelerinin faaliyetlerini arttırması üzerine, Yunanlılar 21 Mayıs 1921 Cumartesi günü, üç koldan iki top ve iki bin kişilik bir kuvvetle Gördes'e taarruz eder. Pek çok katliam yaptıktan sonra, kasabayı yakarak geri çekilir. Kaçan düşmanı takip eden Akıncı müfrezeleri Sındırgı'ya iki saat mesafede bulunan Kapanca köyü civarında düşmanı kıstırır. Yedi saat süren muharebe sonunda, ikisi subay 37 ölü ve elliye askın yaralı veren Yunanlılar perişan bir halde Sındırgı' ya sığınır. Bigadiç ve Gördes'teki baskınlarda elde edilen başarı üzerine Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey, 11 Temmuz 1921'de Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Pasa tarafından "bir kıta harp madalyasıyla" taltif edilir. 6 Ağustos 1921'de Demirci'nin işgali üzerine dağlara çekilen akıncı müfrezeleri, 13 Ağustos 1921 Cumartesi günü Yağcı dağında kati mücahede kararı alıp, yemin ederler. Sakarya zaferinin etkisiyle İbrahim Ethem Bey, cephe gerisinde bulunan Gördes, Simav ve Demirci'de TBMM'nin tek resmi temsilcisi olarak Demirci merkezli müstakil bir "Türk Livası" kurar. Burada derhal Milli Hükümet namına idareyi ele alan İbrahim Ethem Bey, 5 Eylül-11 Ekim 1921 tarihleri arasında Demirci, Gördes ve Simav'da müfrezeler ve iaşeleri için Müdafaa-i Hukuk idareleri oluşturur Telgraf hatlarını tamir ederek Mir Mustafa ile orduya ilk raporunu gönderir. Düşmanın büyük kuvvetler sevk etmesi üzerine 11 Ekim'den itibaren Demirci ve Simav yeniden tahliye edilerek Akdağ'a geçilir. Burada mücadele mıntıkaları belirlenir ve yeniden akıncı müfrezeleri meydana getirilerek aşağıda isimleri verilen Kuvayımilliyeciler, müfreze komutanlıklarına tayin edilirler.

İbrahim Ethem Bey Demirci Kaymakamı, Akıncı Müfrezeleri Reisi; Parti Mehmet Pehlivan -11. Akıncı Müfrezeleri Kumandanı; Usturumcalı Halil Efe -12. Akıncı Müfrezeleri Kumandanı; Arap Ali Osman Efe -6. Akıncı Müfrezeleri Kumandanı; Arslan Efe -10. Akıncı Müfrezeleri Kumandanı; Balatlılı Hüseyin Çavuş -1. Gönüllü Müfrezeleri Kumandanı Külah Mehmet Efe -2. Gönüllü Müfrezeleri Kumandanı Hacı Veli -3. Gönüllü Müfrezeleri Kumandanı: Bakırlı Saçlı Mustafa Efe-4. Gönüllü Müfrezeleri Kumandanı. Bu müfrezeler Balıkesir, Bigadiç, Sındırgı, Balat (Dursunbey, Kirmastı (Mustafa Kemalpaşa), Yenice, Kepsut, Simav, Demirci, Gördes, Salihli, Akhisar, Konakpınar, Kula, Eşme, Kırkağaç Soma ve Gelenbe bölgelerinde görev yapacaklardı. Cephe gerisinde kalan Akıncı müfrezeleri bir buçuk yıl içinde düşmanla defalarca çarpıştılar. Düşmanla defalarca çarpıştılar. Düşmana 787 ölü, 151 yaralı insan, 137 hayvan, 2 hafif makineli tüfek, 190 esir bıraktırdılar. Birçok telefon, telgraf ve posta irtibatlarını kestiler. Birçok köyleri ve kasabaları yağmadan ve yakılmaktan kurtardılar. Bulundukları çevrede Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti namına kurdukları idare mekanizmasıyla ve Akıncılar Töresiyle, halk üzerinde Yunanlılara hakim bir Türk varlığı gösterdiler. Asayişi korudular, eşkıyalığı önlediler. Bu mücadelede kendileri ise 21 şehit, 2 esir ve 22 yaralı verdiler. Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nde yenip bilahare kumandanlarını esir ettiği düşman, bozgun halinde çekilmeye başlar. Kaçan düşmanı takip eden ve pek çok yerde ricat yollarım kesen İbrahim Ethem Bey kumandasındaki Akıncı müfrezeleri 3 Eylül'de Sındırgı'yı, 4 Eylül'de Bigadiç'i kurtararak süratle Balıkesir'e doğru ilerlemeye başlarlar.

6 Eylül günü müfrezelerle beraber Balıkesir'e giren İbrahim Ethem Bey hatıratında bu anı şu ibretli satırlarla anlatmaktadır: "Alaturka saat dokuzda Tepecik'ten hareket ettik, Ağır ağır gidiyorduk, Çayırhisar yanındaki çeşmeye geldiğimizde köy ahalisi önümüze çıktı. Ve bizi bir parça durdurdu. Zavallı ahali! Ne yapacağını ve efradı ne ile memnun edeceğini bilemiyordu. Kadın, erkek, çoluk çocuk efrat karmakarışık olmuş, birbirinin boynuna sarılmış, mütemadi bir ağlayış devam ediyordu. Hareket için düdük çalmağa mecbur oldum. Çayırhisar'dan hareket

edince Balıkesir istikametinden pek büyük bir kalabalığın geldiğini gördüm. Bütün Balıkesir halkı istikbale çıkmıştı; kalabalık o derecede idi ki geniş olan sose istiab edemiyor, ahali yol tarafındaki tarlalardan geliyor ve büyük bir toz, duman sütunu semaya yükseliyordu. Artık kalabalığa karışmış ve yola koyulmuştuk. Hiç bir şeyler anlaşılamıyor, yalnız herkeste gözyaşları görülüyordu. Yürümek mümkün değildi. Çünkü hayvanların önüne yatan ve hayvanların gözlerini öpen, süvarileri öpmek için çekip hayvandan indiren, hayvanatla karmakarışık bir hale vaziyete karşı bir şey yapmak mümkün değildi…

Evet, yalnız ağlanıyordu. Bu cereyandan kimse kurtulamıyordu. Güç hal ile yürümeğe başladık. Fakat ne mümkün! Gittikçe kalabalık kesafet peyda ediyordu. Tekbir sedalarıyla şehre girdik. Ve Belediye önünde kurbanlar kesildikten, ahaliye nesayih yollu birkaç söz söyleyerek dua yapıldıktan sonra Belediye dairesine çıktık. Alelusul bazı merasimden sonra derhal işe başladık. Çünkü duracak ne vaktimiz, ne zamanımız vardı. En müsait mahal Belediye olduğundan burasını karargah ittihaz ederek müfrezeler hanlara taksim ve asayiş Arslan Ağa müfrezesine tevdi olundu. Bundan sonra Batı Cephesi Kumandanlığına ve Dahiliye Vekâlet'ine rapor yazarak asayişi temin eden İbrahim Ethem Bey, faaliyetini sürdürerek, Susurluk, Gönen, Balya, İvrindi, Havran ve Edremit'i de düşman işgalinden kurtarmıştır. Yakup Şevki Paşa kumandasındaki ikinci Ordu birliklerinin Balıkesir'e gelmesiyle birlikte İbrahim Ethem Bey vazifesini tamamlayarak 30 Eylül 1922'den itibaren müfrezeleri terhis eder. Daha sonra Dahiliye Vekâlet'inin yazılarıyla önce Ayvalık'a, Demircililer'in istek ve ısrarları üzerine ise yeniden Demirci Kaymakamlığı'na tayin edilerek vazifesine başlar. Cumhuriyet döneminde Yozgat, Siirt, Balıkesir, Samsun, Malatya ve Muğla valiliklerinde bulunmuş, 15.07.1949 tarihinde emekli olmuştur. Emekliliğini müteakip Sındırgı'ya yerleşmiştir. Balıkesir Valiliği sırasında Bigadiç'i Sındırgı'yı ve Kızılçukur, Kaya lidere, Ortaca alan, Köseler ve Aşağı Devrek'i ziyaret ederek eski mücadele arkadaşlarıyla görüşürdü. Kırmızı şeritli

İstiklal Madalyası olan İbrahim Ethem Bey 11 Mayıs 1950'de vefat etmiştir. Mezarı Sındırgı'dadır.'' [130]

☪☆

[130] *Demirci Kaymakamlığı*

Bakırlı Saçlı Mustafa Efe

Arşiv: Zuhal Efe Günseren

1899 Kırkağaç Bakır doğumludur. Yatağanlı Şehit Hüseyin Efe tarafından yetiştirilmiştir. Milli Mücadele günlerinde kurduğu çetesi ile birlikte işgal kuvvetlerine

karşı savaşmıştır. Bakır ve Akhisar yöresinde üstün başarılar gösteren Saçlı Efe, Kuvayımilliye adına düzenlediği baskınlar ile Yunan işgal kuvvetlerine ağır kayıplar verdirmiştir. 5 Haziran 1919'da Akhisar düşman kuvvetleri tarafından işgal edilir. Bu esnada yerli Rumlar, bizim de evlerimiz var deseler de Yunan komutanı Akhisar'ı yakmak ister. Bunu haber alan Saçlı Efe bir kızanını şehre haberci olarak yollar. Ve şehirde duman görürsem, Rumlardan kimseyi sağ bırakmam, der. Bunun üzerine korkuya kapılan yerli Rumlar, Yunan komutanını Akhisar'ı yakmaktan vazgeçirirler.

1928 yılında Ankara hükümetine Avrupa'dan Fiyat marka iki otomobil gelmiştir. Atatürk bu otomobillerin birisini İzmir Valisine diğerini de Saçlı Efe'ye armağan eder. Zaferden sonra Harta'daki çiftliğine yerleşen Saçlı Efe, 27 Kasım 1980'de vefat etmiştir.[131]

☪☆

[131] *Saçlı Mustafa Efe/Akhisar Meydan ve Garnizon Komutanlığı*

Kamalı Ahmet Efe

1888 yılında doğan Kamalı Ahmet Efe, Bakır ve Kırkağaç'ı düşman işgalinden kurtarmış isimsiz bir kahramandır. Mücadele günlerinde kendi bölgesindeki diğer Kuvayımilliye kuvvetleri ve efeler ile birlikte Yunan işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Zaferden sonra 31 Mart 1938'de vefat eden Kamalı Ahmet Efe'nin mezarı, silah arkadaşı Saçlı Efe tarafından yaptırılmıştır.[132]

☪☆

[132] *Geçmişten Günümüze Kırkağaç/Ümit Evran – M. Selçuk Satı*

Kırgızlardan Kara Murat Efe

Manisa, Kula, Kırgızlar Köyü'nden olan Kara Murat Efe, işgal günlerinde Çerkez Etem kuvvetleri ile birlikte işgalcilere karşı savaşmıştır. Daha sonra Çerkez Ethem'in Yunan saflarına geçmesi üzerine çeteden kaçmış ve kaçarken on iki Yunan askerini öldürmüştür. Köyüne geri gelen Kara Murat Efe bağlı olduğu aşiretin başına geçerek Kuvayımilliye adına işgal kuvvetlerine karşı savaşmıştır.[133]

☾☆

[133] *Mustafa Opak*

Son Söz:

İsimlerini yazdığım efelerin dışında daha binlerce isimsiz kahraman zeybek vardır. Araştırmalarım, okuduğum kitaplar ve incelediğim çeşitli kaynaklar neticesinde böyle bir kaynak kitap ortaya çıkarmak istedim. İçerikteki bilgi ve fotoğrafların bir kısmını ise yazılan bazı kitaplardan alıp, kaynak bilgilerini de belirttim. Ve Türk gençliğine Kuvayımilliye Efelerini öğretebilmek aynı zamanda da öğrencilerin işini kolaylaştırabilecek bir kaynak kitap yazma niyetiyle bu kitabı hazırladım.

Soma'mızı kurtaran Kuvay-i Milliye'cilerden bir grup.
Ayaktakiler :
Soldan birinci : Emir Subayı, Üçüncü : 14. Kolordu Komutanı Y. İzzet Paşa, Dördüncü : Kaymakam Necati Bey, Beşinci : Jandarma Merkez Karakol Komutanı M. Ali Çavuş, Altıncı : Giritli Hüseyin Efendi
Oturanlar :
Cumalı Köylü İbrahim, Bulgurcu Efe, Hacı Raşit Efendi ve Belediye Başkanı Osman Bey

Arşiv: Soma Belediyesi

Benden 30 yıl önce bu konularda araştırma yapmış ve bilgi, belge toplamış araştırmacılar, akademisyenlerin ve yazarların eserlerinden faydalanmak mecburiyetindeyim. Çünkü bilgi ve belge alabileceğimiz efeler bugün hayatta değiller. Ailelerinden de iki nesil vefat etmiş durumda.

Sağ olanlar da ya bu konularda bilgi sahibi değiller ya da ellerindeki bilgi ve belgeleri daha önce araştırmaya gelenlere zaten vermişler. Dolayısı ile Türk milletine faydalı olabilecek bir kitap hazırlar iken çeşitli kaynaklardan faydalandım. Emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ederim…

Kuvayımilliye tarihi ve Kuvayımilliye dönemi efeleri kuşkuşuz çok geniş ve kapsamlı incelenmesi gereken bir konudur. Çünkü Kuvayımilliye'nin kuruluşu, gelişmesi, hizmetleri ve tarih sahnesinden çekilişi, birçok hadiseyi içeren bir süreçtir. Ve Kuvayımilliye'ye katılarak işgal kuvvetlerinin karşısında direniş örgütleri kuran efeler de ayrıca incelenmesi ve araştırılması gereken bir konudur. Zira Milli Mücadele günlerinde Kuvayımilliye'ye katılarak işgal kuvvetlerine karşı çeşitli cephelerde görev yapmış pek çok yurtsever vardır. Kimilerinin isimleri unutulmuş hatta mezarları dahi kaybolmuştur. Bu kitap ile okuyup, araştırdıklarımdan sonra oluşan bilgi ve arşiv neticesinde, Milli Mücadele günlerinde devlet ve millet uğruna serdengeçmiş yiğitleri yâd etmek ve benden sonra gelecek olan milletimin evlatlarına onları tanıtabilecek bir hatıra bırakmak istedim. Elbette ki yurdun dört bir yanında mücadeleye atılmış nice yiğitler var. Ben kitap içerisinde, mücadele günlerinde ismi öne çıkmış ve resimleri ile hikâyelerine ulaşabildiğim efeleri ve zeybekleri tarihe not düşmeye çalıştım. Kuşkusuz daha pek çok eksikler mutlaka var. Fakat bugünkü şartlarda ve kısıtlı imkânlar ile ulaşabildiğim bilgiler neticesinde elimden geldiği kadar içeriği zengin tutmaya çalıştım.

Henüz isimleri, resimleri ve hikâyeleri gün yüzüne çıkarılmamış birçok isimsiz kahramanlarımız vardır. Dilerim bu çalışmam ardımızdan gelen gençlere örnek teşkil eder ve çok daha güzellerini yapmaları için onları cesaretlendirip, teşvik eder. Hiç şüphesiz ki ülkemiz var olduğu sürece

bu geleneğe bağlı, sevdalı, meraklı ve yaşatmak için vefalı gençlerimiz, akademisyenlerimiz, yazarlarımız ve araştırmacılarımız da olacaktır. Ve onlar, öncelikle kendi yörelerinden başlayıp daha sonra da yurt çapında isimsiz kahramanları araştırıp, isimlerini, resimlerini ve hikâyelerini gün yüzüne çıkararak, bir nebze de olsa bizim için kendilerini feda etmiş o yiğitlere vefa borcumuzu ödememize vesile olacaklardır... Ve ben de elimden geldiğince bu amaca hizmet etmeye çabaladım…

☾☆

Şahin Efe Yılmaz

Fotoğraf: Aydın-Nazilli-Esenköy, (Arpaz) Fotoğrafı Çeken: Memduh Ekici

☾☆

Fotoğraf Arşiv Bilgileri ve Teşekkür:

* Ali Haydar Avcı

* Alev Çoşkun

* Alaattin Gürırmak

* Abdülkadir Baş

* Behiç Galip Yavuz

* Cenk Efeler

* Çetin Gümüşoğlu

* Eğridere Köyü Gökçenefe Derneği

* Kemal Özkaynak

* İbrahim Kiraz

* Ödemiş İlkkurşun Efeler Derneği

* Mesut Özakcan

* Mustafa Opak

* Necat Çetin

* Süleyman Övül

* Zeynep Angın Özcan

* Ziya Demirciefe

* Zuhal Efe Günseren

☾☆

Fotoğrafların bir kısmı, Efelik Ruhu Projesi çalışmaları neticesinde yapılan röportajlar da ve yerel araştırmalar da tespit edilmiştir. Bir kısmı yukarıda belirtiğim kaynaklardan sağlanmış ve bir kısmı ise çalışmalarımıza destek olmak için çeşitli kaynaklardan dijital ortam da yollanmıştır. Mevcut bilgiler ışığında tüm arşiv bilgilerini doğru bir şekilde belirtmeye çalıştım. İsmini atladığım birileri var ise de bilinçli değildir. Eldeki bilgiler neticesinde tüm isimler yazılmıştır… Tarihi arşiv bilgileri için de ailem Yılmaz ailesine, Özgöncü ailesine, Demirciefe ailesine, Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskalı, Necat Çetin, Süleyman Eryılmaz ve İrfan Çelik'e teşekkür ederim…

☾☆

Kaynakça:

* 18-19. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri/ M. Çağatay Uluçay

* Atatürk ve Seymen Alayı/Enver Behnan Şapolyo

* Akhisar Hava Meydan ve Garnizon Komutanlığı Saçlı Efe Yayını

* Aydın Kuvayımilliye'sinde Efe ve Zeybekler/Ercan Haytoğlu

* Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik/Veysi Erken

* Bozmenderes'ten Bozdağlar'a Kuvayı Milliye/A. Munis Armağan

* Doç. Dr. Dr. Hüseyin Yaltırık Zeybek makalesi

* Ege'nin Kurtuluş Destanı Yörük Ali Efe/Sabahattin Burhan

* Efeler/Ersal Yavi

* Efelerden Haber/Kemal Özkaynak

* Efelik Ruhu/Şahin Efe Yılmaz

* Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Ateşe Yayınları/Albay Mehmet Şefik aker Hatıratı

* Halil Dural'ın Kaleminden Ödemişli Efe ve Zeybekler/Ercan Uyanık-Sabri Yetkin

* Hatıralarım/Selim Sırrı Tarcan

* Hüseyin Rahmi Özgenel/ Baltaköy'lü Kadınlar Makalesi

* Karapınar'ın Aslanları/Çetin Gümüşoğlu

* Köyceğiz/Günür Karaağaç

* Kurtuluş Savaşı'nda Hava Harekatı/Ercan Çetinler

* Kuvayi Milliye Tarihi, (1957). Enver Behnan Şapolyo

* Kuvayı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu/Saadettin Demirayak

* Milli Mücadelede Bir Destan Demirci Mehmet Efe/İbrahim Kiraz

* Milli Mücadelede Aydın–Nazilli Cephesi, Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler, Hatıralarım, Cevat Sökmensüer

* Milli Mücadele'de Nazilli-1919-1922/Arslan Buğdaycı

* Necat Çetin Makaleleri

* Ödemiş'te Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu İlkkurşun Savaşı/Alev Çoşkun

* Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskalı Makaleleri

* Prof. Dr. Nesimi Yazıcı Pıtır Hüseyin makalesi

* Söğütlü Jandarma Onbaşı Ali'nin (Balaban) Milli Mücadele Anıları, Yayıma Hazırlayan: Rahmi Akbaş

* İzmir, Tire, Eğridere Köyü Gökçen Efe Derneği başkanı Serdar Günay yerel anlatımları

* Türküm, Doğruyum, Direniyorum-Güneş Erkul

* Yağdığınlı Halil Efe, Kabakçı Salih Efe/Ömer Faruk Dinçel

* Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi/Ali Haydar Avcı

* Zeybekler/Behiç Galip Yavuz